

*Діагностика
готовності дітей
до школи*



Діагностика готовності дітей до школи / [упоряд.: О. Дєдов]. – Хотин, 2014. – 194 с.

Анотація

Методичний посібник спрямований на розкриття суті готовності дитини до школи, її структури, забезпечення користувача інформацією про надійні й валідні методики, тести, діагностичні програми для вивчення психологічної готовності дитини до навчання у школі.

Методичний посібник буде корисним для практичних психологів дошкільних установ та навчальних закладів I ступеня.

Передмова

Професія психолога вимагає глибоких теоретичних знань про вікові та індивідуальні особливості психічного розвитку людини, тенденцій їх змінювання під впливом навчання і виховання, а також умінь вивчати психічні явища та створювати умови для їх розвитку.

Одним із важливих практичних завдань у процесі здійснення психологічного супроводу є забезпечення диференціації дітей шестирічного віку за готовністю до шкільного навчання. Сенс такої диференціації полягає в тому, щоб дітям, які виявили недостатній розвиток для навчання у школі, надати протягом наступного року необхідної корекційно-розвивальної допомоги, без якої вони і в семирічному віці можуть не мати достатніх передумов для успішного навчання. Тому слідом за діагностикою необхідно зробити і наступний крок - практичне забезпечення корекції недоліків розвитку дітей, у яких була виявлена неготовність до шкільного навчання з шести років.

Методичний посібник «Діагностика готовності дітей до школи», спрямований на розкриття суті явища психологічної готовності, її видів. Містить в собі методики, тести, діагностичні програми, які спрямовані на вивчення мотиваційної, інтелектуальної, емоційно-вольової, особистісно-соціальної видів готовності, а також ігри на розвиток комунікативних навичок, пізнавальних процесів та довідкову інформацію для батьків, педагогів.

Весь діагностичний матеріал подається у супроводі, який націлює користувача на основне в інформації, на що слід більше звернути увагу, які можуть виникати труднощі при використанні тієї чи іншої методики, як запобігти виникненню помилок й подолати труднощі.

Отже, методичний посібник «Діагностика готовності дітей до школи» досить інформативний, зручний у роботі практичного психолога (до кожної методики дається відповідний демонстративний та роздатковий матеріал), спрямований на формування теоретичних знань та практичних умінь з цієї проблеми.

Завдання діагностики готовності дитини до школи

Потрібно чітко уявляти мету діагностичного обстеження, а саме: навіщо тестувати дитину?

1. Визначити, наскільки відповідає рівень розвитку дитини тим нормам, які характерні для дітей цього віку.
2. Дізнатися про індивідуальні особливості розвитку психологічних якостей дитини. Адже деякі з них можуть бути розвинені добре, а деякі гірше. Наявність у дитини окремих недостатньо розвинених якостей може стати причиною серйозних перешкод у процесі подальшого навчання у школі. За допомогою методик і тестів можна попередньо виявити ці «слабкі місця» і внести відповідні корективи (підібрати ігри та вправи, спрямовані на розвиток потрібної якості).
3. Оцінити ефективність тих засобів і методів, які використовують для розвитку дитини. Наприклад, вихователь, який працює з п'ятилітками, може протестувати їх з допомогою психолога на початку навчального року, а потім наприкінці. Порівняння отриманих результатів покаже, у кого які зміни відбулися (і чи відбулися вони взагалі).
4. Для ознайомлення дітей з різноманітними тестами (використовуючи для цього подібні завдання), щоб діти, таким чином, готувалися до тих «перевірочних іспитів», котрі зустрінуться їм і під час вступу до школи і на різних етапах навчання у майбутньому. Попереднє ознайомлення з типовими тестовими завданнями допоможе дітям уникнути під час таких іспитів надмірної емоційної напруги чи розгубленості, тобто так званого «ефекту несподіванки», і почувати себе більш впевнено і комфортно.
5. Для відбору дітей в класи з ускладненою програмою. Тестування має проходити в присутності невеликої комісії з вчителів.

Психологічні особливості розвитку

дитини дошкільного віку

Дошкільний вік

Соціальна ситуація розвитку

Спілкування з дорослим розгортається на основі значної самостійності дошкільника, розширення його знайомства з оточуючою дійсністю. Провідним засобом спілкування у дошкільників є мова. Молодші дошкільники задають «тисячі» запитань. Вони хочуть з'ясувати, куди зникає ніч, із чого зроблені зорі, чому корова мукає, собака гавкає. Вислуховуючи відповіді, дитина вимагає, щоб дорослий серйозно ставився до неї, як до партнера, товариша. Таке співробітництво дитини з дорослим отримало назву **пізнавального спілкування**.

У дошкільному віці виникає й інша форма спілкування – особистісна, яка характеризується тим, що дитина намагається обговорювати з дорослими поведінку і вчинки інших людей і своїх власних з погляду моральних норм. Та для розмови на цю тему необхідний більш високий рівень інтелекту. Заради цієї форми спілкування дитина відмовляється від партнерства і стає в позицію учня, а дорослому відводить роль вчителя (А.В. Запорожець, М.І. Лісіна).

Особистісне спілкування найбільш ефективно готує дитину до навчання в школі, де доведеться слухати дорослого, уважно вбирати в себе все те, що буде говорити вчитель.

Важливу роль у формуванні особистості дитини має потреба у спілкуванні з однолітками. Між дітьми можуть виникати найрізноманітніші форми взаємин. Тому дуже важливо, щоб дитина з самого початку перебування в дошкільному закладі, здобувала позитивний досвід співробітництва, взаємодопомоги.

Вперше дитина виходить за межі свого сімейного світу і взаємодіє зі світом дорослих людей. Ця взаємодія відбувається в ідеальній опосередкованій формі. Ідеальна форма, за думкою Виготського, це та частина об'єктивної дійсності (набагато вища, чим рівень на якому знаходиться дитина), з якою вона вступає в безпосередню взаємодію, це та сфера, в яку дитина прагне ввійти. В дошкільному віці цією опосередкованою формою стає світ дорослих людей. Дорослий виступає для дитини в загальній формі, як носій суспільних функцій, суспільних завдань в системі суспільних відношень (дорослий – тато, лікар, водій і т.п.). Потреба в спілкуванні з дорослими та однолітками визначає становлення особистості дитини.

Суперечності

Суперечності цієї соціальної ситуації Д.Б.Ельконін вважає в тому, що дитина є членом суспільства, поза суспільством дитина жити не може, але це здійснити в сучасних історичних умовах неможливо: життя дитини проходить в умовах опосередкованого, а не прямого зв'язку зі світом.

Як здійснюється цей зв'язок? Єдина діяльність, яка дозволяє змодельовати відношення, ввійти в уже змодельовані відношення, і діяти всередині цієї моделі, – це сюжетно-рольова гра.

Провідна діяльність

Гра і є діяльність, в якій дитина спочатку емоційно, а потім інтелектуально засвоює всю систему людських взаємин. Предметом цієї діяльності є доросла людина як носій окремих суспільних функцій, яка вступає в окремі відношення з іншими людьми, використовуючи в своїй предметно-практичній діяльності певні правила.

На рубежі раннього і дошкільного віку виникають перші види дитячих ігор. Це, перш за все, режисерська гра. В ній дитина уявляє себе ким завгодно і відповідно діє. Та обов'язковою умовою розгортання такої гри є яскраві, інтенсивні переживання: дитину вразила побачена нею картина, і вона сама, в своїх ігрових діях відтворює цей образ, який викликав у неї сильний емоційний відгук.

Саме режисерська та образно-рольова ігри стають джерелом сюжетно-рольової гри, яка досягає своєї найбільш розвинутої форми в середньому дошкільному віці. Пізніше з неї виділяються ігри з правилами та інші види ігор. Виникнення нових видів ігор не означає відмову від старих, уже засвоєних, - всі вони зберігаються і продовжують удосконалюватися. В сюжетно-рольовій грі діти відтворюють безпосередньо людські ролі і взаємини. Діти граються один з одним, або лялькою, як ідеальним партнером, який теж наділяється своєю роллю. В іграх з правилами роль відходить на другий план і головним є чітке виконання правил гри; зазвичай тут з'являється мотив змагання, особистий або командний виграш. Це – більшість рухливих, спортивних та друкованих ігор.

Структура гри

Сюжет – та сфера дійсності, яка відтворюється в грі. Спочатку дитина обмежена рамками сім'ї і через це ігри її пов'язані в основному з сімейними, побутовими проблемами. Потім, засвоюючи нові сфери життя, вона починає виконувати більш складні сюжети – виробничі, військові і т.п. Більш різноманітними стають і форми ігор на старі сюжети, наприклад, «дочки-матері». Крім того, гра на один і той же сюжет поступово стає більш стійкою і довготривалішою. Якщо в 3-4 роки дитина може присвятити грі тільки 10-15

хвилин, після чого їй необхідно переключитися на щось інше, то в 4-5 років одна гра може продовжуватися 40-50 хвилин. Старші дошкільники здатні грати в одне і теж по кілька годин підряд, а деякі ігри у них можуть розтягуватися на кілька днів.

Зміст – моменти в діяльності і у взаєминах дорослих, які відтворюються дітьми.

Роль – яку бере на себе дитина. В дитячій грі є всі професії, які є в навколишньому житті дорослих людей. Взявши на себе функцію дорослої людини, дитина відтворює її діяльність дуже узагальнено, в символічному вигляді.

Ігрові дії – це дії, вільні від операційно-технічної сторони, це дії зі значеннями, вони носять образотворчий характер.

Уявна ситуація – перенесення значень з одного предмета на інший. Тому, можливо, діти і віддають перевагу неоформленим предметам, за якими не закріплені ніякі дії

Правила – вперше виникає нова форма задоволення дитини – радість від того, що вона діє так, як вимагають правила. В грі дитина плаче, як пацієнт, і радіє, як граючий. Це ще й лінія розвитку довільності, яка має своє продовження в шкільному віці.

Гра весь час змінюється і на кінець дошкільного віку досягає високого рівня розвитку. Для першої стадії (5-7 років) моделюються реальні взаємини між людьми, і змістом гри стають соціальні взаємини, суспільна суть діяльності дорослої людини (З.В. Огороднійчук).

У дошкільному віці в діяльності з'являються елементи **праці**. В праці формуються моральні якості дитини, почуття обов'язку, поваги до людей. Дуже важливо, щоб дитина переживала позитивні почуття, які стимулюють розвиток інтересу до праці. Через безпосередньо участь в процесі спостереження за працею дорослих дошкільник знайомиться з операціями, знаряддями, видами праці, здобуває вміння і навички. Разом з тим розвиваються довільність і цілеспрямованість дій, ростуть вольові зусилля, формуються допитливість, спостережливість. Засвоюючи трудові вміння й навички, дитина починає чіткіше уявляти свої обов'язки, краще усвідомлювати необхідність їх виконання, докладати зусиль, щоб краще виконати доручену їй справу. Зміцнюється почуття відповідальності, усвідомленість свого обов'язку перед колективом (З.Н. Борисова). Включення дошкільника у трудову діяльність, постійне курівництво ним з боку дорослого є безумовною умовою всебічного розвитку психіки дитини.

Значний вплив на розумовий розвиток дитини має навчання. На початок дошкільного віку психічний розвиток дитини досягає такого рівня, на якому можна формувати рухові, мовні, сенсорні та ряд інтелектуальних навичок, з'являється можливість вводити елементи навчальної діяльності.

Важливим елементом, що визначає характер учіння дошкільника є ставлення дитини до вимог дорослого. Протягом дошкільного віку дитина вчиться засвоювати ці вимоги і перетворювати їх у свої цілі і завдання. Успіх учіння дошкільника значною мірою залежить від функцій між учасниками процесу та наявністю певних умов.

Основні новоутворення

1. Формуються первинні «внутрішні етичні інстанції», моральні уявлення і оцінки, які злиті з емоційним ставленням до дорослого. «Що таке добре і що погано». Ці етичні інстанції діють поряд з естетичними «Хороше не може бути поганим».
2. Виникає ієрархія мотивів, головними стають соціальні мотиви, з'являється супідрядність мотивів. В цьому віці можна спостерігати перевагу обдуманних дій над імпульсивними. Переборювання безпосередніх бажань визначається не тільки очікуванням нагороди чи покарання зі сторони дорослого, але й обіцянкою самої дитини (принцип «даного слова»). Завдяки цьому формуються такі якості особистості, як стійкість і вміння долати труднощі, виникає також почуття обов'язку до інших людей.
3. Розвивається довільна поведінка: саморегуляція, здатність до ситуативної поведінки, підкорення віддаленої мети, здатність вольових зусиль. Д.Б. Ельконін вважав, що в дошкільному віці образ, що орієнтує поведінку, спочатку існує в конкретній наочній формі, а потім він стає більш загальним, виступає в ролі правила, чи норми. На основі формування довільної поведінки у дитини з'являється прагнення керувати собою і своїми вчинками. Об'єктами самопізнання є окремі частини тіла, дії, мовні акти, вчинки, переживання та особистісні якості. З розвитком довільності психічних процесів стає можливим їх усвідомлення, що служить основою саморегуляції. У спільній грі, виконуючи різноманітні завдання, діти порівнюють свої досягненнями інших, оцінюють не лише наслідки своєї роботи, але й власні можливості, вчать контролювати себе та ставити перед собою конкретні вимоги.
4. Формується об'єктивна самооцінка (якою я є і якою можу бути) і форми свідомості, що з нею пов'язані: почуття впевненості, самолюбство, прагнення до самоствердження. Оцінювання дитиною власних вчинків, умінь та інших якостей формується на основі оціночних суджень дорослих. З віком зростає об'єктивність дитячих самооцінок. Характерною є схильність дитини до самоствердження спочатку в очах дорослих, потім – однолітків, а згодом – і у власних очах.
5. Центральним новоутворенням є уява активної участі дитини в різних видах діяльності. Уява включається в склад мислення, самосвідомості,

ставлення до інших людей. Уява – основа первинного творчого ставлення до навколишнього світу.

6. Формується символічна функція свідомості, розвиваються сенсорні і інтелектуальні здібності.

Сенсорний розвиток – це удосконалення відчуттів, сприймання, наочних уявлень. У дітей знижуються пороги відчуттів. Підвищується гострота зору і кольоровідчущування, розвивається фонематичний та звуковисотний слух, значно зростає точність оцінок ваги предметів. У результаті сенсорного розвитку дитина оволодіває перцептивними діями, а також в засвоєнні сенсорних еталонів, загальноприйнятих зразків чутливих якостей, властивостей та співвідношень предметів. Найбільш доступними для дошкільників сенсорними еталонами є геометричні форми (квадрат, трикутник коло) та кольори спектра. Сенсорні еталони формуються в діяльності. Ліплення, конструювання, малювання найбільше сприяють прискоренню сенсорного розвитку (Л.А. Венгер).

Мислення розвивається від наочно-дійового до образного. Далі на основі образного мислення починає розвиватися образно-схематичне, яке є проміжним між образним і логічним мисленням. Образно-схематичне мислення дає можливість встановлювати зв'язки і співвідношення між предметами та їх властивостями.

Розвиток мислення дитини тісно пов'язаний з мовленням. У молодшого дошкільника мовлення супроводжується практичними діями, але воно ще не виконує функції планування. В 4 роки дитина здатна уявити хід практичної дії, але не вміє розповісти про дію, яку потрібно виконати. У старшого дошкільника мовлення починає передувати виконанню практичної дії, допомагає планувати її.

Протягом дошкільного віку відбувається розвиток пам'яті. В молодшого дошкільника помітну роль у розвитку пам'яті відіграє впізнавання. Але все більшого значення починає набувати відтворення. Продовжується інтенсивний розвиток образної пам'яті (запам'ятовування предметів та їх зображення). Для розвитку пам'яті дитини характерним є перехід від образної до словесно-логічної.

Розвивається довільна пам'ять. Довільне згадування передує довільному запам'ятовуванню, розвиток довільної пам'яті починається з розвитку довільного відтворення. Причиною цього є те, що ситуація запам'ятовування сама по собі часто не спонукає до особливої активності. Ситуація пригадування здійснює позитивний вплив на розвиток запам'ятовування: невдачі у відтворенні спонукають дитину чіткіше виділити мету, усвідомити її необхідність і щось зробити для її досягнення (наприклад, повторити доручення).

У дошкільників починає формуватися довільна увага. Вони вже можуть виділяти об'єкти відповідно до потреб своєї діяльності та спеціально зосереджуватись, на них. Мимовільна увага при цьому не зникає, а продовжує розвиватись, набуваючи більшої стійкості та обсягу.

7. Розвиток децентрації мислення – операція зворотного мислення. Для того, щоб став можливий перехід від доопераційного мислення до операційного, необхідно, щоб дитина перейшла від цент рації до децентрації. Цент рація означає, що дитина може бачити світ тільки зі своєї точки зору. Ніяких інших точок зору для дитини спочатку не існує. Стати на точку зору суспільства, соціального оточення, сприйняти наукову позицію дитина не може.
- Досліджуючи феномен центрації, Д.Б. Ельконін припустив, що в рольовій колективній грі, тобто в провідній діяльності дошкільника, відбуваються основні процеси, пов'язані з подоланням «пізнавального егоцентризму». Постійне переключення з однієї гри на іншу в різноманітних іграх дітей, перехід від позиції дитини до позиції дорослого призводить до постійного «розхитування» уявлень дитини про абсолютність свого положення в світі речей і людей і створює умови для координації різних позицій.
- Завдяки децентрації діти стають іншими, предметом їх думок, їх роздумів стає думка іншої людини. Ніяке навчання неможливе поки думка вчителя не стане предметом роздумів дитини. Децентрація формується таким чином: спочатку утворюється багато центрацій, потім відбувається диференціювання себе від іншого і його точки зору.

Криза 6-7 років і проблема готовності до шкільного навчання

В останні роки спостерігається зміщення межі кризи семи років до шестилітнього віку.

Причини, які впливають на більш раннє настання кризи

1. Зміна соціально-економічних і культурних умов життя суспільства в останні роки привела до зміни системи вимог, що висувають дітям цього віку. Ще зовсім недавно до шестилітньої дитини ставилися як до дошкільника, то тепер на неї дивляться як на майбутнього школяра. Від шестилітньої дитини вимагають вміння організовувати свою діяльність, виконувати правила і норми, більш прийнятні для школи, чим дошкільного закладу. Дитину активно навчають знанням і умінням шкільного характеру, самі заняття в дитячому садку нерідко проводяться у формі уроку. Більшість учнів першого класу до моменту вступу в школу вже вміють читати, рахувати, мають широкі знання з різних областей життя.
2. Багаточисленні експериментальні дослідження показують, що пізнавальні можливості сучасних шестилітніх дітей перевищують відповідні показники їх однолітків 6-7 років. Пришвидшення темпу психічного розвитку є одним із факторів зміщення кризи 7 років на більш ранній період.

3. Старший дошкільний вік характеризується значними змінами в роботі фізіологічних систем організму, його не даремно називають віком молочних зубів, віком «витягування в довжину». В останні роки спостерігається більш раннє дозрівання основних фізіологічних систем організму дитини.

Отже, в новій соціальній позиції і нових видах діяльності у дітей починає формуватися значно раніше. В той час можливість реалізувати цю потребу, строк вступу до школи залишились тими же: значна частина дітей починають навчання з 7 років. Перехідний вік, таким чином, виявився розтягнутим від 5,5 до 7,5-8 років, протікання кризи в сучасних умовах стає більш гострим.

В старшому дошкільному віці дитина вперше усвідомлює розходження між тим, яку позицію вона займає серед інших людей, і тим, які її реальні можливості і бажання. З'являється чітко виражене прагнення до того, щоб зайняти нову більш «дорослу» позицію в житті і виконувати нову, важливу не тільки для себе самої, але і для інших людей діяльність. Дитина втрачає цікавість до дошкільних видів діяльності і прагне до нової позиції школяра і до навчання як нової соціально значущої діяльності.

Якщо перехід до нової соціальної позиції і нової діяльності не настає, то у дитини виникає почуття незадоволеності, яка знаходить своє вираження в негативній симптоматиці кризи 6-7 років.

Кризи розвитку неминучі і в окремий час виникають у всіх дітей, тільки у одних криза протікає майже непомітно, злагоджено, а у інших бурхливо і дуже боляче. Але незалежно від характеру протікання кризи, виникнення її симптомів говорить про те, що дитина стала старшою і готова до більш серйозної діяльності і більш «дорослих» зв'язків з довкіллям. Головне в кризі розвитку не її негативний характер, а зміни в дитячій самосвідомості – формуванні внутрішньої соціальної позиції. Виникнення кризи 6-7 років свідчить про готовність дитини до шкільного навчання.

Говорячи про зв'язок кризи 6-7 років з готовністю до шкільного навчання, необхідно відрізнити симптоми кризи розвитку від проявів неврозу і індивідуальних особливостей темпераменту і характеру.

Основна симптоматика кризи 6-7 років

1. Втрата дитячої безпосередності (Л.С. Виготський). Старші дошкільники перестають бути наївними і безпосередніми, як раніше, стають менш зрозумілими для оточуючих. Причиною такої зміни є диференціація (розподіл) в свідомості дитини її внутрішнього і зовнішнього життя. До семи років дитина діє відповідно до актуальних в даний момент переживань. Її бажання і вираження цих бажань в поведінці (внутрішнє і зовнішнє) являють собою неподільне ціле. Поведінку можна умовно описати за схемою: «захотіла-зробила». Наївність і безпосередність говорять про те, що зовні дитина така як «всередині», її поведінка зрозуміла. Втрата безпосередності і

наївності в поведінці старшого дошкільника означає включення в його вчинки деякого інтелектуального моменту, який ніби вклинюється між переживанням і дією дитини. Її поведінка стає свідомою і може бути описана за такою схемою: «захотіла – усвідомила – зробила». Усвідомлення включається в усі сфери життя дитини: усвідомлення ставлення до себе оточуючих і своє ставлення до них і до самої себе, свій індивідуальний досвід, результати власної діяльності і т. д.

2. Симптом «гіркої цукерки» - дитині погано, але вона намагається цього не показувати. Виникають труднощі у вихованні, дитина починає замикатися і стає некерованою.

3. Штучність поведінки, вертлявість, безглуздість, клоунада.

Вступ дитини до школи – важлива подія у її житті. Діти по-різному переживають її залежно від психологічної готовності. Більшість дітей охоче йде до школи. Діти включаються в навчальну діяльність, яка стає провідною в її житті. Перехід дітей на позицію школярів зобов'язує їх вчасно вставати, приходити в школу, дотримуватись правил шкільного життя незалежно від того, хочеться чи не хочеться це робити, виконувати обов'язкові завдання, переборювати труднощі в роботі тощо.

Успіхи та невдачі дітей у навчанні перебувають під постійним контролем учителя, батьків, вихователя групи продовженого дня та ін.. На перший план в організації поведінки молодших школярів виступають вимоги школи, вчителя. Вони поширюються значною мірою і на позашкільний час (виконанням дітьми домашніх завдань).

Учні по-різному реагують на вимоги вчителя залежно від особливостей індивідуальної їх готовності до навчання в школі. Одні поводяться цілком адекватно цим вимогам, інших вимоги гальмують і викликають надмірну стриманість, деякі не приймають вимог і навіть намагаються діяти всупереч їм. Діти, які не були в дитячих садках, нерідко губляться в нових умовах, не відразу вступають в контакт з учителем та однокласниками. Звідси стає зрозумілою важливість індивідуального підходу до дітей у керуванні процесом їх входження в шкільне життя, з його новим для них змістом, формами і об'єктивними вимогами, які повинні стати суб'єктивними вимогами учнів до себе самих, внутрішніми регуляторами їх поведінки.

Окремою є проблема шестирічних дітей. Залишаючись за рівнем психічного розвитку дошкільниками, багато хто з цих дітей вступає до школи і включається у навчальну діяльність.

У шестирічних дітей зберігаються притаманні дошкільному віку особливості мислення: домінує мимовільна пам'ять, внаслідок чого запам'ятовується не те, що потрібно, а те, що цікаве, специфіка уваги дозволяє продуктивно виконувати певну роботу лише протягом 10-15 хвилин, переважає прагнення вивчати нове передусім у наочно-образному та наочно-дійовому аспектах тощо.

Важливою особливістю психічного розвитку старшого дошкільника є гостра чутливість (сенситивність) як до засвоєння морально - психологічних норм і правил поведінки, так і до оволодіння цілями й способами систематичного навчання.

Пізнавальні мотиви в цьому віці ситуативні та нестійкі: під час навчання вони з'являються й підтримуються лише завдяки зусиллям педагогів. Оцінка навчальної роботи сприймається як оцінка особистості, тому негативні оцінки спричиняють тривожність, стан дискомфорту, апатії.

Поведінка ще нестійка, залежить від емоційного стану дитини, що істотно ускладнює взаємини з однолітками та вчителем. Мета досягається набагато успішніше за ігрової мотивації та оцінки поведінки однолітками (у випадку командної гри).

Усе це необхідно враховувати під час організації навчального процесу дітей шестирічного віку.

Оцінка особливостей поведінки дитини 6-7 років (анкета для батьків)

Батькам пропонують оцінити особливості поведінки за останнє півріччя – рік. Якщо дана особливість поведінки властива дитині і з'явилась недавно, то відповідний пункт оцінюється 2 балами, якщо вказані особливості з'являються час від часу незалежно від віку 1 бал, за їх відсутністю ставиться 0 балів.

1. В останній час (півроку – рік) сильно змінилася, стала зовсім іншою.
2. Часто грубіянить, намагається «переговорити» дорослого.
3. Закинула свої улюблені іграшки і заняття, постійно проводить час на подвір'ї з іншими дітьми.
4. Втратила цікавість до дитячого садка, стала ходити туди з великим небажанням.
5. Багато запитує про школу, просить пограти з нею в школу.
6. Надає перевагу спілкуванню зі старшими дітьми і дорослим іграм з малечю.
7. Стала впертою, в усьому відстоює свою думку.
8. Кривляється, говорить писклявим голосом.
9. Постійно свариться з батьками з будь-якого приводу, навіть незначного.
10. Прагне наслідувати дорослих, з бажанням виконує їх обов'язки.

Аналіз результатів

20-11 балів – скоріше за все, труднощі в вихованні дитини зумовлені кризою розвитку, необхідно переглянути своє ставлення до дитини і до системи вимог, інакше негативні симптоми кризи можуть стати стійкими рисами характеру.

10-6 балів – негативні реакції дитини є, скоріше всього, проявом індивідуальних особливостей чи результатом неправильного виховання, а не вікової кризи.

5-0 балів – для цього віку дитина занадто спокійна, необхідно придивитися до неї уважніше, можливо вона відстає від однолітків в своєму розвитку.

Старший дошкільний вік як перехідний етап між дошкільником і молодшим школярем

(Загальна характеристика розвитку дітей старшого дошкільного віку)

В старшому дошкільному віці (5,5 -7 років) відбувається швидкий розвиток і перебудова в роботі всіх фізіологічних систем організму дитини: нервової, серцево-судинної, ендокринної, опорно-рухової. Зростає зріст, маса, змінюються пропорції тіла. Відбуваються суттєві зміни у вищій нервовій діяльності. За своїми характеристиками головний мозок шестирічної дитини наближається до показників мозку дорослої людини. Організм дитини в період від 5,5 до 7 років свідчить про готовність переходу на більш високий рівень вікового розвитку, що передбачає більш інтенсивні розумові і фізичні навантаження, пов'язані з систематичним шкільним навчанням. Формується **фізіологічна готовність дитини до шкільного навчання**.

Старший дошкільний вік відіграє особливу роль в психічному розвитку дитини: в цей період життя починають формуватися нові психічні механізми діяльності і поведінки.

В цьому віці закладаються основи майбутньої особистості:

- формується стійка система мотивів;
- зароджуються нові соціальні потреби (потреба в повазі і визнанні дорослого, бажання виконувати важливі для інших «дорослі» справи, бути дорослим;
- потреба у визнанні серед однолітків: у старших дошкільників активно проявляється цікавість до колективних форм діяльності і в той же час – прагнення у грі і в інших видах діяльності бути першим, кращим;
- з'являється потреба діяти у відповідності з усталеними правилами і етичними нормами;
- виникає новий (опосередкований) тип мотивації – основа довільної поведінки;
- дитина засвоює визначену систему соціальних цінностей, моральних норм і правил поведінки в суспільстві, в деяких ситуаціях вона вже може стримувати свої безпосередні бажання і діяти не так, як хочеться в даний момент, а так, як потрібно.

На сьомому році життя дитина починає усвідомлювати своє місце серед інших людей, у неї формується внутрішня соціальна позиція і прагнення до відповідної їй потребам нової соціальної ролі. Дитина починає усвідомлювати і узагальнювати свої переживання, формується стійка самооцінка і відповідне їй ставлення до успіху і невдачі в діяльності (для одних характерне прагнення до успіху і високих досягнень, а для інших важливіше всього уникнути невдач і неприємних переживань).

Старший дошкільний вік – період активного розвитку і становлення пізнавальної діяльності. Маленька дитина 3 -4 років активно діє з предметами, старший дошкільник прагне дізнатися, як ці предмети побудовані, для чого вони

призначені, намагається встановити (за допомогою дорослого) взаємозв'язки між предметами і явищами дійсності, задає багато питань про те, як утворений організм людини, про роботу різних механізмів, про явища природи, про будову всесвіту і т.д. В кінці дошкільного віку діти починають віддавати перевагу інтелектуальним заняттям. Дітей приваблюють головоломки, кросворди, задачі і вправи, над якими потрібно подумати. Розрізненні уявлення про навколишню дійсність стають все більш чіткими, зрозумілими і узагальненими, з'являється деяке цілісне сприймання і усвідомлення реальності, виникає початковий світогляд.

В цей період відбуваються значні зміни в структурі і змісті дитячої діяльності. Починаючи з наслідування дорослого, через розвиток сюжетно-рольової гри, дитина переходить до оволодіння більш складними видами діяльності, які потребують нового, довільного рівня регуляції, який оснований на усвідомленні мети і завдань діяльності і способів їх досягнення, вміння контролювати свої дії і оцінювати їх результат (праця і навчання). Якщо для маленької дитини важливий тільки результат (намалювати будиночок, сніговита, побудувати вежу), її увага не концентрується на способах виконання дії, то старшому дошкільнику доступне прийняття навчальної задачі, він уже розуміє, що виконує ту чи іншу дію для того, щоб навчитися виконувати її правильно. Дитина 6-7 років може виконувати засвоєний спосіб дії в нових умовах, порівнювати отриманий результат зі зразком, побачити відмінності. Дитина 3-4 років, порівнюючи свій малюнок зі зразком, скаже, що у неї все вийшло правильно і позитивно оцінить свою роботу. Для маленької дитини важливо «що» вона робить, а для старшого дошкільника – «як» це потрібно робити, яким способом.

Ці зміни в дитячій свідомості призводять до того, що в кінці дошкільного віку дитина стає готовою до прийняття нової для неї соціальної ролі школяра, засвоєння нової (навчальної) діяльності і системи конкретних і загальних знань. Іншими словами, у дитини формується **психологічна і особистісна (соціальна) готовність** до систематичного шкільного навчання.

Ці важливі для подальшого розвитку зміни психіки дитини не відбуваються самі по собі, а є результатом спрямованого педагогічного впливу зі сторони батьків і педагогів. Це можливо тоді, коли робота з дитиною побудована на розумінні закономірностей психічного розвитку і специфіки наступних вікових періодів, знання того, які вікові новоутворення є основою подальшого розвитку дитини.

Отже, готовність дитини до навчання в школі в однаковій мірі залежить від фізіологічної, соціальної і психологічної готовності. Це не різні види готовності до школи, а різні її прояви в різноманітних формах активності, це цілісне утворення, яке відображає індивідуальний рівень розвитку дитини до початку шкільного навчання. Цей поділ можна вважати умовним, адже людина це цілісна істота.

Фізіологічна готовність до школи

Визначається рівнем розвитку основних функціональних систем організму дитини та станом її здоров'я. Оцінку фізіологічної готовності дітей до систематичного навчання в школі визначають медики за окремими критеріями. При формуванні та діагностиці психологічної готовності до школи необхідно враховувати рівень фізіологічного розвитку та стан здоров'я дитини.

З початком шкільного навчання зростає навантаження на організм дитини. Систематична навчальна робота, великий об'єм нової інформації, необхідність довготривалого збереження вимушеної пози, зміна звичного режиму дня, перебування в великому шкільному колективі потребують значного напруження розумових і фізичних сил маленького школяра.

Чи готовий організм шести-семилітньої дитини до такого навантаження? Багато численні дослідження фізіологів говорять про те, що у віці 5-7 років відбувається суттєва перебудова всіх фізіологічних систем дитячого організму. До початку шкільного навчання ця перебудова ще не закінчена, і в шкільні роки продовжується активний фізіологічний розвиток. Тому вчені роблять висновок: з одного боку, за своїми функціональними характеристиками організм дитини 6-7 років готовий до систематичного шкільного навчання, в той час він дуже чутливий до несприятливих впливів зовнішнього середовища, особливо до надмірного розумового і фізичного напруження. Чим молодша дитина, тим складніше їй впоратися зі шкільними навантаженнями, тим вища ймовірність появи відхилень в її здоров'ї.

Потрібно пам'ятати про те, що всі діти розвиваються по-різному, фактичний вік дитини не завжди відповідає біологічному: одна дитина в 6 років за своїм фізичним розвитком готова до систематичного навчання, а іншій і в 7 років шкільне навантаження буде не під силу.

Всі діти, які вступають до 1 класу, обов'язково проходять медичне обстеження, на основі якого робиться висновок про функціональну готовність до навчання в школі. Дитина вважається готовою до шкільного навчання, якщо за фізичним і біологічним розвитком вона відповідає формальному віку чи випереджує його і не має медичних протипоказань.

Критерії фізіологічної готовності дітей до навчання в школі

1. Рівень фізичного розвитку.
2. Рівень біологічного розвитку.
3. Стан здоров'я.

При визначенні рівня **фізичного розвитку** оцінюють три основні показники: довжину тіла (зріст стоячи і сидячи), масу тіла і окружність грудної клітки. За показниками фізичного розвитку сучасні 6-7-річні діти суттєво відрізняються від своїх однолітків в 60-70 роки, значно випереджають їх за зростом та загальним розвитком.

Старші дошкільники дуже швидко ростуть, збільшуючись в рості на 7-10 см на рік. Не випадково цей вік називають періодом «втягування в довжину».

Збільшення маси тіла складає щорічно 2,2-2,5 кг, окружність грудної клітини збільшується на 2,0-2,5см. Стрибок фізичного розвитку в 6-7-річному віці зумовлений нейроендокринними перебудовами в дитячому організмі.

Щоб дізнатися, чи пройшла дитина цей важливий етап (ростовий стрибок), використовують **філіппінський тест**. Попросіть дитину дістати правою рукою ліве вухо, провівши руку над головою. Успішність виконання цього завдання дитиною показує ступінь розвитку кістяка, рівень дозрівання нервової системи, здатність головного мозку сприймати і переробляти інформацію. Фізіологами і гігієністами встановлено, що коли дитина починає відвідувати школу до того, як у неї пройшов ростовий стрибок, це негативно позначається на її здоров'ї, особливо на психічному, і рідко приносить успіхи в навчанні.

В якості критеріїв біологічного віку до уваги береться кількість постійних зубів (що прорізались), досягнення окремих пропорцій – відношення окружності голови до довжини тіла.

Таблиця 1

Вік дитини	Кількість постійних зубів	
	Хлопчики	Дівчатка
5,0	0-1	0-2
5,5	0-3	0-4
6,0	1-4	1-5
6,5	2-8	3-9
7,0	6-10	6-11

Таблиця 2

Вік дитини	Відношення окружності голови до довжини тіла (×100)	
	Хлопчики	Дівчатка
5,0	49,4- 45,0	48,1- 44,5
5,5	47,9- 44,3	46,7- 43,2
6,0	46,6- 43,1	45,7- 42,1
6,5	45,4- 41,9	44,9- 41,6
7,0	44,7- 41,3	43,9- 39,7

Співвідношення окружності голови і довжини тіла стає майже таким, як у дорослої людини. Крім того, збільшується довжина рук і ніг.

За **станом здоров'я** всіх дітей можна поділити на п'ять груп.

Перша група – діти без будь-яких функціональних відхилень з хорошим фізичним розвитком, рідко хворіють.

Друга група – діти, що мають деякі функціональні порушення, які знаходяться на межі здоров'я і хвороби, яка ще не перейшла в хронічний процес. При несприятливих умовах у них можуть розвиватися більш виражені і стійкі відхилення у стані здоров'я.

До **третьої групи** входять діти, що мають різноманітні хронічні захворювання і виражені відхилення здоров'я, а також діти з поганим фізичним розвитком. Раннє навчання в школі (з шести років) і підвищене шкільне навантаження для таких дітей протипоказані.

Четверту групу складають діти з хронічними захворюваннями, що потребують довготривалого лікування та диспансеризації і постійного спостереження у

лікаря-спеціаліста. Таких дітей рекомендується навчати вдома, в санаторіях, в учбових закладах навчального типу, спеціалізованих школах або пропонується тимчасове відстрочення вступу до школи.

У дітей **п'ятої групи** існують суттєві відхилення в стані здоров'я, що виключають можливість навчання в масовій школі.

Будь-яке із захворювань (грип, ангіна, бронхіт), а особливо часті інфекційні хвороби (кір, свинка тощо), значно знижують функціональні можливості організму дитини, створюють умови для виникнення інших, часто хронічних захворювань, сприяють підвищеній стомлюваності. Окрім того, вони є причиною низької розумової працездатності, порушень поведінки і, як наслідок, низької успішності.

Хворобливі діти зазвичай відстають у фізичному і нервово-психічному розвитку. Часті хвороби можуть переходити в хронічні, а ті, в свою чергу, перешкоджають нормальному розвитку. Але і вчителі і батьки досить часто, забувають, що успішне навчання багато в чому залежить від стану здоров'я дитини, з яким та прийшла до першого класу.

Медичні показники для відмови вступу до школи дітей 6-річного віку

Захворювання, перенесені протягом останнього року:

- інфекційний гепатит;
- пієлонефрит, дифузний гломерулонефрит;
- міокардит неревматичний;
- менінгіт епідемічний, менінгоенцефаліт;
- туберкульоз;
- ревматизм в активній формі;
- захворювання крові;
- гострі захворювання (більше 4 разів).

Хронічні захворювання в стадії суб- і декомпенсації:

- порок серця, ревматичний або від народження;
- хронічний бронхіт, бронхіальна астма, хронічна пневмонія (при загостренні або відсутності стійкої ремісії на протязі року);
- виразкова хвороба шлунку та 12-перстної кишки, хронічний гастрит, хронічний гастродуоденіт (в стадії загострення, з частими рецидивами і неповною ремісією);
- анемія (при наявності гемоглобіну в крові 10,7- 8,0%);
- гіпотрофія піднебінних мигдалин (III ступеня);
- аденоїдні вегетації III ступеня, хронічні аденоїди;
- тонзиліт хронічний (токсикоз-алергічна форма);
- ендокринопатія (зоб, цукровий діабет тощо);
- неврози (неврастенія, істерія, логоневроз тощо);
- затримка психічного розвитку;
- дитячий церебральний параліч;

- травма черепа, перенесена в поточному році;
- епілепсія, епілептиформний синдром;
- енурез;
- екзема; нейродерміт (при розповсюдженні шкірних змін);
- міопатія з нахилом до прогресування (більш 2,0 Д);
- накладання соматичних захворювань (двох або більше), які призводять до астенії.

Поряд з визначенням показників фізичного розвитку (ріст, маса, окружність грудної клітки) враховується стан основних фізіологічних систем організму дитини. В ході медичного огляду вимірюють частоту серцевих скорочень, артеріальний тиск, життєву ємкість легень і м'язову силу рук.

В 6-7 років організм дитини росте і активно розвивається. Підвищується надійність і резервні можливості серцево-судинної системи, удосконалюється регуляція кровообігу, перебудовується і активно розвиваються дихальна і ендокринна системи.

В цьому віці спостерігається суттєвий розвиток опорно-рухової системи: скелета, мускулатури. Кістки скелета змінюються за формою, розміром і будовою, але процес окостеніння ще не завершений, а в деяких відділах ще тільки починається. В тому числі не закінчено окостеніння кісток зап'ястя і фаланг пальців, і це важливо знати і враховувати при організації занять з дітьми. Неправильна посадка, довготривала робота за столом, довготривалі графічні вправи – все це може привести до порушення осанки, викривлення хребта, деформації кисті руки, що пише.

У старших дошкільників активно розвиваються м'язи тулуба і кінцівок, що забезпечують такі складні рухи, як біг, стрибки, лазіння, плавання, катання на ковзанах. В той же час дрібні м'язи кистей рук, що забезпечують точні і тонко координовані рухи під час письма, розвинуті ще не достатньо. Тому першокласникам так важко писати, і під час виконання графічних вправ вони швидко втомлюються.

У віці 6-7 років відбуваються значні зміни в нервовій системі дитини, перш за все це стосується головного мозку, його будови і роботи.

Маса мозку шестирічної дитини досягає 90% маси мозку дорослої людини, розміри поверхні кори головного мозку, в якому знаходяться нервові клітини, складає теж біля 90% розмірів поверхні кори головного мозку дорослої людини. Дозрівають найбільш складні лобні відділи мозку, які забезпечують головним чином аналітико-синтетичну діяльність, свідому поведінку, фізіологічну основу логічного мислення.

Відзначаючи значні зміни в будові і роботі мозку дитини в кінці дошкільного віку, не потрібно забувати, що перебудова мозкової діяльності і розвиток мозку ще не закінчені. Тому в цьому віці надмірне розумове навантаження дуже шкідливе і може негативно вплинути на стан здоров'я і нервову систему. Це, в свою чергу, може слугувати причиною виникнення труднощів в навчанні.

Методики діагностики фізіологічної готовності до школи

Визначення рівня розвитку дрібної моторики рук (тести)

Тест 1

Обладнання: аркуш паперу й олівець або ручка.

Інструкція. Посадіть дитину за стіл, покладіть перед нею аркуш паперу й попросіть покласти руки так, щоб на аркуші вільно розмістилися обидві долоні з розведеними пальцями.

Після цього обведіть кисті рук дитини олівцем або ручкою. Дитина, звичайно ж, захоче подивитися, що з цього вийшло. Дозвольте це їй зробити, але потім попросіть знову покласти руки на аркуш паперу так, щоб вони співпали з контуром. Після цього поясніть завдання:

«Зараз ми з тобою пограємось. Я буду показувати тобі пальчики на твоїй руці, а ти будеш піднімати тільки той пальчик, на який я вказую. Інші пальчики піднімати не треба». Переконавшись, що дитина правильно зрозуміла завдання, починайте тестування.

В довільному порядку вказуйте дитині палець, який вона має підняти, торкаючись до пальця олівцем: «Цей пальчик. Тепер цей..». Починати треба з правої руки.

Для того щоб виключити вгадування, вказувати пальці необхідно у такій послідовності: 5 – 1 – 2 – 4 – 3 (1 – великий палець, 5 – мізинець). Потім дослідження проводиться на лівій руці, потім знову на правій і на лівій. Таким чином, проба проводиться для кожної руки двічі.

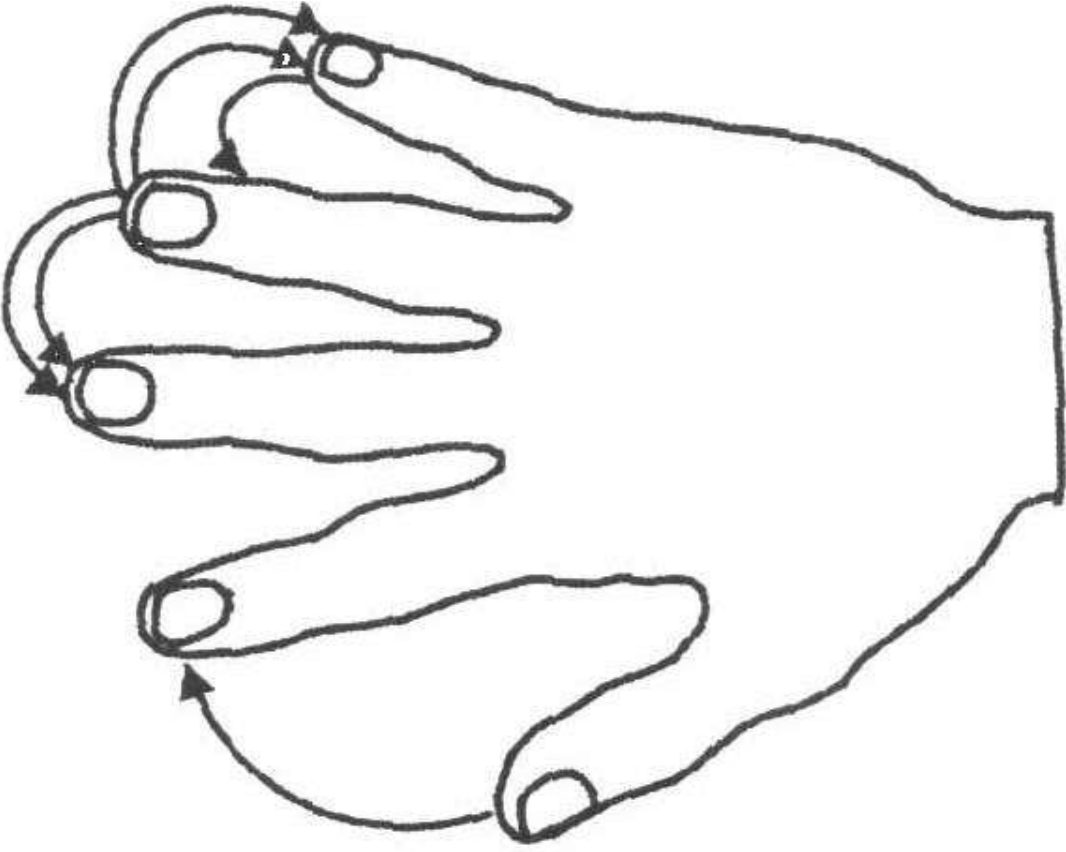
Під час виконання «потрібного» руху певного пальця можуть проявлятися «непотрібні» рухи інших пальців. Це відбувається мимовільно. Сама дитина намагається підняти тільки один палець.

Ці «зайві» рухи називають **синкinezіями**. Синкenezії є результатом недостатньої диференціаційованості рухів, коли під час виконання певної дії включаються додаткові м'язи, які не потрібні для її виконання. Зайві рухи інших пальців помічають стрілками (від «потрібного» до «непотрібного» пальця).

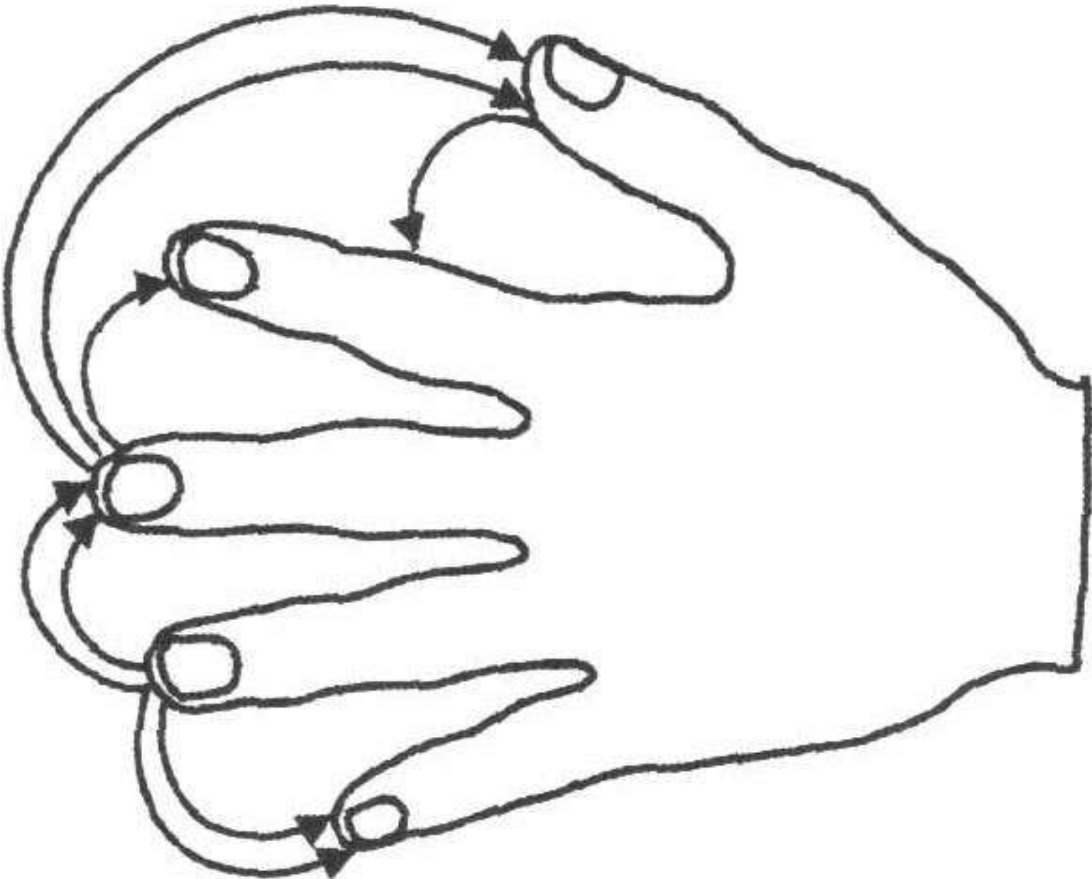
Оцінювання результатів:

- 1) підраховують середню з двох проб кількість синкenezій на кожній руці. Для цього рахують кількість стрілочок для кожної руки й ділять отримане число на 2; у нашому прикладі права рука: $6/2=3$; ліве рука: $8/2=4$;
- 2) отримані результати для кожної руки додають: $3+4=7$.

Що можна сказати про дитину за результатами цього тесту? При виконанні завдання кількість синкenezій на лівій руці більша, ніж на правій, отже, для правої руки диференціація рухової системи розвинена краще. Під час письма права рука буде ведучою. Загальна кількість синкenezій на обох руках дорівнює 7, для шестирічної дитини вищий за норму, а для семирічної – нижчий за норму. У цілому можна сказати: чим молодша дитина, тим важче їй виконувати дії, що потребують координації й точності рухів пальців та кистей рук.



Права рука



Ліва рука

Вік дитини	Середня кількість синкенезій за двома пробами
6 років	9
7 років	6
8 років	5
9 років	3

Тест 2

Дитині пропонують намалювати за зразком одним рухом руки коло діаметром 3-3,5 см. Якщо кисть розвинена слабо, дитина схильна її фіксувати на площині й не може впоратися із завданням: малює замість кола овал, або ж коло значно меншого розміру, або ж робить це за кілька прийомів, періодично пересовуючи руку. Показником скутості, фіксовані кисті є переважне малювання дитиною дуже дрібних предметів.

Тест 3

Про розвиненість дрібних рухів пальців можна судити, спостерігаючи за тим, як дитина малює або зафарбовує. Якщо вона постійно повертає аркуш, не може змінювати напрямок ліній за допомогою тонких рухів пальців і кисті, це означає, рівень розвитку дрібної моторики недостатній і потрібне відповідне тренування, інакше відставання в оволодінні графічною навичкою письма у школі може бути значним.

Зорово-графічний гештальт-тест Бендера

Мета: можливість оцінити ступінь сформованості зорово-моторної координації, а також виявити проблемні її моменти.

Обладнання: чистий аркуш паперу, зразок для копіювання, ручка.

Інструкція: «На чистий аркуш паперу постарайся змалювати ці картинки так, щоб вийшло дуже схоже».

Змальовувати дитина повинна ручкою. Важливо, щоб вона правильно відтворювала і загальний вигляд, і розташування малюнків. По закінченні роботи запропонуйте їй перевірити, чи все вийшло схоже. Якщо дитина захоче, то може перемалювати чи виправити своє зображення. Позначте той малюнок, що дитина вибере як подібний.

Інтерпретація результату

Результати виконання тесту оцінюються за допомогою порівняння роботи дитини з графічним зразком, запропонованим їй для змальовування. Дитина має правильно відтворити п'ять малюнків зразка та їх розташування відносно один одного. Рівень розвитку «зорово-моторної координації» визначається за допомогою якісного аналізу, з огляду на дані, отримані й перевірені у дослідженнях Л.Ясюкової.

Рівні розвитку

Високий: усі малюнки виконані абсолютно ідентично зразку: дотримані загальні розміри і розміри деталей, нахил, положення малюнків на аркуші відносно один одного, а також положення деталей усередині кожного малюнка, лінії чіткі.

Такий варіант виконання зустрічається дуже рідко.

Добрий: усі малюнки виконані майже ідентично зразку (допускаються незначні відхилення). Допускається неповний збіг просторового розташування малюнків відносно один одного. У першому малюнку розмір кружків може бути довільним, зокрема – непостійним. Допускається зміна кута нахилу утвореної кружками фігури, яка, утім, повинна зберегти загальний вигляд паралелограма. У другому і третьому малюнку допускається неточність розмірів. У четвертому малюнку розмір кружків може бути довільним, зокрема – непостійним. Допускається ущільнення всього малюнка, але при цьому загальна форма «стріли» має бути чітка. У п'ятому малюнку допускаються незначні відхилення у пропорціях і загальних розмірах шестикутників.

Середній: у всіх малюнків є загальна подібність зі зразками. Положення малюнків на аркуші відносно один одного та їх розміри не враховуються. У першому малюнку кількість кружків відповідає зразку; при цьому фігура може не мати форми паралелограма, вона нахилена, вигнута; розмір кружків довільний, вони зорово розташовані у суворо горизонтальні й вертикальні лінії. У другому малюнку горизонтальні й вертикальні розміри рамки можуть бути не витримані, але кути близькі до прямих, крива лінія стосується її. У третьому малюнку коло може бути зображене у будь-якому кривому варіанті, його обов'язково торкається помірно-кривий чотирикутник

кутом, а не гранню. У четвертому малюнку – точне передавання кількості кружків, допускається недотримання форми стріли. У п'ятому малюнку - будь-які шестикутники, що частково перетинаються, допускається «закруглювання» гострих кутів, пропорції і розміри не враховуються.

Слабкий: малюнки загалом схожі на зразки і хоча б один із них має значний дефект зображення, який не може бути пояснений просто нерозвиненістю графічних навичок у дитини. До таких дефектів належать: у першому малюнку кількість кружків не відповідає зразку на 1-5 кружків; у другому малюнку форма вигину кривої лінії не відповідає зразку: не збігаються опуклості і западини, замість плавної лінії - гострий кут, крива лінія не торкається кута рамки, хоча і розташована близько до неї, чи крива лінія примальована до правої грані рамки; у третьому малюнку коло і чотирикутник зображені близько одне до одного, але торкання відсутнє; у четвертому малюнку кількість кружків не відповідає зразку, причому різниця може бути і невелика (на 1-3 кружки «стріла не проглядається»); у п'ятому малюнку відсутнє часткове накладання шестикутників: вони або ледь торкаються один одного, або намальовані окремо, хоча і близько один до одного, шестикутники розташовані під прямим кутом один від одного, перетинання в середній частині.

Примітка. Якщо малюнки не відповідають зразкам, мають серйозні відхилення від зазначених вище допущень, то такій дитині обов'язково потрібна консультація невролога.

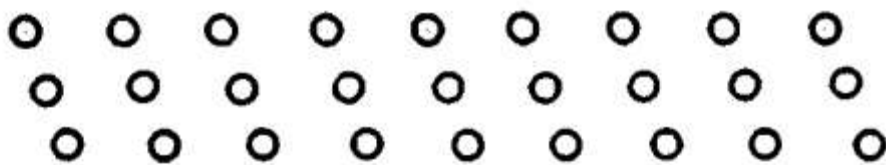


Рис. 1

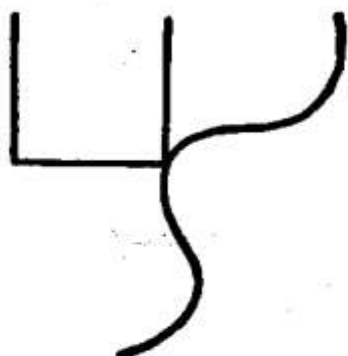


Рис. 2

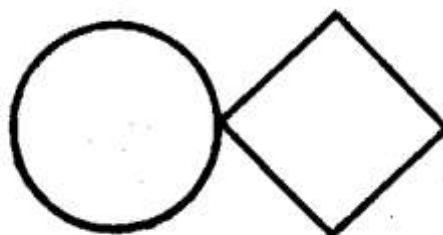


Рис. 3

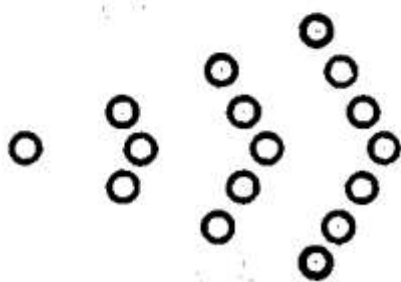


Рис. 4

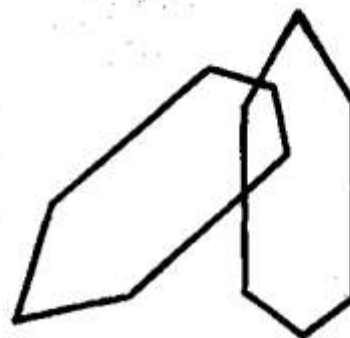


Рис. 5

Методики діагностики особистісно-соціальної готовності до школи

Аналіз змісту дитячої самосвідомості

«Що дитина знає про себе, якою себе уявляє»

(методика запропонована Є.З.Басіною)

Мета: дослідити уявлення дитини про себе.

Хід дослідження: дитині пропонують відповісти на 5 запитань.

1. Що ти більше всього на світі любиш? Що взагалі ти любиш, що тобі подобається?
2. Що ти більше всього на світі не любиш? Чого ти взагалі не любиш, що тобі не подобається?
3. Уяви собі людину, яка тобі так подобається, що ти хотів би бути таким, як вона, чи хотів би бути схожим на неї. Яка це людина? Якою ти хотів би бути? На кого ти б хотів бути схожим?
4. Уяви собі людину, яка тобі так не подобається, що ти не хочеш бути не неї схожим. Яка це людина? Яким би ти не хотів бути? На кого ти не хочеш бути схожим?
5. Що ти можеш розказати про себе? Який ти сам?

Аналіз відповідей дитини дозволяє виявити:

- Різноманітність уявлень про себе (за кількістю названих якостей);
- Диференційованість уявлень про себе (названі якості, які характеризують дитину в різних видах діяльності і в різних ситуаціях);
- Рівень усвідомленості і критичності суджень про себе, співвідношення реальних і ідеальних уявлень.

Методика «Який я?»

Мета: визначення самооцінки дитини дошкільника.

Хід виконання: обстеження проводиться індивідуально. Психолог запитує у дитини, як вона сама себе сприймає й оцінює за десятьма різними позитивними якостями особистості. Оцінки, які дитина ставить сама собі, проставляються психологом у відповідних колонках протоколу, а потім переводяться в бали.

Оцінювані якості особистості	Оцінки за вербальною шкалою			
	Так	Ні	Інколи	Не знаю
Хороший				
Добрий				
Розумний				
Акуратний				
Слухняний				
Уважний				
Ввічливий				
Вмілий (здібний)				
Працелюбний				
Чесний				

Оцінювання результатів

Відповіді типу «Так» оцінюються в 1 бал, відповіді типу «Ні» оцінюються в 0 балів. Відповіді типу «Інколи», як і відповіді типу «Не знаю», оцінюються в 0,5 бала. Самооцінка дитини визначається за загальною сумою балів, набраною нею за всіма якостями особистості.

Рівні:

10 балів - дуже високий

8 - 9 балів - високий

4 - 7 балів - середній

2 - 3 бали - низький

0 - 1 бал - дуже низький

Методика «Сходинки»

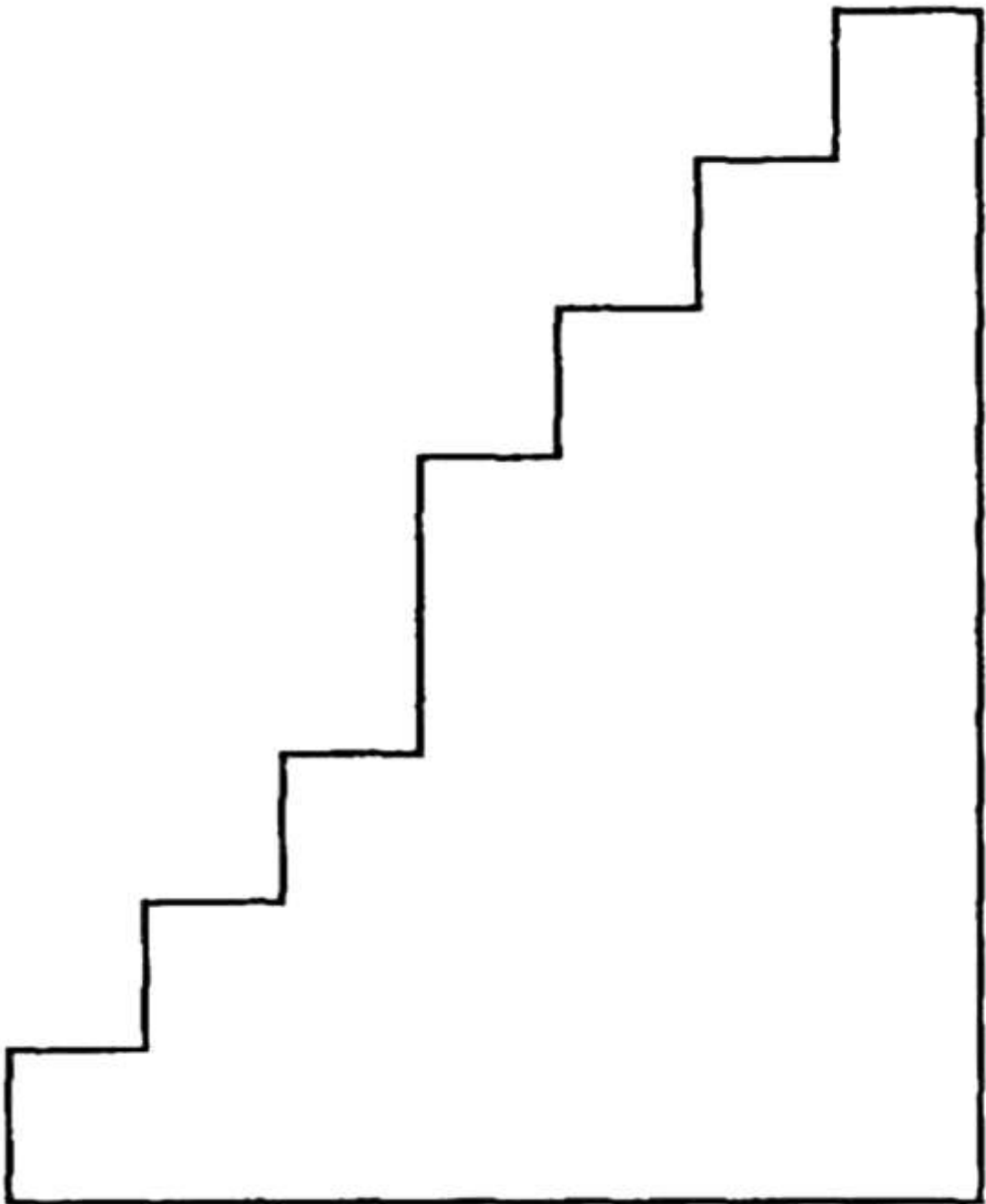
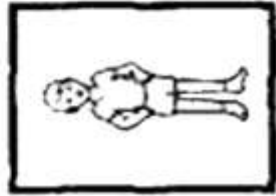
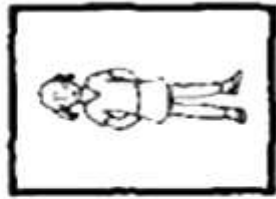
Мета: вивчення динаміки самооцінки. Застосовується як у дошкільному віці, так і в молодшому шкільному.

Хід виконання: дитині показують намальовану на папері драбинку з 7 сходинками.

Середня сходинка має форму майданчика і пояснюють завдання: «На трьох нижніх сходинках знаходяться погані діти (чим нижче, тим гірші), на майданчику - не погані і не гарні, а на трьох верхніх сходинках - гарні діти (чим вище, тим кращі).» Кожна сходинка має, тим самим, певну змістову характеристику. Дитина повинна поставити себе на одну зі сходинок і обґрунтувати свій вибір.

Інструкція для дитини

Психолог говорить: «Якщо всіх дітей розставити на цих сходинках, то на трьох верхніх сходинках опиняться хороші діти: розумні, добрі, сильні, слухняні – чим вище, тим краще. Так на сходинці 1 знаходяться просто гарні діти, на сходинці 2 - дуже гарні, на сходинці 3 - найкращі. Ти знаєш, що є дуже гарні діти, є погані, є середні. Ось на цій драбинці (показується листок паперу з намальованою драбинкою) середні діти знаходяться посередині, ось на цьому майданчику (показати майданчик). Ці діти не погані, і не гарні, а середні. А на трьох нижніх сходинках знаходяться погані діти – чим нижче, тим гірші. Знизу від майданчика знаходяться погані діти, на 2 сходинці знизу - дуже погані, на 3 знизу - найгірші. Зрозумів? Давай повторимо (повторюється з дитиною розташування сходинок). А тепер постав себе на ту сходинку, яку ти, на твою думку, займаєш. Покажи, куди б ти поставив себе, на яку сходинку?». Щоб легше було виконувати завдання можна помістити на ту чи іншу сходинку картинку із зображенням хлопчика чи дівчинки. Чому ти поставив себе на цю сходинку?».



Оцінювання результатів

Оцінка здійснюється за 7- бальною шкалою, де перша сходинка (найнижча) відповідає балу 1, середня сходинка (майданчик) відповідає балу 4, верхня сходинка відповідає балу 7. Таким чином, дитина може одержати від 1 до 7 балів.

Обговорення результатів

Для дітей, які вступають у перший клас, характерна наявність високої позитивної самооцінки. У нормі дитина повинна ставити себе не нижче, ніж на 2 сходинку зверху, тобто нормою є самооцінка в 6 балів. 7 чи 5 балів не є відхиленнями від норми, а свідчать про дуже гарні чи просто добрі стосунки до дитини в сім'ї й у дошкільному закладі.

Самооцінка від 1 до 3 балів, тобто віднесення дитиною себе до «поганих» дітей, є важливою ознакою неблагополучного соціального розвитку і, в першу чергу, є показником несприятливого досвіду соціальних взаємодій. Швидше за все, негативна самооцінка пов'язана з неблагополучними сімейними відносинами чи негативним ставленням батьків до самої дитини або пов'язана з несприятливим досвідом спілкування дитини в дошкільному закладі. Необхідно з'ясування конкретні причини негативної самооцінки, тому що на цій підставі можна прогнозувати успішність включення дитини в колектив класу і будувати програму корекції образу «Я» дитини.

Тест «Розвиток самоконтролю»

Мета: оцінити здатність дитини до самоконтролю, до оцінки власних дій, результатів цих дій та своїх можливостей.

Хід дослідження: дитині пропонують по черзі 4 картинки, на яких зображені її однолітки в ситуаціях невдачі в діяльності. Далі просять розповісти, що намальовано (якщо дитина неправильно зрозуміла ситуацію, то дорослий дає необхідні пояснення), пояснити причину невдачі дітей, які зображені на картинках, і запропонувати свої варіанти рішення практичної задачі.

На 1 картинці зображено, як дівчинка бере лійку, хоче полити квіти, але не може її підняти.

На 2 картинці намальована лава, через яку стрибає хлопчик, але видно, що він зачепився і падає.

На 3 картинці дівчинка збирається качатися на гойдалці, але ніяк не може на неї забратися.

На 4 картинці намальований хлопчик на схилі гори з поломаними лижами.

Оцінювання результатів:

1. Якщо дитина пояснює, що причина невдачі в об'єктах (лійці, лаві, гойдалці, гірці), тобто невдачі відбуваються по незалежним від героїв причинам, значить, дитина ще не навчилася оцінювати себе і контролювати свої дії. Скоріш за все дитина покине почату справу і займеться чим-небудь іншим.
2. Якщо дитина бачить причину події в самих героях і пропонує їм підрости, потренуватися, набратися сил, покликати на допомогу, значить, у неї хороша здатність до самооцінки і самоконтролю.
3. Коли дитина бачить причину невдач і в героях і в об'єктах, то це говорить про хорошу здатність до різнобічного аналізу ситуації.



Рис. 1



Рис. 2



Рис. 3



Рис. 4

Тест на визначення рівня домагань і потреби в досягненні успіху

Мета: визначити рівень домагань

Хід дослідження: дитині пропонують виконувати завдання різної складності: "Зараз ми будемо складати узори". У мене є три види завдань: легкі, середні і складні. Якщо ти вибереш складне завдання і справишся з ним, то отримаєш 5 балів, якщо середнє – то 4 бала, легке – 3 бала. Якщо ти вибереш завдання і не справишся, то отримаєш тільки 2 бала. Намагайся набрати найбільше балів. А тепер скажи, яке завдання ти вибираєш. Після того Ви показуєте дитині картки, розкладені стопками. Подивись на ці завдання. Ось легкі, ось середні, а ось складні. Вибере те, з яким можеш справитися і виконуй. Після виконання пояснить дитині, справилася вона із завданням чи ні. Потім знову запропонуйте дитині здійснити вибір. Всього потрібно зробити 4 завдання. Зміст завдання полягає в тому, щоб із квадратів з червоним, білим і червоно-білим розфарбуванням скласти узори, намальовані на картках.

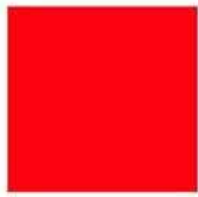
Під час виконання завдання психолог може спеціально створювати ситуацію успіху чи невдачі:

- оцінювати діяльність дитини як неуспішну, обмеживши час для виконання завдання чи вказавши на недоліки в роботі;
- оцінювати діяльність як успішну, надаючи більше часу на її виконання або непомітно надати допомогу дитині, якщо вона відчуває деякі труднощі.

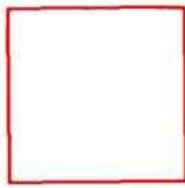
Аналіз результатів

По закінченні роботи визначається кількість виконаних і невиконаних завдань залежно від рівня складності.

1. Якщо дитина обирає після досягнення успіху більш складні завдання, а після невдачі – менш складні, то у неї адекватна реакція на успіх і невдачу. Рівень домагань відповідає можливостям дитини, їй притаманне прагнення до успіху.
2. Якщо дитина прагне вибирати більш складні завдання, незалежно від досягнутого нею успіху чи невдачі і рівня складності попередніх завдань, то у неї неадекватна реакція на невдачу. Рівень домагань вищий за реальні можливості дитини. Їй притаманне прагнення до успіху.
3. Якщо дитина вибирає нескладні завдання незалежно від того, досягає вона успіху чи ні, то у неї неадекватна реакція на успіх. Рівень домагань нижчий реальних можливостей. Дитині притаманне прагнення уникати невдачі.
4. Якщо досягнення успіху і невдачі не впливають на вибір завдання. Завдання вибираються хаотично, незалежно від рівня складності, то у дитини неадекватна реакція на успіх і невдачу. Рівень домагань не сформований. Такі дії характерні для дітей молодшого віку.



Червоний



Білий



Червоно-білий

Рис. 1

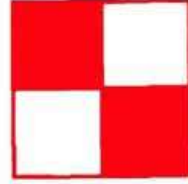
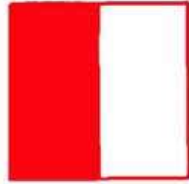


Рис. 2

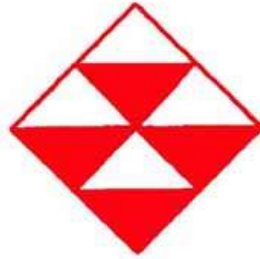
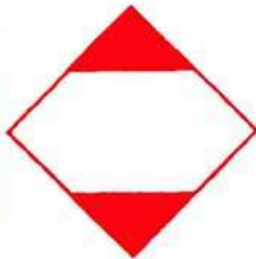


Рис. 3

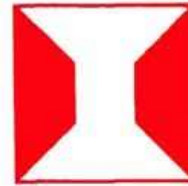
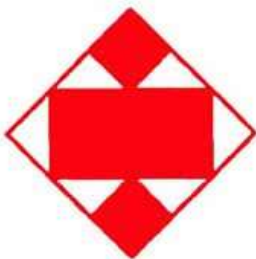


Рис. 4

Тест «Ставлення дитини до чужого дорослого» (для батьків і вихователів)

Якщо відмічена особливість поведінки властива дитині, то відповідне твердження оцінюється в 1 бал, якщо ні – 0 балів.

1. Дитина розмовляє з вихователем чи іншим значущим для неї дорослим тільки тоді, коли знаходиться з ним наодинці чи після деяких зусиль «розговорити» її.
2. Обманює зі страху.
3. Дуже болісно переживає, плаче, ображається, якщо їй роблять зауваження.
4. Дуже тривожна, щоб бути неслухняною.
5. Любить, щоб до неї проявляли симпатію, але не просить про це.
6. Ніколи не приносить дорослому і не показує знайдених нею речей.
7. Вітається з вихователем тільки тоді, коли він зверне на неї увагу.
8. Не підходить до дорослого з власної ініціативи.
9. Ніколи не просить про допомогу.
10. Легко стає «нервовою», червоніє, коли їй задають запитання.

Оцінка результатів

10 – 7 балів – у дитини складні труднощі у спілкуванні, зумовлені негативним переживанням з приводу контактів з чужими дорослими.

4 – 6 балів – труднощі в спілкуванні можуть бути зумовленими не ставленням до дорослого, а конкретною ситуацією (не відповідає на питання вихователя через страх, що інші діти будуть над нею сміятися) чи недоліками виховання.

1 - 3 бала – скоріше за все, це прояви деяких індивідуальних особливостей дитини, про які потрібно повідомити майбутнього вчителя.

Соціометрія для дошкільників

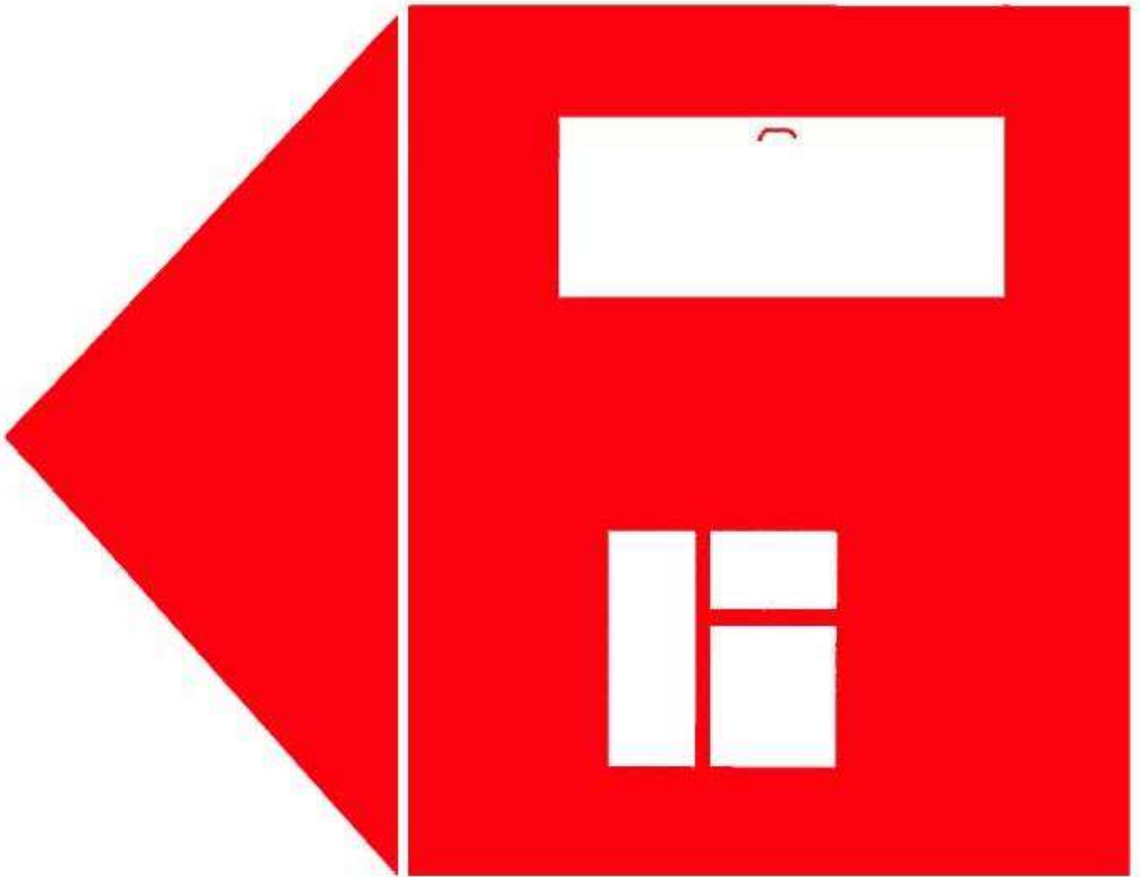
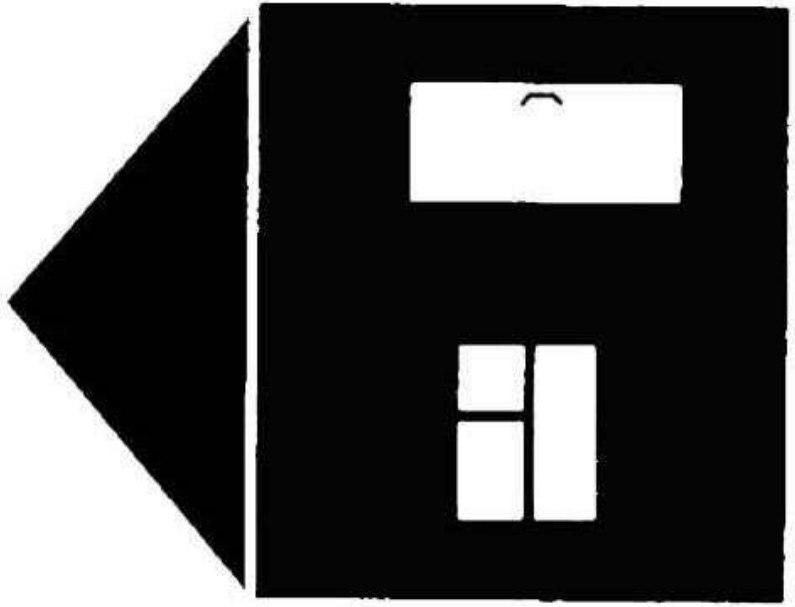
Тест «Два будиночки»

Мета: виявлення дітей з проблемами у спілкуванні.

Обладнання: лист паперу, на якому малюються два будинки. Один із них більший – червоного кольору, інший менший – чорного кольору. Як правило, цей малюнок не готують заздалегідь, а малюють на очах у дитини чорним і червоним олівцями.

Інструкція: дитині говорять: «Подивись на ці будиночки. Уяви собі, що червоний будиночок належить тобі, в ньому багато цікавих іграшок, і ти можеш запросити до себе всіх, кого захочеш. А в чорному будинку іграшок немає зовсім. Подумай і скажи, кого б із дітей своєї групи ти запросив би до себе, а кого запросив би в чорний будиночок».

Психолог записує тих дітей, яких дитина забирає до себе в червоний будиночок, і тих, кого вона хоче відселити в чорний будиночок. Після закінчення роботи дитину запитують, чи не хоче вона поміняти кого-небудь місцями, чи не забула когось.



Аналіз результатів:

Потрібно звернути увагу на те, скільки дітей дитина помістила в червоний будиночок, а скільки в чорний, по відношенню до яких дітей групи зроблений позитивний вибір, а по відношенню до кого – негативний. Для кожної дитини рахується кількість позитивних (кількість балів зі знаком «+») і негативних виборів (кількість балів зі знаком «-») зі сторони інших дітей групи, потім від більшого числа віднімають менше і ставлять знак більшого числа.

+ 4 і більше балів – набирають «соціометричні зірки», це зовні привабливі, достатньо впевнені в собі діти, які користуються авторитетом в групі однолітків, вони лідирують в іграх, з ними охоче дружать інші діти.

Від + 1 до + 3 балів (виборів зі знаком «-» немає) – ці діти надають перевагу іграм і спілкуванню з постійним обмеженим колом друзів (чи одним постійним другом), при цьому з іншими дітьми вони майже не конфліктують, в своїй маленькій групі можуть бути лідером.

Від – 2 до + 2 балів (сума складається з «+» і «-») – активні, рухливі, достатньо спілкуються з іншими дітьми, але нерідко конфліктні діти, вони легко вступають у гру, але також легко сваряться і відмовляються гратися, часто ображаються і ображають інших, але легко забувають образи.

0 балів (вибори зі знаком «+» зі знаком «-» відсутні) – цих дітей просто не помічають, їх ніби немає в групі, як правило це тихі, малоактивні діти, які грають наодинці і прагнуть до контактів з однолітками: частіше за все такі результати отримують по відношенню до дітей, які часто хворіють і тих, хто недавно з'явився в колективі.

- 1 і менше балів – це діти, якими нехтують однолітки, нерідко вони зовні мало привабливі чи мають явно виражені фізичні дефекти: нервозні, занадто конфліктні, негативно поведуть себе по відношенню до інших дітей.

Особливу увагу потрібно звернути на тих дітей, які основну кількість дітей помістили в чорний будиночок, залишаючись наодинці чи оточуючи себе дорослими. Як правило, це дуже замкнуті діти, які ні з ким не спілкуються або, навпаки, конфліктують, які встигли посваритися уже зі всією групою. Передбачити труднощі у спілкуванні з однолітками в школі у таких дітей можна з більшою ймовірністю.

Ставлення дитини до однолітків (для батьків і вихователів)

Якщо відмічена особливість поведінки властива дитині, то відповідне твердження оцінюється в 1 бал, якщо ні – 0 балів.

1. Старається уникнути активної участі в грі.
2. Не проявляє приязні і доброзичливості до інших дітей.
3. Ніколи не ділиться з іншими дітьми іграшками і солодощами.
4. Не надає допомоги іншим, навіть якщо їй про це попросять.
5. Погоджується на другорядні ролі, ніколи не висловлює бажання бути головним у грі.
6. У неї немає друзів ні в дитячому садочку, ні на подвір'ї.
7. Уникає спілкування з іншими дітьми.
8. У грі завжди прагне отримати значиму роль, а якщо не отримує, то відмовляється грати.
9. Не проявляє зацікавленості до колективних ігор, грає наодинці.
10. Часто жаліється дорослим, що її ображають інші діти.

Оцінка результатів

7 - 10 балів – у дитини серйозні труднощі в спілкуванні, пов'язані з негативним ставленням до інших дітей, ці труднощі можуть виявитися в стосунках з однокласниками в школі.

4 – 6 балів – труднощі зумовлені невмінням встановлювати контакти з однолітками частіше за все через недостатній досвід спілкування чи через невпевненість в собі.

1 – 3 бала – труднощі в спілкуванні ситуативні чи зумовлені деякими індивідуальними особливостями дитини, які, як правило, корегуються під впливом дитячого колективу.

Методика «Профіль соціального розвитку дитини»

Мета: визначити рівень соціальної поведінкової компетентності і комунікативних навичок як показників соціальної зрілості дитини дошкільного віку.

Зміст методики. Методика виступає експертною оцінкою дитини вихователями та батьками. Методика побудована за принципом семантичного диференціалу. Вона являє собою перелік парних протилежних тверджень та містить шкалу оцінювання від +2 до – 2, які вказують на міру прояву певної характеристики у дитини.

Хід проведення. Експерту пропонується бланк з характеристиками та шкалою оцінювання прояву. Далі, пропонується уважно прочитати запропоновані характеристики та оцінити їх міру прояву у конкретної дитини, поставити галочку навпроти обраної оцінки. В якості експерта можуть виступати вихователі, батьки.

Інструкція для експерта. Прочитайте уважно запропоновані твердження, що представлені парою протилежних за змістом характеристик та оцініть який з полюсів точніше характеризує особливості дитини і на скільки. Поставте позначку напроти обраної міри прояву (+2; +1; 0; -1; -2).

Оцінювання результатів

- +2 – яскраво виражена позитивна риса;
- +1 – часто виявляється як позитивна риса;
- 0 – не виявляє себе активно ні з позитивного, ні з негативного боку;
- 1 – іноді виявляє себе негативно;
- 2 – яскраво виражена негативна риса.

Інтерпретація результатів:

- Слабкий рівень розвитку: 15-20% оцінок перебувають у зоні +2+1;
- Середній рівень розвитку: 30-50% оцінок перебувають у зоні +2+1;
- Добрий рівень розвитку: 50-75% оцінок перебувають у зоні +2+1;
- Високий рівень розвитку: 75-80% оцінок перебувають у зоні +2+1.

Профіль соціального розвитку дитини

ПІБ дитини _____

Інструкція для експерта. Прочитайте уважно запропоновані твердження, що представлені парою протилежних за змістом характеристик та оцініть який з полюсів точніше характеризує особливості дитини і на скільки. Поставте позначку напроти обраної міри прояву (+2; +1; 0; -1; -2).

№	Твердження	+2	+1	0	-1	-2	Твердження
1.	Легко входить у контакт із дорослим						Уникає контакту з дорослим
2.	Відгукується на прохання дорослих						Не реагує на прохання дорослих
3.	З радістю діє спільно з дорослими						Не любить діяти спільно з дорослими
4.	Успішно діє під керівництвом дорослого						Не вміє діяти під керівництвом дорослого
5.	Легко приймає допомогу дорослого						Не приймає допомогу дорослого
6.	Часто взаємодіє з однолітками						Уникає взаємодії з однолітками
7.	Легко встановлює дружні стосунки з однолітками						Важко встановлює дружні стосунки з однолітками
8.	Успішно діє в колективній грі						Не бере участі в колективній грі
9.	Виявляє якості лідера						Воліє підкорятися
10.	Добре відчуває себе у великій групі дітей						Не любить великі групи дітей
11.	Спокійно спостерігає за діями інших дітей						Заважає діям інших дітей
12.	Уміє зацікавити в чомусь інших дітей						Не вміє зацікавити інших дітей
13.	Бере активну участь у іграх і справах інших						Не бере участь у іграх, що пропонуються
14.	Успішно розв'язує конфлікти з однолітками						Не вміє розв'язувати конфлікти з однолітками
15.	Добре діє самостійно						Не вміє діяти самостійно
16.	Може себе розважити						Не може себе розважити
17.	Уміє стримуватись, контролювати свою поведінку						Не вміє стримуватись, контролювати свою поведінку
18.	Здатна жертвувати своїми інтересами заради інших						Орієнтована тільки на свої інтереси
19.	Не шкодить рослинам, тваринам, книгам, іграшкам						Часто шкодить рослинам, тваринам, книгам, іграшкам
20.	Добре знає і виконує розпорядок дня в дитячому садку (школі)						Не знає і не виконує розпорядок дня в дитячому садку (школі)
21.	Визнає правила, встановлені у групі						Не визнає правила, встановлені у групі

Методика діагностики психосоціальної зрілості поведінки дитини

(за Таран О.П.)

Мета: визначити рівень психосоціальної зрілості поведінки дитини дошкільного віку.

Зміст методики. Методика виступає експертною оцінкою дитини вихователями та батьками. Вона являє собою перелік з 11 характеристик та містить чотири варіанти відповіді, які вказують на міру прояву певної поведінкової характеристики у дитини.

Хід проведення. Експерту пропонується бланк з характеристиками та варіантами особливостей їх прояву. Далі, пропонується уважно прочитати запропоновані характеристики та оцінити їх міру прояву у конкретної дитини, поставити галочку навпроти обраної особливості прояву. В якості експерта можуть виступати вихователі, батьки.

Інструкція для експерта. Прочитайте уважно запропоновані характеристики та оцініть особливості їх прояву у дитини (практично завжди, часто, рідко, практично ніколи), поставте галочку навпроти обраної вами міри прояву характеристики.

Оцінювання результатів

1. За кожен міру прояву характеристики нараховується відповідна кількість балів:

<i>Міра прояву характеристики</i>	<i>Кількість балів</i>
«практично завжди»	3 бали
«часто»	2 бали
«рідко»	1 бали
«практично ніколи»	0 бал

2. Далі отримані бали складаються, визначається рівень психосоціальної зрілості поведінки дитини та рівень готовності до шкільного навчання:

<i>Бали</i>	<i>Рівень сформованості психосоціальної зрілості поведінки дитини</i>	<i>Рівень готовності до школи</i>
28 – 33	Рівень сформованості	Готовність до школи
17 – 27	Рівень недостатньої сформованості	Недостатня готовність до школи
7 – 16	Рівень низької сформованості	Не готовність до школи

Експертна оцінка психосоціальної зрілості поведінки дитини

ПІБ дитини _____

№	Характеристики	Міра прояву			
		Практично завжди	Часто	Рідко	Практично ніколи
1.	Дитина має пізнавальний інтерес, володіє початковими формами дослідництва, формулює запитальні речення, робить спроби самостійно знайти відповідь.				
2.	Адекватно реагує на різні життєві ситуації, стримує негативні емоції, співвідносить характер емоційної поведінки з її наслідками для тих, хто поряд.				
3.	Виявляє цілеспрямованість та самостійність, здатна до елементарної відповідальності за ухвалені рішення.				
4.	Виявляє здатність до самоусвідомлення – усвідомлює, як її особливості сприймають дорослі та однолітки, може будувати свою поведінку з урахуванням можливих реакцій інших людей.				
5.	Здатна керуватися у своїй поведінці моральними нормами, відчуває межі припустимої поведінки.				
6.	Орієнтується у нових умовах, приймає умови, в яких доводиться існувати та здатна себе в них реалізувати.				
7.	Вміє дружити, виявляє доступні вікову надійність, відданість, поступливість				
8.	Здатна висловлювати свою думку чітко, логічно, образно, переконливо.				
9.	Може знаходитися в групі та керуватися інтересами групи.				
10.	Розрізняє соціально схвальну поведінку від несхвальної.				
11.	Має елементарні навички дипломатичної поведінки, знає слова пояснення, виправдання, вибачення.				

Оцінка дорослими невербальної поведінки дитини

(за Т.О.Піроженко)

Інструкція: Шановний Вихователю (Вчителю)! Ви багато спілкуєтесь зі своїми вихованцями і, певна річ, добре знаєте їхню поведінку, звички. Будь ласка, висловіть свою думку про особливості мовленнєвої (невербальної) поведінки дітей, давши відповідь на запитання, запропоновані нижче. Дайте оцінку, як часто виявляються ті або інші особливості поведінки Ваших вихованців у спілкуванні з Вами та іншими людьми.

Запишіть, будь ласка, прізвища дітей, в яких вказані властивості проявляються завжди і часто (1), рідко (2), ніколи (3).

1. Чи можуть діти з Вашого погляду, виразу очей зрозуміти, що Ви бажаєте їх про щось розпитати, що Ви потребуєте допомоги, співчуття? Чи розуміють вони з виразу Вашого обличчя, що Ви чимось стурбовані, здивовані?

1. _____
2. _____
3. _____

2. Як Ви вважаєте, чи можуть вони судити з Вашої поведінки про Ваше ставлення до інших людей, подій?

1. _____
2. _____
3. _____

3. Чи розуміють вони, коли у Вашому голосі звучить несхвалення, застереження?

1. _____
2. _____
3. _____

4. Чи використовують діти м'які, довірливі інтонації, коли бажають викликати відвертість, прихильність до себе?

1. _____
2. _____
3. _____

5. Чи можуть діти показати мімікою, позою, що вони бажають спілкуватися, підтримувати контакт?

1. _____
2. _____
3. _____

6. Чи здатні діти передати відтінки, нюанси своїх почуттів, емоцій за допомогою різноманітних невербальних засобів?

1. _____
2. _____
3. _____

7. Чи вміють Ваші вихованці досить витончено і зрозуміло показати своє доброзичливе ставлення до інших: приязність, симпатію, зацікавленість?

1. _____
2. _____
3. _____

8. Наскільки гармонійно поєднуються між собою жести, міміка, інтонації дітей в різних ситуаціях спілкування з оточуючими?

1. _____
2. _____
3. _____

9. Чи є у дітей характерні жести, пози, зрозумілі іншим, які відображають індивідуальні особливості, характер? Вкажіть дітей, в яких ці особливості яскраво виражені.

1. _____
2. _____
3. _____

10. Чи є у Вашій групі діти, які бувають скуті в рухах, жестах, коли потрапляють у незвичну, незнайому ситуацію?

1. _____
2. _____
3. _____

Заздалегідь вдячні Вам за надану допомогу в оцінці невербальної поведінки дитини!

Експертне оцінювання невербальної поведінки дітей дорослими:

1. Запитання 6, 8, 9 – стосується загальної оцінки невербального репертуару особистості з точки зору його різноманітності, гармонійності, індивідуальності.
2. Запитання 1, 2, 3 - характеризують здатність до адекватного розуміння різноманітних компонентів невербальної поведінки партнера.
3. Запитання 4, 5, 7, 10 – характеризують здатність до керування, до цілеспрямованого використання невербальних засобів спілкування.

Примітки: Один бланк на групу дітей для оцінювання одним експертом!

Методики діагностики психологічної готовності до школи

(мотиваційний компонент)

Методика «Читання казки»

на визначення домінуючого ігрового або пізнавального мотиву дитини

Хід дослідження

На столі виставлено звичайні, не надто привабливі іграшки, дітям пропонують упродовж хвилини розглянути їх.

Після цього дітей підкликають і пропонують послухати казку, яку вони раніше не чули. На цікавому місці читання переривається і експериментатор запитує дітей, чого їм хочеться: погратися з виставленими на столі іграшками або дослухати казку до кінця.

Чому зайці взимку носять білі шубки

Зустрілися якось у лісі Мороз і Заєць. Мороз нахвалявся:

— Я найсильніший у лісі. Кожного заморожу, перетворю на бурульку.

— Не хвалися, Морозе Васильовичу, не здолаєш! — каже Заєць.

— Ні, здолаю!

— Ні, не здолаєш! — наполягає на своєму Заєць.

Сперечалися вони, сперечалися. Захопив Мороз заморозити Зайця. І каже: «Давай, Зайцю, поб'ємося об заклад, що я тебе переможу».

— Давай, — погодився Заєць. *(Тут читання переривається).*

Мороз почав Зайця морозити. Холоду напустив, крижаним вітром закрутив. А заєць почав бігати, скакати. Катається по снігу, співає:

Князеві тепло,

Князеві гаряче,

Гріє, горить

Сонечко яскраве!

Стомився Мороз, міркує: «Який сильний Заєць». А сам ще сильніше лютує, такого холоду напустив, що кора на деревах лопається, тріщить. А Зайцеві байдуже.

Зовсім вибився із сил Мороз, а Заєць не замерз. Відступив Мороз від Зайця: «Хіба тебе заморозиш — дуже ти спритний та прудкий!»

Подарував Мороз Зайцеві білу шубку. Відтоді зайці взимку ходять у білих шубках.

Інтерпретація результатів

Діти з вираженим пізнавальним інтересом воліють дослухати казку.

Діти зі слабкою пізнавальною потребою воліють погратися. Але гра їх, як правило, може бути суто маніпулятивною.

Протокол дослідження
потребнісно-мотиваційної сфери дітей 5—7 років за методикою «Читання казки»
(практикум з вікової психології / За ред. Л.Головей, Е.Рибалко. — СПб., 2001)

Вікова група (клас) _____

Вихователь (учитель) _____

Мета: виявлення домінуючого мотиву в дітей у процесі цілеспрямованої діяльності

№	Прізвище, ім'я дитини	Дата дослідження 1				Дата дослідження 2			
		Домінуючий мотив у дослідженні 1				Домінуючий мотив у дослідженні 2			
		Пізнавальний стійкий	Ігровий стійкий	Нестійкий мотив	Особливі оцінки	Пізнавальний стійкий	Ігровий стійкий	Нестійкий мотив	Особливі оцінки
1									
2									
3									
4									
		<p>Результати 1-го дослідження:</p> <p>1. Стійкий пізнавальний мотив сформований у... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.</p> <p>2. Стійкий ігровий мотив домінує в ... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.</p> <p>3. Хисткий мотив виявлений у... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.</p>				<p>Результати 2-го дослідження:</p> <p>1. Стійкий пізнавальний мотив сформований у... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених. 2. Стійкий ігровий мотив домінує в ... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених. 3. Хисткий мотив виявлений у .ч. дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.</p>			

Методика «Внутрішня позиція школяра»

(Н.І.Гуткіної)

Мета: виявлення внутрішньої позиції школяра.

Обладнання: експериментальна бесіда, яка складається з 12 запитань.

Внутрішню позицію школяра можна виявити у грі, але цей шлях займає багато часу. Тому гру можна замінити експериментальною бесідою, яка дає аналогічний результат. Бесіда включає питання, які допомагають побічним чином визначити наявність пізнавальної і навчальної мотивації, а також культурний рівень середовища, в якому зростає дитина.

Інструкція: експериментатор просить дитину відповісти на запитання:

1. Ти хочеш йти до школи?
2. Чи хочеш ти ще на один рік залишитися в дитячому садку(вдома)?
3. Які заняття тобі більш за все подобалися в дитячому садку? Чому?
4. Чи любиш ти, коли тобі читають книжки?
5. Ти сам просиш, щоб тобі почитали книжку?
6. Які в тебе найулюбленіші книжки? Назви їх?
7. Чому ти хочеш йти до школи?
8. Чи прагнеш ти закінчити роботу, яка в тебе не виходить чи залишаєш її?
9. Тобі подобається шкільне приладдя?
10. Коли б тобі дозволили користуватися шкільним приладдям, а до школи дозволили б не йти, чи задовольняло б це тебе? Чому?
11. Якби ти зараз грав з друзями у школу, ким би ти хотів бути : вчителем чи учнем?
12. Коли ти граєш у школу, чого тобі хочеться: щоб урок був довшим чи перерва? Чому?

Інтерпретація результатів

На запитання 1, 2 практично всі діти відповідають «Так», тому вони не є інформативними.

Якщо дитина хоче йти до школи, то, як правило, вона відповідає на питання 2 незгодою залишитись ще на один рік в дитячому садку або вдома, і навпаки.

Важливо звернути увагу на те, як дитина пояснює своє бажання йти до школи: «щоб навчитися читати, писати» тощо. Але деякі діти відповідають, що вони хочуть іти до школи тому, що їм «набридло в дитячому садку» чи «не хочеться спати після обіду», тобто бажання йти до школи не пов'язане із змістом навчальної діяльності чи зміною соціального статусу дитини.

Питання 3-6 спрямовані на з'ясування пізнавального інтересу опитуваного, а також рівня його розвитку. Деяке уявлення про дитину дає питання 6 (про улюблені книжки).

Відповідь на питання 8 дає уявлення про те, як дитина ставиться до труднощів у діяльності.

Коли дитина ще не дуже бажає стати учнем, то її задовольняє ситуація, яка пропонується питанням 10, і навпаки.

Якщо дитина бажає вчитися, то вона, як правило, у грі в школу обирає роль учня, пояснює це бажанням вчитися (питання 11), а також обирає варіант «щоб урок був довшим, ніж перерва», щоб більше займатися на уроці навчальною діяльністю (питання 12).

Аналіз відповідей на питання демонструє сформованість (+), чи не сформованість (-) внутрішньої позиції школяра.

Навчальна мотивація (автор М.Гінзбург)

Обладнання: 6 карток зі схематичним зображенням фігур.

Інструкція: «Зараз я прочитаю тобі розповідь. Послухай.

Хлопчики (дівчатка) розмовляли про школу. Перший хлопчик сказав: «Я ходжу до школи, тому що мене мама примушує. А якби не мама, я б у школу не ходив».

На стіл перед дитиною викладається картка № 1 (зовнішній мотив).

Другий хлопчик сказав: «Я ходжу до школи, тому що мені подобається вчитися, подобається робити уроки. Навіть якби школи не було, я б однаково вчився».

Викладається картка № 2 (навчальний мотив).

Третій хлопчик сказав: «Я ходжу до школи, тому що там весело і багато дітей, із якими можна гратися». Викладається картка № 3 (ігровий мотив).

Четвертий хлопчик сказав: «Я ходжу до школи, тому що хочу бути великим. Коли я у школі, я почувуюся дорослим, а до школи я був маленьким». Викладається картка № 4 (позиційний мотив).

П'ятий хлопчик сказав: «Я ходжу до школи, тому що потрібно вчитися. Без навчання ніякої справи не зробиш, а вивчишся – і можеш стати ким захочеш». Викладається картка № 5 (соціальний мотив).

Шостий хлопчик сказав: «Я ходжу до школи, тому що одержую там хороші бали». Викладається картка № 6 (мотив одержання балу).

А тепер подумай і дай відповідь:

- Як по-твоєму, хто з них має рацію? Чому?
- З ким із них ти хотів би разом гратися? Чому?
- З ким із них ти хотів би разом учитися? Чому?»

Дитина послідовно здійснює три вибори, при цьому вказує на відповідну картинку і пояснює її. Якщо пояснення дитини не досить чіткі, їй ставлять контрольне запитання: «А що цей хлопчик сказав?»

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТУ: Вибір дитини фіксується у протоколі проміжного результату № 1.

Зовнішній мотив – 0 балів; позиційний мотив – 3 бали; навчальний мотив – 5 балів, соціальний мотив – 4 бали; ігровий мотив – 1 бал; оцінка – 2 бали.

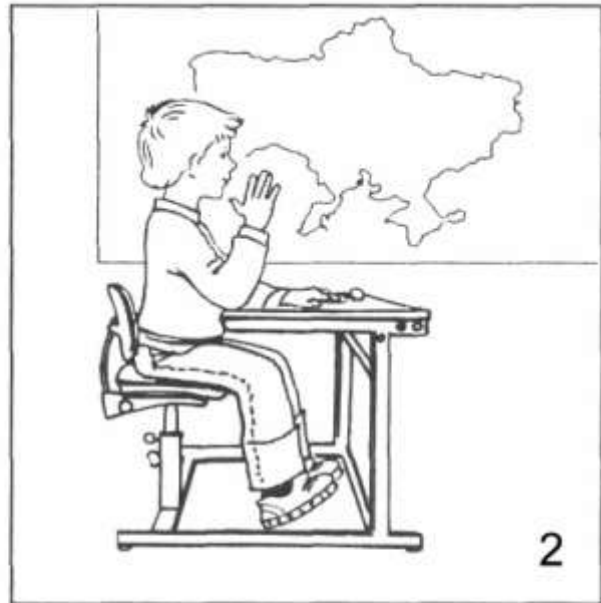
Контрольний вибір додає до загальної суми кількість балів відповідного вибору.

Домінуюча мотивація діагностується найбільшою кількістю балів. Дитина може керуватися й іншими мотивами. Про не сформованість мотивації навчання свідчить відсутність переваг, тобто різні підходи у всіх ситуаціях.

БЛАНК ДЛЯ ФІКСАЦІЇ ПРОМІЖНИХ ПРОТОКОЛІВ

Навчальна мотивація (автор М.Гінзбург)

Вибори	Мотиви					
	1	2	3	4	5	6
I вибір						
II вибір						
III вибір						
Контрольний вибір						



Методика «Бесіда про школу»

(за Т. Нежновою)

Прізвище та ім'я дитини _____

Дата заповнення _____

<i>Запитання бесіди</i>	<i>Варіанти відповідей</i>	<i>Бал</i>
1. Чи хочеш ти йти до школи?	А — дуже хочу;	2
	Б — так собі, не знаю;	1
	В — не хочу.	0
2. Чому ти хочеш іти до школи?	А — інтерес до навчання, занять: хочу навчитися читати, писати, стати грамотним, розумним, багато знати, довідатися про нове;	2
	Б — інтерес до зовнішньої шкільної атрибутики: нова форма, книги, портфель;	1
	В — позашкільні інтереси: у садку набридло, у школі не сплять, там весело, всі діти йдуть до школи.	0
3. Чи готуєшся ти до Школи? Як ти готуєшся (тебе готують) до школи?	А — освоєння деяких навичок читання, письма, лічби: з мамою вчили літери, лічили, розв'язували задачки;	2
	Б — придбання форми, шкільного приладдя;	1
	В — заняття, що не стосуються школи.	0
4. Чи подобається тобі в школі? Що тобі подобається (не подобається) найбільше? (Попередньо у дитини запитати, чи була вона у школі).	А — уроки, шкільні заняття, що не мають аналогів у дошкільному житті дитини;	2
	Б — позашкільні заняття та інші, пов'язані з навчанням, моменти: перерва, заняття в позаурочний час, особистість учителя, зовнішній вигляд школи, оформлення класу;	1
	В — уроки художньо-фізкультурного циклу, знайомі і близькі дитині в дошкільному дитинстві.	0
5. Якби тобі не треба було б ходити до школи (дитячого садка), чим би ти займався вдома, як би проводив свій день?	А — заняття навчального типу: писав би літери, читав;	2
	Б — дошкільні заняття: малювання, конструювання;	1
	В — заняття, що не мають відношення до школи: ігри, допомога по господарству, догляд за тваринами.	0

Загальна кількість балів: _____

Можливі варіанти відповідей, їхнє оцінювання та інтерпретація:

А — орієнтація на зміст навчальної діяльності — 2 бали;

Б — орієнтація на зовнішні атрибути навчальної діяльності і шкільного життя — 1 бал;

В — орієнтація на позашкільні види діяльності і умови — 0 балів.

Інтерпретація результатів.

Рівні сформованості внутрішньої позиції:

Достатній (10—9 балів) — навчальна орієнтація дитини і позитивне ставлення до школи (*внутрішня позиція школяра достатньо сформована*).

Початковий (8—5 балів) — інтерес дитини переважно до зовнішньої атрибутики шкільного життя (*початкова стадія формування внутрішньої позиції школяра*).

Низький (4—0 балів) — дитина не виявляє інтересу до школи (*внутрішня позиція школяра не сформована*).

Методики діагностики

інтелектуальної (розумової) складової готовності до школи

Тест "Запам'ятай 10 слів"

Мета: діагностувати стан слухової вербальної пам'яті (варіант тесту З.М.Істоміної).

Матеріал: 10 слів, не пов'язаних одне з одним за змістом.

Тест має три форми — А, Б і В. Для дітей 5 років використовуйте лише форми А і В.

Слова до тесту форми А: *груша, око, лев, береза, чобіт, окуляри, диван, лелека, чашка, ранець.*

Слова до тесту форми Б: *яблуко, ніс, слон, дуб, лампа, голка, книга, машина, ворона, молоток.*

Слова до тесту форми В: *сіно, стіл, ворона, зошит, комп'ютер, конструктор, годинник, картина, човен, яблуко.*

Добираючи слова самостійно, потрібно слідкувати за тим, щоб вони називали знайомі дітям предмети і не були пов'язані за змістом.

Інструкція для дорослого: Слова слід вимовляти не поспішаючи, в одному темпі. Після того як ви голосно і виразно прочитали слово, зробіть паузу на 2-3 секунди і лише після неї вимовте наступне слово. Зверніть увагу, як дитина слухає слова, чи намагається їх запам'ятати, як часто відволікається. Не варто у цю хвилину робити їй зауваження. Після проведення тесту результати спостережень можуть допомогти вам проаналізувати разом з дитиною, що перешкоджало, а що допомагало їй під час запам'ятовування слів.

Повторне тестування бажано проводити не раніше, ніж через 2-3 місяці. Відповіді дитини фіксуйте в протоколі.

Інструкція для дитини: Послухай уважно слова, які я прочитаю, і постарайся їх запам'ятати. Після того, як я закінчу їх читати, ти назвеш ті слова, які запам'ятав.

Оцінювання результатів:

Показник для реєстрації: кількість правильно відтворених слів (незалежно від їх послідовності). За кожне правильно відтворене слово нараховується 1 бал. Максимальний результат -10 балів.

Високий рівень - 6-10 балів.

Середній рівень - 4-5 балів.

Низький рівень - 1-3 бали.

Тест «Впізнання фігур»

Мета: діагностувати стан зорової пам'яті (варіант тесту Бернштейна).

Матеріал: Секундомір або годинник із секундною стрілкою. Дві таблиці з геометричними фігурами (табл.1 і табл.2).

Тест має три форми — А, Б і В. Для дітей 5 років використовуйте форми А і В.

Інструкція для дорослого: Спершу ви читаєте дитині інструкцію. І лише коли вона зрозуміє зміст гри, пропонуєте подивитися на таблицю 1 (таблиця 2 у цей час повинна бути закрита). Демонструйте її протягом 10 секунд. Завдання дитини — запам'ятати зображені на ній фігури. Потім закрийте першу таблицю і покажіть другу. Малюк повинен впізнати серед зображених на ній фігур ті, що були на першій таблиці, і відзначити ці фігури олівцем, або показати.

Повторне тестування рекомендується проводити через 2-3 місяці. Для нього можна використати ту ж або іншу форму тесту. Результати заносьте в протокол.

Інструкція для дитини: Зараз я покажу тобі на короткий час таблицю з різними фігурками. Будь дуже уважним(-ою) і постарайся їх запам'ятати. Потім я заберу цю таблицю і покажу тобі іншу. На ній буде вже більше фігурок, але серед них будуть й ті, що ти запам'ятаєш. Тобі потрібно буде лише знайти їх і показати мені. Якщо ти готовий почати гру, скажи: "Готовий!"

Оцінювання результатів:

Показник для реєстрації: кількість правильно відтворених фігур. За кожну таку фігуру — 1 бал. Максимальний результат — 9 балів.

Оцінка результатів:

Дуже високий результат - дев'ять фігур упізнані правильно.

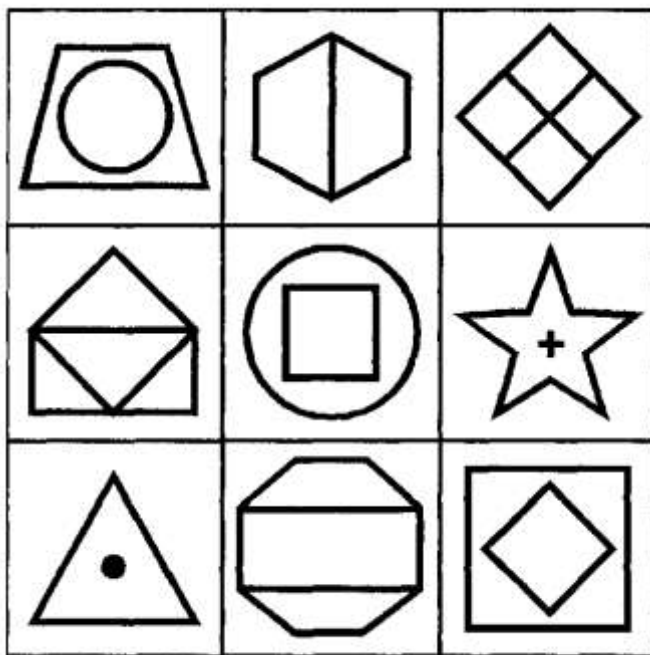
Норма - 7- 8 фігур (для 7 років).

Низька норма - 6 фігур (для 7 років, для 6 років - норма).

Низький результат - менше шести фігур.

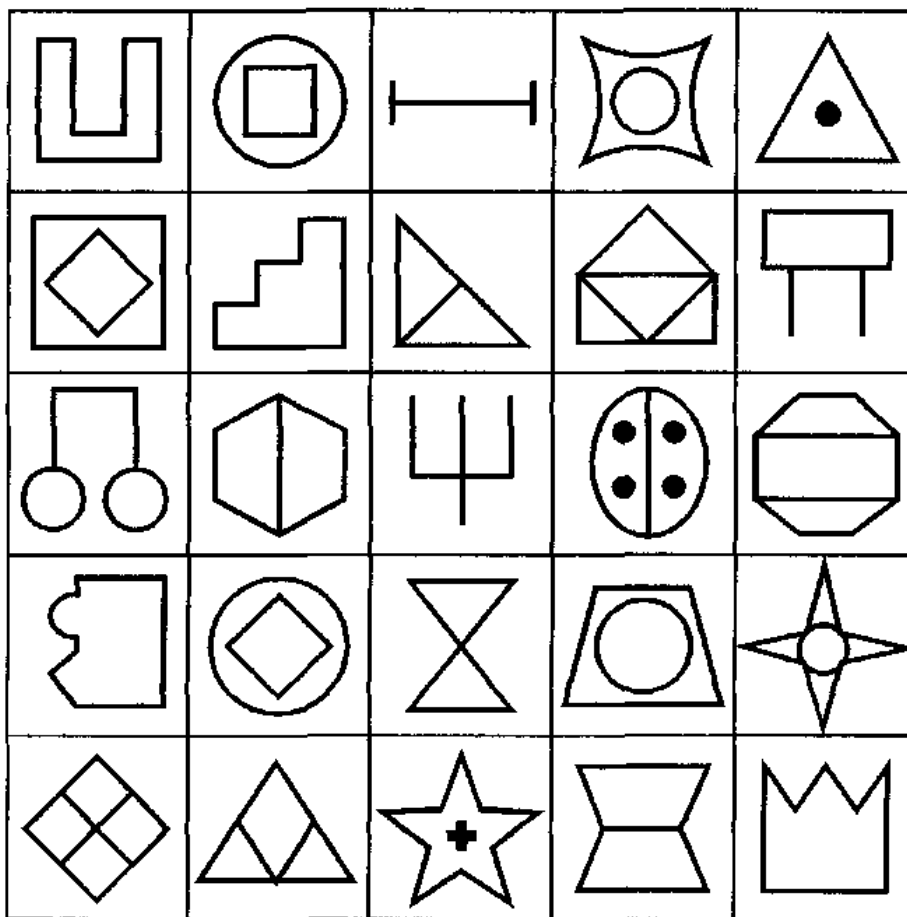
Форма А

Таблиця 1



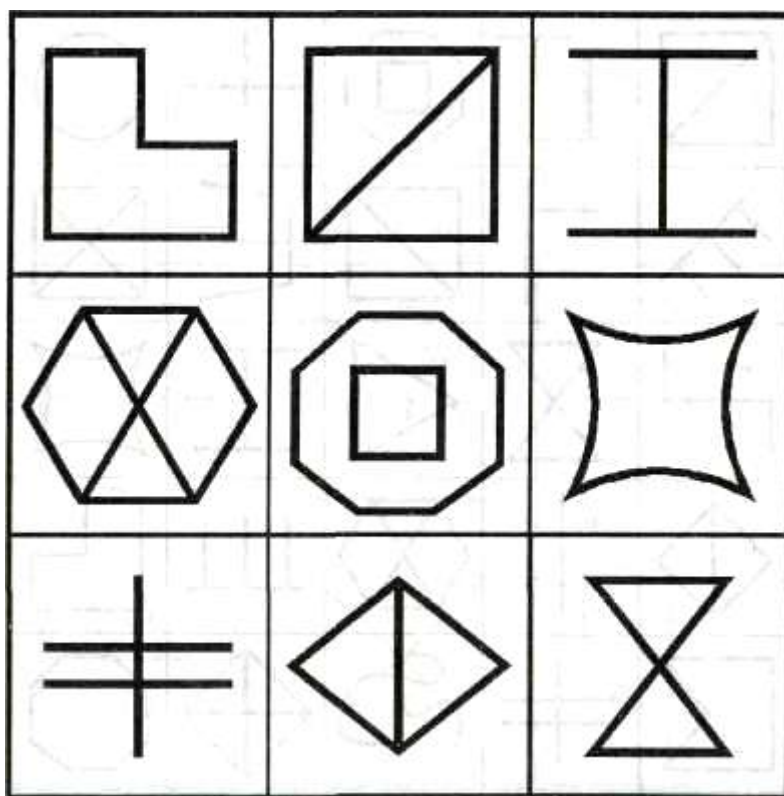
Форма А

Таблиця 2



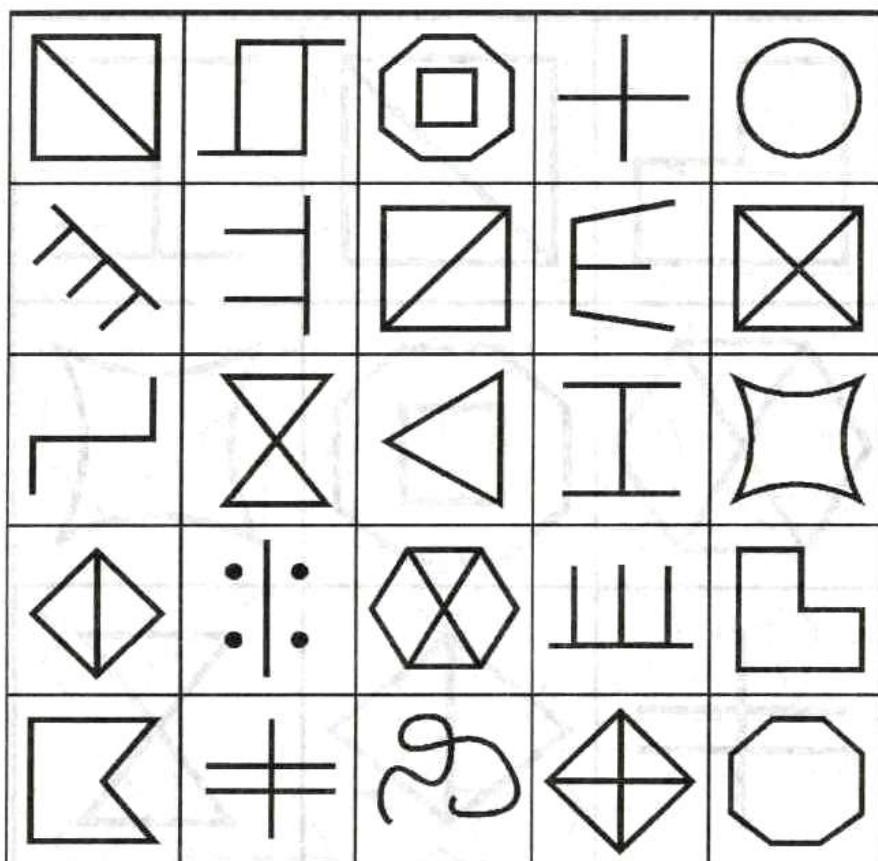
Форма Б

Таблица 1



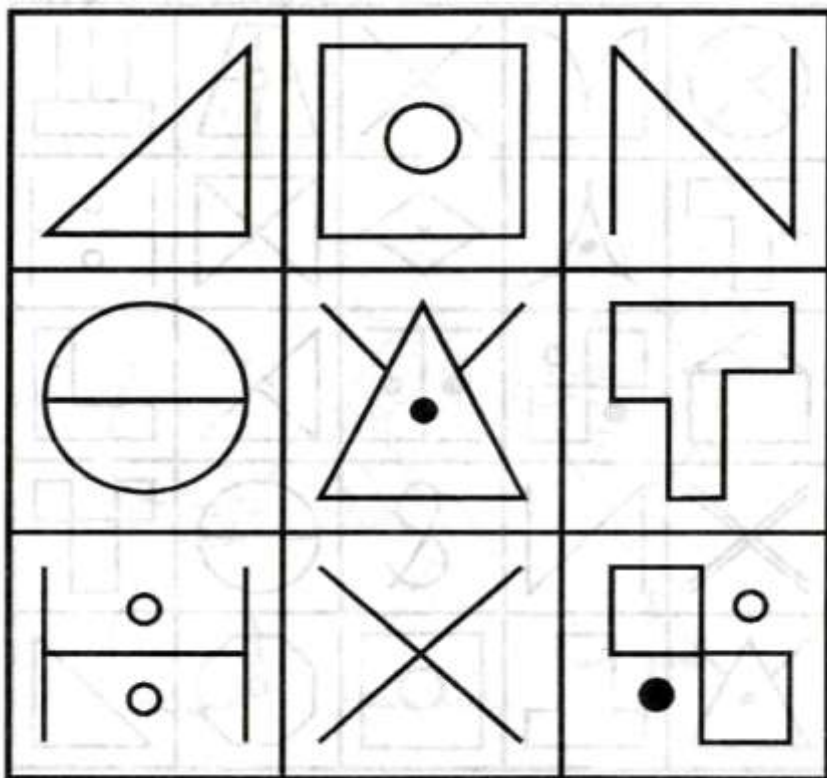
Форма Б

Таблица 2



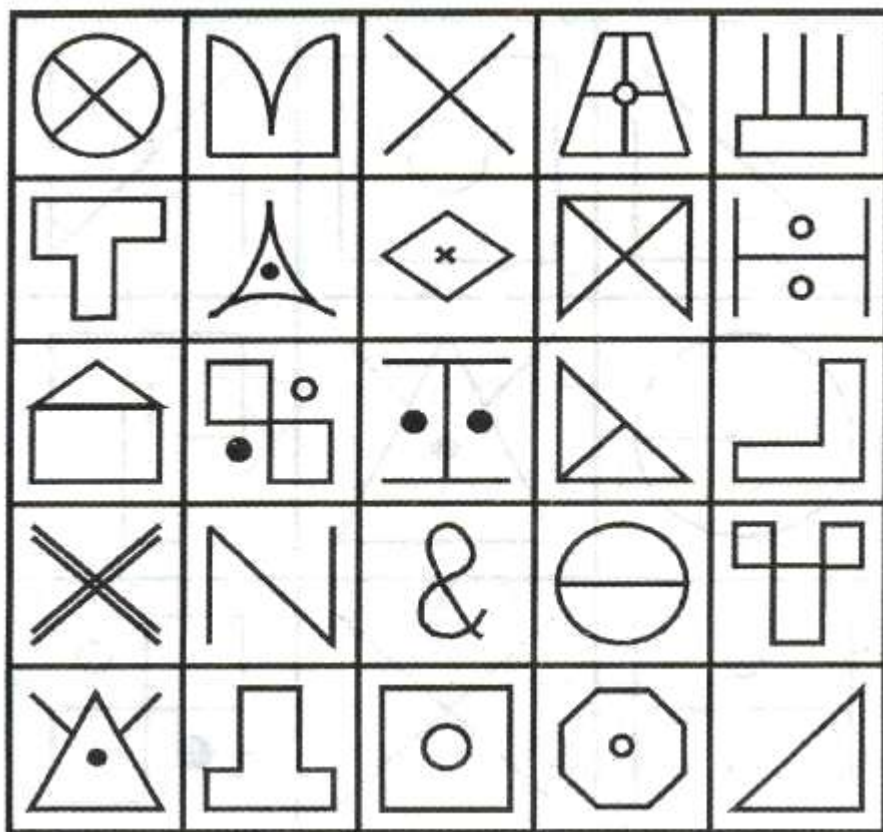
Форма В

Таблица 1



Форма В

Таблица 2



Методика “ЧЕТВЕРТИЙ ЗАЙВИЙ”

Основи логічного мислення, які формуються до часу вступу у школу, базуються на розвиткові наочно-образного мислення та є природним його продовженням. Систематизація образних уявлень та відображення у них суттєвих закономірностей та співвідношень усередині різних областей дійсності – перехідна сходинка до логічного мислення. Інше джерело дитячої логіки – формування наочно-схематичного мислення. В узагальнених, схематизованих образних уявленнях вичленовуються основні властивості об'єктів та встановлюються значимі взаємозв'язки між ними.

Недостатня розчленованість образних та понятійних характеристик об'єктів у мисленні дитини призводить до частих труднощів у засвоєнні навчального матеріалу. Наприклад, якщо дитина при слові “сантиметр” не може позбутися образного уявлення маминого сантиметра, яким користуються при пошитті одягу, то всі пояснення учителя дитина сприйматиме через призму такого уявлення, це заважатиме їй зрозуміти зміст уроку.

Перевірку сформованості основ словесно-логічного мислення, бажано будувати на основі поєднання чисто словесних завдань із завданнями, виконання яких передбачає дії з наочним матеріалом.

Досліджується рівень узагальнень, логічна обґрунтованість і чіткість формулювань, активність, можливість формування і використання узагальнених уявлень.

Для діагностування потрібно 10 карток, побудованих за принципом: 3 предмети об'єднані загальним поняттям, а 4-й стосується іншого поняття. Предмети та їх призначення повинні відповідати звичайному рівню обізнаності дітей шестирічного віку.

Техніка проведення. Дитині показують картку із зображенням 4-х предметів і просять назвати їх. Після чого ставиться питання: „Подивись уважно і скажи, який тут предмет зайвий і чому? Який не підходить? Чому? А які 3 з них мають щось спільне?».

Коли роботу з усіма 10 картками завершено, слід приступати до аналізу. Готуючи картки, доцільно передбачити 4-5 таких, де б за кольором контрастували не зайві предмети, а ті, що входять до складу поняття (наприклад, така картка: груша, слива, яблуко, морквина. Слива за кольором виділяється, але це не суттєва ознака). Такі завдання дають можливість визначити, наскільки діти оперують суттєвими ознаками, відходячи від несуттєвих і контрастних.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ:

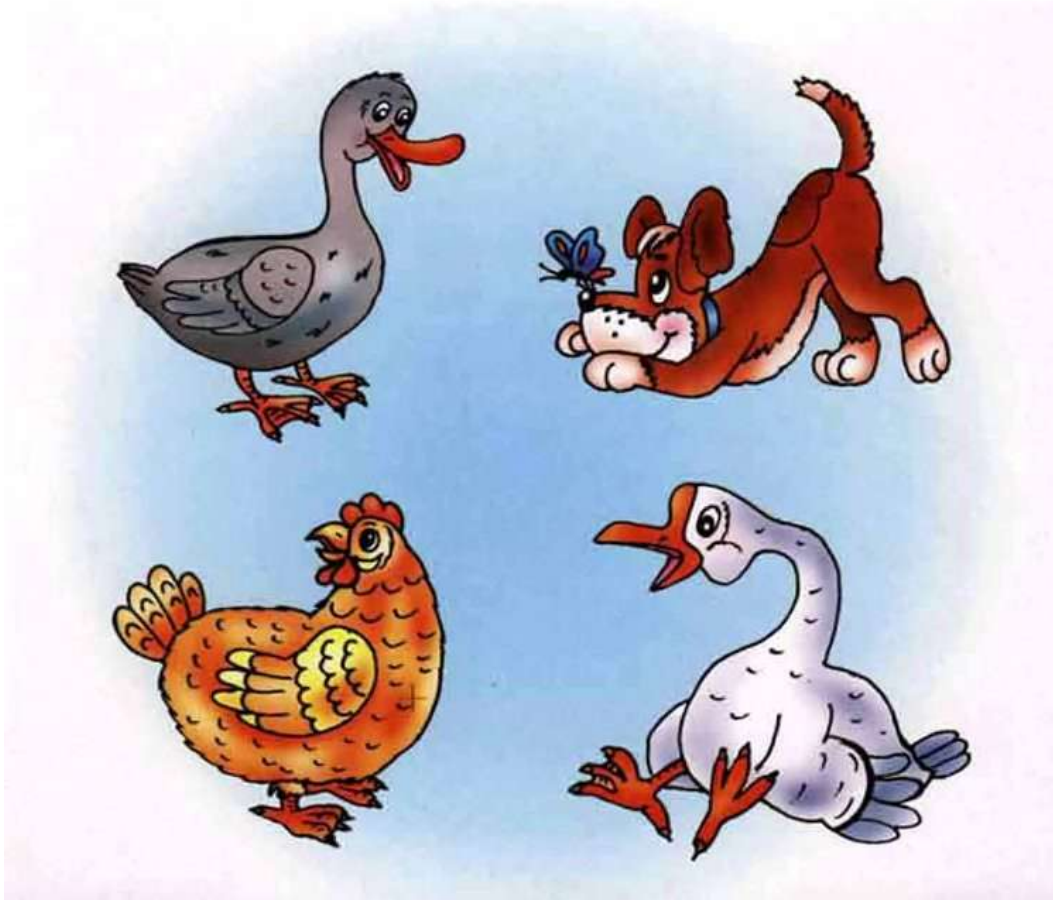
Висока готовність мислення, коли 7-10 карток пояснюються з використанням двох родових понять (зайва рибка, бо це риби, а решта – одяг), 3-4 картки включають тільки одне родове поняття (зайва лопата, бо решта – посуд).

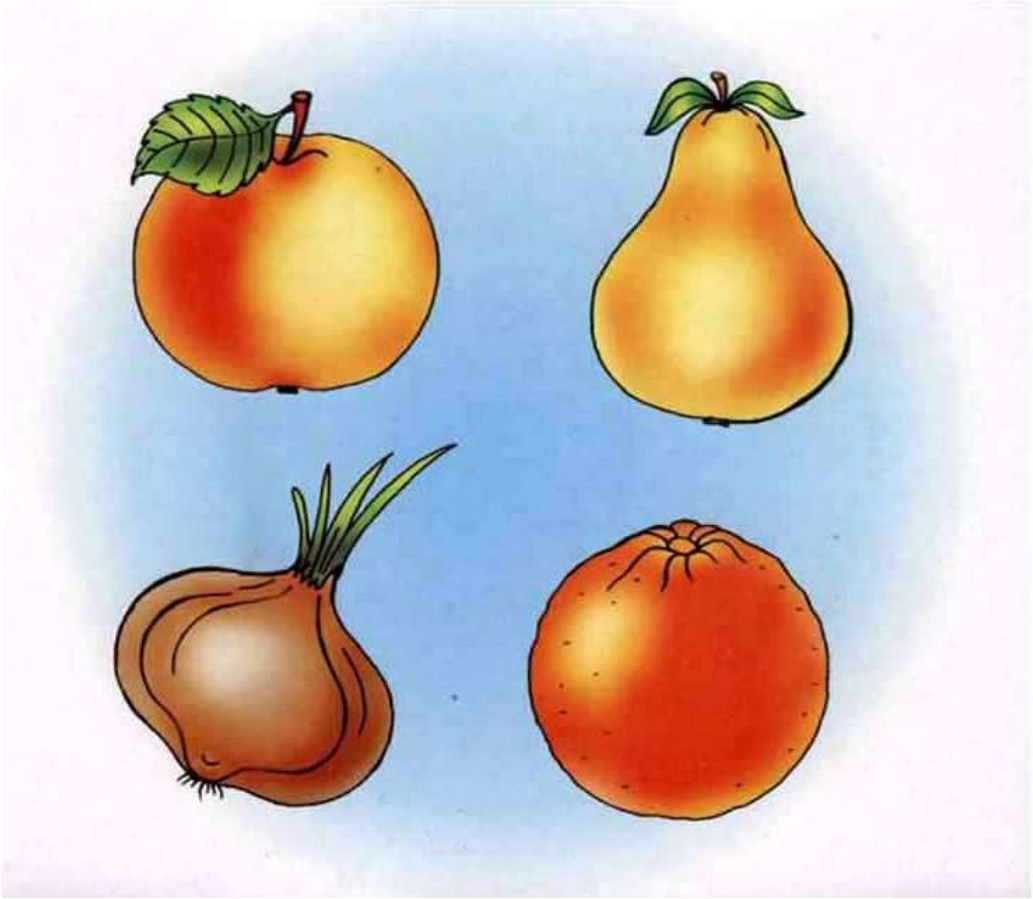
Достатня готовність мислення 7-10 карток пояснюються через одне родове поняття (зайва лопата, бо це інвентар), або половина з двома родовими поняттями, а половина – з одним.

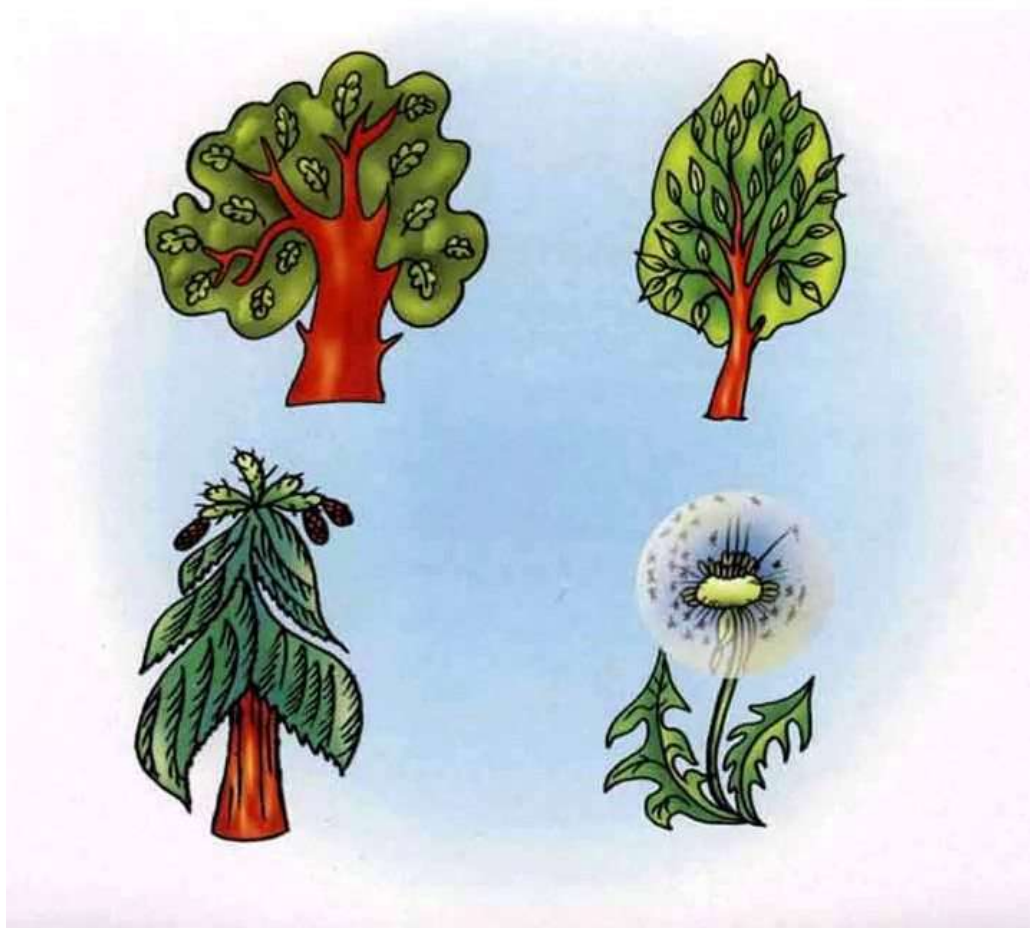
Низька готовність – коли в 7-10 картках тільки називається зайвий предмет без пояснень. Або виділяється предмет за неістотними ознаками (зразок картки: зайва – риба, бо вона жива; або зайвий бантик, бо він червоний).

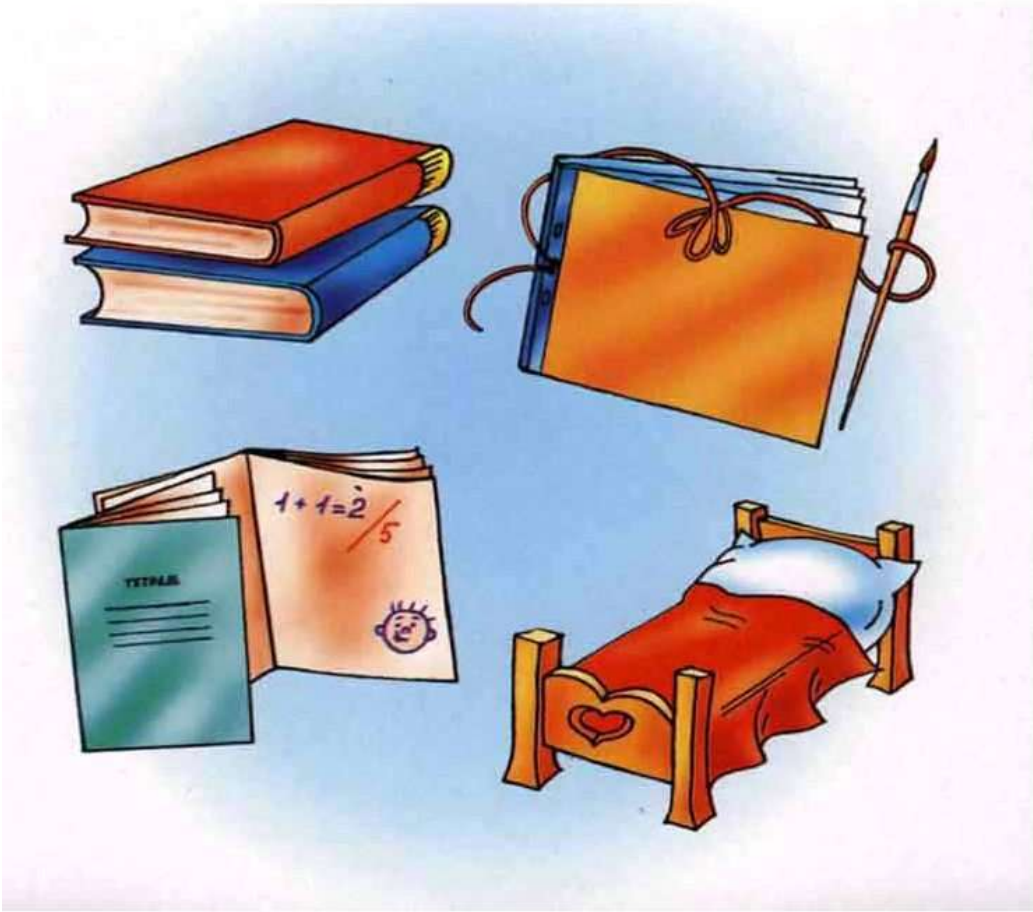
Діти із затримкою психічного розвитку потребують ряду додаткових запитань для обґрунтування: „Чому цей предмет зайвий? Яким одним словом можна назвати 3 предмети? Який до цих трьох предметів не підходить? Чому ти так вважаєш?»











Тест «Класифікація»

Мета: вміння узагальнювати.

Обладнання: набір карток, у якому 8 геометричних фігур: 4 червоного кольору, 4 – синього. Серед фігур 4 квадрати, 4 круга. В наборі 4 великих і 4 маленьких фігур. Дитині показують набір карток, що на них намальовані різні фігури.

Інструкція: «Розклади ці карти на групи так, щоб підходили одна до одної, були чимось схожі». Коли картки будуть розкладені, дитину просять пояснити чому вони саме так розкладені.

Після цього дослідник змішує всі картки і просить дитину: «знову розклади всі картки на групи, але вже не так, як минулого разу».

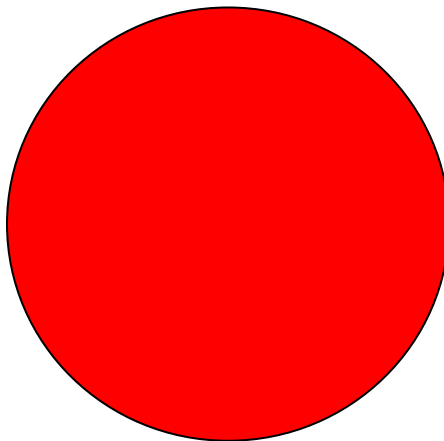
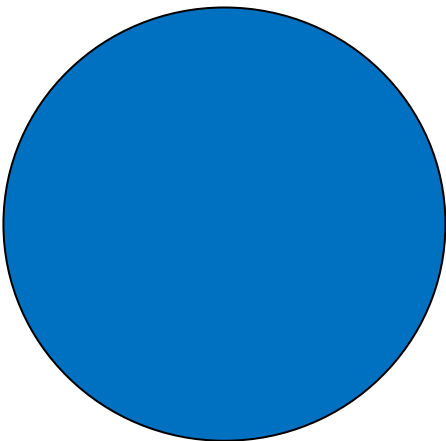
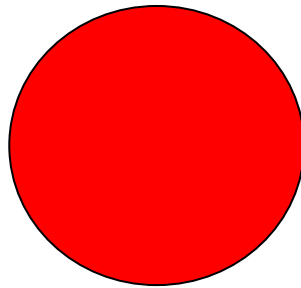
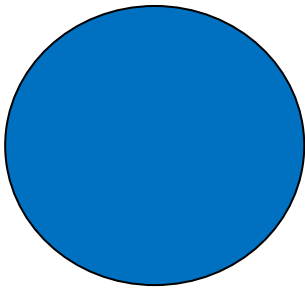
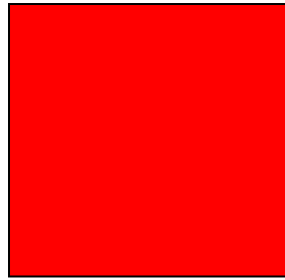
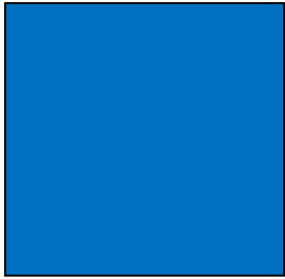
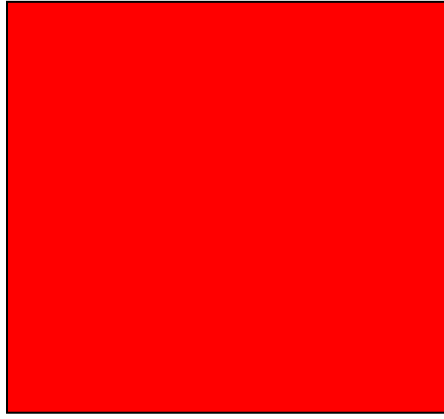
Так повторюється три рази. Завдання дитини – знайти 3 принципи класифікації: за величиною, за формою, за кольором.

Аналіз результатів:

Достатній рівень – діти легко виконують 2-3 види класифікації без сторонньої допомоги.

Високий – 3 види класифікацій.

Діти із затримкою психічного розвитку мають труднощі під час виконання цього завдання, виконують один вид класифікації швидко схоплюють зміст завдання і виділяють принципи класифікації (частіше класифікують за формою або кольором). Помилки найчастіше допускають через неуважність. При виділенні другого і третього принципів потрібна допомога. Діти відчувають труднощі при необхідності сформулювати принцип роботи. Вони швидко стомлюються і навіть сформовані разом з дослідником принципи не узагальнюють.



Методика “Послідовність подій”

Мета: дослідження рівня розвитку логічного мислення, мовлення та здатності до узагальнень.

У якості експериментального матеріалу використовуються три сюжетні картинки, які пропонуються досліджуваному у неправильній послідовності. Дитина має зрозуміти сюжет, вибудувати правильну послідовність подій та скласти за картинками розповідь, що неможливо без достатнього розвитку логічного мислення та здатності до узагальнень. Усна розповідь показує рівень розвитку мовлення майбутнього першокласника: як він будує фрази, чи вільно володіє мовою, який його активний словниковий запас, тощо.

ІНСТРУКЦІЯ: “Подивись, перед тобою лежать картинки, на яких намальована якась подія. Порядок картинок переплутаний і тобі потрібно здогадатись, як їх поміняти місцями, щоб стало зрозуміло, що намальовав художник. Подумай, переклади картинки, як ти вважаєш за потрібне, а потім розкажи за ними нам розповідь про ту подію, яка тут зображена.”

Завдання складається із двох частин:

1. Викладання послідовності картинок;
2. Усна розповідь за ними.

Бувають випадки, коли при неправильно викладеній послідовності малюнків дитина складає логічну версію розповіді. Таке виконання завдання розглядається як добре.

Якщо досліджуваний правильно розіклав послідовність, але не зміг скласти гарної розповіді, то бажано задати йому кілька питань, щоб уточнити причину труднощів. Так, дитина може інтуїтивно розуміти зміст намальованого на картинці, але їй не вистачає конкретних знань для пояснення того, що вона бачить.

Буває, що майбутньому першокласнику не вистачає словникового запасу для пояснення. Складання розповіді за допомогою питань оцінюється як виконання завдання на середньому рівні. Якщо дитина правильно розклала послідовність, але не змогла скласти розповіді навчіль після додаткових питань, то таке виконання завдання розцінюється як незадовільне. (Особливо слід розглядати випадки, коли мовчання дитини обумовлюється особистісними причинами: страх спілкування з незнайомими людьми, боязнь допустити помилку, яскраво виражена невпевненість у своїх силах, тощо).

Вважається, що дитина не справилася із виконанням завдань, якщо:

1. не змогла викласти послідовність картинок та відмовилася від розповіді;
2. по викладеній нею самою послідовності картинок склала нелогічну розповідь;
3. викладена досліджуваним послідовність не відповідає розповіді (за виключенням тих випадків, коли дитина після додаткового питання дорослого міняє послідовність не відповідну розповіді);
4. кожна картинка розповідається окремо, сама по собі, не пов'язана з іншими – в результаті розповідь не вийшла;
5. на кожному малюнку просто перераховуються окремі предмети.

Якщо психолог стикається із феноменами, описаними у 4-ому і 5-ому пунктах, то необхідна детальна перевірка інтелектуальних здатностей дитини, оскільки неможливість пов'язати події воєдино (4), а тим паче, поєднати окремі предмети на одній картинці у цілісну композицію (5) можуть свідчити про відсутність узагальнення, що у віці 6-7 років, по даних патопсихологів, спостерігається у випадку затримки психічного розвитку.

Погано розвинуте мовлення дитини обумовлюється різними причинами, однією із яких є слабкий розвиток фонематичного слуху. Нерозрізнення фонем призводить до того, що дитина неправильно вимовляє слова, а з тим неправильно пише.

Оцінювання та інтерпретація результатів:

Для отримання загальної оцінки бали за кожне із трьох завдань підсумовуються. Наприклад: за перше 1 бал, за друге – 0, за третє – 2 бали. Загальна сума: 1+0+2=3 бали.

Максимальна можлива оцінка – 6 балів.

За кожне завдання оцінка виставляється відповідно до таблиці:

№	Завдання	Ліміт часу	Правильна послідовність малюнків	Бали
1	Пожежа	До 45 с	Зола	До 15с – 2 бали 16-45 с – 1 бал >45с – 0 балів
2	Фермер	До 45 с	Кріт або Ікрт	До 15с – 2 бали 16-45 с – 1 бал >45с – 0 балів
3	Садівник	До 75 с	Вудить або вдуить	До 30 с – 2 бали 31-75 с – 1 бал >75с – 0 балів

Оцінювання дітей до 6,5 років

Час не враховується. Якщо дитина правильно розказала із першої спроби – 2 бали. Коли допустила помилки, то їй кажуть: «Подивись, тут щось не так. Розклади так, як має бути». Виправила помилку – 1 бал. Розклала знову неправильно – 0 балів. Але дитину хвалять і переходять до наступного завдання.

Як правильно оцінювати відповідь дитини:

Отримані в результаті тестування бали з окремих субтестів - «сирі», тобто необроблені. Щоб визначити ступінь готовності дитини до шкільного навчання, «сирі» бали за наступними таблицями переводяться в рівні сформованості окремих умінь.

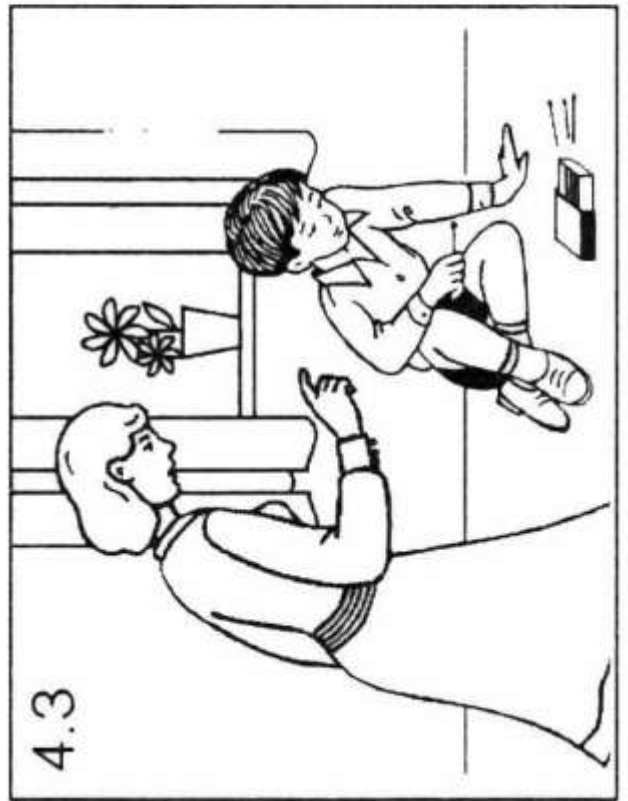
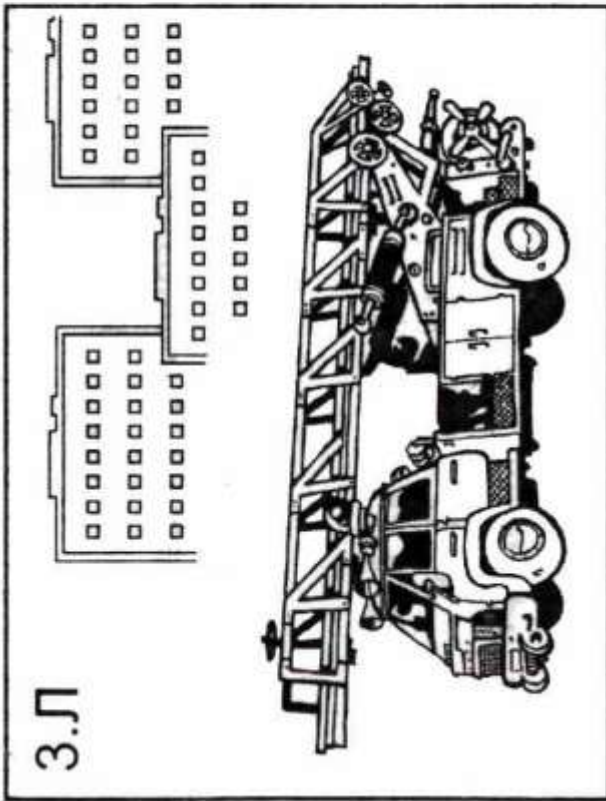
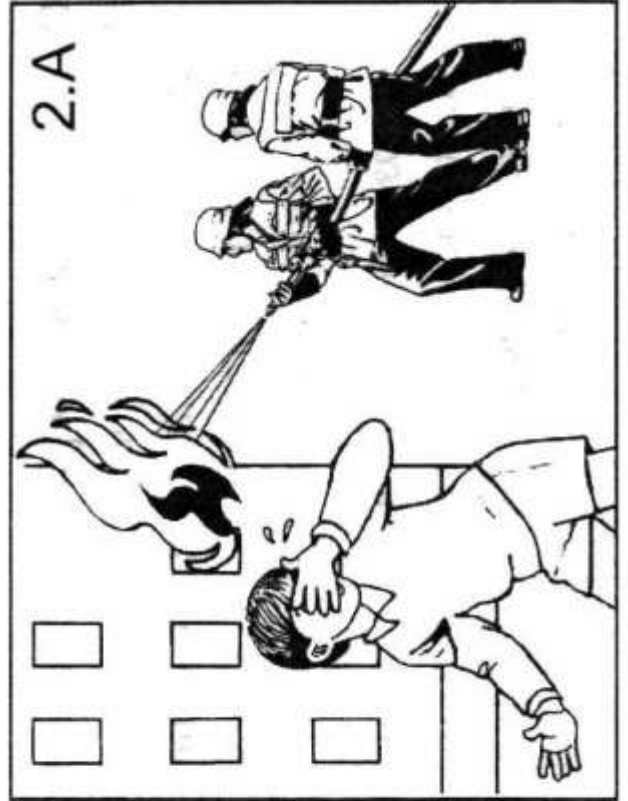
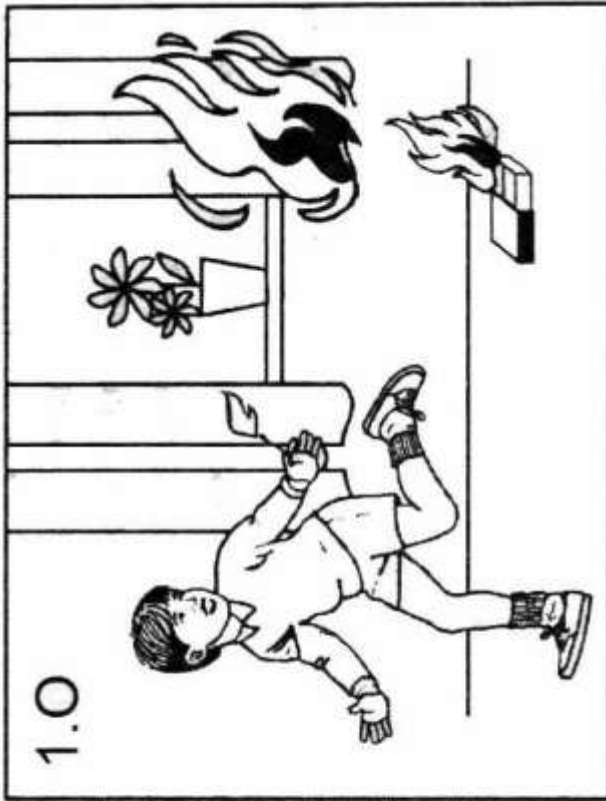
Переведення «сирих» балів оцінки рівнів розвитку

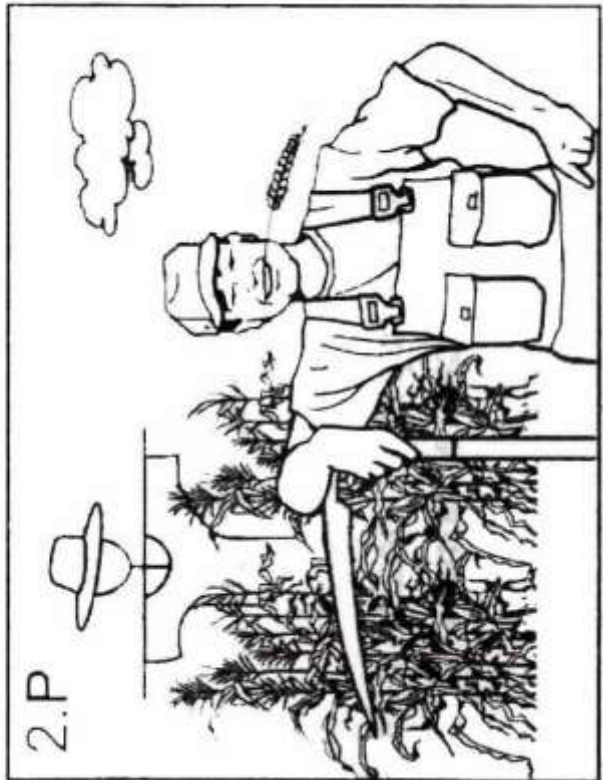
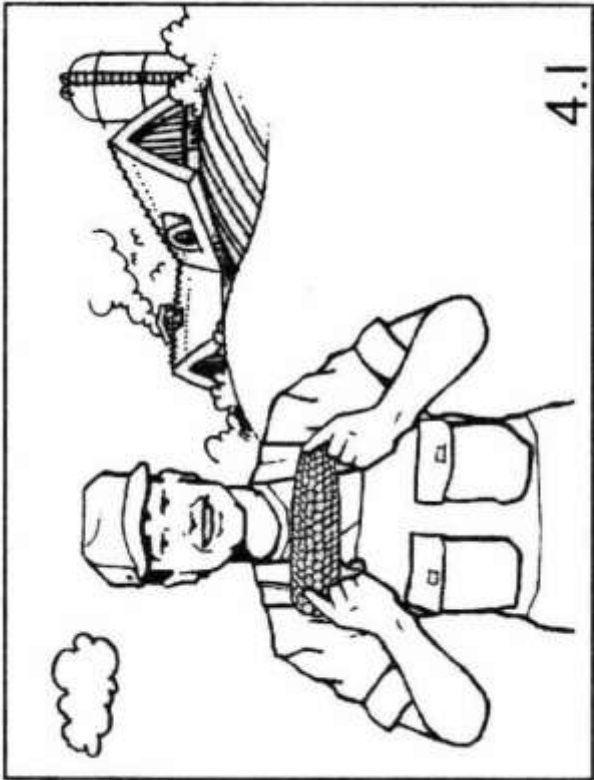
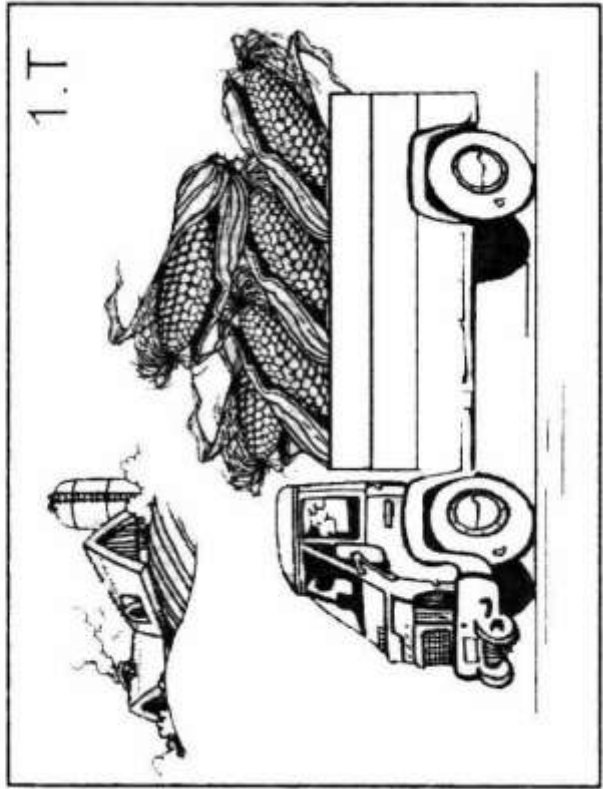
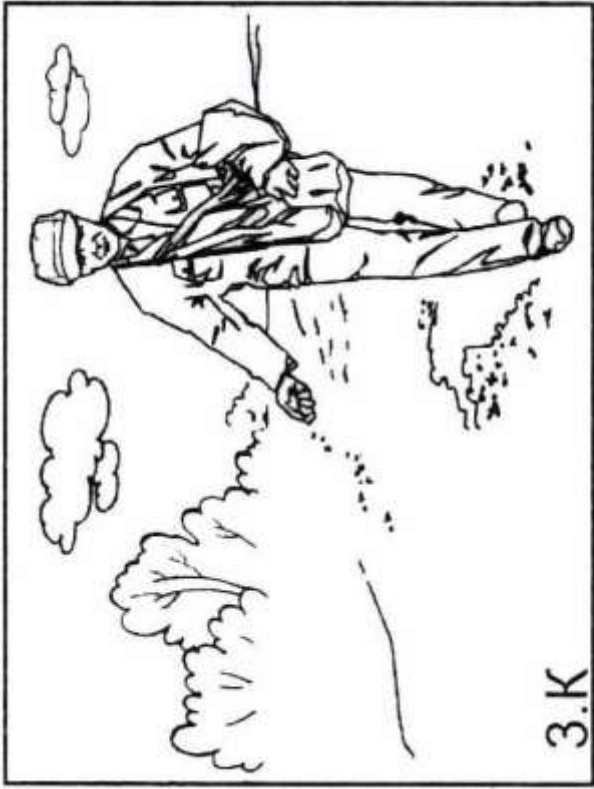
Діти віком до 6,5 років

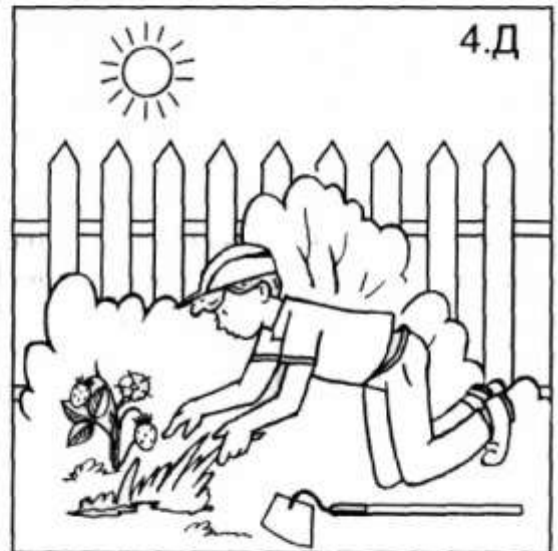
Рівень	Уміння встановлювати логічну послідовність подій
1	6
2	4-5
3	3
4	1-2
5	0

Діти віком від 6,5 років

Рівень	Уміння встановлювати логічну послідовність подій
1	6
2	4-5
3	3
4	2
5	0-1







Тест «Аналогії»

Мета: дослідження мислення, здатності робити умовиводи за аналогією.

Обладнання: слова, які називає психолог.

Інструкція: дитині називають три слова. Два з них підходять один до одного, є парою. Дитина повинна назвати слово, що підходить за змістом до третього слова, тобто знаходить йому пару.

Слова до тесту:

- Окунь – риба, а ромашка - ...? (квітка);
- Добро – зло, а день - ...? (ніч);
- Очі – зір, а вуха -...? (слух);
- Гриби – ліс, а пшениця - ...? (поле);
- Школа – вчитель, а лікарня - ...? (лікар);
- Книга – читати, а олівець -...? (малювати).

Оцінювання:

- 2 бали – якщо правильно підібрано 5-6 слів;
- 1 бал – якщо правильно підібрано 3-4 слова;
- 0 балів – якщо правильно підібрано 1-2 слова.

Тест "Знайди будиночок"

Спрямування:

Тест дозволяє визначити ступінь оволодіння дитиною діями наочно-образного мислення (методика Р.І.Говорової і Т.В.Лаврентьевої).

Матеріал:

Тестові завдання із зображенням різних розгалужених доріжок.

Надалі ці зображення називатимемо галявинами: галявина А і галявина Б — для вступних завдань; галявина 1, 2 і т.д. — для основних завдань. В кінці доріжок знаходяться будиночки: по 2 на галявинах А і Б, по 16 — на галявинах 1-4 і 32 будиночки на галявині 5.

Галявина А для першого вступного завдання — це доріжка з одним розгалуженням, частини якого позначені певними орієнтирами. Галявина Б для другого вступного завдання — доріжка з одним розгалуженням без будь-яких орієнтирів.

На галявині 1 зображена розгалужена доріжка без орієнтирів. На решті галявин кожний відтинок доріжки після розгалуження позначений певним орієнтиром.

На галявині 3 кожне розгалуження позначене двома однаковими орієнтирами. На галявинах 4, 5 є лише два види орієнтирів (гриб і ялинка), які повторюються у різній послідовності і розміщені не на відтинках доріжок, а в місцях розгалужень. До кожної галявини зокрема додаються картки — так звані "листи" (див. листи А і Б). Вони вказують шлях до одного з будиночків. Для вступних галявин є по одному "листові", а для основних — по два, оскільки на цих галявинах дитина повинна знайти необхідний будиночок двічі.

Інструкція для дорослого:

Тестування починається із вступних завдань. Прочитайте дитині інструкцію до вступного завдання А і покажіть їй "лист" А. Після того як дитина знайде потрібний будиночок, похваліть її і переходьте до вступного завдання Б. Якщо дитина помилиться, повторіть інструкцію. Важливо, щоб вступне завдання А дитина обов'язково виконала правильно, бо лише після того можна переходити до другого вступного завдання. Зверніть увагу дитини на галявину Б і прочитайте їй інструкцію до вступного завдання Б.

Коли ви переконаєтесь, що дитина зрозуміла, як виконувати завдання такого типу, можна переходити до основних тестових завдань. Послідовно показуйте малюкові рисунки тесту і зачитуйте супровідні інструкції для дитини. У кожному основному завданні дитина повинна двічі провести пошук будиночка — за першим "листом" і за другим "листом". В протоколі під номером завдання записуйте номер знайденого малюком будиночка і кількість балів згідно таблиці.

Інструкція для дитини:

Інструкції до вступних завдань:

Завдання А : "Перед тобою галявина, а на ній доріжки. В кінці доріжок — будиночки. В одному із будиночків живе Зайчик. Він запросив Білочку на свій день народження. А щоб вона не заблукала, дав їй лист. У ньому намальовано, що треба йти від травички доріжкою повз ялинку, а потім минути грибочок, і прийдеш до потрібного будиночка".

Завдання Б : "А це нова галявина. Щоб знайти будиночок Зайчика, треба подивитися у новий лист. Спершу слід пройти від травички доріжкою, а потім повернути у цей бік (проведіть указкою по "листі").

Інструкції до основних завдань:

Завдання 1 : "На цій великій галявині є багато будиночків. Спробуй знайти будиночок, у якому живе Зайчик. Щоб не помилитися, треба йти доріжкою від травички, потім повернути..." (проведіть указкою по схемі шляху, вказаній у "листі").

Завдання 2 : "На цій галявині також є будиночок Зайчика. Щоб його знайти, треба йти, як вказано у другому листі: від травички доріжкою, і повернути так, як зображено тут".

Завдання 3 : "Щоб знайти хатку Зайчика, треба йти доріжкою від травички, повз квітку, потім повз грибочок, далі минути берізку, тоді ялинку — так, як показано у листі.

Завдання 4 : "На тій самій галявині є ще один будиночок, у якому живе Зайчик. Щоб знайти його, треба дивитися в другий лист. У ньому вказано, що йти слід від травички повз берізку, минути грибочок, а далі повз ялинку і повз стільчик".

Завдання 5 : "А на цій галявині будиночок Зайчика відшукати дуже важко. Будь уважним і веди Білочку лише так, як намальовано у цьому листі: спершу від травички повз берізку, потім повз ялинку, далі минай грибок, а потім ще паркан".

Завдання 6 : "На цій галявині є ще другий будиночок, у якому живе наш добрий знайомий — Зайчик. Ось лист, який допоможе його знайти. Йти треба спершу від травички, далі біля берізки, біля дзвіночків, потім проминути колосок, а потім — яблучко".

Завдання 7 : "А тут інша галявина, і на ній є лише ялинки і гриби. Потрібний будиночок знайти дуже важко. Щоб не заблукати, потрібно рухатися так, як вказано у цьому листі. Починай йти від травички доріжкою вгору аж поки не дійдеш до ялинки і потрібного повороту. Повернувши, йди прямо доти, поки не знайдеш ялинку і потрібний тобі поворот, а повернувши, побачиш потрібний будиночок".

Завдання 8 : "На цій галявині є ще один будиночок, де живе Зайчик. Подивись у другий лист. Слід іти від травички доріжкою прямо, поки не побачиш грибок і потрібний поворот. Треба повернути і йти до того місця, де знову буде грибок і потрібний поворот. Повернувши тут, знайдеш будиночок Зайчика.

Завдання 9 : "А тут будиночків ще більше. Хатку Зайчика слід розшукувати так, як вказано у листі: від травички доріжкою прямо до грибочка і потрібного повороту, потім знову до грибочка і потрібного повороту, а потім до ялинки і потрібного повороту".

Завдання 10 : "На цій галявині слід знайти ще один будиночок Зайчика. Для цього треба пройти доріжкою від травички до ялинки і потрібного повороту, після того знову до ялинки і потрібного повороту, а далі до грибка і потрібного повороту".

Оцінювання результатів:

Для того, щоб порахувати, скільки балів набрала дитина за виконання кожного завдання, зверніться до таблиці 1. У вертикальній графі знайдіть номер будиночка, а у горизонтальній — номер завдання. У місці їх перетину вказана оцінка в балах. Додайте всі оцінки, отримані дитиною за окремі завдання. Максимальна сума, яку вона може набрати — 44 бали.

Протокол 1.

Дата:

<i>Завдання №</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Разом балів</i>
<i>Будиночок №</i>											
<i>Кількість балів</i>											

Протокол 2.

Дата:

<i>Завдання №</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Разом балів</i>
<i>Будиночок №</i>											
<i>Кількість балів</i>											

Протокол 3.

Дата:

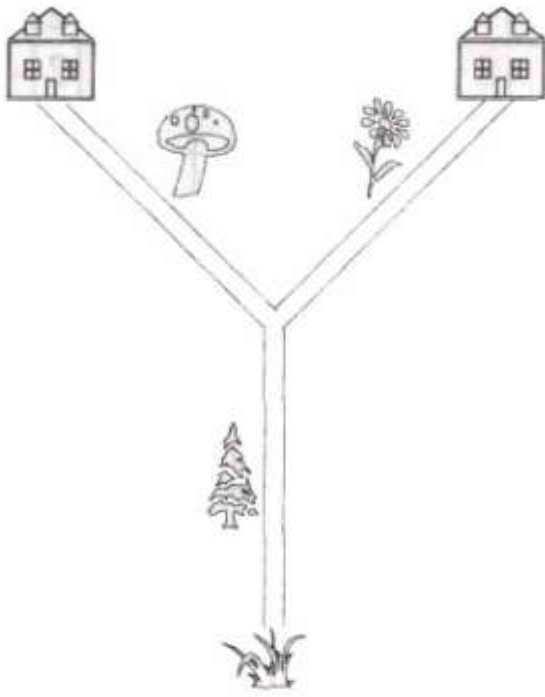
<i>Завдання №</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Разом балів</i>
<i>Будиночок №</i>											
<i>Кількість балів</i>											

№ будиночка	№ завдання										№ будиночка	№ завдання										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	
1	1	0	0	1	1	0	0	2	4	0	17								2	2		
2	1	0	0	1	1	0	0	2	2	0	18								2	4		
3	1	0	0	1	1	0	0	4	0	2	19								0	0		
4	1	0	0	1	1	0	2	2	0	0	20								2	0		
5	2	0	0	2	4	0	0	0	0	0	21								6	0		
6	2	0	0	2	3	0	0	0	2	0	22								4	0		
7	4	0	0	4	2	0	2	0	0	2	23								2	2		
8	3	0	0	3	2	0	0	2	0	4	24								2	0		
9	0	2	4	0	0	1	2	0	4	2	25								0	0		
10	0	2	3	0	0	1	0	2	2	2	26								2	4		
11	0	3	2	0	0	1	0	0	0	4	27								0	0		
12	0	4	2	0	0	1	0	0	0	2	28								2	0		
13	0	1	1	0	0	3	4	0	0	4	29								0	2		
14	0	1	1	0	0	4	2	2	0	6	30								0	0		
15	0	1	1	0	0	2	2	0	0	2	31								4	0		
16	0	1	1	0	0	2	2	0	2	2	32								2	0		

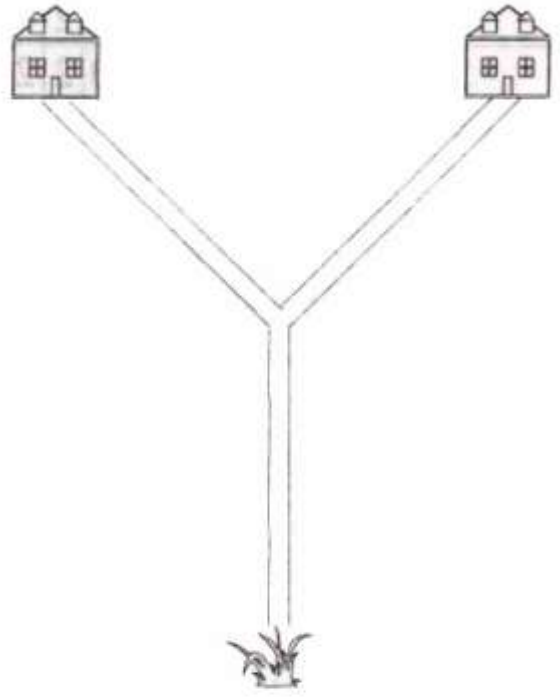
Високий рівень 32-44 бали

Середній рівень 13-31 бал

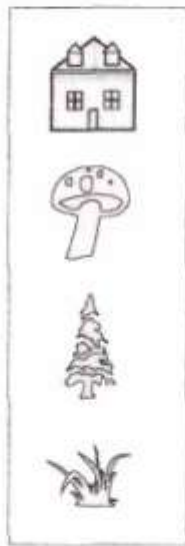
Низький рівень 0-12 балів



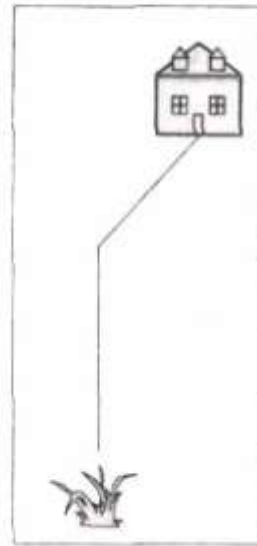
Гаявина А



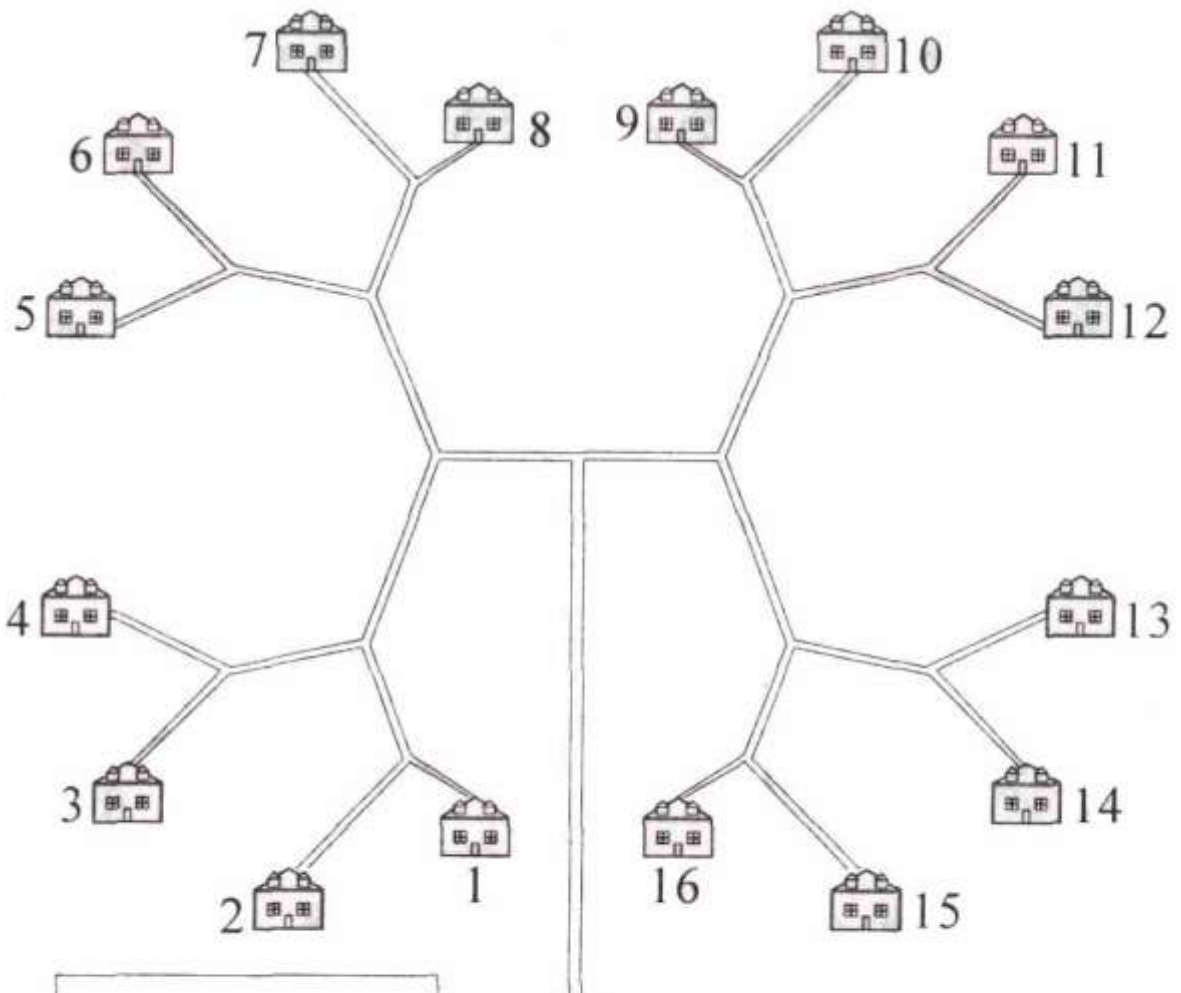
Гаявина Б



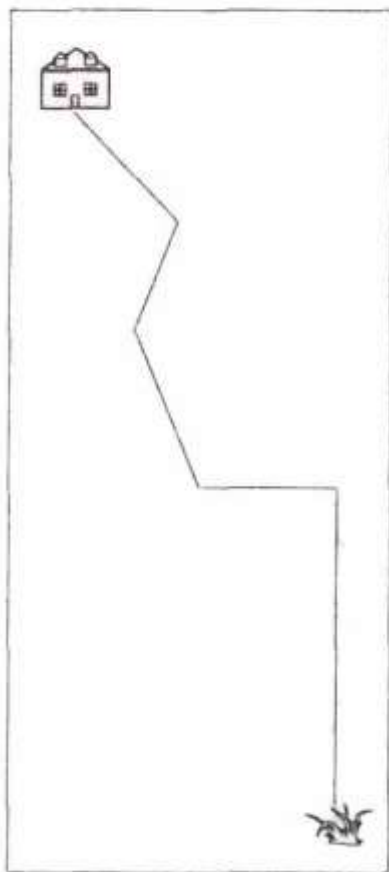
Лист А



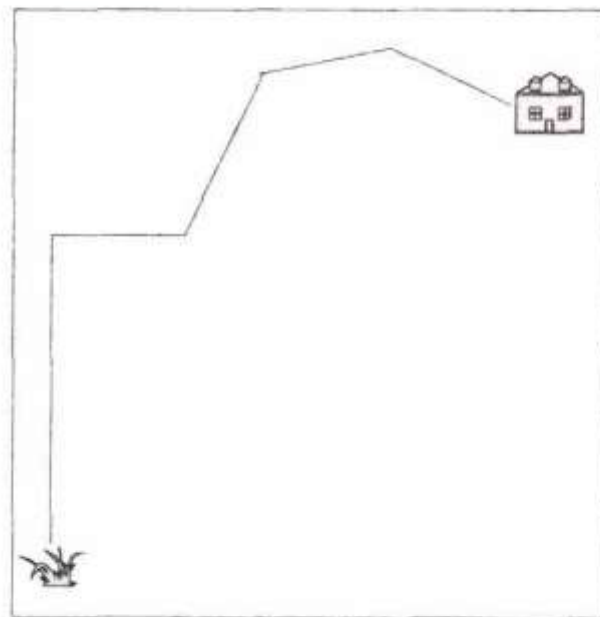
Лист Б



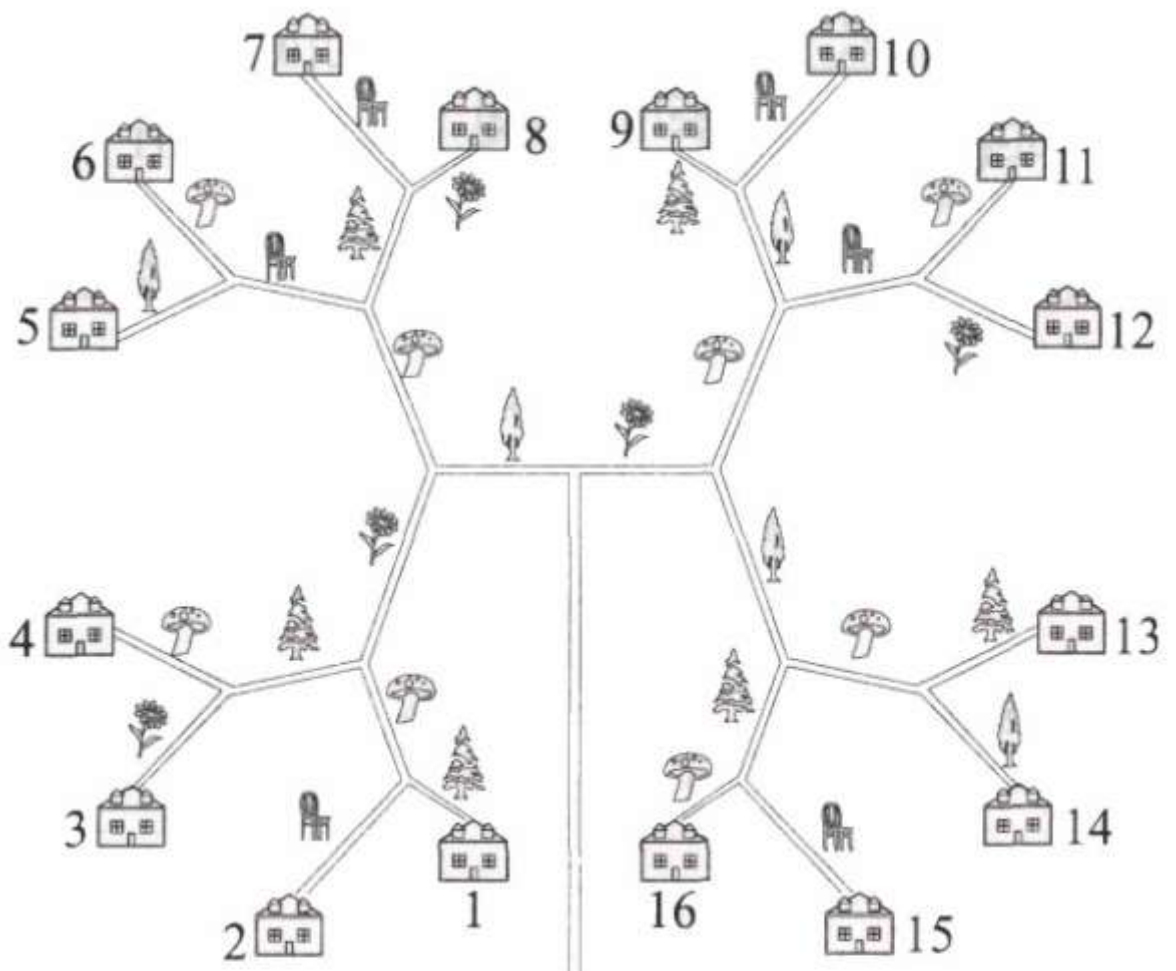
Галявина 1



Завдання 1



Завдання 2



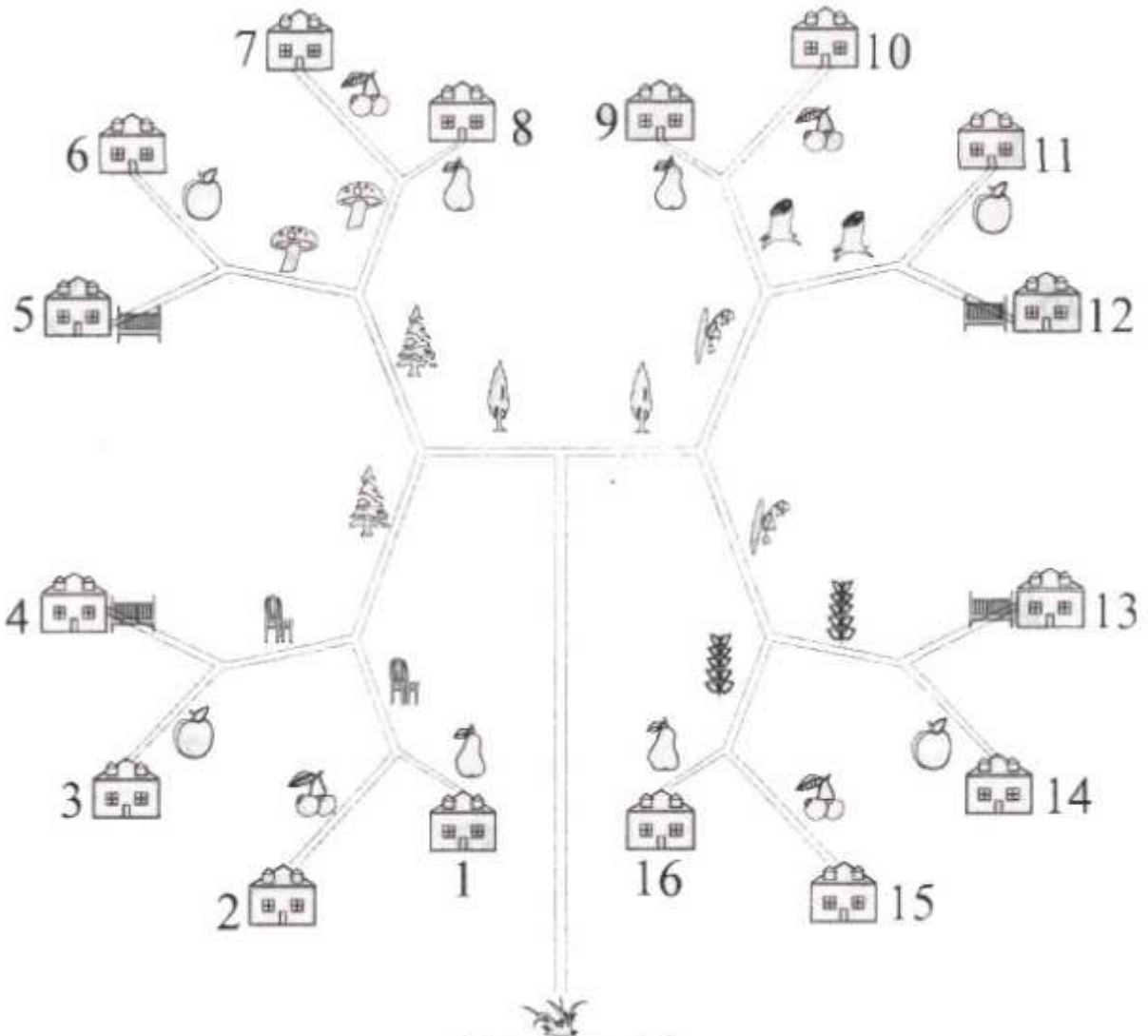
Гаявина 2



Завдання 3



Завдання 4



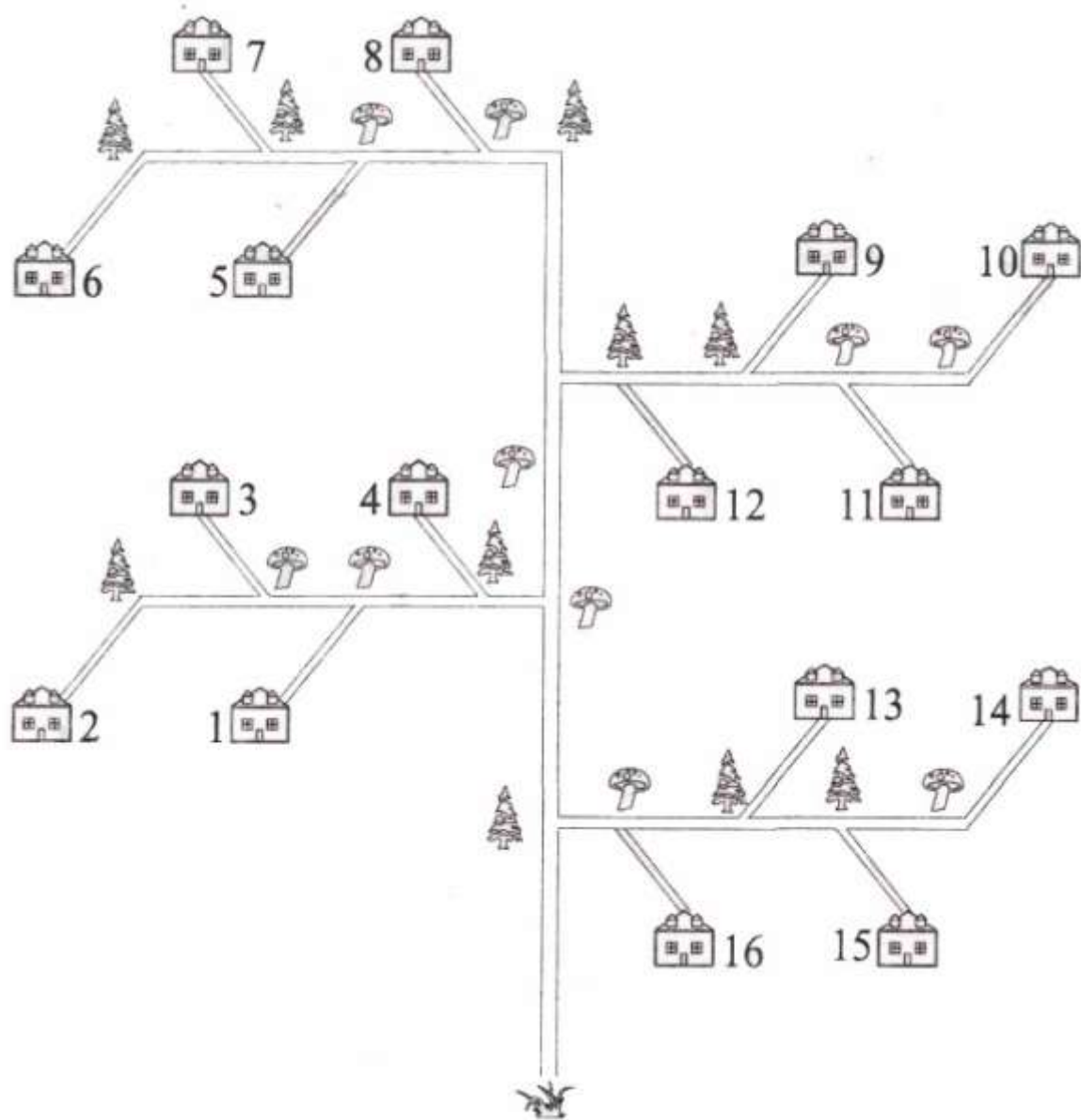
Гаялина 3



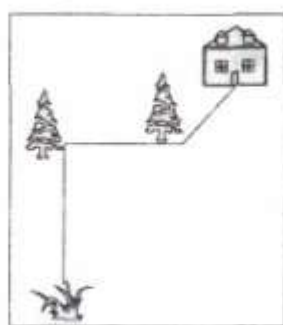
Завдання 5



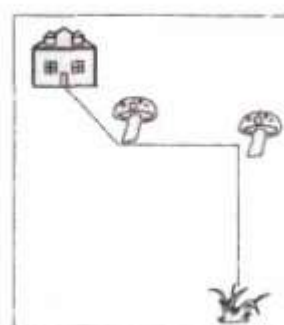
Завдання 6



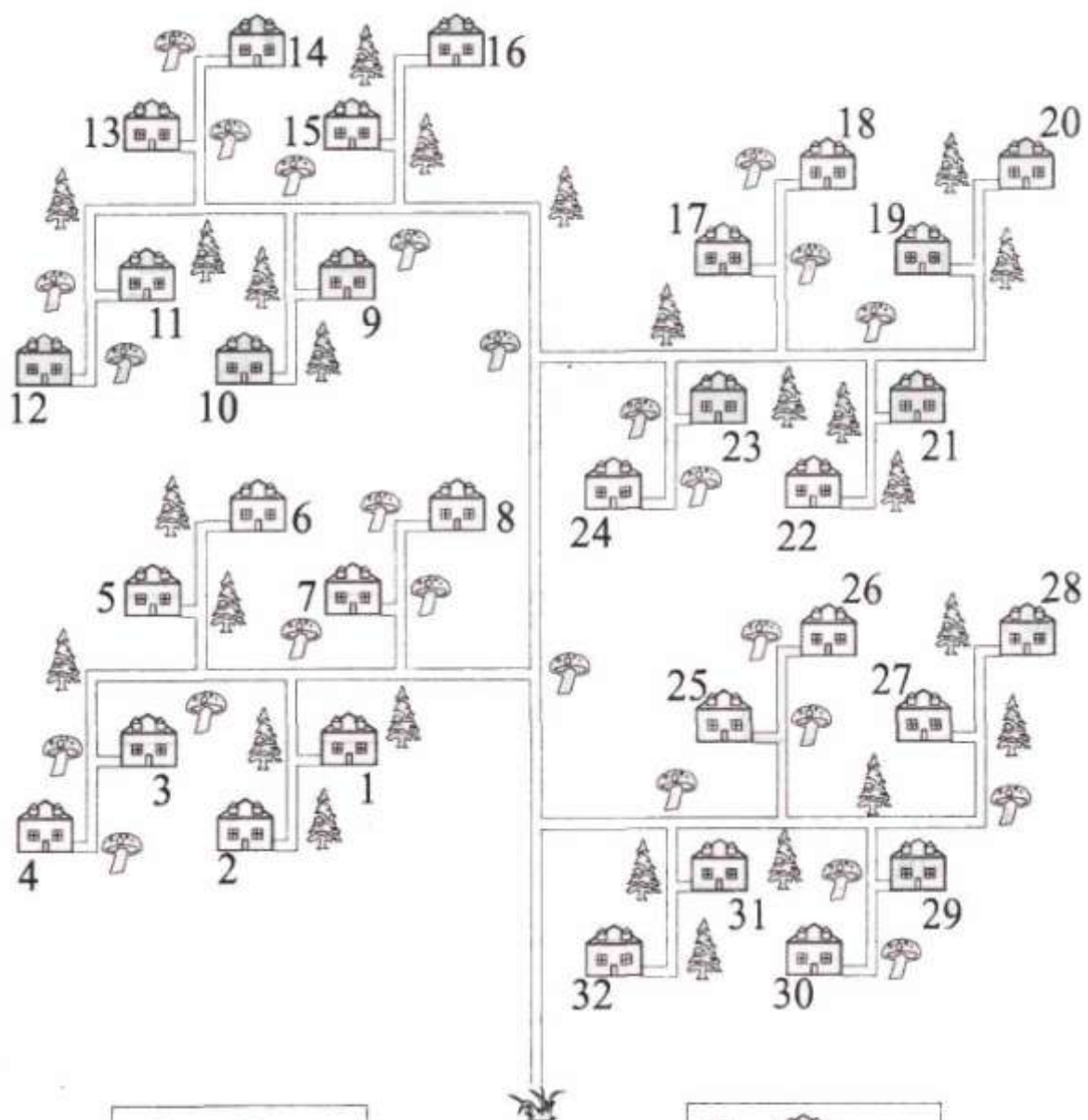
Галівина 4



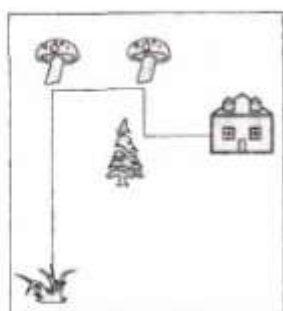
Завдання 7



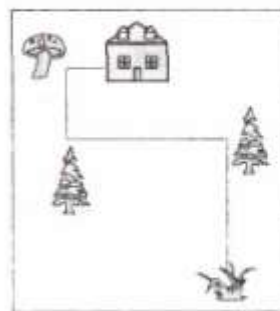
Завдання 8



Гаялина 5



Завдання 9



Завдання 10

Тест «Обведи контур»

(оцінювання наочно-дійового мислення)

Обладнання: рисунки, олівець для дитини, секундомір.

Запропонуйте дитині розглянути рисунки.

Інструкція: «У цьому завданні тобі необхідно з'єднати прямими лініями фігури в нижній частині рисунку так, як це зроблено у верхній частині, точно повторюючи контур на зразку.

Дуже важливо зробити це якнайшвидше і точніше. Усі лінії необхідно намагатися робити прямими і точно з'єднувати кути фігур».

Інтерпретація результату: оцінюються в підсумку виконання завдання акуратність, точність і швидкість роботи.

Слабкий рівень: лінії на всіх рисунках нерівні, з'єднання не повторюють заданого контуру, на виконання завдання витрачено понад 2 хвилини.

Середній рівень: правильно виконане одне завдання, є нерівності й помилки у двох інших, час роботи -2 хвилини.

Добрий рівень: правильно виконані перше і друге завдання, є нерівності й невеликі помилки у третьому. Час роботи – до 2 хвилин.

Високий рівень: якщо дитина затратила на виконання всього завдання менше 100 секунд, якщо всі лінії прямі, лежать точно на заданих контурах і точно з'єднують кути фігур – завдання виконане дуже добре і дитина має високий рівень розвитку наочно-дійового мислення.

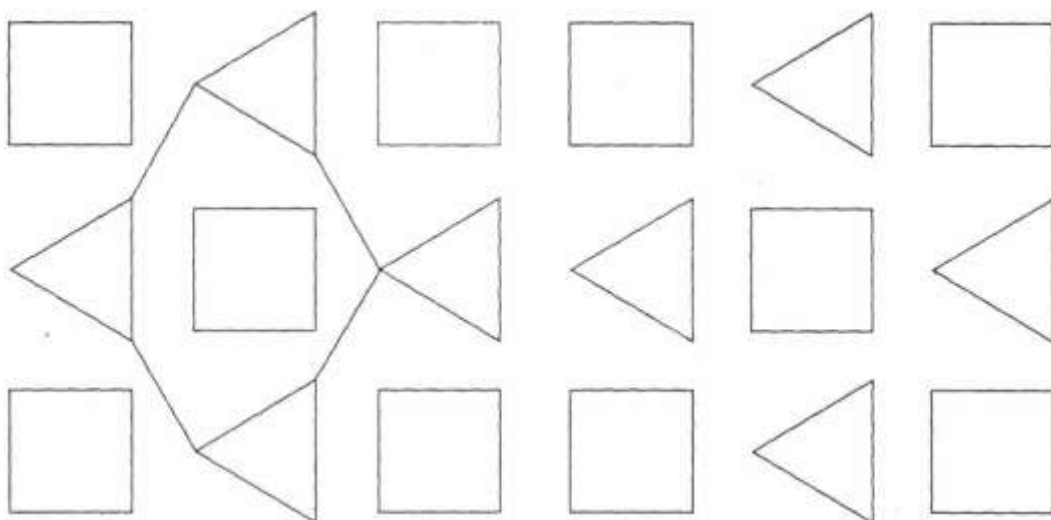


рис.1

Тест "Порівняння за формою"

Спрямування:

Тест призначений для діагностики мисленнєвої операції порівняння властивостей предмета з еталоном (модифікація тесту Л.А.Венгера).

Матеріал:

15 зображень предметів і 15 карток відповідного розміру з рисунками еталонних форм. Картки слід підготувати попередньо. Має бути по 5 карток із зображенням кожної з трьох фігурок (зразки карток показані на рис. 1). Розмір кожної картки відповідає розмірові одного квадрата матриці, на якій зображені предмети.

Інструкція для дорослого:

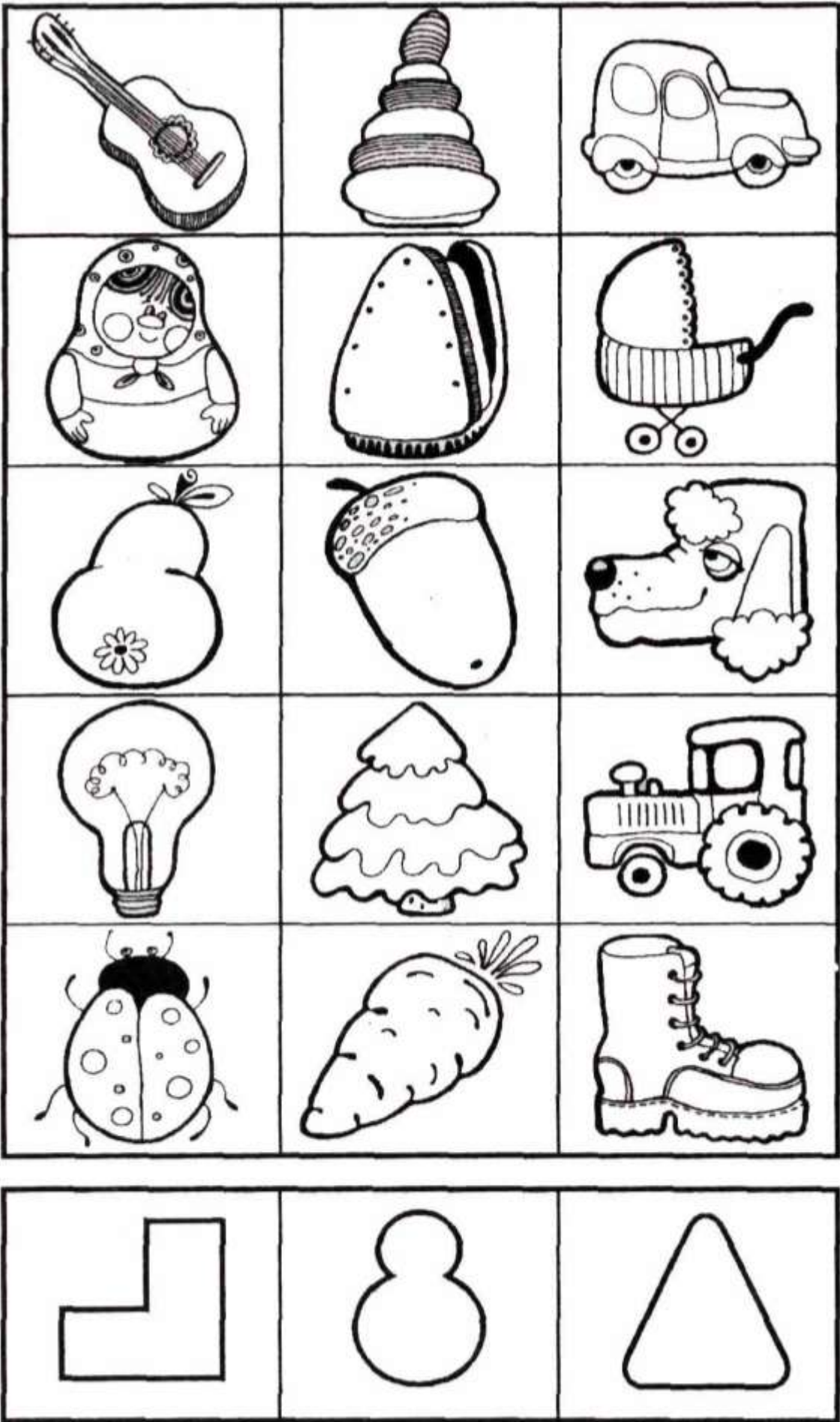
Усі картки слід розкласти на три купки. Завдання для дитини — накрити картками рисунки в матриці так, щоб фігурка, зображена на картці, була схожа за формою на предмет, зображений на рисунку, котрий накриває дитина. Купки з картками потрібно пропонувати малюкові послідовно. Для прикладу, спершу він повинен розкласти усі картки із зображенням одної фігурки, потім другої і, врешті, третьої. Під час тестування можна звертати увагу дитини на те, що предмети, які вона накриває, повинні бути схожі на фігурки. Після закінчення визначається кількість неправильно накритих рисунків.

Правильні відповіді:

- на першу фігурку схожі машинка, візочок, песик, трактор, черевик;
- на другу фігурку схожі гітара, матрешка, груша, лампочка, комаха;
- на третю фігурку схожі пірамідка, праска, жолудь, ялинка, морквина.

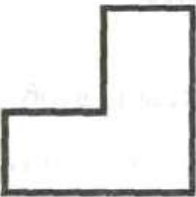


Інструкція для дитини:

Перед тобою аркуш, на якому намальовані різноманітні предмети. Поряд лежать 5 карток із зображенням однієї фігурки. Візьми картку з фігуркою, уважно подивися на неї і на всі малюнки. Знайди той малюнок, який найбільше схожий на цю фігурку, і накрий його картою. Далі візьми наступну картку і накрий другий малюнок, схожий на цю фігурку. Коли картки з цією фігуркою закінчаться, візьми картки із зображенням другої фігурки і накрий малюнки, схожі на неї. І так потрібно розкласти усі картки.



Протокол:

Впишіть назви предметів, які дитина віднесла до кожної з фігурок:

		
1 _____	1 _____	1 _____
2 _____	2 _____	2 _____
3 _____	3 _____	3 _____
4 _____	4 _____	4 _____
5 _____	5 _____	5 _____
Оцінка _____		

Оцінювання результатів:

Показник для реєстрації: кількість правильних відповідей. За кожен правильну відповідь нараховується 1 бал.

Максимальний результат — 15 балів — нараховується, якщо всі 15 карток розкладені правильно. Кожна неправильно покладена картка вважається помилкою.

Дитина отримує оцінку, що дорівнює різниці між максимальним балом (15) і кількістю допущених помилок (ціна однієї помилки — 1 бал). Наприклад, якщо дитина неправильно поклала 5 карток, то її оцінка дорівнює 10 балам (15-5=10).

Високий рівень — 13-15 балів.

Середній рівень — 9-12 балів.

Низький рівень — 0-8 балів.

Повторення цифрових рядів (субтест із тесту інтелекту Д. Векслера)

Мета. Визначити розвиток короткочасної механічної пам'яті.

I блок. Повторення цифр у прямому порядку.

Інструкція. «Я зараз назву ряд цифр. Слухай уважно і, коли я закінчу, повтори їх за мною у тому самому порядку».

Цифри промовляються із швидкістю одна за секунду. Починайте із трицифрового ряду.

Якщо дитина правильно повторила цей ряд, вона отримує «плюс» і переходить до запам'ятовування наступного ряду.

Якщо з першої спроби вона із завданням не впоралась, їй надається друга спроба. Для цього використовується дубль-ряд (тобто та сама кількість інших цифр).

Кількість елементів у ряду	Основні ряди	Дубль-ряди
3	2 3 6	6 1 2
4	5 1 2 3	6 15 8
5	9 4 6 1 7	5 2 1 8 6
6	4 0 3 1 6 9	7 9 6 4 8 3
7	3 4 9 5 1 7 2	9 8 5 2 1 6 3

Якщо дитина помилилася, повторюючи дубль-ряд, то слід переходити до другої частини – запам'ятовування цифр у зворотному порядку.

Вибір цифр основних і дубль-рядів довільний, тому за потреби їх можна змінювати. Основне в тесті, щоб дитина точно могла повторити певну кількість цифр у певному порядку.

I блок. Повторення цифр у зворотному порядку.

Інструкція. «Тепер я назву нові цифри, але цього разу ти маєш повторити їх із кінця, тобто у зворотному порядку. Наприклад, якщо я скажу дев'ять, п'ять, то як треба повторити?»

Якщо дитина зрозуміла інструкцію і правильно повторила цифри, переходьте до наступного ряду. Якщо ні, то можна вдатися до образного підказування. Покладіть перед дитиною ручку й олівець, поясніть, що ви перелічили предмети у прямому порядку, а зараз ви доторкнетесь до предметів у зворотному порядку і запропонуєте дитині їх назвати. Тільки переконавшись, що дитина розуміє завдання «перелічити у зворотному порядку», можна переходити до тестування. Порядок проведення тестування такий самий, як і під час роботи з прямим порядком цифр.

Оцінювання

Додається кількість елементів останніх правильно названих рядів у прямому й зворотному порядку. Наприклад, якщо у прямому порядку дитина без жодних помилок назвала 3-, 4-, 5-елементні ряди (основні або дубль), а у зворотному 2-, 3-, 4-елементні, то її підсумкова оцінка буде 9 (5 + 4).

Кількість елементів у ряді	Основні ряди	Дубль-ряди
2	2 3	6 1
3	4 1	6 1 5
4	5 6 9 7	5 2 1 8
5	8 1 5 6 4	7 9 6 4 8
6	3 5 1 9 7 4	9 8 5 2 1 6

Інтерпретування результатів

Для дітей 6-річного віку

Достатній обсяг механічної пам'яті – запам'ятовано 7-9 слів.

Задовільний обсяг механічної пам'яті – запам'ятовано 4-6 слів.

Недостатній обсяг механічної пам'яті – запам'ятовано 0-3.

Для дітей 7–8-річного віку

Достатній обсяг механічної пам'яті – запам'ятовано 9-12 слів.

Задовільний обсяг механічної пам'яті – запам'ятовано 7-8.

Недостатній обсяг механічної пам'яті – запам'ятовано 0-6.

Орієнтований тест Керна-Йїрасека на визначення функціональної готовності дітей до шкільного навчання

Для вирішення питання про прийом дітей до школи чи доцільність відстрочки можна обмежитися визначенням вихідного рівня функціональної готовності, чи шкільної зрілості. Для її діагностики в нашій країні й у ряді інших країн Східної Європи широко використовується Орієнтований тест шкільної зрілості Керна-Йїрасека.

Даний загальновідомий тест зручний для першого знайомства з дітьми. Він дає загальну картину розвитку і може застосовуватися в групі, що є дуже важливим під час запису дітей до школи. Ознайомившись із результатами тесту, можна запросити для індивідуального обстеження окремих дітей. Оскільки психологічні тести не виявляють причин відставання у розвитку, а дають кількісну характеристику, то в особливих випадках потрібне індивідуальне психологічне дослідження дитини в клінічних умовах.

Цей тест також можна використовувати як базовий для подальшого більш повного визначення психологічної готовності до шкільного навчання.

Тест складається з двох частин: трьох графічних завдань і одного вербального.

Перше – малювання чоловічої фігури по пам'яті, *друге* – змальовування письмових букв, *третє* – змальовування групи крапок. Результат кожного завдання оцінюється за п'ятибальною системою (1 – вищий, 5 – нижчий бали), потім обчислюється сумарний підсумок по трьох завданнях. Розвиток тих, хто одержав у сумі від 3 до 6 балів, розглядається як вищий за середній, від 7 до 11 – як середній, від 12 до 15 – нижче норми. Дітей, що одержали 12-15 балів, варто поглиблено обстежувати, тому що серед них можуть бути розумово відсталі.

Усі три задачі графічного тесту спрямовані на визначення розвитку тонкої моторики руки і координації зору і рухів руки. Ці вміння необхідні у школі для оволодіння письмом.

Крім того, тест дає змогу загалом визначити інтелектуальний розвиток дитини (*перше завдання*). Друге і третє завдання виявляють її вміння наслідувати зразок, потрібний в індивідуальному навчанні. Вони також дозволяють визначити, чи може дитина зосереджено, не відволікаючись, працювати певний час над не дуже цікавим для неї завданням.

Тест Керна-Йїрасека може застосовуватися як у групі (10-15 дітей),

Так і індивідуально, психологом або спеціально підготовленим педагогом. Обстеження доцільно поводити в період найбільшої працездатності (для категорії дітей 6-річного віку – 9.00-11.00).

Інструкція: Дитині (групі дітей) пропонують бланк тесту. На першій стороні нелінійованого бланка у верхньому куті містяться дані про дитину і залишене

вільне місце для малювання фігури чоловіка. На звороті у верхній лівій частині розміщений зразок письмових літер, а в нижній лівій частині – зразок групи крапок (або ці зразки пропонуються на окремих картках розміром 7-8 на 13-14 см). Прав частина сторони аркуша залишена вільною для відтворення дитиною зразків. Олівець перед випробуванням кладуть так, щоб він був на однаковій відстані від обох рук (якщо дитина виявиться лівшею, експериментатор повинен зробити відповідний запис у протоколі).

Перед виконанням першого завдання кожній дитині пропонується зобразити фігуру чоловіка – «дядька» так, як вона вміє (без подальших пояснень). Допомога випробуваному чи залучення його уваги до помилок і недоліків малюнка виключені. Якщо дитині важко виконати це завдання, то її варто підбадьорити (наприклад, сказавши: «Малюй, у тебе все вийде»). Іноді діти запитують, чи не можна замість чоловіка намалювати жінку. У цьому випадку повинна бути негативна відповідь. Якщо ж дитина почала малювати жінку, то варто дозволити домалювати її, а потім попросити, щоб поруч вона намалювала чоловіка.

Після закінчення малювання дітей просять перевернути аркуш паперу на інший бік і пропонують їм скопіювати два слова («Це кулька» або інший варіант), написаних письмовими літерами (*друге завдання*). Висота прописної літери 1,5 см, рядкових – 1,0 см, інтервал між словами 1 см, довжина речення 7 см, у кінці ставиться крапка. Якщо дитина не вгадала довжину фрази й одне слово не помістилося в рядку, то їй можна порадити написати це слово вище чи нижче. Слід зауважити, що у випадку, коли дитина знайома з письмовими літерами рідної мови, їй пропонується фраза іноземною мовою.

У *третьому завданні* дітям пропонується скопіювати групу намальованих крапок. Відстань між ними по вертикалі і по горизонталі – 1 см, а діаметр крапок – 2 мм. Треба показати дитині місце на аркуші паперу, де вона повинна малювати, тому що в деяких дітей можливе ослаблення концентрації уваги. Нижче наведений зразок, пропонований дітям для відтворення, та критерії результату.

Під час виконання завдань потрібно стежити за дітьми, залишаючи при цьому короткі записи про їхні дії. Насамперед, звертають увагу на те, якою рукою дитина малює – правою чи лівою, чи перекладає вона під час малювання олівець з однієї руки в іншу. Зазначають також, чи крутиться дитина, чи впускає олівець і чи шукає його під стільцем, чи продовжує малювати, незважаючи на вказівки, чи обводить контур зразка, чи бажає переконатися в тому, що малює красиво тощо.

Оцінка результатів завдань графічної частини тесту

Завдання 1

1 бал. Намальована фігура повинна мати голову, тулуб і кінцівки. Голова з'єднана з тулубом і не повинна бути більшою за нього на голові повинне бути волосся (можливо, воно під капелюхом чи шапкою) і вуха, на обличчі – очі, ніс і рот. Руки закінчуються п'ятипалою кистю. Ступні внизу відігнуті. Фігура має чоловічий одяг і зображена синтетичним (контурним) способом (малюється відразу як єдине, а не складається з окремих частин), при якому всю фігуру можна обвести одним контуром, не відриваючи олівця від паперу. На малюнку видно, що руки й ноги немовби «ростуть» з тулуба, а не прикріплені до нього. На відміну від синтетичного більш примітивний аналітичний спосіб малювання припускає зображення окремо кожної зі складових частин фігури. Так, наприклад, спочатку малюється тулуб, а потім до нього «прикріплюються» руки й ноги. Фігура замальовується подвійною лінією (є об'ємною).

2 бали. Усі вимоги (крім використання синтетичного способу малювання) виконуються на одиницю. Відсутність трьох деталей (шия, волосся, один палець руки, але не частина обличчя) можна не враховувати, якщо фігура намальована синтетичним способом.

3 бали. Фігура повинна мати голову, тулуб і кінцівки. Руки і ноги намальовані двома лініями (об'ємні). Допускається відсутність шиї, волосся, вух, пальців і ступнів, одягу.

4 бали. Примітивний малюнок із головою й тулубом. Кінцівки (достатньо однієї пари) намальовані тільки однією лінією кожна.

5 балів. Відсутнє чітке зображення тулуба («головоніжка» чи перевага «головоніжки», обох чи пари кінцівок. Карлючки.

Завдання 2

1 бал. Зразок цілком скопійований. Літери перевищують розмір літер зразка не більш ніж у два рази. Перша буква по висоті відповідає прописній. Букви чітко зв'язані у два слова. Скопійована фраза відхиляється від горизонтальної лінії не більш ніж на 30°.

2 бали. Зразок скопійований розбірливо. Розмір букв і дотримання горизонтальної лінії не враховуються.

3 бали. Явна розбивка напису на дві частини. Можна зрозуміти хоча б чотири букви зразка.

4 бали. Зі зразком збігаються хоча б дві букви. Відтворений зразок усе ще створює рядок напису.

5 балів. Карлючки.

Завдання 3

1 бал. Майже повне копіювання зразка. Допускається незначне відхилення однієї крапки від рядка чи стовпчика. Зменшення зразка припустимо, а збільшення не повинне бути більш ніж удвічі. Малюнок рівнозначний зразку.

2 бали. Кількість і розташування крапок повинні відповідати зразку, можна не враховувати відхилення не більш ніж трьох крапок на половину ширини зазору між рядком чи стовпчиком.

3 бали. Малюнок у цілому відповідає зразку, не перевищуючи його по ширині і висоті більш, ніж удвічі. Число крапок може не відповідати зразку, але їх не повинно бути більше 20 і менше 7. Допускається будь-яке розвертання – навіть на 180°.

4 бали. Контур малюнка не відповідає зразку, але все ж таки складається з крапок. Розміри зразка й число крапок не враховуються. Інші форми (наприклад, лінії) не припустимі.

5 балів. Карлючки.

Оцінювання результатів тестування

Якщо піддослідний по всіх завданнях тесту Керна-Йїрасека набрав 3-6 балів, то, як правило, він є готовим до шкільного навчання.

Діти, що набрали 7-9 балів (якщо ці бали рівномірно розподіляються між усіма завданнями), мають середній рівень розвитку.

Якщо ж у сумарний бал входять дуже низькі оцінки (наприклад, бал 9 складається з оцінок 2 за перше завдання, 3 – за друге і 4 – за третє), краще провести індивідуальне обстеження, щоб точніше уявляти собі особливості розвитку дитини.

І, звичайно ж, треба додатково обстежувати дітей, що одержали 10-15 балів (10-11 балів – нижня границя середнього розвитку, 12-15 балів – розвиток нижче норми).

Можлива і така диференціація:

3-4 бали – високий рівень

5-6 балів – достатній рівень

7-9 балів – середній рівень

10-11 балів – низький рівень

12-15 балів – дуже низький рівень готовності до шкільного навчання.

Тест Керна-Йїрасека призначений в основному для дослідження інтелектуальної сфери, але на основі першого завдання (малювання чоловічої фігури по пам'яті) можна одержати деяку непряму інформацію про особистісні особливості дитини.

При інтерпретації цього тесту враховуються місце розташування чоловічої фігури на аркуші, її розмір, якість ліній малюнка (жирні, утиснені, тонкі, багаторазове обведення однієї лінії), розмір різних частин тіла, його

диспропорція, відсутність яких-небудь частин тіла чи деяких рис обличчя, промальовування очей. Враховується також місце, що відводиться у малюнку кожній з основних частин тіла, наприклад, голові, рисам обличчя, волоссю, шиї, плечам, грудям, торсу, стегнам і кінцівкам. Якщо, наприклад, дитина не намалює пальців рук чи малює занадто довгі руки, то варто вивчити особливості її спілкування (рекомендуємо психологу використати перспективні тематичні малюнки «Я і моя сім'я», «Я і мої друзі», «Я, мама і дитсадок», а також тест САТ – Тест дитячої апперцепції – фігури тварин). Коли всі лінії малюнка жирні, багато разів обведені, потрібно обстежити її на предмет тривожності (за допомогою, наприклад, тесту В.Амен, Р.Темл, М.Дорки). Розмір зображеної фігури і розташування її на аркуші паперу (у центрі, у куті) дають підставу припустити про ті чи інші особливості само оцінювання.

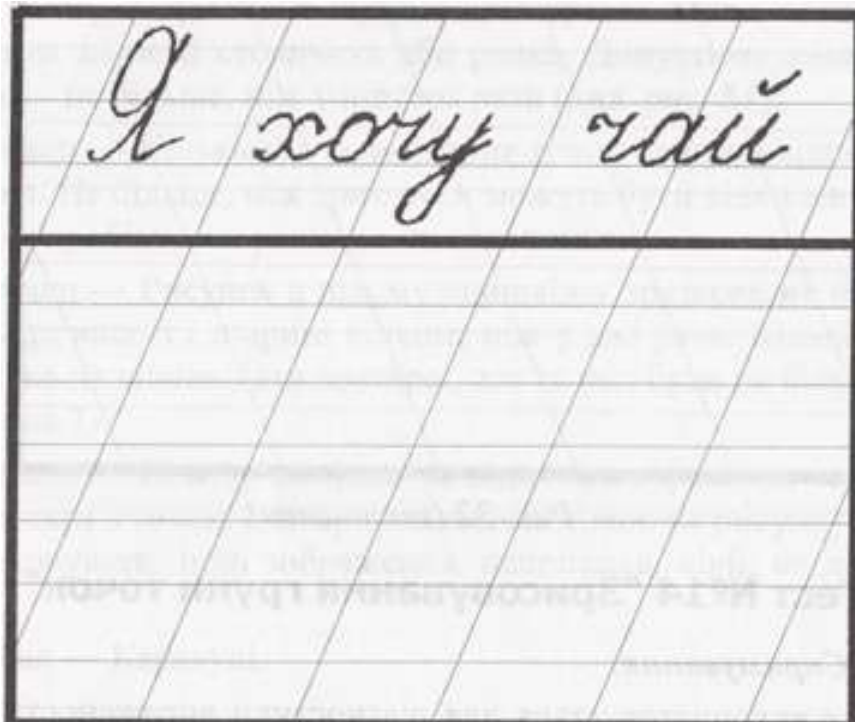
Але необхідно пам'ятати, що вся ця непряма інформація про особистісні особливості дитини не повинна прийматися як її характеристика. Вона повинна стати лише орієнтиром при індивідуальному обстеженні психологом. Не виключено, що при більш уважному вивченні випробуваного будуть відкинуті припущення про його особистісні особливості, що виникли на підставі інтерпретації малюнка.

Після того, як субтести виконані, психолог збирає бланки і проводить аналіз та первинне групування за результатами тестування, відбираючи дітей з дуже слабким, слабким, середнім і сильним рівнем готовності до шкільного навчання.

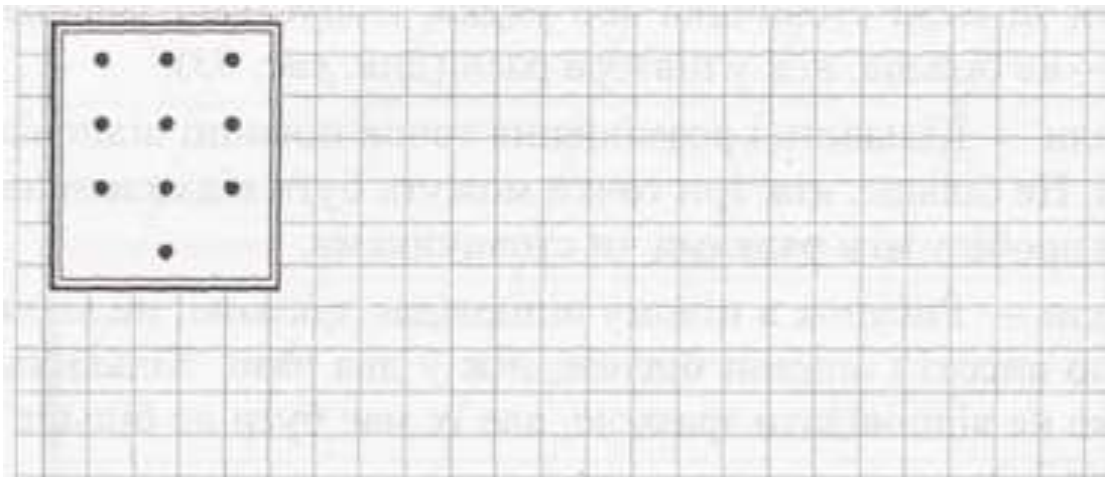
Бланк (на половину аркуша)

Субтест 1 «Малювання людини»

Субтест 2 «Копіювання письмових літер»



Субтест 3 «Копіювання групи крапок»



Тест Куглера

Мета: оцінка рівня розвитку дрібної моторики.

Інструкція: «Подивися на фігуру і намалюй таку ж ». (Додаток)

Процедура обстеження: тест складається з семи фігур, що ускладнюються, які дитина повинна самостійно намалювати. Фігури пред'являються по черзі по мірі виконання наступної.

Оцінка результатів :

Фігура із зображенням хреста (5) обов'язково повинна бути виконана дитиною семи років. З нею справляються і шестирічні діти.

Незрілим до шкільного навчання вважається дитина, яка перед вступом до школи не може намалювати останніх три фігури (5 , 6,7).

Висновки:

7 - високий рівень

6 - Хороший

5 - середній

4 і менше - низький.

Додаток тесту Куглера



Рис.1



Рис.2

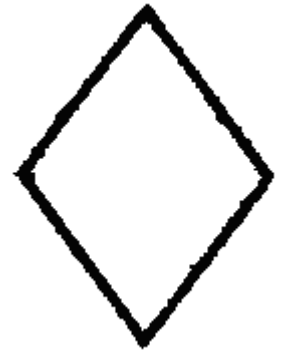


Рис.3

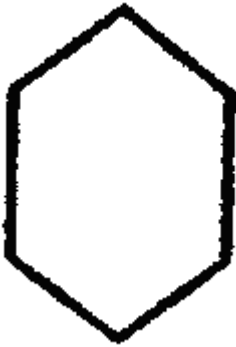


Рис.4



Рис.5

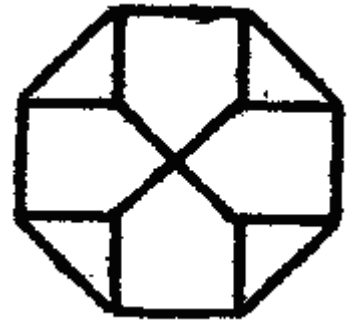


Рис.6

Рис.7



Методики вивчення розвитку мовлення

Методика «Звукові схованки»

Мета: вивчити рівень розвитку фонематичного слуху дитини.

Інструкція:

Дитині пропонується пограти «у схованки» зі звуками. Умови гри: щоразу домовляються, який звук треба шукати, після чого психолог називає дитині різні слова, а та має сказати, є чи ні розшукуваний звук у слові. Пропонується по черзі шукати звуки [о], [а], [ш], [з].

Усі слова необхідно вимовляти дуже чітко, виділяючи кожен звук, а голосні звуки навіть протягувати (голосний, що відшукується, звук має стояти під наголосом). Пропонується, щоб дитина сама слідом за психологом вимовила слово і послухала його. Слово можна повторити кілька разів.

Аналіз відповідей

Добре – досліджуваний не зробив жодної помилки.

Посередньо – зроблена 1 помилка.

Погано – зроблено більше однієї помилки.

Тест «Звуковий аналіз слів»

Для запису будь-якого слова дитина повинна не тільки вміти відрізнати одне від одного всі складові звуки, а й чітко уявляти собі їх послідовність, тобто вона має володіти звуковим аналізом слів. Найпростіші форми такого аналізу стають доступними дітям уже у дошкільному віці, і це є одним із важливих свідчень їхньої готовності до навчання грамоти.

Завдання 1

Обладнання: набір слів для виділення звуку на тлі слова, бланк фіксації результатів.

Інструкція: «Я диктуватиму тобі різні слова, а ти уважно слухай і скажи, чи є в цих словах звук [Р]? Якщо ти думаєш, що він є у продиктованому слові, – говори «так», якщо ти його не почув – говори «ні»..

Набір слів: КАРТИНА, СИР, ЛАМПА, ВОРОНА, КОНВАЛІЯ, ПАРАШУТ, ВІТЕР.

Дитина повинна вловити лише наявність звуку в слові, без визначення місця цього звуку.

У бланку фіксують допущені помилки.

Завдання 2

Обладнання: набір слів для визначення місця звуку у слові (на початку, всередині, наприкінці), бланк фіксації результатів.

Інструкція. Спочатку переконайтеся в тому, що дитина розуміє значення самих цих слів, для чого попросіть її показати початок, середину і кінець рядка, невеликої мотузки, лінійки тощо. Потім запропонуйте їй визначити, в якому місці слова стоїть, наприклад, звук [Ш]. Для наочності можна скористатися такою схемою:

Орієнтовний набір слів для визначення в них місця звуку [Ш]:

ШУМ	МИШКА	ДУШ
ШИЛО	МІШОК	ТУШ
початок	середина	кінець
ШУМ	МИШКА	ДУШ
ШИЛО	МІШОК	ТУШ

У бланку фіксують допущені помилки.

Завдання 3

Обладнання: набір слів для виділення звуку початку і кінця слова, бланк фіксації результатів.

Інструкція: «Зараз я продиктую тобі слова, а ти уважно слухай і визначай, який у них перший звук. Наприклад: «Який перший звук у слові АЙСТРА?» (Переконавшись, що дитина зрозуміла, що потрібно робити, продовжуємо

диктувати слова.)

Орієнтовний набір слів. Який перший звук у словах: ВУЛИЦЯ, КАЧКА, АБЕТКА, ВУЛИК, ОСІНЬ, ОЗЕРО?

Який останній звук у словах: ВІКНО, МІТЛА, ВЕСНА, КЕНГУРУ, МІСЯЦЬ, ЗИМА?

Потім дається завдання на виділення приголосного звуку з початку та кінця слова, наприклад: «Який останній звук у слові ЦИБУЛЯ?» А у словах: МАК, КУЛЯ, СЛОН, ШАФА?

«А які перші звуки в цих словах?»

У бланку фіксують допущені помилки.

Інтерпретація результату за тестом «Звуковий аналіз слів»:

Слабкий рівень: допущено помилки в усіх трьох завданнях (до 10), дитина не може усвідомлено виділити звук у слові, намагається вгадувати.

Середній рівень: правильно виконане одне завдання, допущено 4–5 помилок.

Добрий рівень: правильно виконані два завдання, допущено три незначні помилки.

Високий рівень: усі завдання виконано правильно, дитина припустилася 1–2 помилок, які виявила і виправила сама.

Словниковий запас

Словниковий запас дитини старшого дошкільного віку має складати не менш 2000 слів, причому в ньому повинні бути представлені всі основні частини мови. Повинні бути присутніми у словнику дитини й узагальнюючі слова (типу ОДЯГ, ВЗУТТЯ, ПОСУД, ТВАРИНИ, ПТАХИ, ОВОЧІ, ФРУКТИ тощо), що починають засвоюватися дітьми приблизно від трьох з половиною років.

Для дослідження словникового запасу застосовується низка спеціальних прийомів, що дають змогу з'ясувати наявність чи відсутність у ньому певних слів. От найпоширеніші з цих прийомів:

- називання предметів, що відносяться до різних логічних груп (наприклад, дитині пропонується назвати всі відомі їй дерева, квіти тощо);
- знаходження загальних назв (узагальнюючих слів) для групи однорідних предметів;
- підбір ознак до певного предмету;
- підбір можливих дій до предмету;
- підбір предметів до заданої дії;
- підбір синонімів (слів, близьких за значенням);
- підбір антонімів (слів із протилежним значенням) тощо.

Тест «Словниковий запас»

Для з'ясування наявного в дитини необхідного словникового запасу, що дає змогу успішно розпочати навчання, нами сконструйований опитувальник, що дає уявлення про наявність у словнику дитини іменників (знання узагальнюючих слів), прикметників, дієслів.

Обладнання: опитувальник для дитини, бланк фіксації результату.

Інструкція: «Зараз я ставитиму тобі різні запитання, ти уважно слухай і спробуй дати відповіді».

Зразковий опитувальник № 1 (назви предметів, що належать до різних значеннєвих груп):

- Яких ти знаєш тварин (свійських і диких)?
- Яких ти знаєш птахів, риб, комах?
- Які ти знаєш дерева, квіти?
- Які ти знаєш овочі, фрукти, ягоди?
- Які ти знаєш меблі?
- Який ти знаєш посуд?
- Який ти знаєш одяг, взуття?

Зразковий опитувальник № 2 (ознаки предметів).

Назвати якнайбільше ознак кожного з перерахованих нижче предметів з переобліком характерних для них величини, ваги, форми, кольору, смаку, запаху, температури, матеріалу, приналежності тощо. Наприклад: яблуко - ВЕЛИКЕ, ВАЖКЕ, КРУГЛЕ, ЧЕРВОНЕ, СОЛОДКЕ, АРОМАТНЕ, СВИЖЕ...; плаття – ДОВГЕ, ВОВНЯНЕ, ТЕПЛЕ, М'ЯКЕ, СИРЕ, В'ЯЗАНЕ, МАМИНЕ...

- Стіл –
- Стрічка –
- Куртка –
- Кавун –
- Лимон –
- Собака –
- Заєць –

Зразковий опитувальник № 3 (антоніми).

Назвати протилежні ознаки предметів, наприклад, ГАРНИЙ – ПОГАННИЙ. Тут не повинно бути відповідей на кшталт «добрий – недобрий».

ДОБРИЙ, СТАРИЙ, ЧОРНИЙ, СВІТЛИЙ, ВЕЛИКИЙ, ДОВГИЙ, ВИСОКИЙ, ШИРОКИЙ, ТОВСТИЙ, ГОСТРИЙ, ВЕСЕЛИЙ, СМІЛИВИЙ, ШВИДКИЙ, ГАРЯЧИЙ, ГУСТИЙ, ХВОРИЙ.

Зразковий опитувальник № 4 (для перевірки наявності у словнику дитини дієслів).

Що може робити ця тварина?

Собака (гавкає, грає, кусається, бавиться, служить...)

Кішка –

Вовк –

Ведмідь –

Заєць –

Змія –

Жаба-

Зверніть увагу на підібрані дитиною дієслова: чи будуть це тільки звичні слова (типу ЇСТЬ, СПИТЬ, ХОДИТЬ, ЛЕЖИТЬ, СТОЇТЬ) чи вона зуміє дати більш точні визначення діям тварин:

КРАДЕТЬСЯ, ХОВАЄТЬСЯ, РЯТУЄТЬСЯ,
ХОВАЄТЬСЯ, ВИСТЕЖУЄ, ДОГАНЯЄ,
ТІКАЄ, ПРИЧАЇВСЯ, КИНУВСЯ,
ПІДСТРИБНУВ, СХОПИВ, ПІДНЯВ,
ВИДЕРСЯ, ПІРНУВ, ЗЛЕТІВ,
ШКРЕБЕТЬСЯ, ШАРУДИТЬ, ВИЗИРАЄ,
СПОСТЕРІГАЄ тощо.

Інтерпретація результату за тестом «Словниковий запас»:

Результати виконання цих завдань дають можливість скласти загальне уявлення про багатство чи бідність словникового запасу дитини: одні діти назвуть, наприклад, безліч різних тварин, зокрема й «екзотичних», а інші обмежаться лише кішкою й собакою. Те саме стосується всіх інших значенневих груп предметів і частин мови. Рівні розвитку:

Слабкий: називає 1–2 предмети, що відносяться до різних значенневих груп, не розуміє змісту завдання за наявності узагальнюючих слів, допускає багато помилок, підбираючи слова-ознаки, дії предметів і антоніми. (У подібних випадках потрібно негайно приступати до збагачення словникового запасу дитини, ніби наповнюючи конкретним змістом кожне з названих узагальнених понять. Крім реальних предметів, тут дуже широко можна використовувати і відповідні картинки.)

Середній: називає 3–4 предмети, що належать до різних значенневих груп, розуміє зміст завдання за наявності узагальнюючих слів, допускає 2–3 помилки, підбираючи слова-ознаки, дії предметів і антоніми.

Добрий: називає 5–6 предметів, що належать до різних значенневих груп, розуміє зміст завдання за наявності узагальнюючих слів, допускає 1–2 помилки в одному завданні, підбираючи слова-ознаки, дії предметів і антоніми.

Високий: називає всі предмети, що належать до різних значенневих груп, розуміє і швидко знаходить узагальнюючі слова, легко підбирає слова-ознаки і дії предметів, антоніми, не припускається помилок.

Тест «Володіння зв'язним мовленням»

Обладнання: сюжетна картинка «Зимові забави», бланк фіксації результату.

Інструкція: «Розглянь цю картинку і розкажи про те, що ти бачиш».

Інтерпретація результату:

Слабкий рівень розвитку: дитина у змозі озвучити картинку лише двома чи кількома не зв'язаними один з одним, неправильно граматично оформленими пропозиціями, в яких перераховані назви намальованих предметів.

Середній рівень розвитку: розповідь складена з 5–6 коротких описових пропозицій, що відображають реальні події на картинці.

Добрий рівень розвитку: розповідь складена з 7–8 розгорнутих пропозицій, з'явилися додаткові деталі, не зображені на рисунку, але які стосуються сюжету.

Високий рівень розвитку: за картинкою складена велика і досить зв'язна розповідь, присвячена темі «Зима», у яку привнесені події з власного досвіду дитини.

Методики вивчення довільної регуляції поведінки та діяльності

(емоційно-вольової готовності)

Тест "Графічний диктант"

Спрямування: Тест призначений для діагностики вміння діяти докладно за інструкцією (методика Ельконіна).

Матеріал: Ручка або олівець. Аркуш із зошита в клітинку, на якому попередньо проставлені 3 крапки у лівій його частині. Вони знаходяться одна під одною на відстані 4-5 клітинок між ними. Від лівого краю аркуша вони віддалені на 2-3 клітинки (див. *рис.8 і 9*). Тест має дві форми — А і Б.

Інструкція для дорослого:

Завдання дитини полягає в тому, щоб, починаючи з вказаних крапок, спершу нарисувати узор, який ви повідомите їй під час диктанту, а потім продовжити рисування цього узору самостійно. Для кожної крапки ви диктуєте окремий узор. Тому виходить три диктанти. Під час рисування не можна відривати олівець від паперу.

Перше тестування проведіть за формою А, друге — за формою Б. В подальшому ці форми можна чергувати. Кожне повторне тестування (починаючи з другого) бажано проводити щомісяця. Результати заносьте в таблицю 2 на сторінці 51.

Інструкція для дитини:

Форма А

* Диктант №1.

Постав олівець на верхню крапку і не відривай його від аркуша, поки не накреслиш той узор, який я тобі продиктую. Увага! Почали: одна клітинка вгору, одна — вправо (дитина пересуває олівець на одну клітинку вгору, потім повертає рух вправо), одна клітинка вниз, одна — вправо, одна — вгору, одна — вправо, одна — вниз...

Тепер продовжуй креслити самостійно точнісінько такий самий узор. А потім покажеш, що у тебе вийде.

* Диктант №2.

Постав олівець на другу крапку, починай креслити: одна клітинка вгору, дві клітинки — вправо, одна — вгору, одна — вправо, одна — вниз, дві — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вгору, дві — вправо, одна — вгору, одна — вправо, одна — вниз, дві — вправо, одна — вниз, одна — вправо... Далі продовжуй креслити точнісінько такий самий узор самостійно.

* Диктант №3.

Постав олівець на третю крапку і кресли: одна клітинка — вниз, одна — вправо, одна — вниз, дві клітинки — вправо, одна — вгору, одна — вправо,

* Диктант №1.

Постав олівець на верхню крапку і не відриваючи його від аркуша, поки не накреслиш той узор, який я тобі продиктую. Увага! Почали: одна клітинка вправо, одна — вгору (дитина пересуває олівець на одну клітинку вправо, потім повертає рух вгору), дві клітинки вправо, одна — вниз, одна вправо, одна вверх, дві — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вверх, дві — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вверх...

Тепер продовжуй креслити самостійно точнісінько такий самий узор.

* Диктант №2.

Постав олівець на другу крапку, починай креслити: дві клітинки вгору, одна — вправо, одна — вгору, дві — вправо, одна — вниз, одна — вправо, дві — вниз, одна — вправо, дві — вгору, одна — вправо, одна — вгору, дві — вправо, одна — вниз, одна — вправо, дві — вниз...

Далі продовжуй креслити точнісінько такий самий узор самостійно.

* Диктант №3.

Постав олівець на третю крапку і кресли: одна клітинка — вниз, одна — вправо, одна — вгору, одна — вправо, дві — вгору, одна — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вгору, одна — вправо, дві — вниз, одна — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вгору, одна — вправо, дві — вгору, одна — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вгору, одна — вправо, дві вниз.

Оцінювання результатів:

Показники для реєстрації: кількість допущених помилок і наявність самостійно зображених ідентичних фігур.

Помилковим вважається лише той елемент (лінія), який не відповідає певному місцю в диктанті (наприклад, в диктанті "одна — вгору", а малюк накреслив "одна — вниз"). Якщо дитина в якомусь місці помилилася, але після помилки далі виконала диктант правильно, то незважаючи на те, що весь узор спотворився, їй зараховується лише одна помилка.

5 балів — в трьох диктантах не зроблено жодної помилки і є хоча б одна ідентична фігура, зображена дитиною самостійно (після диктанту).

4 бали — допущено 1-2 помилки. 3 бали — допущено 3-4 помилки.

2 бали — більше, ніж 4 помилки, але менше, ніж половина усіх елементів.

1 бал — помилок більше, ніж правильно виконаних елементів.

Методика «Зразок і правило» (за О. Венгером)

Мета. Виявити рівень організації дій, уміння керуватися системою умов задачі, переборюючи вплив сторонніх чинників.

Обладнання. Олівці й аркуші із завданнями. Матеріалом слугують завдання, подані на рис. 1. Кожне завдання є фігурою-зразком і стоїть праворуч від «точки» різної форми (дрібні кружечки, трикутники й хрестики). Кожен аркуш має бути підписаний. Перед тим як давати інструкцію дітям, потрібно мати перед собою її текст, щоб вона була відтворена дослівно.

Інструкція. Психолог, тримаючи в руках такий самий аркуш із завданнями, як у дітей, каже: «У вас у всіх такі самі аркуші, як і в мене. Бачите, тут були точки (психолог указує пальцем на вершини трикутника, зображеного у верхній лівій частині аркуша).

Їх з'єднали так, що вийшов такий малюнок (психолог проводить пальцем по сторонах трикутника).

Поруч теж є точки (вказуються «точки» праворуч від трикутника-зразка).

Ви самі з'єднаєте їх так, щоб вийшов точно такий малюнок, як отут (психолог знову вказує на зразок).

Тут є зайві точки – ви їх залишите, не з'єднуватимете.

А тепер подивіться: всі точки однакові чи різні?

Правильно, вони різні! Одні точки – як маленькі хрестики, інші – як маленькі трикутники, є точки як маленькі кружечки.

Вам потрібно запам'ятати правило: не можна проводити лінію між однаковими точками. Не можна проводити лінію між двома кружечками, чи двома трикутниками, чи між двома хрестиками.

Лінію можна проводити тільки між двома різними точками. Якщо якусь лінію ви проведете неправильно, скажіть, я зітру її гумкою.

Коли ви намалюєте цю фігуру, малюйте наступну. Правило залишається таким самим: не можна проводити лінію між двома однаковими точками».

Ніякі додаткові роз'яснення дітям не дають, усі дії заохочуються. На прохання дитини інструкцію можна повторити. На пряме запитання можна пояснити, що наявність у зображеній фігурі двох однакових «точок» не заборонено правилом: єдина вимога полягає у тому, щоб такі точки не були з'єднані відрізком («лінією»).

Пасивних дітей необхідно підбадьорювати, стимулювати, пояснюючи, що «краще розв'язати задачу з помилкою, ніж не розв'язати зовсім».

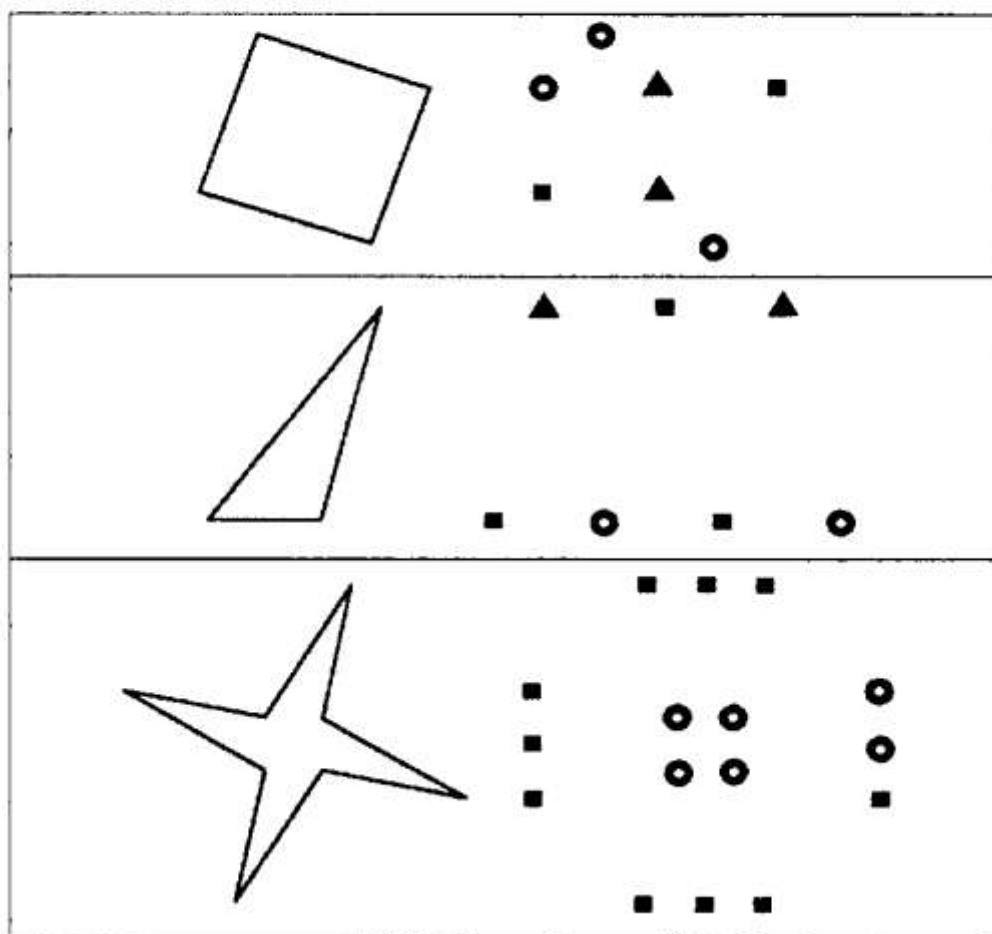
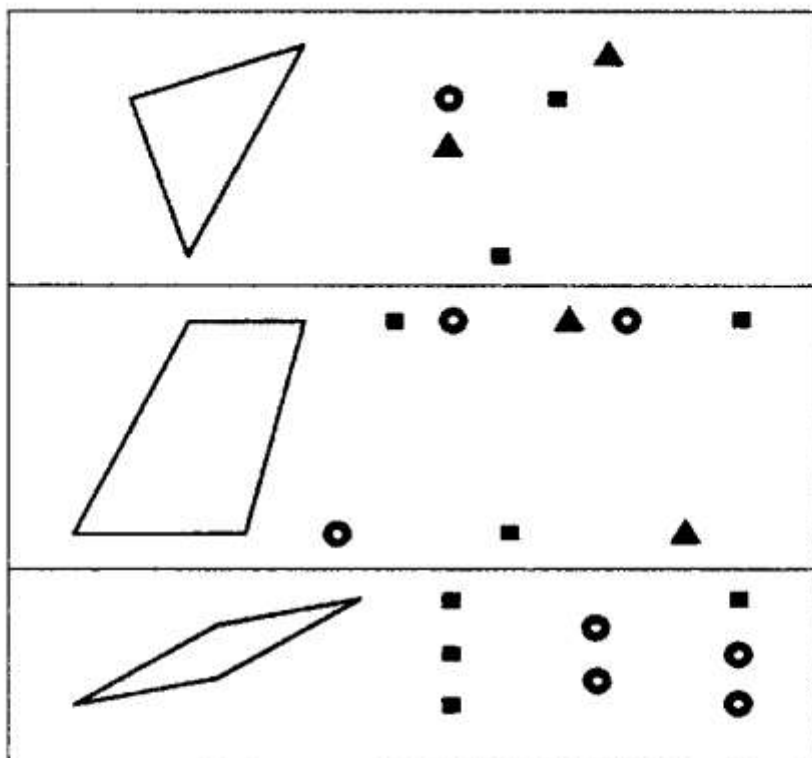


Рис. 1. Експериментальний матеріал

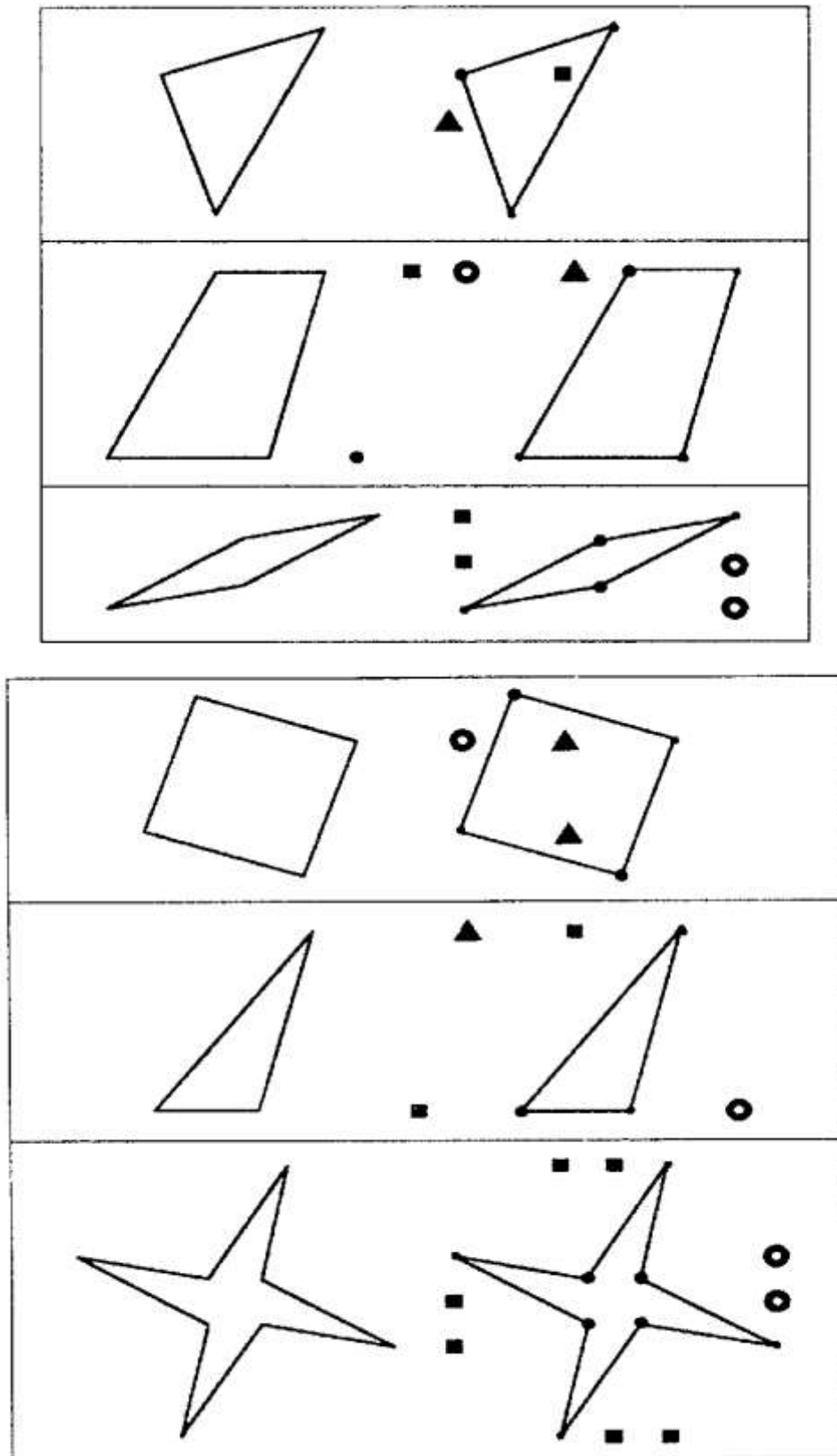


Рис. 2. Фігури, що правильно відтворюють зразок і відповідають правилу (2 бали)

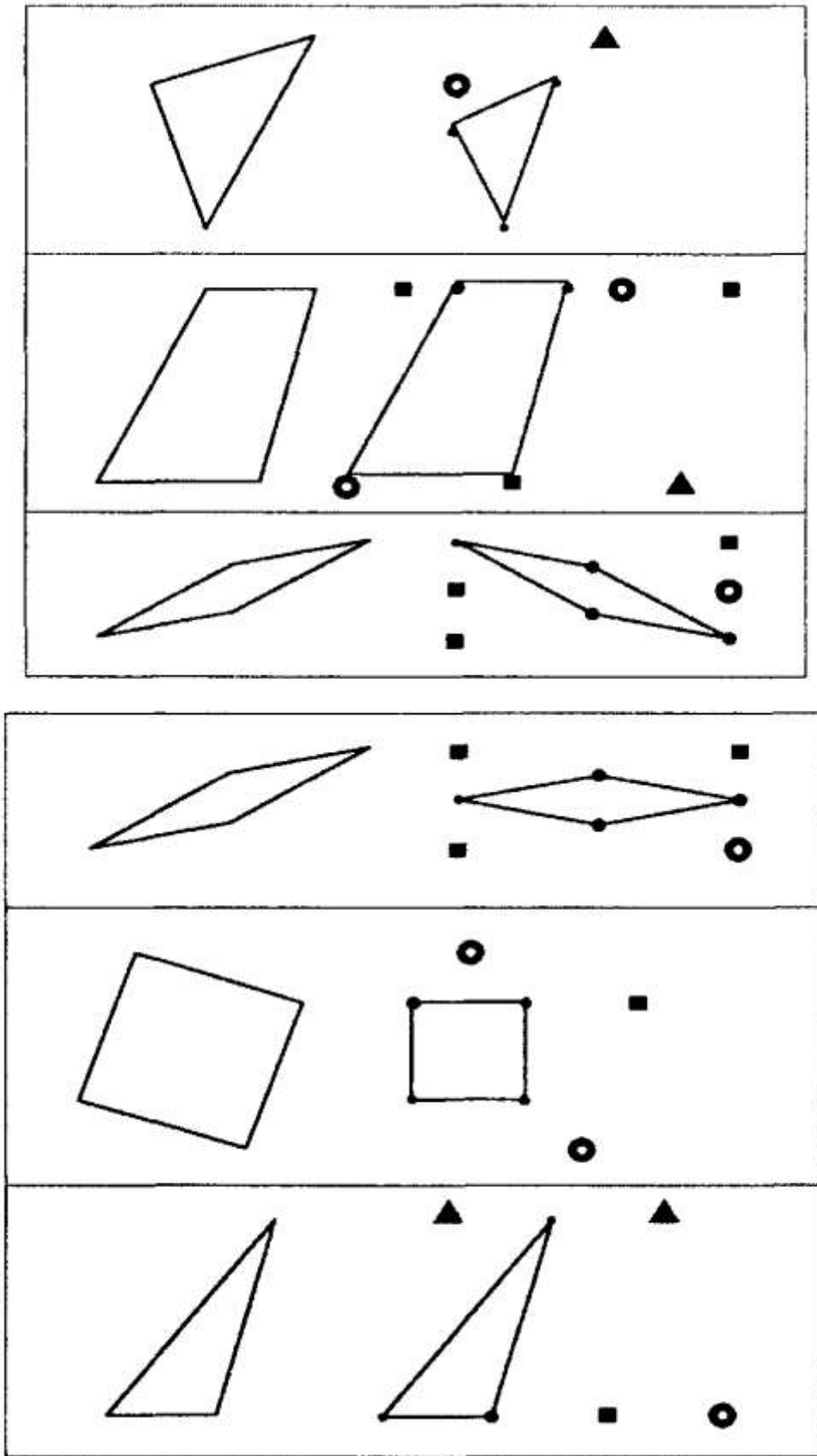


Рис. 3. Фігури, що правильно відтворюють зразок, але не відповідають правилу (1 бал)

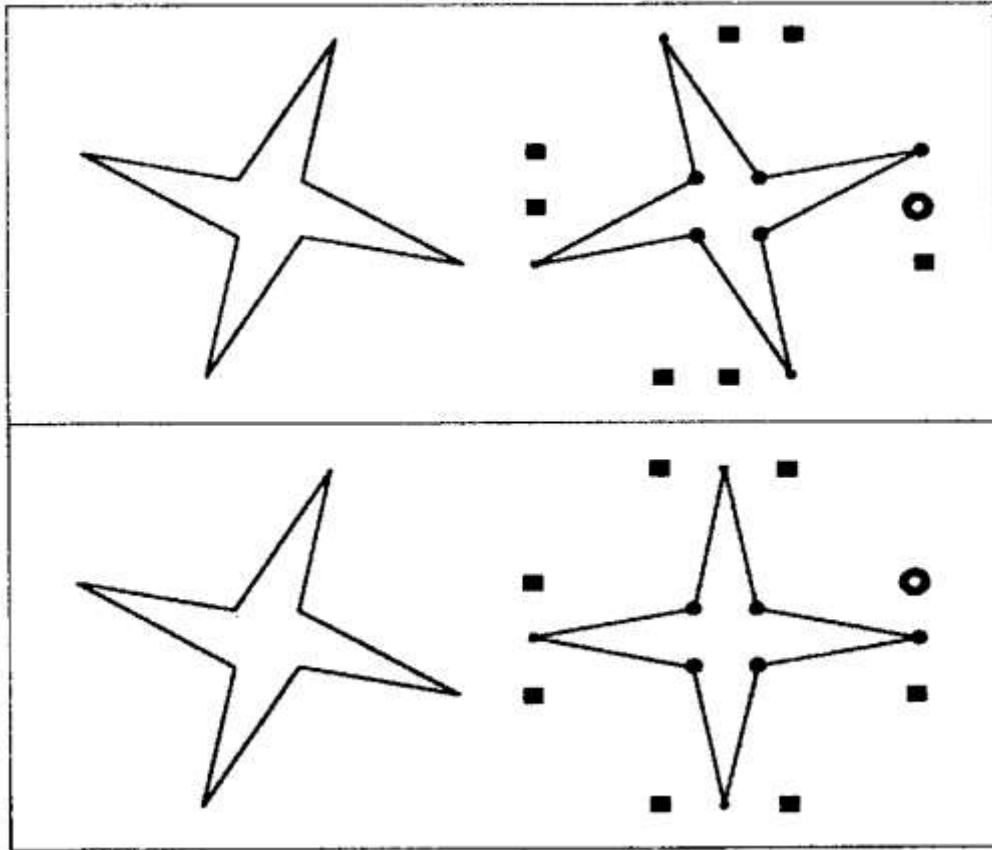


Рис. 3. (продовження)

Оцінювання результатів

Бали	Характеристика завдання
0	У задачі порушено правило і неправильно відтворений зразок.
0	У завданні проведена хоча б одна лінія між однаковими «точками» чи використана крапка, відсутня в задачі.
0	Якщо в якійсь задачі проведено менше трьох ліній.
1	Порушено правило, але правильно відтворено зразок (рис. 3).
1	Якщо дотримане правило, але неправильно відтворений зразок.
1	Якщо фігура не довершена (відсутня хоча б одна з ліній) (за дотримання правила).
2	Дотримано правила і правильно відтворено зразок (рис. 2). Якщо фігуру не завершено (відсутня хоча б одна з ліній), то ставиться 1 бал (за дотримання правила).

За кожен із шести задач ставиться оцінка, що може коливатися у межах від 0 до 2 балів. Сумарний бал виводиться сумуванням балів: від 0 (якщо за всі задачі отримано 0 балів) до 12 (якщо за всі задачі отримано по 2 бали).

Огріхи у проведеній лінії (крива лінія, «тремтяча» лінія тощо) не знижують оцінки.

Тест «Будиночок»

(оцінювання вміння діяти за зразком)

Обладнання: чистий аркуш паперу й олівець для дитини, зразок будиночку.

Інструкція: «Подивися уважно на зразок і постарайся якомога точніше намалювати такий само будиночок на своєму папері. Якщо ти щось не так намалюєш, то стирати гумкою не можна, а потрібно поверх неправильного чи поруч намалювати правильно».

Інтерпретація результатів:

У процесі малювання спостерігають за тим, як пореється дитина із цим завданням: чи часто дивиться на зразок; чи проводить повітряні лінії над малюнком-зразком, що повторюють контури картинки; чи звіряє зроблене зі зразком чи, мигцем глянувши на нього, малює по пам'яті; чи відволікається під час роботи; чи ставить питання тощо.

Коли дитина повідомляє про закінчення роботи, їй пропонують перевірити, чи все правильно. Якщо вона знайде неточності у своєму малюнку, їх можна виправити. Не потрібно вносити які-небудь корективи в малюнок дитини і не слід нічого підказувати.

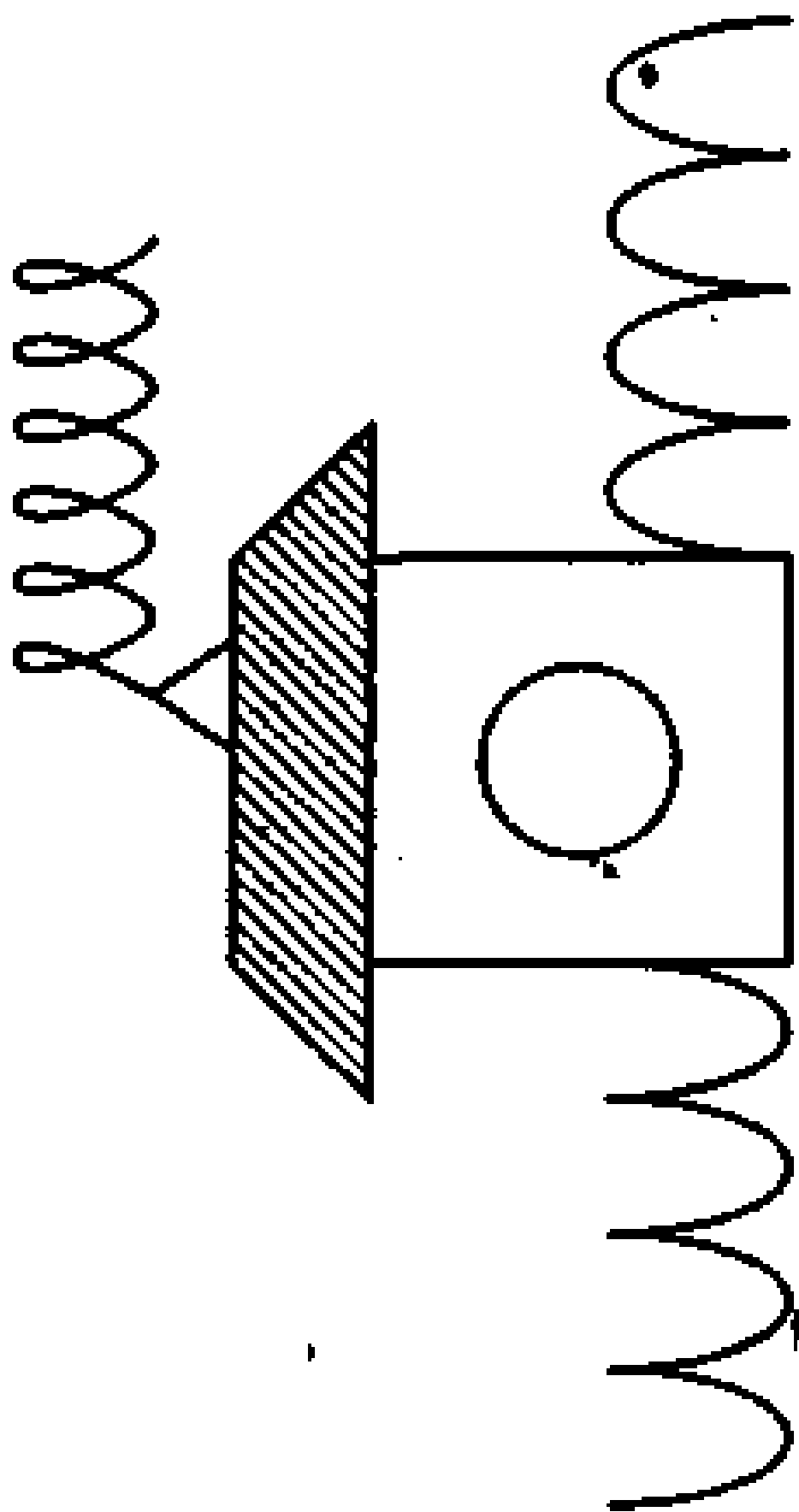
Інтерпретація результатів:

Слабкий рівень: малюнок збільшений більш ніж у 2 рази, відсутні більше 3-х важливих деталей, неправильне штрихування даху, не вийшли елементи, що зображують тин і дим, багато розривів; на запитання про наявність помилок дитина відповідає негативно.

Середній рівень: весь малюнок скопійований з невеликим збільшенням, відсутня одна деталь, яку дитина сама домальовує після навідного запитання, допущено не більше 3-х розривів ліній.

Добрий рівень: малюнок скопійований майже точно, є невеликі помилки, пов'язані з неправильним зображенням якого-небудь елемента, його незначним збільшенням чи наявністю 1–2 розривів між лініями в тих місцях, де вони повинні бути неперервними. Дитина сама бачить і виправляє свої помилки.

Високий рівень: малюнок точно відтворений, наявні всі деталі (дим, комин тощо); збережені розміри всього малюнку й окремих його деталей; правильно зображені елементи малюнку (кільця диму, тин, штрихування на даху тощо).



Тест «Лабіринт»

(оцінювання вміння дотримуватися правил)

Обладнання: рисунки 13, 14, 15 із зображенням лабіринтів зі зростаючими труднощами, олівець для дитини, секундомір.

Інструкція: «Подивися на цей цікавий малюнок. Це лабіринт, із якого потрібно знайти вихід. Завдання полягає в тому, щоб якнайшвидше вибратися з кожного лабіринту.

При цьому є умови, яких необхідно дотримуватись у процесі роботи:

1. На початку роботи постав олівець у центр лабіринту, і поки вихід не буде знайдений, не відривай олівець од паперу.

2. Відразу розпочинай рух олівцем, не намагаючись попередньо переглядати шлях проходження.

3. Не зачіпай лінії лабіринту, не перетинай їх (це буде вважатися помилкою).

4. Не можна повертати назад (це теж помилка)».

Далі дитині пропонують по черзі малюнки з лабіринтами і фіксують результати в бланку.

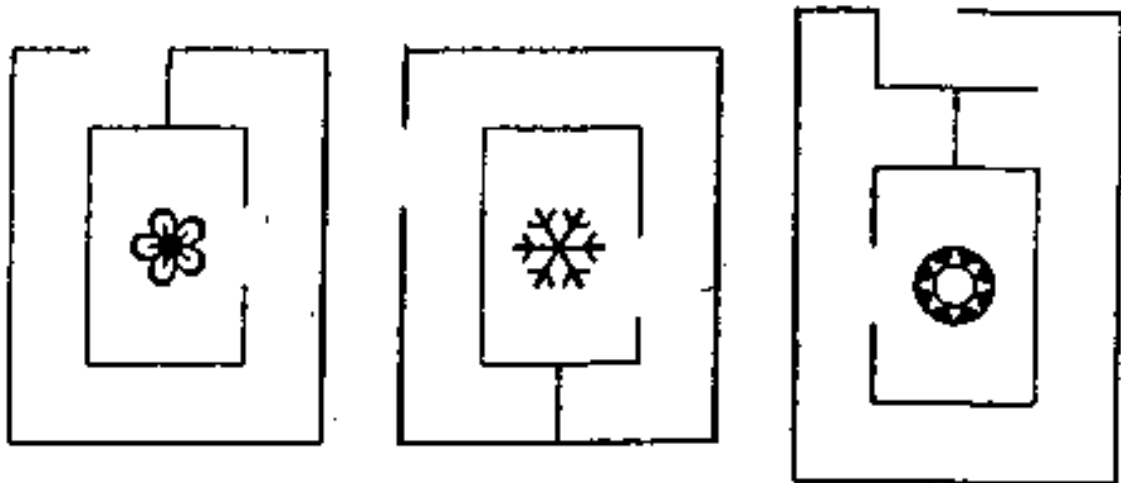
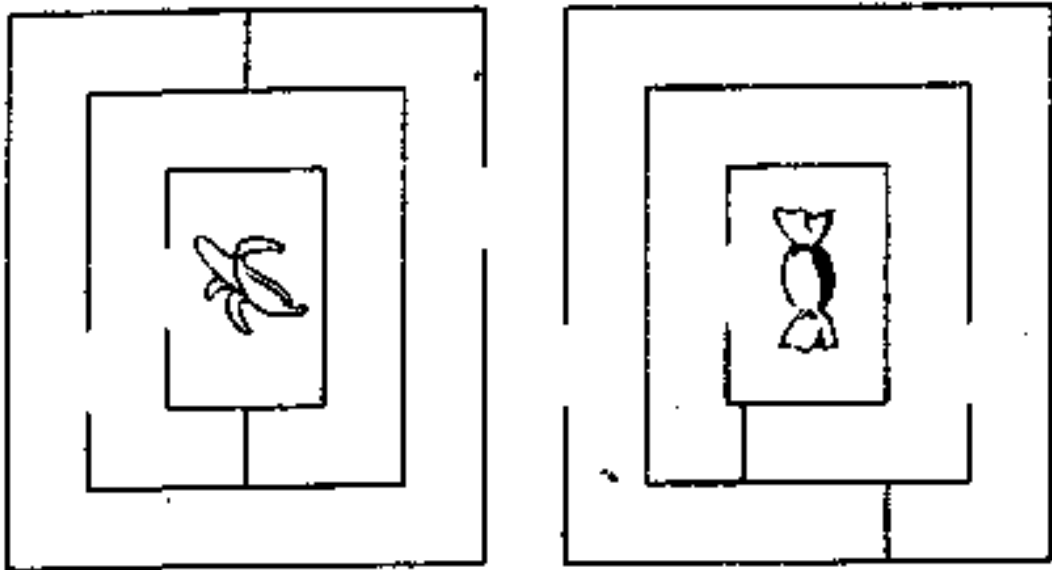
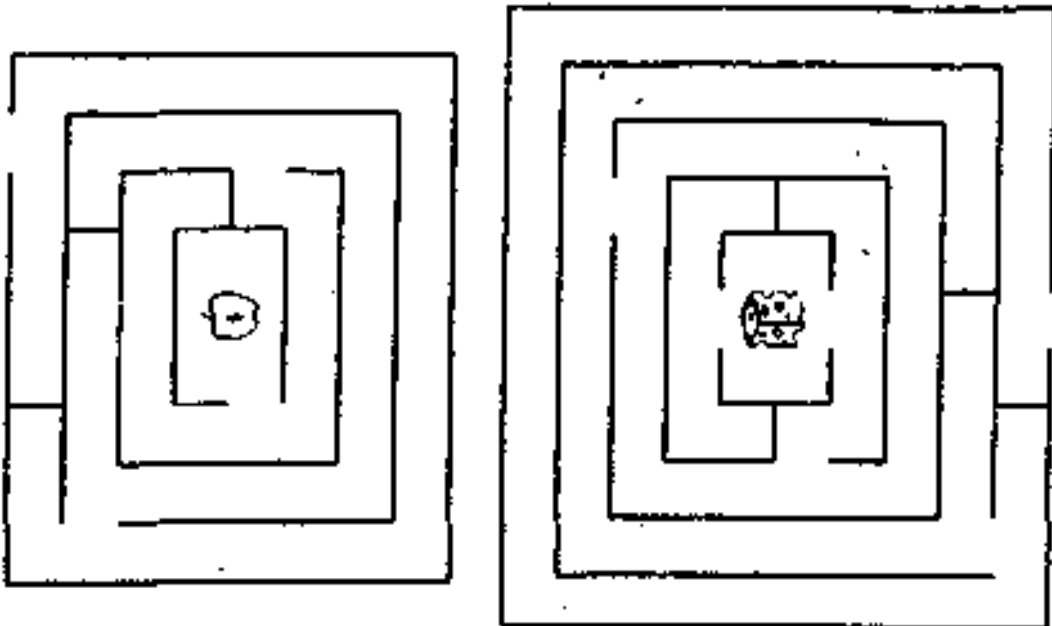
Інтерпретація результатів:

Слабкий рівень: не може засвоїти принципи роботи, на завдання витрачено більше 10 хв., допущено понад 20 помилок.

Середній рівень: інструкцію розуміє, на роботу витрачено до 9 хв., допущено не більше 10 помилок у всіх серіях.

Добрий рівень: інструкцію розуміє, на завдання витрачено не більше 7 хв., допущено 2–3 помилки в останній серії.

Високий рівень: дитина легко засвоїла принципи роботи, на завдання витрачено не більше 5 хв., допущено не більше однієї помилки в останньому лабіринті.



Тест “Розфарбуй малюнок ” (Є.Є. Кравцова)

МЕТА: Визначити рівень розвитку довільності, як здатності діяти у відповідності до поставленого завдання. Довільність - важливий компонент психологічної готовності до шкільного навчання. Якщо у дитини ця якість не сформована, вона не в змозі правильно сприйняти навчальне завдання у його специфічному навчальному значенні.

Прийняття учбової задачі є одним з найважливіших умов успішності засвоєння загальних способів учбових дій та формування навчальної діяльності. Прийняття учбової задачі включає в себе два моменти: бажання виконати задачу поставлену педагогом тобто прийнятність задачі “для себе” (особистісний аспект прийняття задачі) тобто розуміння того, що треба робити і що повинно вийти в результаті виконання завдання (когнітивний аспект прийняття задачі).

При цьому важливі наступні варіанти:

дитина приймає і розуміє задачу, хоче виконувати завдання і розуміє, що треба робити;

дитина приймає, але не розуміє задачу (хоче виконати, але погано розуміє як треба діяти);

дитина не приймає і не розуміє задачу (хоч і розуміє, що від неї вимагають, але не хоче виконати, або хоче виконати по-своєму);

Для того, щоб визначити причину недостатнього розвитку уміння сприймати задачу, треба звернути увагу на розвиток мотивів навчальної діяльності (прийняття задачі) і мисленневих здібностей: рівень узагальнення (розуміння задачі).

Показники готовності до навчання в школі:

Прийняття і розуміння дитиною поставлених задач, переважна орієнтація на якість виконання.

Неприйняття чи нерозуміння задач, переважна орієнтація на швидкість виконання завдання без урахування якості, оцінюється як показник неготовності до навчання.

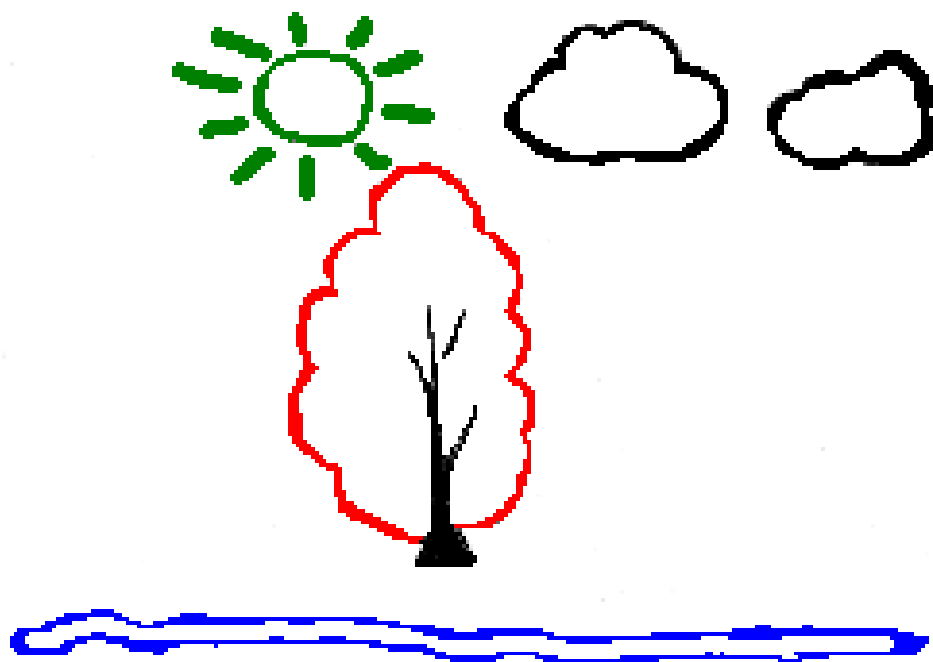
ІНСТРУКЦІЯ: “Розфарбуй картинку так, як у мене. Уважно перевірте себе, чи правильно ви зафарбували, чи схожий ваш малюнок на мій”.

Експериментатор кілька секунд демонструє картинку, де попередньо дерево зафарбовано в червоний колір, небо – чорний, сонце – зелене, земля – синя.

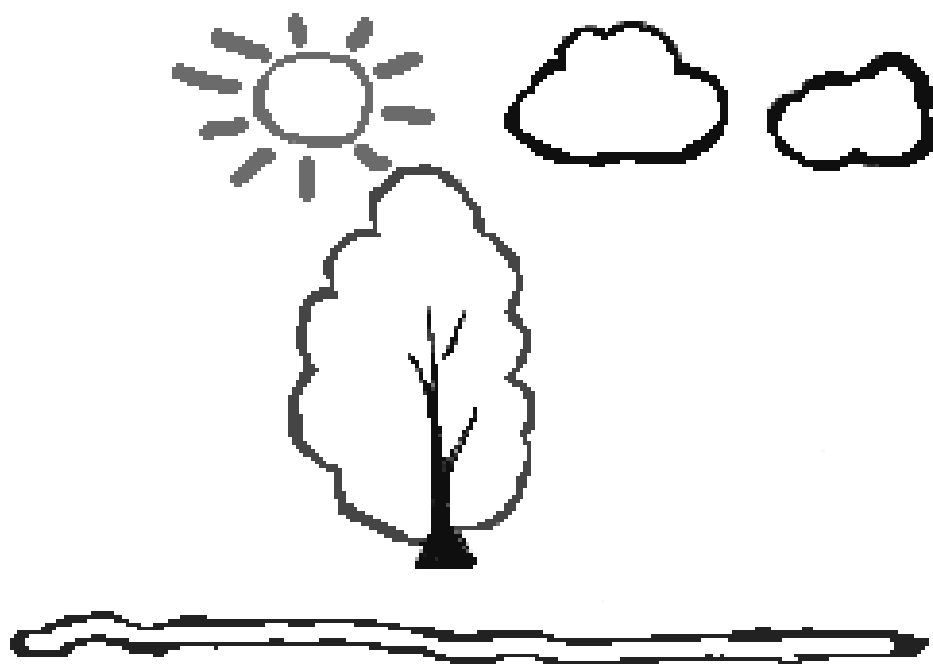
МАТЕРІАЛИ: Дві однакові заготовки контурного малюнка, один із яких попередньо зафарбований у нетрадиційні кольори (дерево - червоне, небо – чорне, сонце – зелене, земля – синя).

Якість виконання завдання	Характер прийняття задачі, бал
I група. Діти із завданням справляються повністю. Коли їх запитують, чи все вони правильно зробили, то діти не просто відповідають, а намагаються аргументувати свої слова: “Тут небо чорне, і у мене теж чорне, значить, правильно”.	Приймає і розуміє задачу 3
II група. Формально завдання виконуються неправильно. Діти використовують кольори невідповідні еталону, але коли дорослий починає цікавитися кожним предметом окремо, діти цієї групи помічають свої помилки: “Ой, тут треба було зафарбувати червоним олівцем, а я зеленим”.	Приймає, але не розуміє задачу 2
III група. Діти уважно розглядають малюнок, при виконанні завдання частково або повністю розфарбовують предмети на картинці, але не у відповідності з еталоном. При оцінці своїх результатів вони часто розмірковують про доцільність так а не інакше розфарбувати малюнок, говорять: “Дерево не червоне а зелене”, “А так не буває” тощо.	Розуміє задачу, але не приймає її 1
VI група. Діти виконують завдання неправильно, вони розфарбовують картинку в ті кольори, які їм подобаються. Коли їх просять порівняти результат із зразком, вони не помічають помилок. Навіть коли їх запитують про кожне зображення окремо (“А дерево у тебе на малюнку таке як у мене?”), вони дають стверджувальну відповідь, інколи навіть не глянувши на малюнок.	Не приймає і не розуміє задачу 0

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДО ТЕСТУ
«РОЗФАРБУЙ МАЛЮНОК»
(Є.Є. Кравцова)



Група _____
Прізвище та ім'я _____



Методика Л.Красильнікової “Так” і “Ні” не говорити”

(текст методики приводиться по А.Г.Лідерс, 1995 р.)

Інструкція: ми з тобою будемо грати в гру. Я тобі буду задавати питання, а ти – відповідати. Але домовимося так: ти не повинен, не маєш права, не будеш мені відповідати словами “так” і “ні”.

Наприклад, якщо я запитую, “Чи є у тебе іграшка”, ти не повинен говорити: “Так”. Ти повинен відповісти: “У мене є іграшка”, тобто без слова “Так”. Або, наприклад, я запитую: “Люди ходять по стелі?” ти не говориш: “Ні”, а відповідаєш: “Люди по стелі не ходять”.

Якщо у дитини виникають запитання, то інструкція повторюється.

Матеріал методики: серед 25 запитань 10, які провокують дитину відповісти “Так” і 10 – “Ні”, інші – нейтральні.

1. Як тебе звати?
2. Ти хлопчик чи дівчинка?
3. Ти ходиш в ясельну групу дитячого садка?
4. Ти любиш ходити в дитячий садок (школу)?
5. Ти живеш далеко від дитячого садка?
6. Ти любиш морозиво?
7. Якого кольору буває морозиво?
8. Ти їв чорне морозиво?
9. Ти умієш ходити на руках?
10. Ти умієш літати?
11. Твій тато (мама) грають в ляльки?
12. Вночі сонечко світить?
13. Вовк боїться зайця?
14. Ти любиш ходити до лікаря?
15. Якого кольору халат у лікаря?
16. Лікар стриже дітей?
17. Тебе звати(не вірне ім’я)?
18. Корова уміє літати?
19. Ти зараз спиш?
20. Ти ходиш у школу?
21. На тобі одягнене плаття (штани)?
22. Узимку буває трава?
23. Трава біла?
24. Якого кольору сніг?
25. Сніг гарячий?

По можливості в протоколі слід фіксувати відповіді дитини повністю, а також протяжність пауз перед відповіддю, недомовлення та інше.

Оцінка результатів.

Правильними будуть ті відповіді, які відповідають правилу “Так” і “Ні” не говорити”. Правильною відповіддю слід вважати і кивок головою, оскільки дитина хоче дотриматися правила і не вимовляти “Так” і “Ні”.

Показником рівня довільності мовного спілкування є кількість відповідей, що відповідають правилам гри.

Вікова норма для дітей 6-7 років складає ~ 51% від всієї кількості запитань. Число правильних відповідей повинно бути більше 13. (синій колір)

Авторські програми діагностики готовності до школи

Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку

(Н. М. Стадненко, Т. Д. Ілляшенко, А. Г. Обухівська)

Перш, ніж почати виклад конкретних діагностичних завдань та інтерпретації їх виконання дітьми шестирічного віку, готовими до навчання, зупинимось ще на вступній, найменш формалізованій частині обстеження дитини.

Насамперед, в бесіді з батьками, яка відбувається не в присутності дитини, з'ясовується історія раннього розвитку та стан здоров'я дитини, а також склад сім'ї, освіта та заняття батьків, можливості займатися вихованням дитини та наявність труднощів у цьому. Після бесіди з батьками відбувається бесіда з дитиною. Вона спрямована на те, щоб створити невимушену, довірливу атмосферу спілкування і, разом з тим, отримати важливі відомості про рівень обізнаності дитини, її вміння спілкуватися: відповідати на запитання, будувати висловлювання.

Бесіду доцільно починати з нескладних запитань на близьку до життєвих інтересів дитини тему: чи відвідувала вона дитячий садок, чи хоче ходити до школи, чи має братів і сестер, чи ходять вони до школи, як вони вчаться, а також чи є у дитини друзі, в які ігри вона з ними грається. Діагностично цінною буде відповідь дитини на прохання розповісти, як граються в ту чи іншу гру (за якими правилами?). В залежності від регіону та умов проживання дитини з'ясовуються її знання про побут, про природу. Наприклад, можна попросити дитину розповісти про те, яких вона знає пташок, тварин, які тварини є у неї вдома, а також про те, яка зараз пора року, як про це можна здогадатися, який сьогодні день, який буде завтра. На розсуд психолога можна поставити інші аналогічні запитання, доступні дітям шестирічного віку.

Хоча метою бесіди є встановлення контакту з дитиною, проте тут отримуються цінні відомості про її розвиток, які повинні враховуватись під час загального висновку про її готовність чи неготовність до навчання з шести років.

Після бесіди дитині пропонується виконати ряд діагностичних завдань, які подаються як гра, а не як екзаменування. Завдання виконуються, як правило, за 30-40 хвилин. Якщо дитина в процесі роботи починає виявляти ознаки втоми: стає млявою, сонливою, позіхає, відволікається, темп і результати виконання завдань знижуються — можна перенести продовження обстеження на інший раз та з'ясувати причини такого стану. Надмірна втомлюваність не означає зниження інтелектуального розвитку, але може свідчити про соматичну, ослабленість дитини, яка є протипоказанням для початку навчання з шести років. Після встановлення контактів з дитиною їй пропонується розв'язання завдань діагностичного комплексу.

Перші два завдання спрямовані на діагностику зорового сприймання: здатності виділяти окремі частини зображення, співвідносити їх між собою та утворювати цілісний образ за зразком. Ця здатність є суттєвою для успішного оволодіння читанням, письмом.

Завдання №1

Зміст завдання: Співвіднесення фігур різної форми з ідентичними, які потрібно скласти з двох частин.

Стимульний матеріал: Дошка із заглибленнями певної форми і набір відповідних фігур розрізаних навпіл. Дошка із заглибленнями може бути замінена зображенням на площині фігур, на які накладаються ідентичні, складені з двох частин.

Хід дослідження: Перед дитиною кладеться дошка із заглибленнями чи площинні зображення та висипаються фігурки і дається інструкція.

Інструкція: Знайди потрібні фігурки та розклади їх усі на свої місця.

Дитина, *готова* до шкільного навчання, це завдання виконує без допомоги на рівні зорового орієнтування: спочатку розглядає фігурки, шляхом зорового порівняння знаходить відповідні та вкладає в отвори чи накладає на площинні зображення. Можливі окремі проби під час диференціації найбільш схожих фігур.

Дитина *неготова* до шкільного навчання, якщо вона виконує завдання шляхом багатьох проб, робить помилки, примірюючи не тільки схожі фігури, але й такі, що дуже відрізняються за формою, потребує зразка виконання та вказівок, які спрямовують її практичні дії. Це завдання досить легке, тому навіть тривалі паузи в орієнтуванні, виборі адекватної фігури, невпевнені дії є ознакою недостатньо сформованої довільності перцептивних дій.

Завдання №2

Зміст завдання: Відтворення площинного зображення фігури з окремих її частин.

Це завдання складніше від попереднього: фігура; яку потрібно відтворити, містить більшу кількість деталей, при цьому дитині пропонують не лише основні деталі, необхідні для викладання «кораблика», але й зайві, подібні до основних.

Стимульний матеріал: Два однакові кораблики, вирізані з картону чи пластику, один з яких суцільний, а другий розкреслений на деталі, і набір деталей. П'ять з них (основні) ідентичні складовим кораблика (човник, два вітрила — прямокутні трикутники, щогла, прапорець з двома зубцями) і п'ять лише схожі на них (щогла тонша, вітрила — гострокутний трикутник та прямокутний меншого розміру, прапорець більшого розміру).

Хід дослідження: Перед дитиною кладеться не розкреслений «кораблик» і всі деталі. Вона добирає потрібні з них і складає «кораблик», ідентичний зразку. В разі невдачі їй пропонується розкреслений на окремі деталі зразок кораблика з тим же самим завданням. В міру необхідності надається допомога.

Інструкція: Розглянь добре цей кораблик і фігурки, які лежать поруч. З них добери ті, з яких можна скласти такий самий кораблик, і склади його.

Готова до навчання дитина самостійно викладає кораблик шляхом візуального порівняння деталей із зразком або примірює до нього окремі деталі. Можливе конструювання і за розкресленим зразком, який дається дитині, якщо зона не може успішно скористатися суцільним. Але при цьому зона повинна демонструвати здатність читати схему, якою є розкреслений зразок, і відповідно діяти: добирати деталі, співвідносити їх між собою, вибирати потрібний ракурс.

Можливі такі форми допомоги:

- 1) пропозиція приміряти деталі;
- 2) пропозиція перевірити правильність виконаного завдання та виправити помилки, якщо вони є;
- 3) схвалення правильних дій.

Ознакою *неготовності* дитини до навчання є неспроможність відтворити фігуру за цілісним зразком, а також недостатнє орієнтування в схемі, якою є розкреслене зображення фігури (її демонстрація мало поліпшує результати відтворення зразка), невміння точно добирати необхідні деталі, значні труднощі з вибором ракурсу. Усе це не дозволяє дитині без суттєвої допомоги виконати завдання і свідчить про недостатню сформованість перцептивного аналізу і порівняння (нездатність побачити ідентичність форм). Це означає суттєве відставання розвитку дитячого мислення від вікової норми, оскільки мислительні дії на перцептивному рівні (у плані сприймання) передують формуванню наочно-образних дій і в старшому дошкільному віці уже повинні бути сформованими. Актуальним стає формування на їх основі словесно-логічних мислительних дій. Невміння скласти фігуру, відповідної даному віку складності, з окремих частин

свідчить про бідність, неточність просторових уявлень дитини, що негативно позначиться на формуванні математичних уявлень, графічних навичок. Наступні три завдання {№3, №4, №5} різної складності спрямовані на вивчення здатності дитини узагальнювати змістовний матеріал з опорою на наочність. Об'єднує їх те, що у всіх випадках потрібно виділити певну суттєву ознаку для групування. Здійснити це дитина може, лише маючи необхідні знання, які вона здобуває спонтанно, спілкуючись з дорослими, однолітками у процесі цілеспрямованого навчання в дошкільному закладі.

Завдання№3

Зміст завдання: Утворення пар предметів за функціональними ознаками.

Стимульний матеріал: На довгій смужці розміщено ряд малюнків: метелик, молоток, заєць, навісний замок, портфель, фарби, катушка ниток, чоботи. На окремих картках дано малюнки, кожен з яких функціонально пов'язаний з певним зображенням на довгій смужці: сачок, цвяхи, морква, ключ, книжка, пензлики, голка з ниткою, щітка.

Хід дослідження: Перед дитиною викладається довга смужка із зображеннями і з довільному порядку кладуться окремі картки та дається інструкція.

Інструкція: Розглянути малюнки. До кожного малюнка на довгій смужці підходить один з тих, що намальовані на окремих картках, їх потрібно знайти і поєднати: підкласти малюнки на маленьких картках до малюнків на довгій смужці та пояснити, чому так потрібно було покласти малюнки.

Дане завдання є найпростішим з названої групи і *готова до навчання дитина* повинна виконувати його без будь-яких труднощів: самостійно утворювати пари та пояснювати свої дії. Можливі окремі помилки, які дитина сама виправляє.

Неготові до навчання діти мають особливості перебігу процесу виконання завдання: не зразу встановлюють принцип поєднання пар зображень (функціональну ознаку як спільну), діють інтуїтивно-практичним шляхом, добираючи найбільш відомі з досвіду пари (наприклад: молоток і цвяхи) і лише поступово, а часом з допомогою, усвідомлюють спосіб дії. Недостатність його усвідомлення часто позначається і на якості звіту: замість пояснення функціонального зв'язку (наприклад: заєць їсть моркву) діти просто називають обидва предмети (заєць і морква). Кращим є варіант пояснення, в якому вказується ситуативна близькість предметів («до портфеля — книжку»), але з ній також відсутня доказовість — не обґрунтовується зв'язок речей.

Завдання №4

Зміст завдання: Утворення пар зображень предметів за родовими ознаками.

Стимульний матеріал: Так само, як і в попередньому завданні на довгій смужці розміщений ряд малюнків: плаття, стіл, кіт, яблуко, черевики, ялинка, трамвай, цибуля. На окремих картках: сорочка, шафа, собака, груша, чоботи, дуб, автобус, огірок.

Хід дослідження: Перед дитиною викладається довга смужка із зображеннями і з довільному порядку кладуться окремі картки та дається інструкція.

Інструкція: Розглянути малюнки. До кожного з тих, що на довгій смужці, підкласти малюнок на окремій картці так, щоб їх можна було назвати одним словом. Після виконання завдання дитині пропонується пояснити свої дії. «Чому так потрібно було покласти малюнки?»

Як бачимо, це завдання і способом подання матеріалу, і інструкцією та формальним способом виконання (підкласти одні зображення до інших) дуже подібне до попереднього. Проте зміст його інший і полягає у встановленні родових зв'язків між парами. Трудність його для дитини виявляється в необхідності переключитися на новий принцип узагальнення (з функціонального на родовий).

Готові до навчання діти в одних випадках зразу знаходять новий правильний спосіб групування, в інших – вони, починаючи діяти старим способом (утворювати пари за функціональними зв'язками), далі знаходять його невідповідність, і це стає поштовхом до знаходження адекватного способу дії. Якісно різним може бути і звіт. Одні діти володіють родовими поняттями і самостійно називають ними більшість утворених пар (найчастіше – одяг, взуття, овочі, тварини, меблі). Інші діти, хоч практично не менш успішно утворюють родові пари, але не володіють узагальнюючими поняттями. Такі поняття у дітей дошкільного віку є результатом цілеспрямованого навчання в дошкільному закладі чи спонтанно засвоюються у відповідному культурному середовищі. Діти, які спеціально не навчались, можуть узагальнюючих слів не знати. Проте достатній інтелектуальний розвиток дає їм можливість побачити логіку зв'язків між предметами і пояснити її (наприклад, ні знаючи слова «транспорт», дитина говорить «це потрібно, щоб людей перевозити»).

Неготові до навчання діти мають великі труднощі в переході до нового способу дії. Це пов'язано з інтелектуальною пасивністю, поверховістю їхнього мислення: вони самостійно не шукають нового принципу групування і з легкістю застосовують уже використаний раніше. Це призводить до численних помилок, яких вони самостійно не знаходять. Допомога у вигляді актуалізації узагальнюючих слів (як можна назвати ці предмети одним словом? Чи можна назвати ці предмети одним словом?), часто виявляється неефективною: пояснення залишаються функціональними або ситуативними (наприклад: «кіт і

собака — друзі»). Більш розгорнута допомога, розрахована на актуалізацію пасивного словника (знайди овочі, меблі і т.д.) виявляє пасивне володіння заданими узагальнюючими поняттями.

Завдання №5

Зміст завдання: Класифікація множини зображень. На відміну від двох попередніх завдань, це завдання є складнішим, оскільки виконуючи його, потрібно виявити спільну ознаку у більшій кількості зображень. Це вимагає більш глибокого і різнобічного аналізу ознак об'єктів для виділення підстави поділу їх на групи.

Стимульний матеріал: Десять окремих карток, на яких зображені сюжетні малюнки, де діти виконують різні дії. На п'яти з них зображено дітей, що бавляться, на інших – що працюють.

Хід дослідження: Довільно розкладаються малюнки і дається інструкція.

Інструкція: Розглянути картки і поділити їх на дві групи так, щоб у кожній з цих груп малюнки чимось підходили один до одного. Пояснити, чому утворені саме такі групи. Якщо дитина не може самостійно виконати завдання, їй надається допомога.

Готові до навчання діти здебільшого самостійно виконують це завдання після більш чи менш тривалої паузи, необхідної для різнобічного аналізу зображених ситуацій, і пояснюють підставу виконаної класифікації: «Тут діти граються, а тут працюють (допомагають мамі)». Нерідкі випадки, холи дитина не одразу знаходить правильну основу для групування. При цьому можна спостерігати процес її пошуків. Наприклад, вона намагається утворити дві групи, в одній з яких зображені хлопчики, а в другій — дівчата. Такий поділ неможливий, і дитина сама помічає помилку чи на неї вказує психолог. Якщо і далі продовжуються безуспішні проби, то можна їй надати допомогу з початку; поділу: з один бік кладуться дві картки, на яких зображені діти, що працюють, а в інший — де граються. При цьому підстава поділу не коментується, її дитина повинна побачити сама. Тепер це завдання для неї полегшене, бо створюються умови для порівняння двох груп, до того ж зменшена кількість об'єктів для аналізу. Це дозволяє їй успішно виконати завдання.

Неготові до навчання діти мають значні труднощі в розв'язанні цього завдання, які виявляються в непродуктивному пошуку ознаки для поділу, втрачають поставлене перед ними завдання, наприклад, ділять картки не на дві групи, а по дві, утворюючи таким чином п'ять груп без виділення спільної ознаки. У випадках поділу на дві групи роблять помилки, які самостійно не виправляють. Описані вище форми допомоги виявляються неефективними. Тому виникає потреба допомоги в актуалізації ключових слів (граються — не граються, працюють). Для цього порівнюються малюнки, які представляють протилежні групи: виділяється окремий малюнок, наприклад, хлопчик лікує ведмедика, і ставиться запитання: "Що робить хлопчик?". Якщо дитина одразу не говорить, що хлопчик грається, а відповідає: "Лікує ведмедика", то

запитують: "Чи справді хлопчик лікар?", і таким чином домагаються актуалізації необхідного ключового слова "грається", що забезпечує алгоритм узагальнення. Лише після такої розгорнутої допомоги дітям здається здійснити правильний поділ, часто не зовсім усвідомлений, що виявляється в особливостях звіту: називається лише одна з груп, замість одного узагальнюючого слова "граються" чи "працюють", послідовно називаються конкретні дії ("пере", "чистить черевики", "прасує" і т.д.).

Завдання №6

Зміст завдання: Класифікація геометричних фігур: трикратне групування тих самих геометричних фігур, які мають три ознаки. Необхідність тричі самостійно змінювати суттєву ознаку для узагальнення, відволікаючись від двох несуттєвих, ставить високі вимоги до гнучкості мислення, яка є свідченням високого рівня сформованості мислительних операцій, їх довільності, усвідомленості. Тому завдання вважається одним із складних. **Стимульний матеріал:** Вісім фігур, що відрізняються за кольором (2 кольори), за формою (2 форми), за величиною (більші і менші), а саме: два великих квадрати, один з яких червоний, а другий синій; два маленьких квадрати – синій та червоний; два великих круги – синій та червоний; два маленьких – синій та червоний.

Хід дослідження: Перед дитиною розкладаються всі фігури та дається інструкція.

Інструкція: Розкласти їх на дві купки так, щоб у кожній вони були чимось схожі. У разі успішного поділу дитина заохочується схвальною оцінкою. Далі їй пропонується пояснити, чому фігури поділені саме так. Потім перед нею ставиться нове завдання: поділити фігури так само на дві групи, але іншим способом. Після успішного його виконання дитині формулюється третє завдання: ще раз поділити фігури на дві групи уже третім способом.

Серед *готових* до шкільного навчання дітей шестирічного віку певна частина може виконати поділ фігур усіма трьома способами. Проте на такий рівень виконання завдання у цьому віці не можна орієнтуватися. Усі діти цієї категорії самостійно спроможні поділити фігури на дві групи одним, рідше - двома способами. Для повного виконання завдання вони потребують допомоги. Допомога може бути такою:

1) порівняння фігур з метою актуалізації нової ознаки: дитині демонструються дві фігури, що відрізняються однією ознакою, яку треба виявити, наприклад, два великих квадрати різного кольору, і питають, чим вони відрізняються. Після того, як дитина назве ознаку, демонстровані фігури змішуються з усіма іншими і, не акцентуючи уваги на щойно актуалізованій ознаці, їй пропонується виконати поділ;

2) зразок виконання: визначаються дві групи поділу – в кожну сторону кладеться по одній фігурі і пропонується продовжити розкладання.

Скориставшись цими видами допомоги, дитина повинна не тільки виконати практичний поділ фігур, але й назвати суттєві ознаки, за якими здійснювався

поділ, наприклад, "тут усі сині, а тут — червоні" або "тут усі великі, а тут - маленькі". При цьому зауважимо, що кожний наступний поділ відбувається з більшими труднощами, ніж попередній. Так, якщо для другого поділу буває достатньо порівняння фігур, то для третього найчастіше застосовується зразок. *Неготові до навчання діти* здатні самостійно здійснити класифікацію геометричних фігур за якоюсь однією ознакою. Типовим для них є виражені труднощі у виборі нової підстави для поділу. Тому, отримавши завдання розкласти фігури іншим способом, вони, як правило, інертно повторюють перший спосіб розкладання або ділять фігури не на дві, а на чотири групи, що є результатом мислительної операції порівняння, а не узагальнення. Це свідчить про недостатній рівень сформованості операції абстрагування суттєвої ознаки від несуттєвих для кожного окремого способу поділу фігур. Слабкість абстрагування та не усвідомлення спільної ознаки для групи фігур заважають дитині у виборі нової підстави групування. Це зумовлює недостатню гнучкість її мислення. Тому для *неготових* до навчання дітей бувають неефективними описані вище види допомоги, їм властиве недостатнє усвідомлення принципу класифікації, якщо навіть завдання з допомогою дорослого виконано успішно: замість називання узагальнюючої ознаки {червоні-сині, квадрати-круги, великі-маленькі) діти без системи послідовно називають ознаки, які ними безпосередньо сприймаються.

Завдання №7

Зміст завдання: Інтерпретація серій сюжетних малюнків: розкриття причиново-наслідкових зв'язків у наочно зображених ситуаціях та знаходження схожого в їх змісті.

Розуміння Змісту малюнків пред'являє високі вимоги до різних психічних функцій і властивостей особистості дитини. Тому під час роботи з малюнком виявляються, по-перше, особливості уваги дитини: стійкість, переключення, довільність; по-друге, сформованість процесу сприймання, тобто здатність впізнавати предмети, по-різному зображені в просторі, різноманітні форми, розміри, кольори, рухи; по-третє, загальна обізнаність дитини, її знання про предмети і явища, зображені на малюнку. Одержання цих відомостей має певну самостійну цінність, однак особливого значення набуває розкриття смислових зв'язків між подіями і вчинками персонажів. В тому, як дитина буде розповідь за малюнками чи відповідає на запитання, з'ясовуються особливості її мовленнєвого розвитку: лексична наповнюваність словника, граматична правильність оформлення висловлювань, активність мовлення (самостійність висловлювань чи завдяки стимуляції).

Стимульний матеріал: Дві серії малюнків (по чотири в кожній серії, зафіксовані на планшетах) під умовною назвою "Жабка", "Зайчик".

Хід дослідження: Дитині демонструються послідовно серії малюнків та дається інструкція.

Інструкція: Розглянути їх і пояснити, що сталося. Після інтерпретації подій, зображених а окремих серії, дитині ставиться запитання: "Якою виявилась жабка (зайчик)?". Відповідь на це запитання вимагає узагальненого розуміння сюжету. Після з'ясування змісту обох серій малюнків дитині ставиться додаткове завдання, яке вимагає більш широкого узагальнення: "Чи є щось схоже в двох розповідях за малюнками?".

Готові до навчання діти повинні повністю самостійно розкрити зміст серій малюнків, побудувати невеличку розповідь. Вона може бути розгорнутою чи стислою, але відобразити розуміння дитиною логіки подій. Деякі діти мають певні труднощі у побудові зв'язної розповіді, проте вони успішно відповідають на послідовно поставлені запитання, тим самим демонструючи добре розуміння змісту малюнків. Зони успішно знаходять спільне в змісті серій малюнків, демонструючи здатність до узагальнення.

Неготові до навчання діти мають помітні труднощі в розумінні змісту серій малюнків. У них виявляється збідненість знань та уявлень про навколишній світ: вони не знають зображених персонажів (наприклад, не знають лелеки, того, що він їсть жаб), інших предметів, зображених на малюнках. Це ускладнює встановлення відповідних причинно-наслідкових зв'язків. Деякі діти не вміють послідовно розглядати малюнки, самостійно зорієнтуватися в зображеннях, об'єднати їх єдиним змістом. Тому психологові доводиться розглядати малюнки разом з дитиною: виділяти й аналізувати окремі сюжетні ситуації, прослідковувати за діями персонажів на окремих малюнках, повідомляти дитині недостатні знання, пояснювати значущі для розкриття змісту зображеного деталі. Усе це зумовлює труднощі узагальнення змісту двох серій малюнків: дитина заявляє про несхожість зображених ситуацій чи знаходить схожість в несуттєвому. Проте бувають випадки, коли після розгорнутої допомоги у розумінні серій малюнків, діти успішно узагальнюють їх зміст. В таких випадках демонструється достатня функція узагальнення при недосконалості процесів сприймання і збідненості знань та уявлень про навколишній світ, що і вимагає відповідної допомоги.

У дітей з вище названими недоліками розуміння змісту серій малюнків звичайно виявляється недостатнім і розвиток мовлення: вони не можуть побудувати зв'язну розповідь, відповіді на запитання скупі, помітна бідність словника, часто трапляються аграматизми.

Завдання №8

Зміст завдання: Розуміння змісту оповідання: розкриття причинно-наслідкових зв'язків в оповіданні з підтекстом. Порівняно з попереднім це завдання складніше. Якщо під час розуміння змісту малюнків у дитини є опора на наочне зображення, то в процесі розуміння розповіді їй доводиться оперувати виключно словесним матеріалом: певними поняттями, уявленнями, що виникають на основі сприймання словесного повідомлення.

Стимульний матеріал: Оповідання Л.М. Толстого "Вовк і Коза" такого змісту: «Вовк бачить — Коза пасеться на горі і не можна йому туди до неї дістатися, він їй і каже: "Зійшла б ти вниз, тут і місце рівніше і трава тобі для їжі набагато солодша". А Коза і каже: "Не для того ти, Вовче, мене вниз кличеш, ти не про мою, а про свою їжу дбаєш"».

Хід дослідження: Дитині читається чи дослівно розповідається оповідання. Після цього їй ставиться запитання: "Навіщо Вовк кликав Козу?" Якщо на це запитання дитина дає правильну відповідь, то її запитують: "Як Коза здогадалась, що Вовк її з'їсть?". Якщо відповідь на перше запитання виявляє недостатнє розуміння підтексту (наприклад, дитина відповідає: "Бо там трава солодша"), ставляться інші запитання: "Що їсть Вовк?", "Що їсть Коза?" відповіді на ці запитання часто виявляють недостатні знання, наприклад, дитина відповідає: "Вовк їсть хліб, ковбасу". Отже, в таких випадках допомога полягає в тому, щоб підвести її до розуміння, що Вовк може з'їсти Козу, тобто до розуміння підтексту.

Готові до шкільного навчання діти під час інтерпретації оповідання, насамперед, виявляють достатні знання та уявлення про його персонажів і тому дають відповіді, в яких розкривається розуміння підтексту. Мовленнєве оформлення може бути різним. Одні діти самостійно розгортають міркування, демонструючи здатність побудувати зв'язне висловлювання. У інших дітей мовлення обмежується короткими правильними відповідями на запитання.

Неготові до навчання діти мають труднощі, насамперед, в розумінні підтексту оповідання, що пов'язано з обмеженими знаннями, збідненістю життєвого досвіду, поганою його актуалізацією. Тому потрібна буває система навідних запитань, іноді через недостатню концентрацію уваги та недоліки запам'ятовування діти не можуть сприйняти в повному обсязі текст і потрібне його повторення. Ці недоліки уваги та пам'яті можуть бути серйозною перешкодою до успішного навчання. Звичайно такі діти мають труднощі в мовному оформленні міркування, їх висловлювання однослівні, аграматичні.

Завдання №9

Зміст завдання: Визначення взаємозворотності відношень між величинами та розміщенням предметів у просторі. З'ясовується сформованість словесно-логічного мислення в процесі встановлення протилежних до даних відношень між величинами і розміщенням предметів у просторі без опори на наочність.

Стимульний матеріал: Судження, що послідовно висловлюються психологом:

- 1) олівець коротший від лінійки;
- 2) кавун важчий від яблука;
- 3) Вітя вищий від Сашка;
- 4) шафа стоїть зліва від ліжка;
- 5) стіл стоїть під лампою.

Хід дослідження: Психолог висловлює судження та просить дитину висловити протилежне.

Інструкція: Слухай уважно, щоб відповісти на запитання. Я говорю: "Олівець коротший від лінійки, а лінійка від олівця?" і так далі. У випадках, коли дитина не може відповісти, висловлюється розгорнуте міркування: "Якщо олівець коротший від лінійки, то лінійка ...". Іноді буває потрібний зразок відповіді у вигляді розгорнутого першого судження. Дитина повинна скористатися ним для побудови наступних суджень.

Дане завдання є досить складним для дітей шестирічного віку, у яких словесно-логічне мислення перебуває у процесі становлення. Тому неповне виконання цього завдання не може свідчити про *неготовність* дитини до шкільного навчання. Показовим є використання допомоги у процесі удосконалення відповіді-судження.

Готові до навчання діти з високим рівнем розвитку можуть виконувати завдання самостійно у повному обсязі. Значній частині буває достатньо допомоги у вигляді розгорнутого судження, наприклад: "Якщо лінійка довша від олівця, то як сказати, який тоді олівець?" Якщо дитина не встановлює відношення, можна дати їй зразок виконання: "Якщо лінійка довша від олівця, то олівець коротший від лінійки". Далі дитині пропонується самостійно визначити, інші відношення.

Готова до навчання дитина на повинна скористатися наданими видами допомоги і далі самостійно встановити відношення. Під час визначення відношень вважається задовільним вживання неточного поняття, наприклад, замість "вищий – нижчий", "важчий – легший", "довший – коротший" вживається "більший-менший", що свідчить про розуміння взаємної оберненості відношень.

Неготові до навчання діти мають недостатньо сформовані уявлення про відношення між величинами ; особливо просторові (два останніх завдання). Тому їм потрібна допомога до визначення кожного відношення. При цьому діти неточно вживають поняття. Значна частина неготових до навчання дітей це завдання не виконує.

Завдання №10

Зміст завдання: З'ясування математичних уявлень дітей: виконання дитиною ряду математичних операцій – відтворення числового ряду, встановлення кількісних відношень, рахункові операції та розв'язання елементарної задачі.

Стимульний матеріал: Лічильні палички чи натуральні об'єкти (гудзики, горіхи, квасоля та ін.).

Хід досліджений: Дитині пропонується ряд математичних завдань і дається інструкція.

Інструкція:

- 1) порахуй до десяти в прямому та оберненому порядку;
- 2) рахуй від шести (чотирьох) в прямому порядку;
- 3) рахуй з оберненому порядку від семи (п'яти);
- 4) поклади а одну купку сім паличок (горішків, квасолин), а в другу - п'ять. Скажи, де більше? На скільки більше? Зроби так, щоб у обох купках було порівну;
- 5) розв'яжи таку задачу: на дереві сиділо чотири горобці, потім до них прилетіло ще два. Скільки стало всього горобців? А потім три горобці відлетіли. Скільки залишилось горобців? (множини можна варіювати в межах шести).

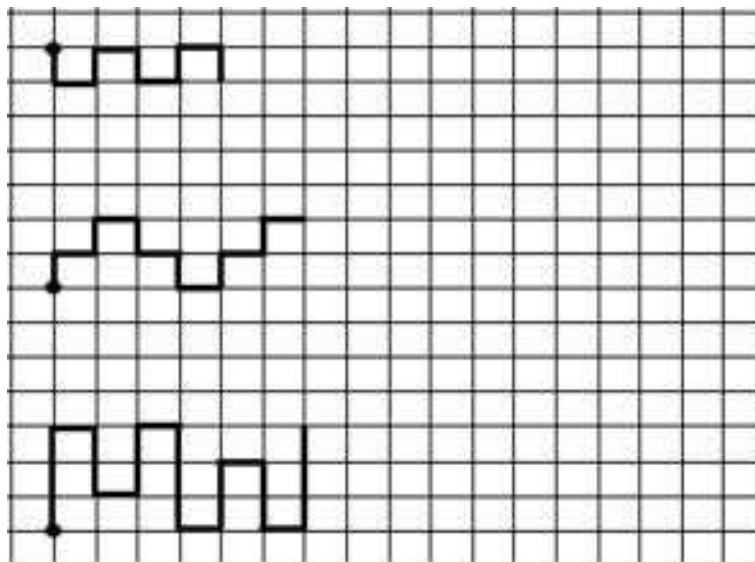
Готові до навчання діти повинні легко рахувати до десяти в прямому, зворотному порядку та від заданого числа. Вони також повинні самостійно утворювати задані множини та визначати кількісні відношення між ними (більше – менше, на скільки більше – менше, однаково). Окремі діти можуть мати труднощі у визначенні відношення "на скільки більше – менше". Проте вони повинні успішно скористатися допомогою у вигляді запитання: "Скільки потрібно забрати паличок, щоб стало порівну?" Діти також повинні самостійно розв'язувати задачі на одну дію на додавання та віднімання з межах шести.

Неготові до навчання діти натуральний ряд чисел відтворюють механічно. Про іде свідчить нездатність дитини полічити від заданого числа в прямому і зворотному порядку. Вони не виконують завдання на встановлення кількісних відношень між множинами натуральних об'єктів, особливо під час з'ясування кількісного відношення "на скільки більше". При цьому допомога виявляється неефективною. Діти терплять труднощі в розумінні умови задачі. Окремі з них можуть розв'язувати задачу із залученням наочності.

Завдання №11

Зміст завдання: Відтворення трьох заданих візерунків за зразками. У методиці використані графічні зображення з відомої методики Д.Б. Ельконіна "Графічний диктант". Завдання спрямоване на виявлення уміння орієнтуватися на зразок та точно скопіювати його, а також на з'ясування сформованості довільної уваги, зорово-моторної координації та регуляції власних дій. Усі ці уміння становлять основу здатності дитини виконувати завдання, наближені до навчальних.

Стимульний матеріал: На аркуші паперу в клітинку дано по дві ланки трьох візерунків:



Візерунки послідовно пред'являються дитині разом з інструкцією.

Інструкція: Розглянь візерунок та продовж його.

Готові до навчання діти повинні правильно відтворити ритм візерунка, дотримуючись клітинок. Допускається 1-2 помилки, які дитина далі виправляє, продовжуючи правильно відтворювати візерунок. Ознакою високої навчуності є поліпшення відтворення візерунків від першого до третього.

Неготові до навчання діти мають великі труднощі а дотриманні клітинок, порушуючи тим самим розмір візерунка, та роблять численні помилки у відтворенні його ланок, не виявляють тенденції до поліпшення результатів роботи.

Для зручності орієнтування в критеріях оцінки виконання завдань вони представлені в окремій таблиці, що наводиться нижче.

Таблиця критеріїв готовності та неготовності дітей шестирічного віку до навчання за результатами виконання діагностичних завдань

Завдання	Критерії готовності	Критерії неготовності
1	Самостійне виконання завдання на рівні зорового орієнтування. Продуктивні проби при розрізненні схожих фігур.	Виконання завдання шляхом багатьох проб, не завжди доцільних. Потреба зразка та вказівок, які спрямовують практичні дії дитини.
2	Самостійне викладання фігур шляхом візуального порівняння фігури із зразком чи примірювання. Самостійне виконання завдання за розкресленим зразком. Успішна використання форм	Неспроможність відтворити фігуру за цілісним зразком. Нездатність поліпшити результати виконання за розкресленим зразком. Значні труднощі з вибором ракурсу деталей.

	<p>допомоги: пропозиція приміряти деталі, перевірити правильність виконання завдання та виправити помилки.</p>	<p>Необхідна допомога в доборі деталей, в з'єднанні окремих з них</p>
3	<p>Самостійне правильне виконання.</p> <p>Можливі окремі помилки, які самостійно виправляються.</p>	<p>Труднощі встановлення окремих пар зображень.</p> <p>Недостатнє усвідомлення принципу групування, що виявляється у звіті (не обґрунтовується зв'язок між предметами).</p>
4	<p>Самостійне правильне утворення пар з використанням узагальнюючих понять.</p> <p>Утворення родових пар з логічним обґрунтуванням їх родового зв'язку, але без узагальнюючих слів. Самостійне розуміння підтексту.</p>	<p>Труднощі переходу до нового способу групування. Пояснення утворених пар за функціональними чи ситуативними ознаками.</p> <p>Неспроможність використати узагаль- нюючі поняття.</p>
5	<p>Самостійне виконання завдання.</p> <p>Самостійне виправлення помилок.</p> <p>Достатня допомога у вигляді початку поділу.</p> <p>У звіті використання узагальнених назв утворених при класифікації груп.</p> <p>Самостійна класифікація геометричних фігур одним або двома способами.</p>	<p>Труднощі встановлення спільної ознаки (поділ не на 2 групи, а на 5 по дві картки).</p> <p>Труднощі використання допомоги.</p> <p>Необхідність в актуалізації ключових слів.</p> <p>Недостатнє усвідомлення принципу класифікації (у звіті не викорис- товуються узагальнюючі слова або ви- користовується одне з них).</p>
6	<p>Для успішного виконання наступного поділу достатньо допомоги у вигляді порівняння двох фігур, що мають одну спільну ознаку, та вербалізація цієї ознаки, або у вигляді зразка поділу — розкладання з обидві сторони по одній фігурі.</p> <p>Усвідомлений звіт при кожному способі класифікації.</p>	<p>Класифікація геометричних фігур одним способом.</p> <p>Виражені труднощі у зміні підстави класифікації, особливо третім способом.</p> <p>Для допомоги недостатньо вербалізації спільної ознаки та початку поділу за зразком.</p> <p>Неусвідомлення принципу класифікації, що виявляється у звіті:</p>

		відсутності узагальнюючих ознак, у поступовому називанні ознак, що безпосередньо сприймаються.
7	<p>Повне самостійне розуміння, змісту серій малюнків з побудовою невеличкої зв'язної розповіді або відповідей на запитання.</p> <p>Узагальнення змісту двох серій малюнків.</p>	<p>Помітні труднощі у розумінні змісту серій малюнків через обмеженість знань.</p> <p>Труднощі орієнтування у великій кількості зображень, що потребує допомоги у послідовному розгляданні зображень.</p> <p>Труднощі висловлювання.</p> <p>Труднощі узагальнення змісту двох серій малюнків.</p>
8	<p>Самостійне розуміння підтексту.</p> <p>Обґрунтовані відповіді, в яких виявляється розуміння дитиною причиново-наслідкових зв'язків оповідання.</p>	<p>Труднощі орієнтування у мовленнєвому матеріалі: необхідність повторення оповідання.</p> <p>Труднощі розуміння підтексту через обмеженість знань та уявлень про навколишнє.</p> <p>Труднощі у мовному оформленні міркування.</p>
9	<p>Самостійні правильні судження.</p> <p>Правильні судження після зразка.</p> <p>Допускається неточне визначення відношень із збереженням розуміння взаємної їх оберненості.</p>	<p>Ймовірне невиконання завдання.</p> <p>Можливі правильні судження після допомоги щодо кожного відношення.</p> <p>Недостатнє усвідомлення взаємооберненості відношень.</p>
10	<p>Самостійний рахунок в прямому, зворотному порядку та від заданого числа.</p> <p>Самостійне утворення заданих множин.</p> <p>Визначення кількісних відношень між множинами (менше-більше, на скільки більше-менше, однаково).</p>	<p>Механічне відтворення натурального ряду чисел: нездатність полічити від заданого числа в прямому й зворотному порядку.</p> <p>Здатність утворити задану множину натуральних об'єктів з межах 10.</p> <p>Неспроможність оперувати кількісними відношеннями між множинами (біль-</p>

	Розв'язання задачі на одну дію на додавання чи віднімання в межах шести.	ше-менше, на скільки більше-менше, порівну). Труднощі в розумінні задачі.
11	Правильне відтворення ритму візерунка з дотриманням клітинок. Допускається 1-2 помилки за умови самостійного їх виправлення та далі правильного відтворення. Поліпшення результатів відтворення візерунка від першого до третього.	Труднощі в дотриманні клітинок. Порушення розміру візерунка. Численні помилки у відтворенні ланок візерунка. Відсутність тенденції до поліпшення результату відтворення від першого до третього візерунка.

Висновок про *готовність* чи *неготовність* дитини до навчання в школі не може бути зробленим за результатами виконання одного-двох, навіть найбільш складних, завдань, оскільки тут є висока ймовірність випадковості. Крім того, ніяке окреме завдання не може виявити всіх необхідних для навчання сторін психічного розвитку дитини. Тому дуже важливо прослідкувати виконання нею системи завдань, яке виявить і загальні особливості її інтелектуальної діяльності, які повторюються від завдання до завдання, і окремі труднощі, пов'язані з недостатньою сформованістю тих чи інших функцій. Дуже важливі особливості інтелекту дитини виявляються саме на основі виконання багатьох завдань. Це, насамперед, здатність довільно регулювати свою діяльність: приймати поставлене завдання як керівництво до побудови певного плану його виконання та послідовне здійснення необхідних дій, утримання довільної уваги. Так само тільки виконання системи завдань протягом більш-менш тривалого часу може дати уявлення про наявність у дитини необхідної витривалості до інтелектуальних навантажень чи, навпаки, про надмірну її втомлюваність.

Предметом пильної уваги протягом всього обстеження дитини є розвиток її мовлення. Якщо під час виконання нею різних завдань з бесіди буде виявлено:

- 1) порушення звуковимови (р-л, с-з, с-ш, ч-ц);
- 2) неможливість побудувати поширене речення та зв'язне висловлювання;
- 3) порушення узгодження слів у реченні за родом, числом, відмінком, то це свідчить про недоліки мовленнєвого розвитку, які можуть стати серйозною перешкодою до успішного навчання в школі. Дітей з такими недоліками мовлення слід вважати неготовими до навчання в школі з шести років. Вони потребують консультації і корекційної допомоги логопеда.

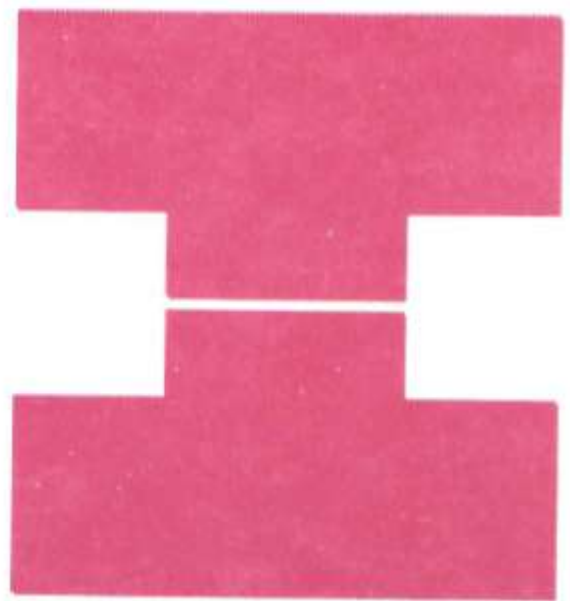
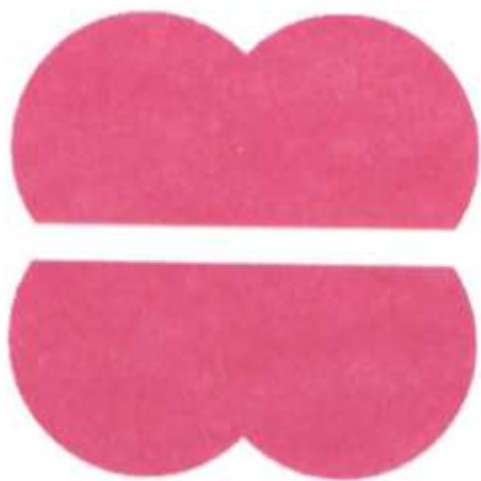
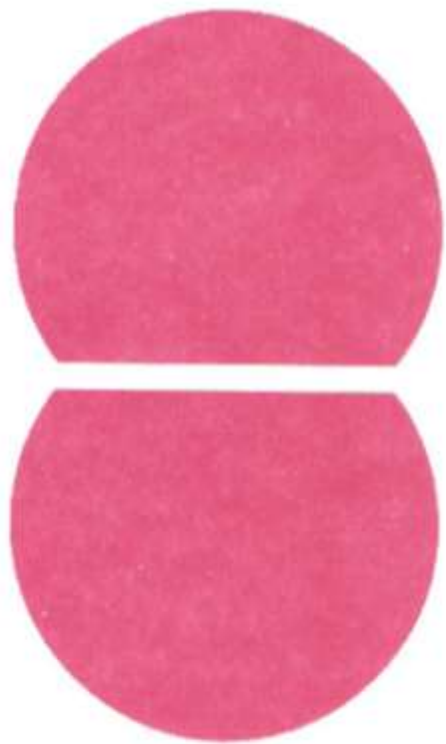
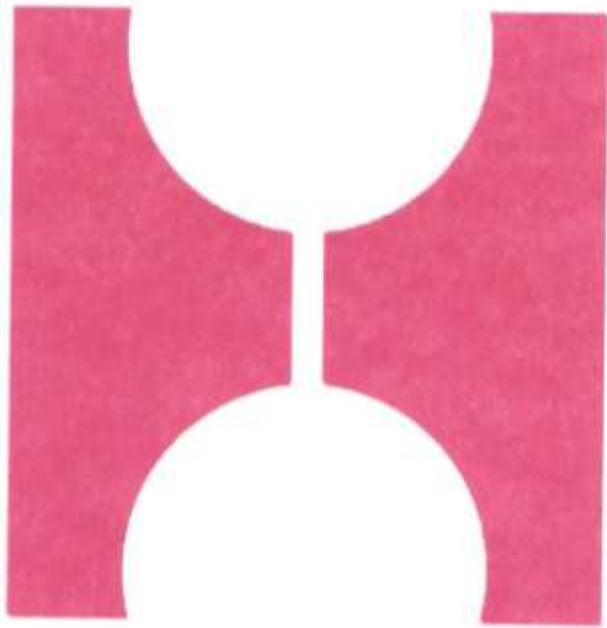
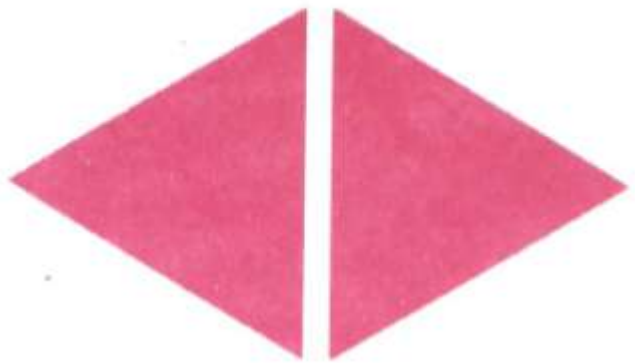
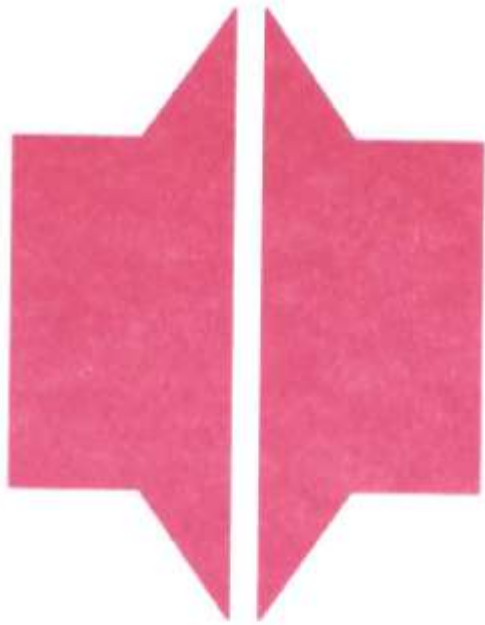
Отже, висновок про готовність дитини до шкільного навчання за результатами діагностичного обстеження можна зробити за умови успішного виконання нею системи завдань. Кількість завдань, що виконуються на рівні неготовності до навчання не повинно перевищувати двох-трьох. Якщо на нижчому рівні

виконується більша кількість завдань (до п'яти), питання про навчання дитини з шести років повинно в кожному окремому випадку розглядатися індивідуально з урахуванням інтересів дитини, можливостей надання їй допомоги в розвитку. Виявлені діти шестирічного віку як неготові до навчання, потребують спеціальної педагогічної допомоги протягом сьомого року життя.

Стимульний матеріал, який потрібно приготувати до використання

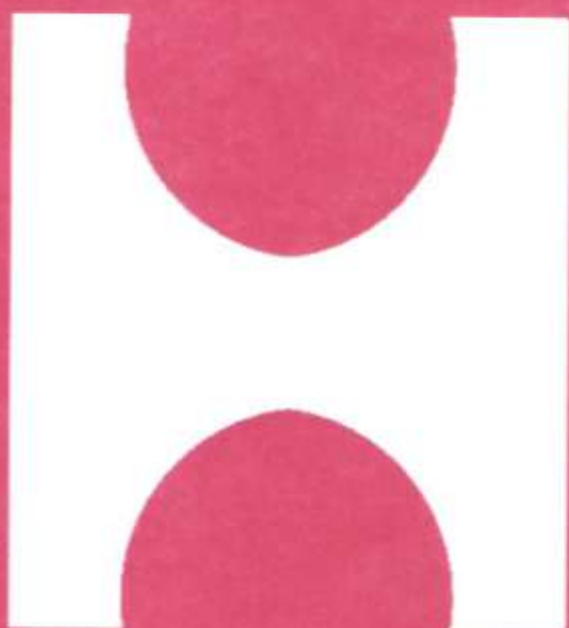
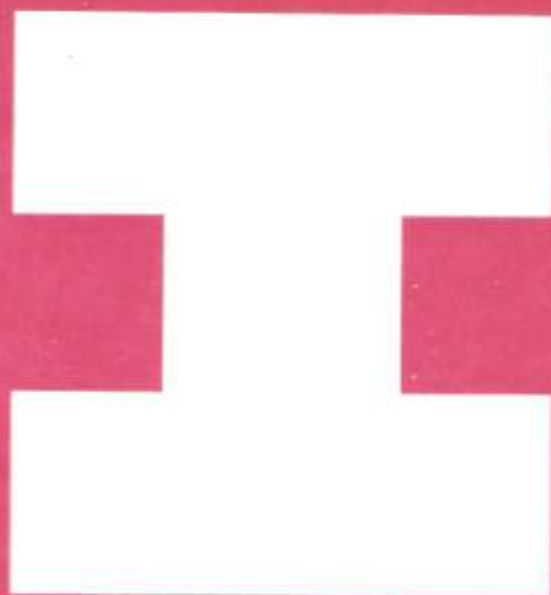
Завдання 1	Аркуші із зображеннями різних фігур наклеїти на картон. Розрізані навпіл окремі фігури вирізати.
Завдання 2	Стимульний матеріал наклеїти на картон. Вирізати окремі деталі фігури "кораблик" Виготовити два примірники фігури "кораблик" за поданим зразком. Один примірник розкреслити на деталі (човник, щогла, прапорець, 2 вітрила), другий залишити суцільним.
Завдання 3	Перші вісім зображень (сачок, цвяхи, морква, ключ, книжка, пензлик, голка, щітка) наклеїти на довгу смужку картону в один ряд. Зображення на другому аркуші (метелик, молоток, заєць, замок, портфель, фарби, котушка, чоботи) наклеїти на картон і розрізати на окремі картки.
Завдання 4	Зображення (плаття, стіл, кіт, яблуко, черевики, ялина, трамвай, цибуля) наклеїти на довгу смужку картону в один ряд. Зображення на другому аркуші (сорочка, шафа, собака, груша, чоботи, дуб, автобус, огірок) наклеїти на картон і розрізати на окремі картки.
Завдання 5	Зображення, подані на двох аркушах, наклеїти на цупкий картон і розрізати на окремі картки.
Завдання 6	Аркуш із зображенням геометричних фігур наклеїти на цупкий картон і вирізати окремі фігури.
Завдання 7	Аркуші із серіями малюнків наклеїти на окремі аркуші картону. Залишити не розрізаними.
Завдання 8	Текст оповідання написати на окремому аркуші, читати дослівно.
Завдання 9	Окремі судження написати на аркуші паперу. Читати дослівно.
Завдання 10	Приготувати натуральний рахунковий матеріал. Написати текст задачі на окремому аркуші.
Завдання 11	Для кожної дитини заготовити аркуш паперу з клітинку. Накреслити по дві ланки кожного візерунка, як подано в тексті методики.

Комплект А До 1-го задания ✂

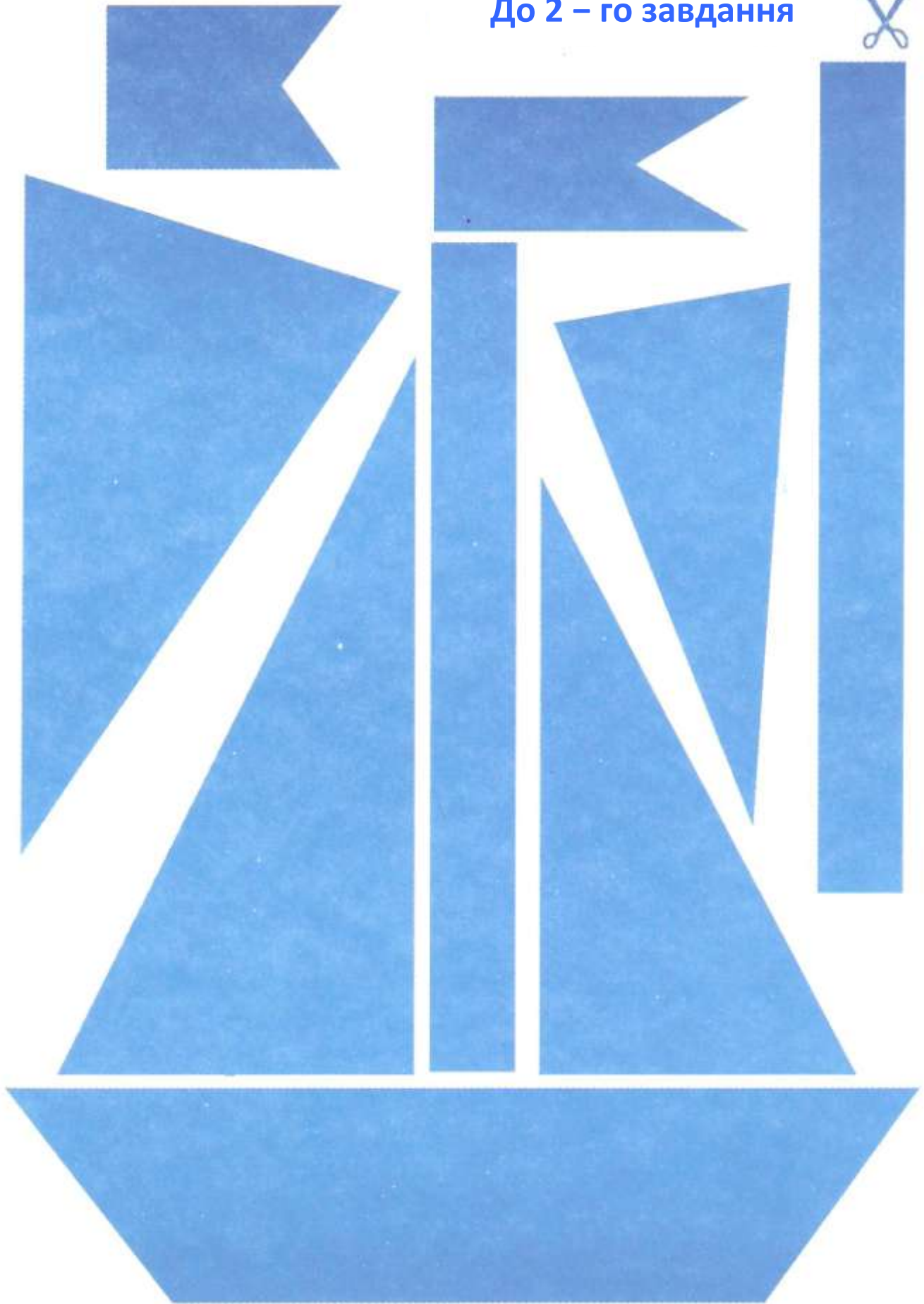


Комплект А

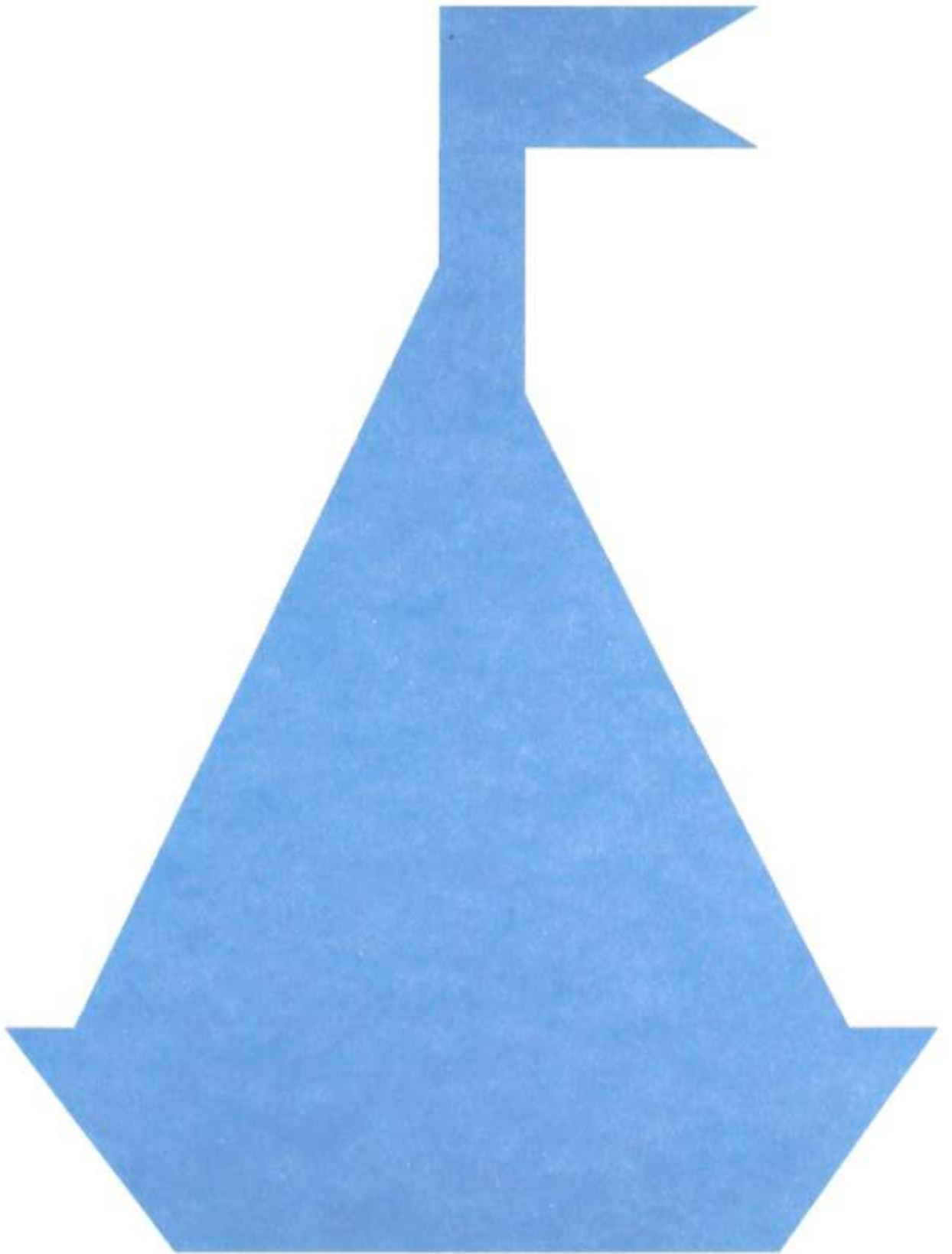
До 1-го завдання



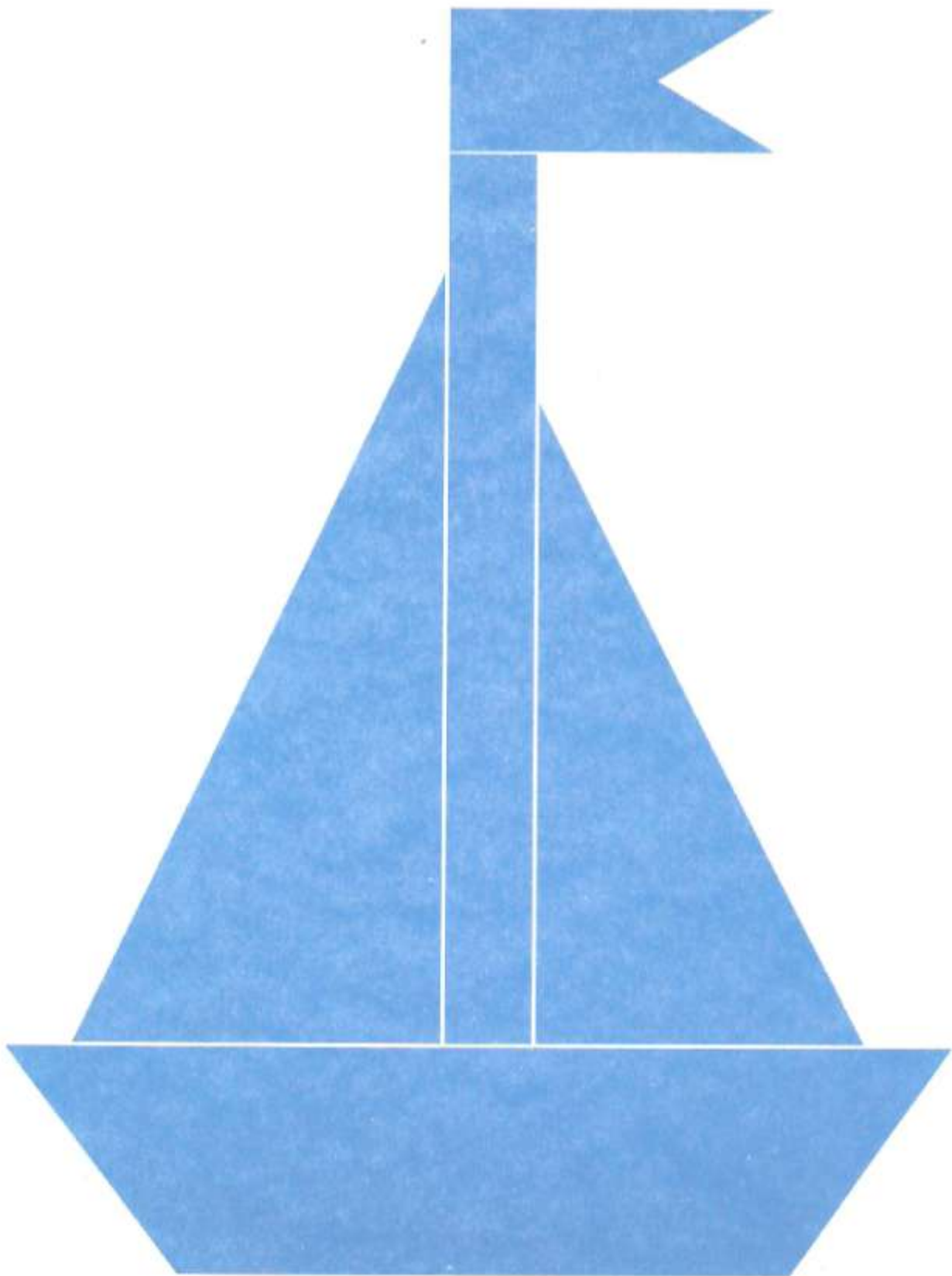
До 2 – го завдання



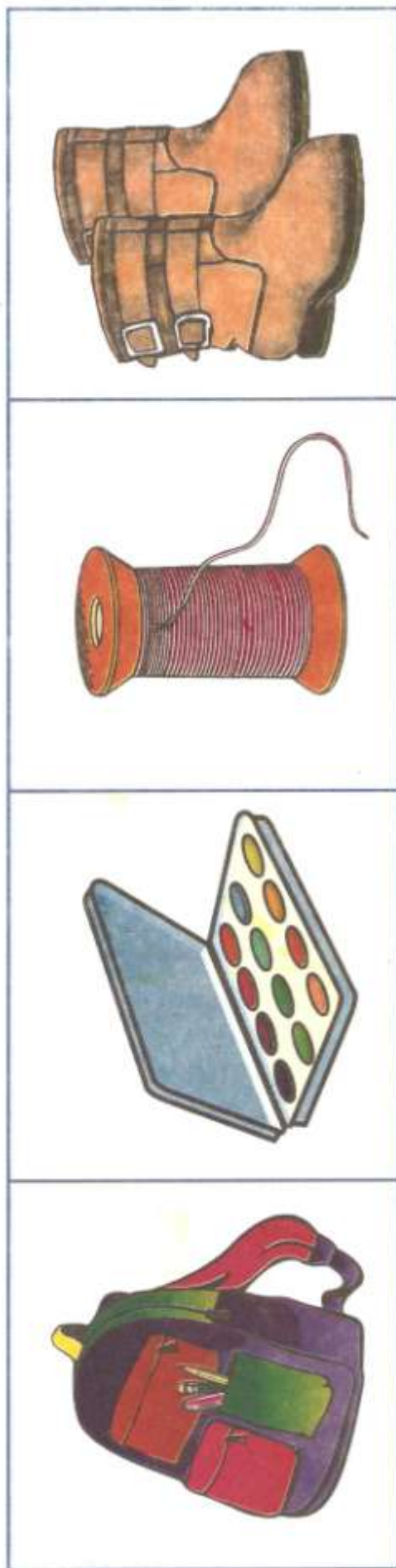
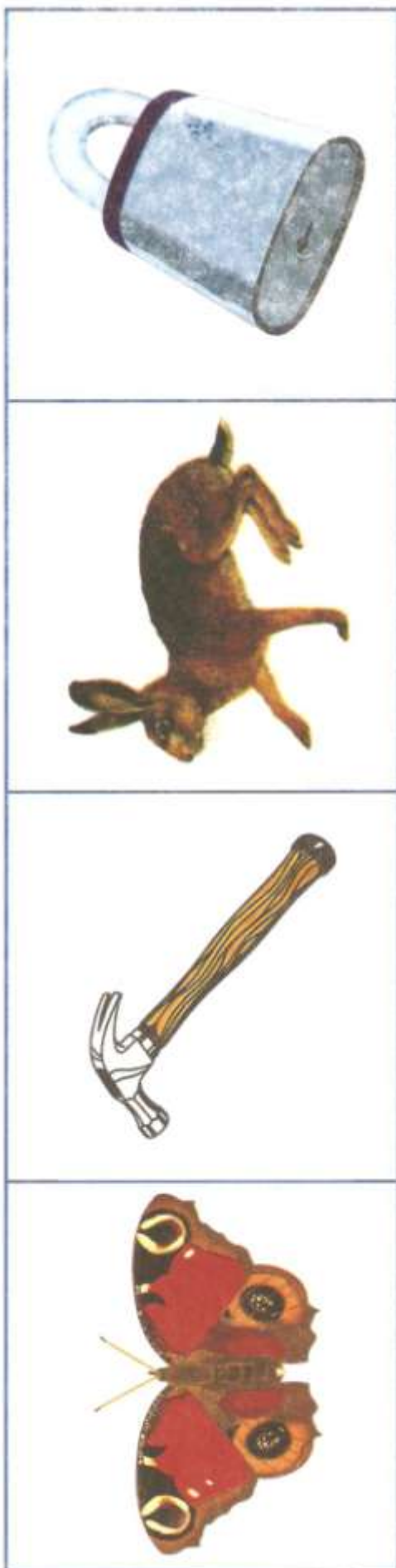
До 2 – го завдання



До 2 – го завдання

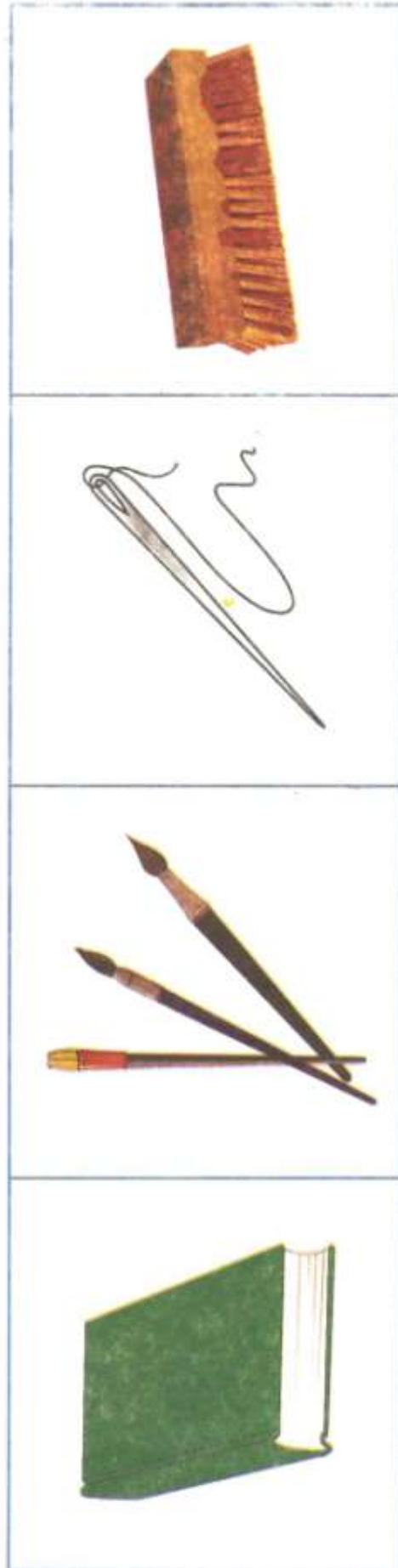
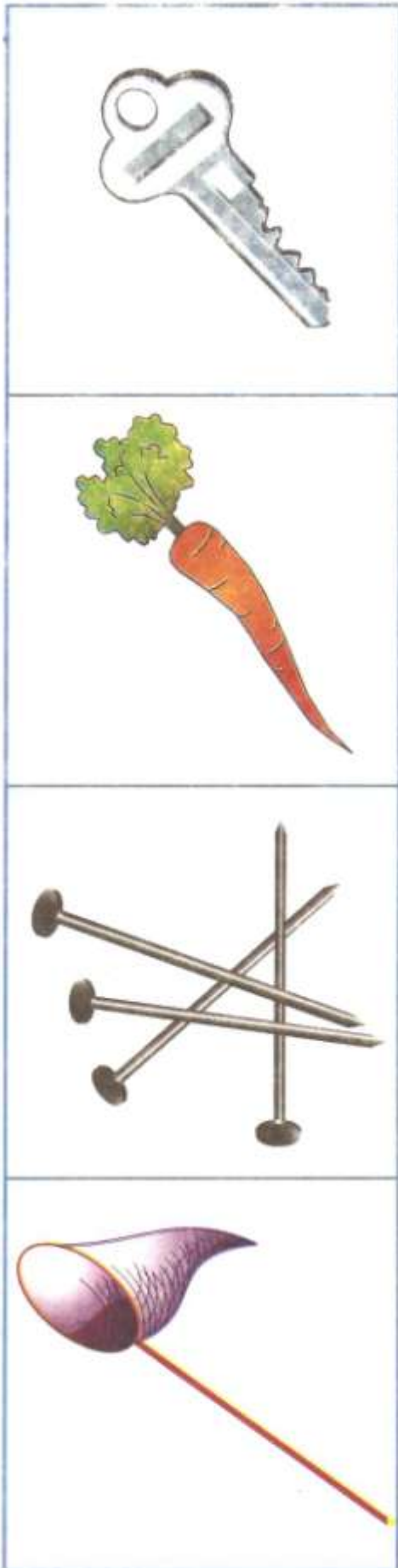


До 3 – го завдання

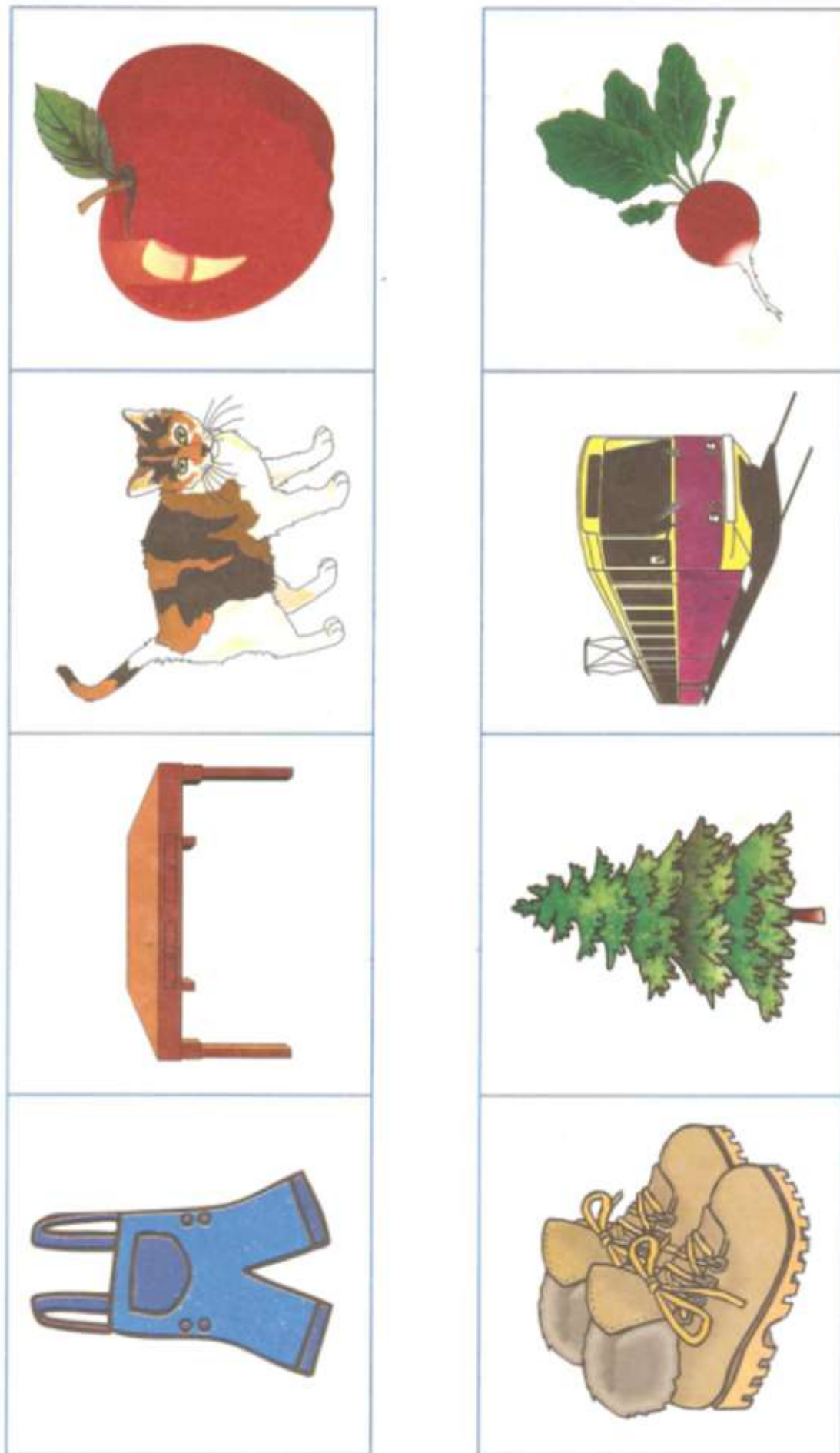




До 3 – го завдання

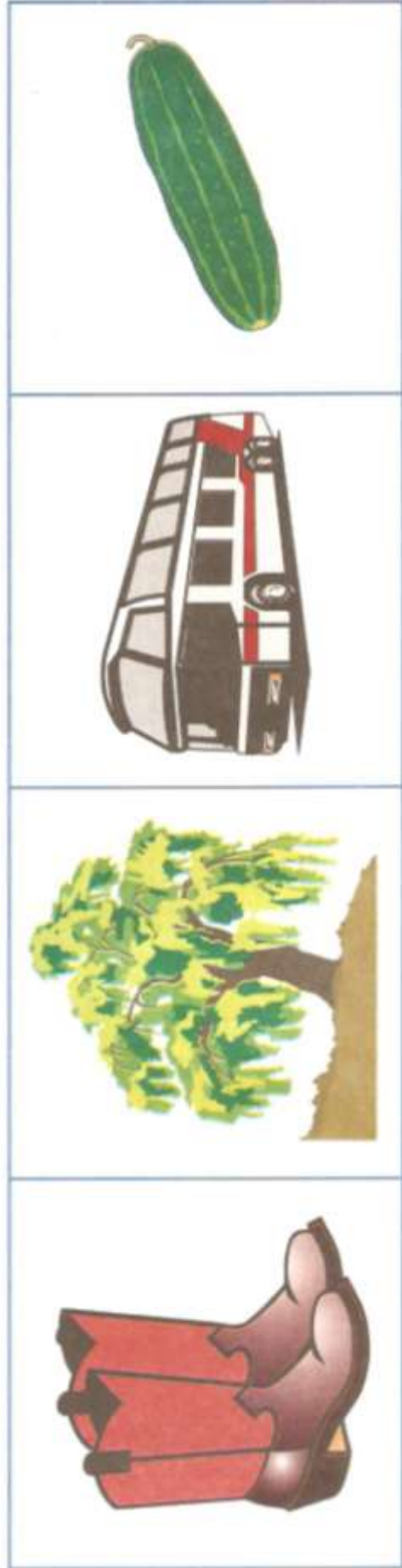



До 4 – го завдання






До 4 – го завдання



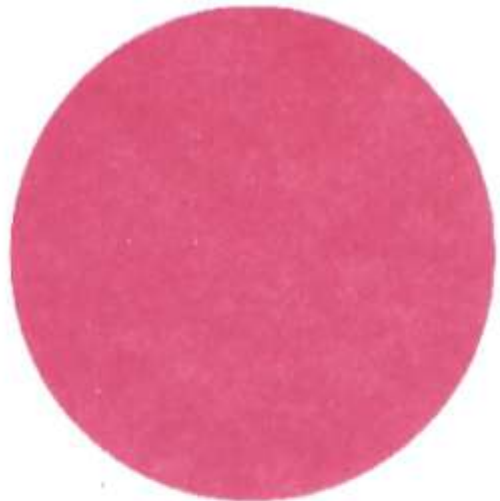
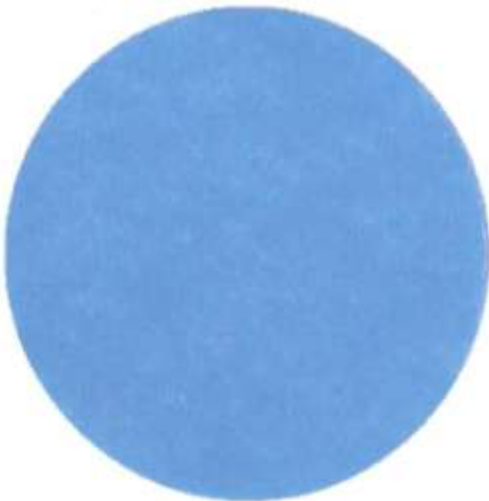
До 5-го завдання 



До 5-го завдання 



До 6-го завдання 



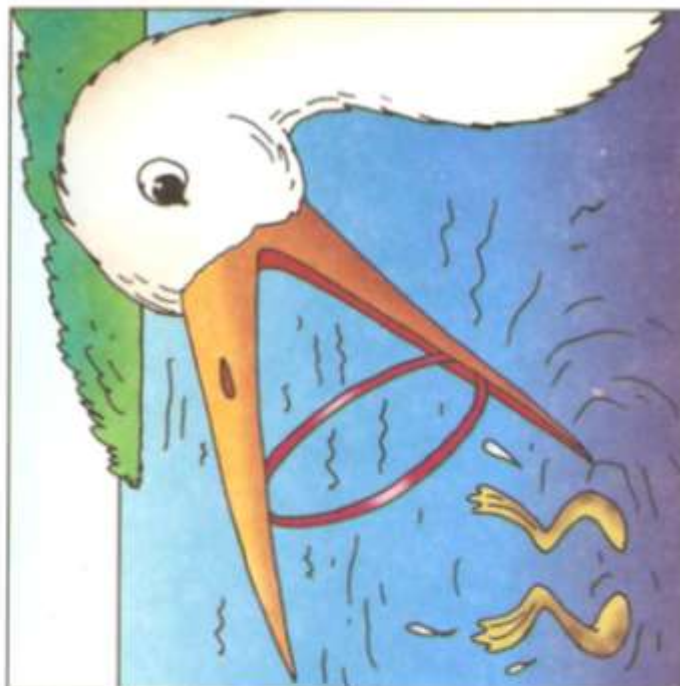


До 7-го завдання





До 7-го завдання



Експрес-діагностика готовності дитини до навчання у школі

(за Ю.З. Гільбухом, С.Л. Коробко, Л.О. Кондратенко)

Рівні розвитку усіх здібностей, що перевіряються (розумова активність, саморегуляція, фонематичний слух, словник, пам'ять і логічне мислення), дають можливість винести обґрунтоване первинне судження про ступінь психологічної готовності даної дитини до шкільного навчання.

Послідовність проведення окремих тестів диктується «тактичними» міркуваннями. Наприклад, якщо дитина прийшла на тестування у стані емоційного напруження, загальмованості, то контакту з нею може не відбутися, а, відповідно, це не дасть змоги їй повною мірою розкрити свої здібності. У такому разі доцільно розпочати перевірку з тестування фонематичного слуху, оскільки цей тест має ігрову форму, звичну для дітей. Але іноді трапляється, що стан емоційного напруження, навпаки, виявляється у надзбудженості дитини, підвищеній рухливості, балакучості тощо. У таких випадках перевірку краще розпочинати з тесту «Копіювання безглуздих складів». Він ґрунтується на самостійних графічних діях дитини. Виконання такого завдання має подіяти на дитину заспокійливо. Загальний час тестування не повинен перевищувати 20 хвилин. У зв'язку з цим необхідно підкреслити важливість правильного вибору темпу проведення іспитів. Занадто високий темп може призвести до того, що дитина просто не буде встигати за експериментатором. Занадто низький темп також негативно впливає на хід перевірки: вона набуває млявого, нединамічного характеру. Педагогічне чуття та інтуїція мають підказати експериментаторові, як регулювати темп під час дослідження.

ТЕСТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ

Тест фонематичного слуху

Мета. Перевірити рівень фонематичного слуху.

Інструкція.

Експериментатор пропонує дитині: *«Давай пограємося в школу: ти будеш учителем, а я – учнем».* Діставши згоду, продовжує: *«Я буду повторювати яке-небудь слово, а якщо зіб'юся, зроблю помилку і ти почувеш інше слово, відразу вдар ось так (показує).* Цим ти ніби вкажеш мені на мою помилку. А далі назвеш те слово, яке я сказала помилково. Якщо ж я буду називати тільки те слово, яке ми обрали, то коли я закінчу, ти скажеш: "Все правильно ". Давай спробуємо. Слухай: рама, рама, рама, вікно, рама, рама...». Почувши «вікно», учень лясає долонею по столу й говорить: «Ви сказали "вікно».

Переконавшись у тому, що завдання зрозуміле, експериментатор переходить безпосередньо до дослідження. Воно складається з чотирьох завдань. Перше завдання пропонується лише для ознайомлення і тренування (його результати не враховуються при оцінюванні даного тесту), три інші завдання – залікові.

Набори слів

(вимовляється одне слово за 0,5-0,7 секунди)

I

Рама, рама, рама, рама, дама, рама, рама, рама, рама, рама, рама.

Поріг, поріг, поріг, політ, поріг, поріг, поріг, поріг, поріг, поріг, поріг.

Рампа, рампа, рампа, рампа, лампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа.

II

Коса, коса, коса, коса, коса, коса, коза, коса, коса, коса, коса.

Сірка, сірка, сірка, зірка, сірка, сірка, сірка, сірка, сірка, сірка, сірка.

Світ, світ, світ, світ, світ, світ, світ, світ, цвіт, світ.

Ситий, ситий, ситий, ситий, шитий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий.

III

Шар, шар, шар, жар, шар, шар, шар, шар, шар, шар, шар.

Пошити, пошити, пошити, пошити, пошити, пошити, пошити, пошити, пошити, пошити.

Шашка, шашка, шашка, чашка, шашка, шашка, шашка, шашка, шашка, шашка, шашка.

Шукати, шукати, сукати, шукати, шукати, шукати, шукати, шукати, шукати.

IV

Гора, гора, гора, гора, кора, гора, гора, гора, гора, гора, гора.

Гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, зірка, гірка.

Голос, голос, голос, голос, голос, голос, голос, кокос, голос, голос, голос.

Догодити, догодити, догодити, доходити, догодити, догодити, догодити.

Якщо в тому чи іншому рядку за умови нормального темпу промовляння (одне слово за одну секунду) дитина не може виявити «зайве» слово або помилилася, то після 1-2 наступних завдань слід повернутися до цього рядка і повторити його повільніше (вимовляється одне слово за 1,5 секунди).

Оцінювання результатів

Система оцінювання у цьому тесті має одну суттєву особливість: з одного боку, вища оцінка (3 бали) виставляється тільки за умови бездоганного виконання всіх чотирьох завдань; з іншого боку, не має значення, у якій кількості завдань учень припустився тієї чи іншої помилки, в одному чи у чотирьох. За наявності помилок оцінка за виконання тесту виставляється за

тим завданням, яке виконане найгірше (тобто помилки не додаються). Використовується чотирибальна шкала оцінювання.

Інтерпретування результатів

0 балів – якщо хоча б у одному із завдань дитина не спромоглася помітити «зайве» слово; при цьому застосовувалися повтори, уповільнене промовляння даного рядка слів;

1 бал – дитина помітила «зайве» слово лише при повторенні рядка в уповільненому темпі;

2 бали – дитина помітила «зайве» слово за звичайного темпу подання слів, але не лягнула долонею по столу – «зайве» слово назвала лише після подання усього рядка;

3 бали – в усіх завданнях з першого подання учень вчасно лягнув долонею по столу й правильно назвав «зайве» слово.

Оцінювання рівня фонематичного слуху дитини

Кількість отриманих балів	Рівень розвитку фонематичного слуху
0	<i>низький</i>
1–2	<i>середній</i>
3	<i>високий</i>

Тест копіювання безглуздих складів

Мета. Виявити рівень розвитку саморегуляції.

Обладнання. 10 наборів карток зі складами, які написані від руки.

Інструкція. Склади містять усі графічні елементи, які необхідні для прогнозування успішності оволодіння навичками письма у шкільному класі. Ось склади (10 варіантів рівноцінних завдань):

<i>1. Вел зу бот</i>	<i>6. Бру то шас</i>
<i>2. Ко рат вен</i>	<i>7. Тор же мур</i>
<i>3. Са пре веж</i>	<i>8. Лу кеб шан</i>
<i>4. Пул ке баи</i>	<i>9. Су боз кин</i>
<i>5. Кот взо ли</i>	<i>10. Гор ну маж</i>

Один з наборів складів із наведених десяти подається дитині на спеціальній картці.

«Подивись, – говорить експериментатор, – тут щось написано. Виявляється, у нас в гостях був зайчик (інопланетянин) і залишив тобі записку. Ти ще не вмієш писати, але спробуй це перемалювати. Добре придивися й напиши так само на аркуші».

Час виконання завдання не обмежується. Однак експериментатор звертає увагу на випадки, коли дитина особливо повільна, що свідчить про флегматичний тип темпераменту.

Трапляється, що несмілива чи збентежена дитина заявляє, що вона не може перемальовувати літери, тому що не вміє писати. У такому разі їй можна запропонувати перемалювати спочатку будиночок, потім геометричні візерунки – прямокутники, кола, ромбики – і тільки потім, після неодноразового заохочення її дій, знову запропонувати перемалювати склади. Оцінюється, звісно, тільки це останнє завдання.

Оцінювання результатів

1 бал – каракулі;

2 бали – є подібність до зразка, але розпізнати можна не більше ніж три літери;

3 бали – можна прочитати щонайменше 4 літери;

4 бали – можна прочитати всі літери;

5 балів – кожна літера написана чітко, вся фраза має нахил не більше ніж 30°.

Тут виникають запитання. По-перше, чому цей тест характеризує розвиток саме здатності до саморегуляції? Відповісти можна так: для того, щоб більш-менш точно скопіювати той чи інший набір складів, дитина має виконати цілий комплекс регуляторних дій:

- 1) проаналізувати заданий зразок, виокремити у ньому основні елементи;
- 2) зафіксувати першу його частину у власній зоровій короточасній пам'яті;
- 3) перевірити якість відображення цієї частини на папері, порівняти з відповідним еталоном;
- 4) у разі потреби виправити помилки й тільки потім перейти до копіювання наступного елемента.

Як бачимо, усе це саме ті операції, що утворюють структуру будь-якої письмової дії.

Друге запитання стосується врахування вікової різниці між дітьми шести- й семирічного віку. Як показує аналіз, вимоги до семирічок у цьому тесті не повинні перевищувати вимоги до шестиліток, оскільки здатність, що перевіряється, не тренується у дошкільному віці. Тому рівень розвитку

саморегуляції під час виконання графічних дій у цих вікових групах також визначається за єдиними критеріями.

Інтерпретування результатів

Кількість отриманих балів	Рівень розвитку саморегуляції
1	<i>низький</i>
2–3	<i>середній</i>
4–5	<i>високий</i>

Тест словника

Мета. Виявити рівень словникового розвитку дитини.

Обладнання. Вісім рівноцінних стандартних наборів слів.

Набори слів

1. Велосипед, цвях, лист, парасолька, хутро, герой, качатися, з'єднувати, кусати, гострий.
2. Літак, молоток, книжка, плащ, пір'я, друг, плигати.
3. Автомобіль, віник, блокнот, чоботи, луска, боягуз, бігти, зв'язувати, щипати, колючий.
4. Автобус, лопата, альбом, капелюх, пух, ябеда, вертітися, розв'язувати, чесати, м'який.
5. Мотоцикл, щітка, зошит, черевики, шкура, ворог, спотикатися, збирати, погладжувати, шорсткий.
6. Пароплав, граблі, посылка, пальто, волосся, нероба, їхати, розрізати, розкидати, твердий.
7. Човен, ганчірка, ручка, рукавиця, шкіра, ледар, повзти, приліпити, жувати, липкий.
8. Самокат, викрутка, журнал, хустка, кігті, умілець, кружляти, відриватися, складати, мокрий.

Рівноцінність, психологічна еквівалентність цих наборів забезпечується тим, що у кожний із них у певній послідовності включені однотипні слова. Наприклад, на першому місці у кожному рядку стоїть слово, що означає певний вид транспорту, який має бути знайомий дітям шестирічного, а тим паче семирічного віку. На другому місці – слово, що позначає побутовий предмет. Підготувати дітей такою мірою, щоб вони зазубрили значення усіх 80 слів, практично неможливо. Це, звичайно, розуміють і самі батьки: переконавшись у тому, що різним дітям пропонуються нові й нові набори слів, вони змушені відмовитися від надії обдурити експериментатора, а насправді – себе й свою дитину.

Інструкція. «Уяви собі, що ти зустрівся з іноземцем, людиною з іншої країни, яка погано розуміє українську мову. І от він попросив тебе пояснити, що означає слово «велосипед». Як ти відповіси?»

Оскільки свої відповіді дитина дає у вербальній формі, виникає можливість оцінити її пасивний (знання значень окремих слів) і активний (уживання тих чи інших слів у активному мовленні) словники. Якщо дитина не може відповісти у вербальній формі, то їй пропонують намалювати предмет або показати значення цього слова за допомогою жестів чи рухів. Зазначимо, що тест не має на меті перевірити, чи володіє учень поняттям, яке позначає дане слово. Трапляється, що учень цим поняттям володіє, але, не знаючи відповідного слова літературної мови, вживає замість нього якесь інше (найчастіше діалектне слово). Не отримавши відповіді на стандартне слово, випробувач іноді замінює задане слово словом-синонімом, яке, на його думку, учень знає. Робити цього не можна, оскільки тест спрямований не на перевірку оволодіння тим чи іншим поняттям, а на перевірку знання слів, причому саме тих, які належать до літературної мови. Інша річ, що своє розуміння заданого слова дитина може виразити за допомогою жесту або ескізного малюнка. По ходу тестування екзаменатор та асистент стежать за темпом відповідей дитини, за її мовленням узагалі – чи не є воно занадто уповільненим?

Оцінювання результатів

Оцінкою за тест є сума балів, що виставляються за кожне з десяти слів набору.

0 балів – відсутність розуміння слова: дитина заявляє, що не знає значення слова, або неправильно пояснює його зміст, наприклад: «Хутро: його кладуть у подушку й сплять на ній»;

1 бал – розуміє значення слова, але своє розуміння може продемонструвати лише за допомогою жестів або малюнка;

1,5 бала – дитина вербально описує предмет, наприклад: «Велосипед: на ньому катаються; у нього є два колеса, а буває й більше – два великі й одне маленьке». Або: «Це, щоб на ньому кататися» або «Парасолька – щоб сховатися від дощу»;

2 бали – дитина дає визначення, наближене до наукового (таке, у якому вказаний рід і окремі родові ознаки), наприклад: «Лист – це папір, на якому можна написати про себе й надіслати у конверті поштою». Отже, максимально можлива оцінка становить $2 \times 10 = 20$ балів.

Інтерпретування результатів

Оскільки з віком словник дитини швидко збагачується, відповіді шестиліток і семирічок логічно оцінювати по-різному, ставлячи до останніх підвищені вимоги. У зв'язку з цим для визначення рівнів розвитку цієї властивості рекомендується використовувати таку таблицю:

Вікові групи	Рівні словникового розвитку (сума набраних балів)		
	<i>низький</i>	<i>середній</i>	<i>високий</i>
Шестилітки	6,5	7–13	13,5
Семилітки	11,5	12–16	16,5

Тест короткочасної пам'яті та умовиводів

Як бачимо з назви, цей тест комбінований. Виявляється це у використанні одного й того самого навчального матеріалу для оцінювання двох, хоча й взаємопов'язаних, але якісно різних здібностей – короткочасної пам'яті й логічного мислення. Остання здатність представлена одним із видів умовиводів.

Комбіноване дослідження цих двох здібностей зумовлене не тільки міркуваннями економії часу, який витрачається на перевірку, а передусім їх внутрішніми психологічними взаємозв'язками.

Інструкція. Експериментатор звертається до дитини, яка обстежується: «Тобі подобається слухати різні історії? (*Дитина зазвичай відповідає ствердно.*) От я зараз почну маленьке оповідання, а ти спробуй добре його запам'ятати, щоб точно повторити. Слово в слово. Нічого не вилучати й не додавати. Згоден? (*Зазвичай дитина відповідає згодою.*)

Були собі три хлопчики: Миколка, Петрик та Іванко. Миколка нижчий за Петрика, Петрик нижчий за Іванка. Повтори!»

Якщо обстежуваний не може повністю і без суттєвих перекручень відтворити ці три фрази, експериментатор каже: «*Нічого, не журися. Одразу це не виходить. Давай спробуємо ще раз. Слухай уважно. Були собі...*»

У протоколі дослідження фіксується кількість повторів, що знадобилися дитині для виконання завдання. Цей показник слугує для оцінювання рівня короткочасної смислової пам'яті обстежуваної дитини: чим менше знадобилося повторів, тим вищий рівень. При цьому використовується така таблиця:

Вікові групи	Рівні розвитку короткочасної смислової пам'яті (кількість повторів, що знадобилися)		
	<i>низький</i>	<i>середній</i>	<i>високий</i>
Шестилітки	≥ 8	4–7	1–3
Семилітки	≥ 7	3–6	1–2

Після того як дитина дала правильну відповідь, експериментатор переходить до перевірки її здатності робити найпростіші умовиводи: *«Молодець! Ти повторив правильно. А тепер подумай і скажи, хто з хлопчиків найвищий»*.

Якщо дитина не спроможна правильно відповісти, експериментатор каже: *«Давай подумаємо ще раз. Миколка нижчий за Петрика, Петрик нижчий за Іванка. То хто з них найвищий?»* (повторюється лише завершальна частина оповідання й саме запитання).

Після того як дитина дає правильну відповідь, їй ставиться ще одне запитання: *«А хто ж із хлопчиків найнижчий?»*

Для того щоб запобігти намаганням батьків націлювати дитину на готову відповідь, слід різним дітям пропонувати різні варіанти даного тесту, які відрізняються лише формою, наприклад:

Були собі три дівчинки: Оля, Ганнуса й Наталка. Оля молодша за Ганнусю, Ганнуса молодша за Наталку. (Яка з дівчат найстарша? Яка наймолодша?)

Було собі троє поросятко: Хрюша, П'ятачок та Бублик. Хрюша товстіший від П'ятачка, П'ятачок товстіший від Бублика. (Хто з поросятко найхудіший? Хто найтовщий?)

У лісі живуть три зайчики: Хвостик, Вухастик та Пухнастик. Хвостик бігає швидше за Вухастика, а Вухастик – швидше від Пухнастика. (Хто із зайчиків бігає найшвидше? Хто найповільніше?)

Оцінювання результатів

Визначаючи рівень розвитку здатності дитини робити найпростіші умовиводи, враховують загальну кількість повторів, що знадобилися їй для виконання даного тесту в цілому (починаючи із запам'ятовування). Наприклад, шестирічний учень уперше правильно відтворив задані фрази лише після того, як експериментатор повторив їх 5 разів (це число фіксувалося під час тестування його короткочасної пам'яті). Потім йому знадобилося ще одне повторення для першого умовиводу, а для другого – жодного. Отже, тест умовиводів – 6 повторів, що, відповідно до таблиці, наведеної нижче, визначається як середній рівень.

Інтерпретування результатів

Вікові групи	Рівні розвитку здатності робити найпростіші умовиводи (кількість повторів, яка знадобилася для виконання даного тесту в цілому)		
	низький	середній	високий
Шестилітки	≥ 10	4–9	1–3
Семилітки	≥ 8	3–7	1–2

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ РОЗУМОВОЇ АКТИВНОСТІ ДИТИНИ

Як зазначалося вище, цей рівень визначається на підставі спостережень за виконанням дитиною всіх чотирьох тестів, описаних вище. При цьому застосовуються такі критерії.

Низький рівень розумової активності. Інтерес дитини до завдання обмежується в основному обстановкою дослідження. До виконання завдань дитина переходить тільки після додаткових спонукань, у процесі роботи часто відволікається. Під час виконання тесту з фонематичного слуху інтерес дитини викликає не виявлення помилок в артикуляційних діях експериментатора, як це передбачається метою тесту, а можливість суто зовнішньої реакції – ляснути долонькою по столу.

Середній рівень. Дитина не виявляє особливого інтересу до виконання запропонованих завдань, хоча в роботу включається досить охоче. Можливий варіант, коли дитина на початку виявляє до роботи підвищений інтерес, який, однак, потім дуже швидко згасає. Запитань ставить порівняно небагато, та й ті найчастіше спрямовані не на зміст завдання, а на які-небудь другорядні моменти: «А хто намалював ці гарні літери?», «А інопланетянин хороший чи поганий?» і т. ін. Власної ініціативи у процес спілкування з експериментатором та у виконання завдання не вносить.

Високий рівень. За високого рівня розумової активності дитина виявляє явний інтерес до запропонованих завдань, обстановки, у якій проводиться співбесіда, до вчителя. Охоче підтримує з ним розмову, сама ставить запитання. У виконання завдань включається без зволікання, докладляє зусиль для подолання труднощів, що виникають у роботі, нерідко намагається продовжити спілкування з учителем. Під час виконання словникового тесту охоче включається в ігрову ситуацію, вносячи у неї елементи ініціативи, фантазії, творчості.

Ось характерний приклад. Семирічна Катруся так відповідала на завдання словникового тесту: «Велосипед – вид транспорту, на якому катаються. Має два колеса, руль та сидло. Молоток – інструмент. За його допомогою можна відремонтувати велосипед. Книга – у ній надруковані різні відомості, наприклад, як відремонтувати велосипед за допомогою молотка».

Фіксація результатів перевірки

Фіксація результатів перевірки здійснюється за допомогою *Картки психологічного обстеження учня*.

На підставі отриманих даних вирішується питання про ступінь готовності дошкільняти до шкільного навчання. Якщо переважає високий рівень показників і результатів з низьким рівнем немає, – рівень готовності до школи кваліфікується як достатній. У разі переважання низьких показників кваліфікується недостатній рівень готовності до шкільного навчання. Інші варіанти свідчать про середній рівень готовності до школи.

Картка психологічного дослідження

Прізвище, ім'я _____

Дата народження _____

I. Протокол обстеження

1.Копіювання безглуздих складів (саморегуляція)	До картки підклеюється аркуш із роботою учня.
2.Фонематичний слух	Записується слово, у якому дитиною не була помічена зміна фонем.
3. Словник	Проставляється оцінний бал для кожного слова.
4.Короткочасна пам'ять.	Проставляється кількість повторів, що знадобилися для точного відтворення заданих фраз.
5. Умовиводи	Проставляється кількість повторів, що знадобилися для правильної відповіді на 2-й умовивід (відлік ведеться від першого подання двох фраз для запам'ятовування).
6.Розумова активність	Фіксуються основні особливості поведінки дитини під час тестування.

II. Оцінювання за результатами дослідження

Психологічні показники готовності	Рівні оцінювання		
	<i>низький</i>	<i>середній</i>	<i>високий</i>
Розумова активність			
Саморегуляція			
Фонематичний слух			
Словник			
Короткочасна пам'ять			
Умовиводи			

III. Діагностичний висновок _____

IV. Підпис психолога

Інформація, одержана за даною методикою, може бути використана для:

- підбору вчителів;
- залучення додаткових педагогічних засобів, що підсилюють адаптацію дітей до школи;
- організації заходів щодо дитини на період до початку навчання.

Стосовно дітей, які мають високі оцінки за всіма показниками готовності до школи, може бути розглянуте питання про те, з якого класу – першого чи другого, дитині слід починати навчання. Вирішення цього питання має бути поза межами цієї процедури. За домовленістю з батьками проводиться додаткове обстеження за програмою, що включає оцінку якостей, умінь та здібностей, необхідних для успішного старту в групі дітей, які вже пройшли адаптацію до шкільного життя й засвоїли певні програмні знання й навички. Діагностичні прийоми та методики підбирають так, щоб можна було виявити не тільки вміння та навички, дитини, а й ступінь здатності до навчання. Показниками для рекомендації до вступу дитини одразу до другого класу є:

1. Сформованість передумов та елементів навчальної діяльності на рівні:
 - уміння сприйняти навчальне завдання (передбачає спрямованість на використання запропонованого дорослим способу дій, керування самонаказом «зрозуміти, а потім запам'ятати»);
 - здатність зосередити увагу на навчальній діяльності, цілеспрямовано працювати над запам'ятовуванням матеріалу;
 - уміння планувати власні дії, як мінімум у продуктивних видах діяльності;
 - уміння здійснювати самоконтроль, порівнюючи результат своїх дій із зразком, виявляти та самостійно виправляти помилку.
2. Сформованість графічної навички письма на рівні вміння писати під диктовку і списувати до 15 слів і читати 30 слів за хвилину.
3. Упевненість дитини в собі й відносна самостійність поведінки.
4. Товариськість на рівні виявлення ініціативи у спілкуванні або ж здатності вільно підтримувати спілкування, ініційоване дорослим чи однолітками.
5. Знання фактичного матеріалу навчальної програми першого класу.

Обстеження претендента на вступ одразу до другого класу за чотири-п'ять місяців до початку навчального року дає можливість організувати цілеспрямовану роботу з дитиною для «добирання» необхідних передумов до такого навчання. Психолог знайомить батьків із програмними вимогами другого класу, акцентує їхню увагу на важливості кожної з названих вище передумов успішної адаптації до навчання й допомагає визначити, як можна заповнити розрив між рівнем підготовки дитини й тими вимогами, які школа поставить перед нею з перших днів. Практично вирішити ці

питання можна значно легше, якщо до їх обговорення включити майбутнього вчителя дитини.

Експрес-діагностика виокремлює дітей, які вкрай слабо підготовлені до шкільного навчання. Професійно правильні дії у цих випадках спираються на такі факти та обставини. Дитина, яка проходить обстеження, як і всі інші дошкільнята, пройшла диспансеризацію. На етапі диспансеризації ідентифікуються діти із грубими порушеннями психічного розвитку, що мають клінічний характер. Якщо картина відставання в розвитку дошкільняти не настільки очевидна, то дитина направляється в загальноосвітню школу (зрозуміло, без діагнозу). В експрес-діагностиці вона показує низькі результати й таким чином виявляє необхідність пильної до себе діагностичної уваги під час навчального процесу. Іноді батьки приводять дитину на зустріч-знайомство для того, щоб визначитися, чи варто віддавати дитину до школи з шести років, чи краще зробити це через рік. У даному разі завдання психолога полягає в тому, щоб на основі результатів обстеження показати батькам картину готовності дитини до навчання в контексті закономірності зв'язку навчання та розвитку.

Експрес-діагностика виявляє дітей, поведінці яких притаманна надмірна рухова активність, а також дітей з винятково підвищеною розумовою стомлюваністю. Обговорюючи з батьками особливості таких дітей, важливо переконати їх у тому, що вжиття необхідних у таких випадках заходів відкладати не можна. Важливими для оптимізації навчання і розвитку таких дітей є організація відповідного режиму життя дитини, а можливо, і медикаментозна підтримка.

Батькам дитини з несформованим фонематичним сприйняттям слід порадити проконсультуватися з логопедом і в разі відсутності якихось інших вад мовлення найбільшу увагу приділити розрізняттю подібних звуків.

Загальні для всіх дітей рекомендації зводяться до зміцнення здоров'я, забезпечення умов для включення дитини в колективні ігри та інші види діяльності, притаманні дошкільньому віку. Важливо підтримувати в дитини упевненість у собі, почуття відповідальності за виконання доручень, вчити елементарних навичок спілкування з однолітками. Варто зацікавити дітей завданнями, які сприяють розвитку кінестетичної чутливості, дрібної моторики рук та зорово-моторної координації.

Експрес-діагностика, виконуючи в основному функцію диференціювання, надає вчителю дані про готовність дітей до навчання у тому обсязі і на тому рівні, які дають можливість йому спрямовано запустити навчальний процес.

Загальні вимоги до організації та проведення психодіагностичного обстеження психологічної готовності дитини до навчання у школі

Де б не проводилось обстеження щодо визначення психологічної готовності дитини до школи – в дитячому садку (квітень-травень) або в школі (за згодою батьків при вступі до навчального закладу, або після зарахування дитини до школи) його організація, виходячи з результатів досліджень та практичних даних, має відповідати таким основним вимогам:

- психолог дошкільного навчального закладу має ознайомитися із основними нормативно-правовими документами, які регулюють прийом дітей до загальноосвітнього навчального закладу:
 1. *Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717.*
 2. *“Про прийом дітей до 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів” Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.04.2005 р. № 204.*
 3. *Про затвердження Інструкції про порядок конкурсного прийому дітей (учнів, вихованців) до гімназій, ліцеїв, колегіумів, спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів). Зареєстровано у Міністерстві юстиції України 04.07.2003 р. №547/7868.*
 4. *Інструкція про порядок конкурсного прийому дітей (учнів, вихованців) до гімназій, колегіумів, спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів). Зареєстровано у Міністерстві юстиції України 04.ю07.2003 р. № 547/7868 Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 19.06.2003 р. №389.*
- тривалість психологічного обстеження має становити 20-30 хвилин, оскільки діти такого віку зберігають оптимальний рівень розумової працездатності саме протягом цього часу. Можливе проведення діагностичної роботи у два етапи;
- при обстеженні дітям має виповнитися не менше 5 років 6 місяців - вік, раніше якого *не доцільно* проводити запропоновану програму обстеження, яка, нагадуємо, спрямована на визначення психологічної готовності до школи;
- організація роботи за визначеним напрямком може бути зосереджена як протягом квітня-травня так і починаючи з вересня, відслідковуючи дітей, які досягли віку 5 років 6 місяців.
- перевагу необхідно надавати індивідуальним формам діагностики, зважаючи на схильність дітей до наслідування. При проведенні індивідуальної психодіагностики психолог має можливість отримати більш детальну інформацію.

- при групових формах роботи важливо, щоб за партою сиділа одна дитина;
- доцільним є попередня поінформованість батьків про поняття “Психологічної готовності до школи” , основну мету, зміст проведення психологічного дослідження по виявленню рівня психологічної готовності дітей до школи а також форму обговорення результатів. Під час такої зустрічі з батьками необхідно обговорити організаційні моменти (наявність у дітей кольорових олівців, паперу і т.п.).
- обстеження може відбуватися в присутності батьків (виключення складають тільки деякі методики, наприклад, “Будиночок”, “Визначення домінування пізнавального чи ігрового мотивів”. Під час проведення цих методик батьки можуть відволікати дітей або несвідомою реплікою можуть вплинути на вибір дитини), що знімає у дітей і батьків небажане напруження. З іншого боку, це може створювати певні труднощі – батьки часто намагаються підказати, коментувати або оцінювати відповіді дітей. Тут необхідні такт, витримка, аби втримати батьків на позиції спостерігачів. Доцільним є таке місцезнаходження батьків, щоб дитина їх не бачила (осторонь);
- після закінчення виконання всіх завдань, у разі необхідності, батькам надаються рекомендації щодо оптимального використання літнього періоду (до початку навчання у школі) з метою психологічної підготовки дитини до школи.
- якщо обстеження під час прийому до школи проводиться з метою відбору найбільш розвинутих дітей у класи або школу з ускладненою програмою (йдеться про спеціалізовані навчальні заклади) навчання, процедура має проводитись у присутності невеличкої комісії з учителів (а якщо є можливість, логопеда), які розташовані осторонь від столу, де сидять психолог, дитина і його батьки. Після закінчення обстеження батьків повідомляють, що конкурсна комісія винесе своє рішення за результатами обстеження після того, як співбесіду пройдуть всі діти шкільного віку;
- під час співбесіди з дитиною необхідно встановити дружлюбний, безпосередній контакт. Завдання мають носити характер спільної гри. Атмосфера гри допомагає майбутнім учням розслабитися, зменшує стресову ситуацію. Особливо це важливо під час індивідуального обстеження дитини психологом. Якщо дитина сором’язлива, невпевнено почуввається, необхідно продумати послідовність пропонованих завдань.
- під час проведення тестування найкраще, коли дитина сидить не прямо перед психологом, а дещо збоку (принцип уникнення позиції очі в очі).
- категорично забороняються будь-які коментарі або оцінювання з боку експериментаторів, звертання до батьків або колег, присутніх на обстеженні. Більш того, екзаменатор не повинен дозволяти батькам давати будь-які характеристики дитині. Слід також попередити батьків,

щоб вони і вдома не робили жодних критичних зауважень дитині щодо її відповідей.

- результати психодіагностичного дослідження мають обов'язково доноситися до осіб, які використовуватимуть результати дослідження у вигляді:

- *психологічної просвіти серед батьків, вихователів “Психологічна готовність дитини до школи як необхідна умова для успішного навчання дитини”;*

- *“Методичних рекомендацій для вихователів ДНЗ при підготовці дітей до школи”;*

- *в узагальненому вигляді як статистичні дані про кількість неготових дітей до школи на наради, семінари для працівників психологічної служби;*

- *матеріалів в узагальненому вигляді статистичних даних про кількість неготових дітей до шкільного навчання для засобів масової інформації з метою винесення на загальну актуальності проблематики;*

- надаючи рекомендації певній цільовій групі, психолог, дотримуючись принципу “НЕ ЗАШКОДЬ”, має бути впевненим, що ця інформація не буде використана проти дитини;

- у разі наявності у дошкільному навчальному закладі дітей з особливими потребами (дитина стоїть на обліку у психоневрологічному диспансері, має психофізіологічні особливості, наявна невідповідність або відхилення у розвитку дитини т. ін.) психолог може звернутися за консультацією до районної чи обласної психолого-медико-педагогічної комісії з метою: визначення навчального закладу, який відповідав би потребам дитини, можливе надання індивідуальної форми навчання, відстрочення прийому дитини до школи на один рік;

- практичний психолог має дотримуватися Етичного кодексу психолога та мати на увазі, що обстеження дитини психолого-медико-педагогічною комісією можливе лише за згодою батьків та у їх присутності;

- якщо дитина тривожна, боїться відповідати, з боку експериментатора необхідна емоційна підтримка, аж до того, що можна обійняти, приголубити дитину, виразити впевненість, що вона добре виконає всі справи і завдання;

- під час виконання завдань треба підтримувати дитину, говорити, що вона все робить правильно і добре (незалежно від реального результату). Без такого зворотного зв'язку тривожна дитина може просто мовчати. Слід зауважити, що подібна практика рекомендується у спілкуванні з усіма дітьми, оскільки для них дуже важливі позитивні зауваження на їхні відповіді.

Ігри на розвиток комунікативних навичок, пізнавальних процесів

Ігри на формування адекватної самооцінки

1.Гра «П'єдестал»

Матеріал: іграшка, «п'єдестал» (куб).

Діти стоять півколом. Вчитель дає м'яку іграшку одному з дітей.

Завдання. Хто піймає іграшку,стає з нею на «п'єдестал» і каже про себе гарні,ласкаві,приємні слова. Наприклад: «Я розумна,красива дівчинка...» Після розповіді дитина віддає іграшку .

2.Гра « Веселий м'яч»

Діти стоять по колу і передають один одному м'яч :

Наш веселий дзвінкий м'яч стрибунець,ну просто ас!

У кого веселий м'яч, в кого ти-виходь до нас.

Завдання. Дитина,у якої опинився м'яч наприкінці лічилки виходить у коло й виконує завдання, яке їй найбільше до душі (танок,пісня)

3.Програвання ситуацій

Завдання. Вчитель запрошує декілька дітей до себе і вони програватимуть те, що їм запропонують:

1)У тебе віднімає іграшку друг. Що ти будеш робити далі?

2)Діти не приймають тебе до спільної гри. Що ти будеш робити далі?

3)Твій друг плаче-заспокой його.

4)Діти посварились - помири їх.

4.Гра «Дзеркало»

Завдання. Грає музика. Діти сідають одне проти одного. Одна дитина дзеркало,інша-відображення в ньому. Дитина дивиться в дзеркало,яке повторює всі її рухи і жести. Потім міняються ролями.

5. Проективна методика «Намалюй свій настрій»

Завдання. Намалювати свій настрій. Звучить спокійна музика.

6. Проективна методика «Намалюй себе квіткою»

Завдання. Уявити,що ми зараз на галявині квітів. «Якою квіткою ви себе уявляєте?» Намалювати себе квіткою. Малюнки з'єднати,виложивши на підлозі та зробити галявину.

7.Гра «Влови шепіт»

Завдання. Гравці сидять у колі. Вчитель пошепки дає команди і тихо каже слово «всі». Потім дає команду і називає ім'я якоїсь однієї дитини,яка повинна виконати команду.(Наприклад: підняли руки, всі,сіли, Наташа,покружились, Ваня).

Ігри на розвиток уваги

1.Гра «Будь уважним»

Завдання. Діти йдуть по колу. Ведучий із різними інтервалами дає команди: «коні», «зайчики», «чаплі», «жабки», «раки». Діти виконують

команди: «коні» - б'ють ногою в підлогу; «зайчики» - стрибають; «чаплі» - стоять на одній нозі; «жабки» - стрибають навприсядки; «раки» - задкують.

2.Гра «Слухай команду»

Завдання. Вчитель показує рухи й супроводжує їх командами. Потім рухи й команди не збігаються. Діти повинні повторити почуту команду, не зважаючи на показ рухів.

3.Гра «Заборона кольору»

Завдання. Вчитель задає питання, діти відповідають за певним правилом:

- 1) не можна називати два заборонених кольори – білий і голубий;
- 2) не можна двічі називати один і той же колір.

Питання: Варіанти відповідей:

- Якого кольору трава? - зеленого;
- Якого кольору небо? - синього;
- Якого кольору пелюстки соняшника? - жовтого;
- Якого кольору пелюстки у ромашки? - молочного;
- Якого кольору жабка? - болотного;
- Якого кольору сніг? - блискучого;
- Якого кольору море? - бірюзового;
- Якого кольору сонце? - яскравого.

4.Гра «Порахуй очима»

Завдання. Одними очима, без допомоги пальців або олівця, порахуй, скільки кружечків і скільки хрестиків в рядку.

++ 0 + 0 +++ 0 0 + 0 + 0

5.Гра «Спостережливість»

Завдання. Описати все те, що діти бачать щодня: шкільний двір, шлях від дома до школи...

6.Гра «Сонечка»

Завдання. На полі живуть чарівні сонечка. Вони перелітають з клітинки на клітинку. Діти 2-3 сек. дивляться на ігрове поле з 9 клітинок (3+3) на якому певним чином розставлені сонечка і намагаються так само розставити їх у на пустому полі.

Ігри на розвиток пам'яті

1.Гра «Я кладу в мішечок...»

Завдання. Дорослий говорить речення, а наступний гравець повинен повторити і додати щось своє. Наступний гравець повторює все речення і додає ще щось від себе...

Наприклад: «Я поклала в мішечок яблука...» «Я поклала в мішечок яблука, банани...» і таке інше.

2.Гра «Запам'ятай фрази»

Завдання. Дорослий називає п'ять фраз, а дитина повинна запам'ятати і назвати їх, виконавши до кожної фрази схематичний малюнок, який допоможе в запам'ятовуванні.

Хлопчик втомився. Дівчинка плаче. Тато відпочиває. Мама готує. Бабуся читає.

3.Гра «Калейдоскоп»

Завдання. Гравці по черзі називають ведучому колір, який йому подобається.

Після цього ведучий повертається до них спиною, а гравці швидко міняються місцями. Ведучий повинен назвати, який колір подобається кожному гравцю.

4.Гра «Упізнай геометричну фігуру навпомацки»

Завдання. Вчитель описує кожну з геометричних фігур за формою, називає її, звертає увагу на особливості. Дитина опускає руку в мішечок, намацує одну фігуру і називає її.

5.Гра «Іменини»

Завдання. Одній дитині дається лялька – іменинниця, всім іншим – гості-іграшки, які прийдуть на іменини. Кожному гостю дається своє ім'я. Іменинниця повинна пригостити гостя, ім'я якого називає вчитель.

6.Гра «Пара слів»

Завдання. Вчитель двічі називає десять пар слів, пов'язаних за змістом (стіл-чашка; кішка-молоко; собака-кістка; дівчинка-лялька; хлопчик-машинка; тарілка-суп; дерево-гілка; птах-гніздо; курка-яйце; двері-замок; будинок-дах; кофта-гудзик).

Потім вчитель називає перше, а діти кажуть друге слово.

7.Гра «Що змінилося?»

Завдання. Розкласти на столі 10 предметів, які не пов'язані між собою за змістом. Запропонувати дітям уважно роздивитися їх протягом 2-3 хвилин. Діти заплющують очі, вчитель міняє місцями дві-три пари предметів, а потім запитує «Що змінилося?»

Ігри на розвиток комунікативних навичок

1.Гра «Новосілля»

Завдання. Дітям пропонується намалювати свої портрети і «посилити» їх у будиночку, малюнок якого (с пустими вікнами) висить на дошці.

2.Гра «Скло»

Завдання. Діти повертаються один до одного і уявляють, що між ними товсте скло. Один одному без слів передають інформацію:

- На вулиці холодно, ти забув одягти шапку;
- Іди додому-вже пізно;
- Скоро обід. Іди їсти. Мама кличе;

- Виходь. Разом підемо гуляти;
- Я не можу відкрити двері.
- Мене кривдять великі хлопчики.

3.Гра «Рольова гімнастика»

Завдання. Походити, як: немовля, дідусь, лев, ведмідь, клоун в цирку. Посидіти, як: бджола на квітці, наїзник на коні, Карабас-Барабас. Пострибати, як: коник, козлик, кенгуру. Політати, як метелик, як орел.

4.Гра «Мої емоції»

Завдання. Дітям пропонується: зрадіти , як квіти сонечку, як пташки весні; насупитись, як: осіння хмара, розгнівана людина, розлючений лев; позлитися, як голодний вовк, як зла відьма; налякатися, як зайчик, як кицька, що побачила собаку; усміхнутися , як хитра лисиця, як щаслива дитина.

5.Гра «Квітка - семикольорова»

Завдання. Дитина, зірвавши пелюстку з паперової квітки, загадує бажання і каже його вголос.

6.Гра «Спільний малюнок»

Завдання. Вчитель починає малюнок, діти по черзі продовжують його, пояснюючи свій задум. Малюнок поповнюється новими елементами від кожної дитини.

7.Гра «Я-різний»

Завдання . Дитина малює себе на трьох малюнках: який він був раніше, який він зараз і яким він хотів би бути в майбутньому.

8. Гра «Знайди свою половинку»

Завдання. На партах лежать метелики без крил. Кожна дитина має знайти іншу дитину , у якої є крильце з таким самим малюнком. Домовитися з нею і разом повернути крильця метелику.

Ігри на розвиток мислення

1.Гра «Гра з м'ячем»

Завдання. Дорослий кидає дитині м'яч і називає родові поняття. Дитина ловить м'яч і каже видове: меблі-стіл, стілець, шафа; посуд-тарілка, каструля, чашка.

Дорослий кидає дитині м'яч і називає видове поняття. Дитина ловить м'яч і каже родову назву: плаття-одяг, картопля-овоч.

2.Гра «Підбери пару»

Завдання. Підібрати пари слів, які пов'язані однаковими відносинами:

Птах-пір'я, риба - Учитель – школа, лікар -... . Стіл – скатертина, підлога - Ранок – сніданок, вечір -... . Людина – рука, кішка -... ..Пісня – глухий, картина -... . Ніж – метал, стіл -... . Хліб – пекар, дім -... .Пальто – ґудзик, черевик -... .

3.Гра «Склади узор»

Завдання. Викласти з кольорових трикутників візерунки за зразками (за Б. Нікітіним).

4.Гра «Склади квадрат»

Завдання. Скласти зі шматочків один квадрат (за Б. Нікітіним)

5.Гра «Порівняй предмети»

Завдання. Подумайте, чим схожі і чим відрізняються ці предмети: муха й метелик, дім і сарай, стіл і стілець, вода й молоко, молоток і сокира, ріка й озеро, місто й село, книга й зошит, собака й кішка, ножиці й сковорідка.

6.Гра «Закінчи слово»

Завдання. Дорослий починає слово, вимовляючи перший склад, а діти його закінчують: по, на, за, мі, му, до, че, при, ку, зо.

7.Гра «Знайди зайве слово»

Завдання. Запропонуйте дітям визначити слово, що є « зайвим » :

- 1) сніг, лижі, санки, ковзани;
- 2) лялька, солдатик, кубики, книга;
- 3) молоко, сир, сметана, хліб;
- 4) будинок, школа, кінотеатр, стадіон;
- 5) ложка, тарілка, сумка, каструля.

8.Гра «Продовж речення»

Завдання. Встановити причинно-наслідкові зв'язки. Придумати якомога більше наслідків названих подій.

Наприклад: Метелик залетів у кімнату...Маринка послизнулась і... У клас прийшов новий учень... На вулиці хтось розбив банку з варенням...

Ігри на розвиток уяви

1.Гра «Що буде якщо»

Завдання. Що буде якщо: собаки почнуть розмовляти; дощ буде іти не перестаючи; люди навчаться літати, люди навчаться читати думки інших, люди перестануть спати, сонце не буде заходити, машини почнуть їздити задом наперед, усі іграшки оживуть, взимку розквітнуть дерева, з крана поллється апельсиновий сік.

2.Гра «Саме найкраще»

Завдання. Дітям пропонується намалювати саме найкраще на світі, намалювати «добро»

3.Гра «Невербальний показ»

Завдання. Уявити і показати: перукар робить зачіску; стоматолог лікує зуб; хлопчик ловить метелика сачком; дресирувальник навчає собаку; як пронизують нитку в голку і зашивають речі; як надувають повітряну кульку.

4.Гра «Склади казку»

Завдання. Вчитель починає казку, а діти по черзі її продовжують, створюючи єдиний сюжет казки. Атмосфера має бути веселою, без негативних коментарів у бік дитини.

5.Гра «Комбінування»

Завдання. Дітей просять придумати й намалювати якнайбільше предметів, використовуючи геометричні фігури: коло, півколо, трикутник, прямокутник, квадрат (кожну фігуру можна використовувати багаторазово, а якусь фігуру не використовувати взагалі, не можна додавати довільні фігури)

6.Гра «Придумай узор для рукавички»

Завдання. Намалювати узор для рукавички і розфарбувати його.

Довідкова інформація для батьків, педагогів

Матеріали для тематичних консультацій психолога, виступів на батьківських зборах

«Що таке готовність до шкільного навчання? Як допомогти дитині підготуватися до шкільного навчання?»

Веселі й святково одягнені, з букетами квітів йдуть першого вересня діти до школи. Кожен із них сподівається бути зразковим учнем і отримувати гарні оцінки, любити свого вчителя й школу і взагалі розраховує на цікаве, веселе життя. Поділяють цей радісний настрій і вчителі.: «От мої діти. Які вони всі гарні! Треба тільки знайти до кожного з них свій «золотий ключик».

Але минає зовсім небагато часу і ми чуємо: «Мамо, а чи довго мені ще ходити до школи? Я вже стомилася...»; «А коли будуть канікули? Все вчимося, вчимося...».

А з іншого боку можна почути скарги вчителів на труднощі, що виникають у роботі.

У чому причина невдоволення? Яким дітям важко вчитися і з якими важко працювати вчителю?

«Чи не рано, - з тривогою запитують мами, - садити шестирічок за парти, позбавляти безтурботного дитинства, витівок, ігор?» Може, ми й справді квапимось? Насамперед, необхідно розрізняти психологічну невідповідність до школи, яка можлива й у 7, і в 8 років, і принципову неможливість навчання у 6 років.

Неготові до шкільного навчання діти завдають учителю найбільше клопоту. Як, правило, саме з цієї категорії «ведуть свій родовід» відстаючі учні. Найчастіше ці діти бувають неуважними на уроці, випадають із загальної роботи класу, нарешті, у них швидко зникає бажання вчитися й інтерес до шкільного життя.

Як можна визначити психологічну готовність чи неготовність дітей до школи? Що ж таке, за нашими уявленнями, «зрілий дошкільник?»

«Дошкільну зрілість» можна визначити як цілісний психічний стан дитини дошкільного віку, що характеризується високим ступенем розвитку тих якостей і процесів, що переживають свій розквіт саме в дошкільний період дитинства і для яких цей період є сенситивним. Для 6-річних дітей із гарним психічним розвитком найтипівіший **кооперативно - змагальний рівень спілкування з однолітками, довільність** у сфері спілкування з дорослим і **відкриття дитиною своїх переживань** у сфері самосвідомості. Крім того, принципово важливими є :

- сформовані прийоми ігрової діяльності;
- розвинені соціальні емоції і високий (для даного періоду) рівень морального розвитку;
- розвинена увага;
- високий рівень наочно-образного мислення, пам'яті, мовлення.

Варто звернути увагу на сам факт недостатньої підготовленості до шкільного навчання значної частини дітей, що приходять до школи. Це створює труднощі для всіх. Важко насамперед самим дітям, важко батькам, важко вчителю та іншим учням класу, змушеним пристосовуватися до спільної навчальної діяльності з цими дітьми.

Виділяють три основні групи труднощів, з якими зустрічаються неготові до школи діти. **Перша група** ускладнень стосується системи **взаємин і взаємодії з однолітками** (невміння слухати товариша і стежити за його роботою, змістовно спілкуватися з однолітками, погоджувати з ними свої дії), **друга** – сфери **спілкування з дорослим** (нерозуміння умовності запитань учителя, його особливої позиції, специфічності навчальних ситуацій і навчального спілкування), **третья** – сфери **власної самосвідомості** (завищена оцінка своїх можливостей і здібностей, необ'єктивне ставлення до результатів своєї діяльності, неправильне сприйняття оцінок учителя). Ці три групи труднощів відбивають основні сторони психологічної готовності дитини до школи і шкільного навчання. Відповідно і показники психологічної готовності до школи розподіляються на ці групи.

Як це не парадоксально звучить, саме ранній початок шкільного навчання створює необхідні умови для практичного розв'язання проблеми психологічної готовності дітей до школи.

Раннє виявлення у дитини будь-яких здібностей нічого не говорить про її готовність чи неготовність до школи. Навіть безсумнівні математичні здібності не можуть бути гарантією успіхів на шкільних уроках математики. Для успішного навчання необхідно ще багато з того, чого в дошкільника поки просто немає.

Отже, що ж містить у собі поняття психологічна готовність до школи? Компонентами психологічної готовності є **інтелектуальна, особистісна, вольова**.

Інтелектуальна готовність не зводяться до наявного в дитини словникового запасу, спеціальних умінь і навичок. Чинні програми, їх засвоєння вимагають умінь порівнювати, аналізувати, узагальнювати, робити самостійні висновки.

Особистісна готовність виражається у ставленні дитини до школи, до навчальної діяльності, до вчителів, до самої себе. Якщо дитина не готова до соціальної позиції школяра, то навіть за наявності необхідного запасу умінь і навичок, високого рівня інтелектуального розвитку їй буде важко в

школі. Такі першокласники поведуться в школі, як – то кажуть, по дитячому, вчатьс я дуже не рівномірно. Вони успішні, якщо заняття викликають у них безпосередній інтерес, але якщо інтересу немає і діти мають виконувати завдання з почуттям відповідальності, то такий першокласник робить їх недбало, наспіх, йому важко досягти потрібного результату.

До шести років відбувається формування основних елементів **вольової** дії: дитина здатна поставити мету, прийняти рішення, намітити план дії, виконати його, докласти певних зусиль у випадку подолання перешкоди, оцінити результат своєї дії. У шестирічному віці мета досягається більш успішно за умови ігрової мотивації і оцінки поведінки з боку однолітків. Важливим є уміння підпорядковувати свою поведінку новим нормам і правилам, орієнтуватися на вказівки вчителя, звернені до класу в цілому, здатність і бажання уважно слухати і точно виконувати ці вказівки.

У цьому віці необхідно розвивати здатність діяти за моральними мотивами, за необхідності відмовляючись від того, що безпосередньо приваблює, тому що шестирічна дитина здатна співпідпорядковувати мотиви своєї поведінки. Першочергове значення у формуванні волі має виховання мотивів досягнення мети, а саме: прагнення не пасувати перед труднощами, не відмовлятися від визначеної мети, навіть коли виникають перешкоди.

Лекція-семінар «Чи знаєте Ви свою дитину?»

Фізичний розвиток шестирічної дитини. Всі органи і системи розвиваються і дозрівають не одночасно. Дитина росте «не щодня, а щогодини»: на шостому році життя збільшення довжини тіла становить 8-10 см, а маси - 2,2-2,5 кг. У дітей добре розвинені великі м'язи, але в довгих кістках рук і ніг тільки починається окостеніння. Дитина виконує складні фізичні рухи, але вона не зовсім готова до виконання дрібних, точних і координованих рухів пальців рук. Дуже важливі для неї статичні навантаження. Тому неправильна поза і важкий портфель можуть призвести до викривлення хребта. У цьому віці ще не закінчилося окостеніння кісток зап'ястя і фаланг пальців. Тому рука під час письма може стомлюватися.

Недосконалість нервової регуляції рухів пояснює недостатню точність і швидкість виконання рухів. Дітям легше писати великі букви, ніж малі.

Вивчення функціональної зрілості мозку показало, що діти вже готові до сприйняття й опрацювання значної кількості інформації. Слово може націлювати увагу дитини на визначений об'єкт і його властивості. Довільна

увага дітей нестабільна. Якщо з'являється щось цікаве, то увага переключається на нього.

Психічний розвиток. Для дітей дуже характерні висока емоційність і велика значимість емоційних реакцій. Спроба довго утримувати увагу безуспішна, тому що високе виснаження нервових клітин кори головного мозку, мала стійкість уваги, емоційне і швидке так зване «охоронне гальмування» спричинюють відволікання, «рухове занепокоєння» вже через 10-15 хвилин після початку роботи.

Пам'ять дитини довільна; вона досить добре запам'ятовує події, що відбулися з нею, особливо важливі для неї, яскраво позитивно чи негативно емоційно забарвлені, запам'ятовує інформацію, факти, вірші, майже буквально переказує зміст книги чи фільму. При цьому переказати буквально їй набагато простіше, ніж «своїми словами».

Характер **мислення** в цьому віці наочно-образний, чи почуттєвий, тобто, аналізуючи події, явища, діти спираються на реальні події, а висновки роблять, схоплюючи якусь окрему зовнішню ознаку. Якщо дитина опиняється в ситуації, коли потрібно оперувати знаннями і розв'язувати завдання абстрактно, то їй це зробити важко, і хоча вона намагається, відсутність досвіду і недостатній розвиток понять не дозволяють їй скласти судження про предмети і явища. Тому в розповіді переважають наочні зображення і описи. Діти не можуть оцінювати, хоча уже вміють порівнювати, не вміють класифікувати, але вміють виділяти спільне і відмінне, щоправда, за однією найбільш істотною ознакою. У міркуваннях дітей цього віку (вони охоче розмірковують) є своя логіка, вони навіть намагаються зробити висновки, але їм ще заважає обмеженість досвіду і знань.

Особистий розвиток дошкільників значною мірою залежить від соціальних умов, середовища, в якому зростає дитина, від соціального благополуччя, оточення.

Вік 6 років – це період формування психологічних механізмів особистості дитини. Творчість малюка у грі, творче ставлення до визначених завдань є одним із показників ставлення особистості. Психічний розвиток і становлення особистості пов'язані із самосвідомістю, а найбільш яскраво самосвідомість виявляється в самооцінці. Це те, як дитина оцінює себе, свої якості, свої можливості, свої успіхи і невдачі. Така самооцінка неможлива без авторитетного коригування дорослого. При цьому емоції часто переважають над об'єктивністю. Крім того, авторитет дорослого настільки значимий, що власну оцінку відсуває назад оцінка дорослого. Своїх однолітків дитина оцінює так, як оцінює їх дорослий. Разом з тим, діти можуть передбачати реакцію дорослого, і тому поведження однієї дитини з різними дорослими різне (вона знає, що з ким можна). Отже, необхідно погодити вимоги, щоб дитина знала, чого від неї

хочуть, і не змінювала їх часто. Як правило, дитині подобається бути «гарною», одержувати підтвердження власної самооцінки «я-гарна».

Занижена самооцінка найчастіше формується в дітей, успіхи яких не задовольняють дорослих, що об'єктивно не визначили можливості дитини, вимагають від неї більше, ніж вона може. Постійне невдоволення собою, зневіра у можливому успіху дуже швидко спричиняють апатію, небажання вчитися. Тому важливо не стільки показати дитині невдачі, труднощі, скільки допомогти побачити свої можливості.

Діти люблять мріяти і багато мріють про своє майбутнє, прагнучи наслідувати при цьому дорослих. Вони вже мають уявлення про діяльність дорослих, про цінність професій, про те, «що таке добре» і «що таке погано». Вони, як правило, ідеалізують дорослих, прагнучи одержати саме від них позитивне підкріплення: схвалення, ласку, заохочення. Діти пишаються похвалою і засмучуються, якщо їх «не хвалять». Разом з тим, у стосунках з однолітками важлива й їхня оцінка (насамперед позитивна). Усі діти цього віку хочуть бути «най-най». Вони полюбляють хвалитися, дуже радіють своїм досягненням, а у випадку невдачі переживають до сліз. Тому дорослим важливо бути дуже уважними, оцінюючи дитину при однолітках. Неприпустимі ситуації, коли в присутності усіх дітей вказують на чиїсь недоліки, а тим більше демонструють його неуспіхи, труднощі. За умови особливого ставлення дорослих, розуміння й уваги основна установка дитини – тільки гарне: «я – гарний», «ти – гарний», «ми – гарні». Діти, що вирости в несприятливих умовах, не настільки «наївні» і «безпосередні». Вони вміють хитрувати і прикидатися, можуть бути егоїстичними, якщо їм це вигідно.

Дитина може свідомо керувати своєю поведінкою, але ще легше відволікається, не може ставити перед собою мету. Вона вже розуміє різницю між «хочу» і «можу», «хочу» і «треба». Дитина може тільки підкорятися вимогам дорослого, а змусити себе саму відмовитися від «хочу» заради «треба» їй ще важко. Вона вміє формувати свої взаємини з дорослими й однолітками, жити і працювати в колективі, підпорядковуватися його вимогам.

Сьомий рік життя належить до перехідного («кризового») віку. Такі періоди характеризуються особливо швидкими змінами як у фізичному, так і в психічному розвитку дітей. Швидкість змін у перехідні періоди розвитку настільки значна, що буквально кожен місяць життя приносить щось нове. Так, типова дитина шести з половиною років істотно відрізняється за рівнем психолого-фізичної зрілості як від дитини шести років, так і від семирічної. За незначними винятками у дитини, що не досягла 6,5 років, процес проходження кризи не тільки не закінчився, але часто навіть не почався. У шестирічній дитини, порівняно із семирічною, недостатньо сформовані центральні гальмівні процеси, значно нижча довільність

поведінки, висока стомлюваність, менш сформована здатність до концентрації і до переключення уваги, переважає ігрова мотивація.

Освіта у школі будується за логікою навчальних предметів, не характерною для дошкільної освіти. Тому наступність неможливо здійснювати на основі предметних умінь і знань дітей. Вона визначається тими досягненнями дошкільного розвитку, які школа має враховувати, підтримувати і розвивати, не перериваючи і не придушуючи жодну з дошкільних ліній розвитку. Потенційні вікові можливості дитини на порозі школи – це:

- Позитивне ставлення до себе, впевненість у своїх силах, відкритість для зовнішнього світу – дитина доброзичлива, чуйна до переживань іншої людини, має почуття власної гідності, поважає гідність інших;

- Ініціативність і самостійність у грі, спілкуванні, конструюванні, малюванні, ліпленні, у розв'язуванні елементарних соціальних та побутових завдань – дитина легко вибирає собі рід занять і партнерів, здатна породжувати і втілювати різноманітні задуми, що змінюють один одного;

- Активна взаємодія з однолітками і дорослими, участь у спільних іграх – дитина здатна домовлятися, враховувати інтереси інших, стримувати свої емоції; у ході спільної діяльності обговорює проблеми, що виникають, правила, може підтримувати розмову на цікаву для неї тему;

- Творчі здібності, фантазія, уява, що виявляються в грі (оригінальність задуму, гнучкість розгортання сюжету), у малюванні, придумуванні казок, танцях, співі;

- Освоєння власного тіла і тілесних рухів – дитина з задоволенням бігає, стрибає, лазить, видозмінює раніше засвоєні рухи, пристосовуючи їх до нових умов, рухи набувають довільного характеру;

- Вольовий початок, що виявляється в продуктивній діяльності дитини, - вона прагне до досягнення мети, намагається зробити продукт якісно, переробляє, якщо не вийшло; довільно виявляється й у соціальній поведінці – дитина може виконувати інструкцію педагога, діяти за встановленими правилами;

- Пізнавальні здібності, що виявляються в допитливості, - дитина ставить запитання, що стосуються близьких і далеких предметів і явищ, намагається самостійно придумувати пояснення явищам природи і вчинкам людей, любить спостерігати, експериментувати, виявляє цікавість до пізнавальної літератури, графічних схем, намагається самостійно користуватися ними;

- Одночасно з розвитком цих якостей підвищується компетентність дитини в різних видах діяльності й у сфері взаємин. Це виявляється не тільки в тому, що дитина має знання, уміння, навички, але й у тому, що вона здатна приймати на основі цієї компетентності власні рішення.

Цей «віковий портрет» підбиває принципово можливі досягнення дітей до моменту вступу їх до школи, однак жодна дитина не має усього комплексу цих характеристик водночас. Тому цей портрет не може бути критерієм визначення рівня розвитку конкретної дитини, але дає загальний орієнтир для педагогів дошкільних закладів і початкової школи, а також для батьків дітей, що йдуть до школи.

Компетентність – якість особистості, яка припускає, що індивід не просто інформований і вміє застосовувати цю інформацію, але й використовує її як основу для прийняття власних рішень.

Ця якість притаманна дитині вже до кінця дошкільного періоду розвитку.

Творчі здібності (креативність) – категорія, також звична для педагогів. Досить часто, однак, під творчими здібностями розуміють деяку неоформлену суміш чогось незвичайного, оригінального і гарну навченість, тямущість дитини. Ми ж, говорячи про творчі здібності, маємо на увазі не набір якихось спеціальних здібностей, які у цьому віці ще можуть не проявитися, а лише загальне ставлення дитини до навколишнього світу як до об'єкта перетворення і відкриття. Тут творчі здібності, безумовно, сусідять з наступною сферою розвитку дитини. – допитливістю.

Допитливість, дослідницький інтерес – якість особистості, властива дитині особливо значною мірою. Недарма дітей називають «чомучками». Однак, як свідчать сучасні дослідження, ця природна властивість дітей останнім часом виявляється усе рідше, причому особливо рідко воно зустрічається саме в системі суспільної освіти. Водночас саме допитливість лежить в основі загальної пізнавальної активності людини: розвиток мислячої людини неможливий без живого, активного інтересу до навколишнього світу, що дає необхідну інформацію для мислення. Причому інформація ця має бути відкрита самим суб'єктом, а не надана йому в готовому вигляді. Саме постійна готовність педагогів давати дітям інформацію, випереджаючи їхнє бажання одержати її, а також виключення для дитини можливості робити помилку призводить до зникнення звичайних дитячих запитань. Розвиток допитливості, незважаючи на природність цієї дитячої властивості особистості, вимагає складних педагогічних технологій і тонкого розуміння особистості дитини цього віку.

Ініціативність (самостійність, воля, незалежність). Цими термінами представлені ті риси особистості, що, можливо, мають найбільші потенційні можливості з погляду її розвитку. Водночас саме ініціативність і незалежність людини є найбільшою проблемою як з погляду соціокультурних особливостей нашого суспільства, так і з погляду розвивальних освітніх технологій. Дуже важливо забезпечити дитині таку освіту, щоб вона сама була суб'єктом діяльності. Тільки в такій діяльності відбувається розвиток головних психічних властивостей дитини, розвитку її

особистості. За умови, що педагог постійно прагне показати дитині, як треба щось зробити, розповісти, як правильно, у цих видах діяльності головний суб'єкт – педагог. Це його діяльність, а не дитини – учень у ній не вільний і нічого не визначає. Зрештою, дитина привчається діяти тільки за вказівкою, не може прийняти самостійного рішення, перестає вірити у власні сили. Вона втрачає одну з фундаментальних властивостей особистості – здатність виявляти ініціативу. Воля і незалежність дитини є необхідною умовою її розвитку як особистості. Зрозуміло, під незалежністю і волею розуміють особисту волю людини, що, природно, обмежена волею і незалежністю інших людей. Для розвитку в дитини почуття власної гідності необхідним є розвиток у неї толерантності (терпимості) до думок, суджень і оцінок інших людей.

Комунікативність (соціальні навички), **образ «Я»** (базова довіра, почуття захищеності). У вікових характеристиках комунікативність, пов'язана із соціальними навичками дитини, об'єднана зі сферою розвитку в дитини образу «Я», уявлень про себе. Це зроблено, по-перше, тому, що сфера уявлень дитини про себе найтіснішим чином пов'язана з розвитком її комунікативної сфери, і, по-друге, тому, що традиційний зміст, який у нашій педагогіці вкладається в поняття соціальної сфери, зазвичай зводиться до відносин індивіда і колективу або спільноти людей.

Що ж стосується уявлень дитини про себе, то ця сфера розвитку її особистості є основною у цьому віці. Малюкові життєво необхідне позитивне ставлення до нього з боку навколишніх (особливо близьких дорослих); це позитивне ставлення народжує в нього позитивний образ «Я», що дає йому можливість жити і розвиватися далі. «Я гарний, мене люблять і в мене все виходить» - таке самовідчуття дитини є абсолютно необхідним для її неспотвореного розвитку. Це самовідчуття народжується дуже рано, хоча, звичайно, воно ще не може бути виражене в такій формі. Це раннє почуття називається почуттям базової довіри. Довіра до себе і до світу, що виникає на першому році життя дитини, лежить в основі усього її подальшого емоційно-вольового і соціального розвитку і значною мірою визначає напрям і якість цього розвитку. Якщо в дитини не виникає довіри до навколишнього світу, її розвиток спотворюється і набуває несприятливих форм, які потім буває надзвичайно важко виправити.

Відповідальність – якість особистості, яку можна охарактеризувати як зворотний бік ініціативності і незалежності. Дитина, здатна виявляти ініціативу, далеко не завжди автоматично розуміє, що ця ініціатива накладає на неї певні зобов'язання: довести справу до кінця, намагатися зробити її добре, дотримати даного слова. Це почуття відповідальності за себе як суб'єкта в його розвинених формах, може бути присутнім тільки в дорослої людини. Однак передумови такої відповідальності закладаються саме до кінця дошкільного дитинства і потребують допомоги педагога для

її розвитку. При цьому поширеною педагогічною помилкою є ототожнення почуття відповідальності з дисципліною. Основна відмінність цих якостей полягає в тому, що відповідальність є результатом особистої ініціативи дитини і наслідком прийнятого нею самою рішення, у той час як дисциплінованість цілком може бути притаманна безініціативній, пасивній людині, яка взяла на себе роль сумлінного виконавця. Однак саме з відповідальності, а аж ніяк не з дисциплінованості виростає усвідомлення людиною себе як особистості – вільної і відповідальної.

Довільність є якістю особистості, що доповнює почуття відповідальності і забезпечує дитині можливість здійснення основних видів діяльності. Довільність у вітчизняній психології розглядається як наслідок здатності людини до співпорядкування мотивів. У дошкільному віці таке співпорядкування вже існує у вигляді здатності дитини до сприйняття правил і керування своїми безпосередніми бажаннями. До кінця дошкільного віку ця здатність розвинена достатньо для заняття дитиною позиції суб'єкта навчальної діяльності.

Саме вік шести (а не семи) років є найбільш сприятливим (сенситивним) для навчання читання. Якщо починати пізніше, то засвоєння грамоти вимагає значних зусиль і напруження. Пригадаймо, як легко засвоюють рідну і будь-яку іншу мову діти і як важко дорослим вивчати іноземну мову. Важливо не пропустити оптимальних термінів, тим самим сприяючи своєчасному психічному розвитку, попередженню його можливої затримки.

Письмо шестирічки опановують повільніше, ніж семирічки. У них ще недостатньо розвинена тонка координація рухів, взаємодія рухів із зором. Підготовка до письма – це й оволодіння плавними ритмічними рухами. І тут допоможуть музичні заняття, вправи з предметами під музику, різні вправи для розвитку дрібної моторики руки.

У цьому віці відбуваються зміни в мотиваційній сфері дитини: формується система співпорядкування мотивів, що надає загальну спрямованість поведінці. Прийняття більш значимого на даний момент мотиву є основою, що дозволяє дитині йти до визначеної мети, залишаючи поза увагою бажання, що виникають ситуативно.

Гра і розвиток довільної поведінки

У грі відбувається істотна перебудова поведінки дитини – вона стає довільною.

Під час виконання ролі зразок поведінки, що міститься в ній стає одночасно еталоном, з яким дитина сама порівнює свою поведінку і

одночасно контролює її (тобто вона виконує ніби дві функції: грає свою роль і контролює свою поведінку).

Довільна поведінка характеризується не тільки наявністю зразка, але й наявністю контролю над його виконанням. Таким чином, під час виконання ролі виникає своєрідне роздвоєння, тобто рефлексія. Звичайно, це ще не свідомий контроль. Уся гра перебуває під владою привабливої думки і забарвлена афективним ставленням, але в ній уже містяться всі основні компоненти довільної поведінки. Функція контролю ще дуже слабка і часто потребує підтримки з боку учасників гри, однак значення гри й у тому, що ця функція тут народжується. Саме тому гру можна вважати школою довільної поведінки.

Через те, що зміст ролей головним чином зосереджений навколо норм стосунків між людьми, у грі дитина ніби переходить у розвинений світ вищих форм людської діяльності, правил людських взаємин. Норми, що лежать в основі людських взаємин, стають завдяки грі джерелом розвитку моралі самої дитини.

Гра має значення і для формування дружного дитячого колективу, і для розвитку самостійності, і для багато чого іншого.

У грі дитина оцінює людські стосунки, виявляє, що вони мають певну ієрархію підпорядкування, керування і виконання. Граючись, малюк вчиться осмислено орієнтуватися в переживаннях, оцінювати їх, і завдяки цьому в нього виникає нове ставлення до самого себе, формується самооцінка. У грі виховується колективізм, уміння і бажання працювати разом, допомагати іншому.

Дуже важливо, що діти вільно оперують знаннями, уміннями, необхідними в ігровій ситуації. Погляньте на дівчинку, що грає в «доньки-матері». Вона і шиє, і пере, і обід готує, і ходить у магазин за покупками, і «виховує» своїх ляльок, тобто уявляє реальну ситуацію і діє в ній. Гра створює сприятливі умови для розвитку інтелекту дитини.

У грі старшого дошкільника ще мало імпровізації, він, скоріше, копіює доросле чи своє життя, переносить його в гру, але чим старшою стає дитина, тим більше в грі виявляється власне ставлення до того, що відбувається, тим більше тут вигадки, імпровізації. Усе це показує, що гра на початкових етапах навчання – дієва ефективна методика.

Особливості проведення сюжетно-рольових ігор з дітьми шестирічного віку.

Як уже зазначалося, слабкий розвиток довільної сфери в дітей, що приходять до школи, ускладнює їхнє навчання. Ми пропонуємо деякі сюжетно-рольові ігри й окремі ігрові методики, застосування яких на уроці сприятиме розвитку довільної поведінки у першокласників. Ці ігри та методи допоможуть учителю налагодити дисципліну на уроці, а дітям

дозволять легше засвоїти лічбу і звуковий аналіз слова, що лежить в основі навчання школярів.

Сюжетно-рольові ігри необхідно вплітати у процес навчання як шести річок, так і дітей семирічного віку, що мають низький рівень розвитку довільності, тому що ще не досягли такого рівня психічного розвитку, за якого з'являється навчальна мотивація, мотивація досягнення, внутрішня позиція школяра, що дозволяє дитині взяти на себе роль учня і виконувати усі поставлені вимоги. А поки усього цього в дитини ще немає, то її неможливо навчати звичайним способом, оскільки вона не залучається до процесу навчання.

Гра в такому випадку виступає в якості адекватної для таких дітей форми навчання, оскільки створює необхідну мотивацію засвоєння різних умінь. У середині гри ефективно розвиватиметься сфера потреб школяра, довільність, інтелект. У міру розвитку дітей у процес навчання можна вводити усе більше і більше звичайних навчальних завдань.

Ігри для розвитку тонкої моторики руки.

Розвивати в дітей тонку моторику руки необхідно для красивого почерку. З цією метою учням пропонують малювати різні бордюри, перемальовувати з дошки різні геометричні фігури, штрихувати їх тощо. Якщо в дитини немає навчальної мотивації, то вона не буде довго і старанно виконувати запропоновані завдання. У цьому випадку знову-таки може допомогти ігрова мотивація.

Дітям можна запропонувати пограти в художників-чарівників, під ручкою чи олівцем яких усе оживає, тому вони можуть допомогти героям якогось оповідання чи казки. Потім учням читають невелике оповідання чи казку, де за сюжетом героям доводиться, наприклад, їхати на потязі, а для цього потрібні рейки, які слід намалювати; треба перепливати річку на плоті, який також можна намалювати; заблукавши в лісі, вони хочуть знайти гриби і ягоди, щоб поїсти, художники-чарівники і в цьому можуть їм допомогти тощо.

Ігри, що сприяють засвоєнню звукового аналізу слів.

Як свідчить практика, у багатьох учнів виникають проблеми у цьому виді діяльності.

Гра полягає в наступному. Учні пропонують стати добрими чарівниками і вирушити в країну слів, звідкіля надійшов лист з проханням виручити слова, які зачаклував у своєму замку злий чаклун. Звільнити слова можна тільки за умови, якщо добрий чарівник правильно визначить склад слова, який можна «угадувати» до трьох разів. Якщо і з третього разу слово не буде розчакловане, тобто не буде визначений його звуковий склад, то воно залишається в замку, якщо ж звуковий аналіз буде зроблено правильно, то слово може утекти з замку. Потім учитель описує замок, у якому нудяться зачакловані слова, і говорить, що дорога до нього зараз

вільна, тому що злий чаклун кудись пішов. «Ми входимо до першої кімнати, - говорить учитель, - і бачимо в ній слова (дає якісь слова). Спробуємо їх звільнити. Тільки треба поквапитися, поки не повернувся чаклун». Потім кожній дитині по черзі доводиться бути добрим чарівником і розчакловувати слова, а вчитель повідомляє про результат: вдалося чи ні звільнити слова. Гра має проводитися емоційно: учитель разом з учнями радіє з приводу кожного звільненого слова і засмучується через невдачі добрих чарівників.

Оцінка як фактор адаптації до шкільного навчання

Якщо в класі не виставляються оцінки, батькам буває важко визначити сильні і слабкі сторони навчальної діяльності своєї дитини. Тому, коли дитина виконує домашнє завдання, батьки не завжди відчують, де потрібно допомогти дитині, а де не треба втручатися і краще надати їй самостійність. Ясно, що без участі батьків не може бути сформована навчальна самостійність молодшого школяра. Тому одразу після того, як дитина прийшла до школи, у виникає завдання підготовки батьків до нової ролі – батьків першокласників.

Основа цієї ролі полягає в тому, що вдома в жодному разі не можна дублювати школу, бо батьки не мають ставати вчителями. Основна функція батьків у допомозі першокласнику – емоційна підтримка, надання максимально можливої самостійності в організації своїх дій з виконання шкільних правил. Діти повинні самі пам'ятати про домашнє завдання, звикати робити його в один і той самий час (оптимально починати виконувати домашнє завдання біля 16.00), самостійно готувати місце для роботи. Найважливіше у виконанні домашніх завдань для розвитку навчальної самостійності і відповідальності дитини – уміти розпочати справу без зовнішніх спонукань і довести її до кінця.

Коли з'являються великі за обсягом домашні завдання (час виконання – більш ніж півгодини), дитині треба допомогти спланувати послідовність її дій. Допомога полягає в тому, щоб запитувати її про те, як їй зручніше, а не в тому, щоб говорити, як має бут.

Змістовна допомога (розв'язування завдань з дитиною тощо) у цілому небажана. Батьки за жодних обставин не повинні змушувати дитину переписувати невдалу роботу.

У зв'язку з появою безоцінного оцінювання в школі батьки не повинні удома виставляти дитині свої оцінки.

Як допомогти дитині підготуватися до шкільного навчання?

Це може бути:

✓ Допомога дитині в прийнятті навчального завдання;

- ✓ Освоєння поведінки за правилами;
- ✓ Освоєння комунікативних позицій у спілкуванні (керування-підпорядкування, спів виконання, домінування в системі «дитина-дорослий», у системі «дитина-дитина»);
- ✓ Формування позитивного і адекватного Я-образу, позитивного, критичного ставлення до себе.

Початок навчання характеризується тим, що:

- Оформляється мотивація навчання, зароджуються пізнавальні інтереси, що виходять за межі навчальних предметів;
- Діти охоче освоюють зміст навичок навчання; вони знаходять перші технічні можливості поповнювати свою освіту без безпосереднього керівництва вчителя;
- Самостійність дитини досягає того рівня, коли частину навчальної роботи вона може і прагне виконати сама, без сторонньої допомоги; формується клас як навчальне співтовариство, здатне залучати до розв'язання пізнавальних завдань навіть найменш мотивованих школярів.

Орієнтовна схема донесення до батьків інформації про психологічне дослідження

Однією з необхідних умов опанування письмом є зрілість кори головного мозку, яка відповідає за зорово-моторну координацію. Тобто, дитина має побачену фігуру вміти відтворити на аркуші, зосередитися для виконання непривабливого завдання. 56 % обстежених виявили достатній та високий рівень; середній рівень – 28 %; низький – 14, 5%.

Як правило, готову до навчання дитину не влаштовує роль дошкільника, вона відчуває потребу зайняти більш високий статус – школяра. Прагне спілкуватися з однолітками та вміє підкоряти свою поведінку законам дитячих груп. Дитина здатна виконувати роль учня в умовах школи. Таких першокласників виявилось 41,9 %; середній рівень виявили – 21%, низький рівень – 36,6 %.

Першокласник має володіти певним запасом знань про оточуюче середовище: які дерева ростуть навколо, назвати кілька предметів посуду, тварин, птахів які живуть на нашій території, пори року, транспорт тощо. Загальну обізнаність на високому та достатньому рівні продемонстрували 71%; середньому – 18,8% низькому – 8% дітей.

Основна база для успішного подальшого навчання дитини не лише протягом початкової ланки – це розвиток мислення. Дитина, готова до навчання вміє порівнювати кілька предметів (м'яч та кавун, літак та метелик...), знаходити спільне, відмінне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (для чого в автомобіля гальма? Чи розтане сніговик, коли

на нього одягти шубу?). Високий та достатній рівень – 62 %, середній - 26%, низький – 11%. Особливу увагу слід приділити тренуванню образного мислення, тобто перевертати, повертати, з'єднувати предмети подумки. Планувати свої дії подумки, орієнтуватися у просторі за допомогою схеми та самостійно її створювати. Це – основа успішного засвоєння математики. І лише 48% першокласників продемонстрували високий та достатній рівень, середній – 35% і низький – 15%.

Батьки – основне джерело безпеки для дитини. Надмірно хвилюючись, здійснюючи колотнечу, покладаючи неабиякі сподівання про подальші успіхи дитини (а якщо вона буде не в змозі їх виправдати?) ми ризикуємо залякати дитину. А хто здатен зосередитися та засвоювати щось нове, коли постійно хвилюється, відчуває тривогу, а то й страх?

Слід попідкнутися про готовність м'язів пальців до шкільних навантажень. Дитина має виконувати всі рухи, де «працюють» пальці: застібати блискавки, гудзики, ліпити, складати конструктори з мілких деталей, малювати тощо.

Ще одна важлива справа – знайти вчителя, який би підходив саме вашій дитині. Для перших трьох класів важливо шукати не школу, а вчителя. Перший вчитель – це людина, яка «замінює» батьків. Від того, які стосунки складуться в дитини з учителем, залежить, чи буде вона любити школу, чи буде в неї бажання вчитися. Постарайтеся довідатися про нього більше, зрозуміти, як він спілкується з дітьми. Чи буде схвалювати, чи тільки вимагати? Чи буде сприймати особливості дитини: її темп, сприйняття, риси характеру? Якщо ваша дитина чутлива, то дуже важливо, щоб вчитель ставився до неї дбайливо, більше заохочував, схвалював, підтримував. Якщо дитина дуже активна, чи зможе вчитель направити її активність на навчання і справи, а не просто робити зауваження, карати, вимагати дисципліни?

Сприймайте вчителя як члена вашої команди. Припускайте, що вчитель бажає дитині найкращого: він хоче, щоб дитина мала успіхи у навчанні. Ставтеся до нього з повагою та демонструйте це ставлення дитині.

Рекомендації психолога для вчителів щодо роботи з першокласниками

1. Використовувати у роботі з дітьми вправи на розкладання об'єкта на частини, порівняння предметів, виявлення закономірностей, формування умовисновків.
2. Розвивати навички концентрації та стійкості уваги за допомогою вправ на пошук ходів у лабіринтах, складання простих візерунків.
3. Розвивати слухову, зорову пам'ять за допомогою вправ на запам'ятовування різних предметів.

4. Підвищувати навчальну мотивацію, знімати тривожність та інші невротичні комплекси, пов'язані з періодом адаптації, за допомогою вправ на перевтілення.
5. Розвивати почуття впевненості, навички колективної діяльності, формувати почуття відповідальності за прийняття рішень.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ

Характеристика розвитку і поведінки дітей шестирічного віку

№	Структури розвитку	Характеристики
1	Фізичні	Під час читання уважно стежить очима за текстом. Нетерплячість – характерна риса. Цього віку. Вчиться розрізняти праву і ліву сторони. Швидко стомлюється, часто хворіє. Любить рухливі ігри й ігри на свіжому повітрі
2	Соціальні	Прагне бути першою. Виявляє дух суперництва та ентузіазм, що можна використовувати в навчальних цілях. Сама придумує правила поведінки. Часто виходить за межі дозволеного. «Розквітає» у відповідь на похвалу чи заохочення, невдачі сприймає дуже важко. Прагне увесь час одержувати задоволення, любить сюрпризи. Дуже чутлива до критики, але охоче критикує інших. Експериментує з індивідуальною і груповою відповідальністю. Велике значення надає дружбі, часто має одного кращого друга. Школа разом з родиною стає впливовим соціальним чинником
3	Мовні	Охоче пояснює різні речі, показує і коментує. Полюбить жартувати і відгадувати загадки, поговорити у класі
4	Пізнавальні	Полюбить ставити запитання. Любить нові ігри, ідеї. Навчається краще, роблячи самостійні відкриття. Береться за більшу кількість справ, ніж може зробити. Розіграє драматичні сценки. Починає виявляти цікавість до оволодіння навичками і методиками навчальної діяльності. Навчання за допомогою гри ефективніше, ніж за допомогою книг. Вивчення будь-якого матеріалу має бути прив'язане до дійсності. Характерне зростання творчої активності. Любить розфарбовувати, малювати. Під час виконання завдань захоплюється кількістю зробленого, ігноруючи якість
5	Зорові	Діти не повинні багато списувати з дошки. Здатність контролювати рух очей дає можливість учитися читати
6	Рухові	Не слід штучно знижувати високий рівень шуму й активності. Варто дозволяти дітям працювати стоячи. Слід чергувати навчальні заняття з ігровими і фізкультурними паузами

Десять заповідей для батьків майбутніх першокласників

1. Починайте «забувати» про те, що ваша дитина маленька. Давайте їй посильну роботу вдома, визначте коло її обов'язків. Зробіть це м'яко: «Який ти в нас уже великий, ми навіть можемо довірити тобі помити посуд».

2. Визначте загальні інтереси. Це можуть бути як пізнавальні інтереси (улюблені мультфільми, казки, ігри), так і життєві (обговорення сімейних проблем).

3. Не ставтеся до дитини зневажливо. Не ображайте дитини в присутності сторонніх. Поважайте почуття й думки дитини.

4. Навчіть дитину ділитися своїми проблемами. Обговорюйте з нею конфліктні ситуації, що виникли з однолітками і дорослими. Щиро цікавтеся її думкою, тільки так ви зможете сформувану в неї правильну життєву позицію.

5. Постійно говоріть з дитиною. Розвиток мовлення-запорука гарного навчання. Були в театрі (цирку, кіно) – нехай розповість, що більше всього сподобалося. Слухайте уважно, ставте запитання, щоб дитина почувала, що це вам цікаво.

6. Відповідайте на кожне запитання дитини. Тільки в цьому випадку її пізнавальний інтерес ніколи не вгасне.

7. Постарайтеся хоч інколи дивитися на світ очима вашої дитини. Бачити світ очима іншого – основа для взаєморозуміння.

8. Частіше хваліть вашу дитину. На скарги про те, що щось не виходить, відповідайте: «Вийде обов'язково, тільки потрібно ще раз спробувати». Формуйте високий рівень домагань. І самі вірте, що ваша дитина може все, потрібно тільки допомогти. Хваліть словом, усмішкою, ласкою й ніжністю.

9. Ніколи не порівнюйте свою дитину з сусідською, з її друзями, однокласниками. Порівнюйте з тим, якою вона була вчора і якою вона є сьогодні. Це допоможе вам швидше оволодіти азами батьківської мудрості.

10. Не будуйте ваші взаємини з дитиною на заборонах. Погодьтеся, що вони не завжди розумні. Завжди пояснюйте причини ваших вимог, якщо можливо, запропонуйте альтернативу. Повага до дитини зараз – фундамент шановливого ставлення до вас тепер і в майбутньому.

Ніколи не кажіть, що вам ніколи виховувати свою дитину. Це все одно, що сказати: «Мені ніколи її любити».

Література

1. Безруких М. М., Єфимова С.П. Знаете ли вы своего ученика? – М.: Просвещение, 1991.- 176 с. – (Б-ка учителя нач. классов).
2. Гаврина С.Е., Кутяева Н.Л., Топоркова И.Г., Щербинина С.В. Развиваем руки – чтоб учиться и писать, и красиво рисовать. Популярное пособие для родителей и педагогов. –Ярославль «Академия Развития», 1997.
3. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра: психолгія, діагностика, педагогіка: Пер. з укр. – Перероб. і доп. - Київ: Ін-т психології АПН України, 1993. – 272 с. Рос.
4. Головань Н.О. Ми готові до школи? – К-д.: Державне центрально-Українське видавництво. – 1993. – 72 с.
5. Готовність дитини до навчання / Упоряд. С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. - К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112 с.
6. Готовность к школе. Руководство практического психолога под редакцией И.В.Дубровиной. – Москва: Наука «AKADEVIA», 1995.
7. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. 4-е изд., перераб. И доп. – СПб.: Питер, 2004.-208 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
8. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. Видання друге, доопрацьоване і доповнене. Київ – 1999. –Літературний редактор К.М. Лашко.
9. Немов Р.С. Психология: учеб. Для студ. Пед. Вузов: В 3 кн. – 3-е изд.- М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 632 с.
- 10.Практическа психология образования: Учебное пособие 4-е изд. / Под редакцией И. В. Дубровиной – СПб.: Питер, 2004. – 592 с.: ил.
- 11.Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Обухівська А.Г. Методика діагностики готовності до початку у школі дітей шестирічного віку. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – 20 с.: + Картки (11 с.)
- 12.Я хочу, я можу, я буду добре вчитись / Упорядник Т.Гончаренко. – К.: Редакції Загально педагогічних газет, 20003.- 128 с. – (Бібліотека “Шкільного світу”.)

Зміст

Передмова.....	3
Завдання діагностики готовності дитини до школи	4

Психологічні особливості розвитку дитини дошкільного віку.....	5
Соціальна ситуація розвитку.....	5
Суперечності.....	6
Провідна діяльність.....	6
Структура гри.....	6
Основні новоутворення.....	8
Криза 6-7 років і проблема готовності до шкільного навчання.....	10
Основна симптоматика кризи 6-7 років.....	11
Оцінка особливостей поведінки дитини 6-7 років (анкета для батьків).....	13
Старший дошкільний вік як перехідний етап між дошкільником і молодшим школярем.....	14
Загальна характеристика розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	14
Фізіологічна готовність до школи.....	16
Медичні показники для відмови вступу до школи дітей 6-річного віку.....	18
Методики діагностики фізіологічної готовності до школи.....	20
Визначення рівня розвитку дрібної моторики рук (тести).....	20
Зорово-графічний гештальт-тест Бендера.....	23
Методики діагностики особистісно-соціальної готовності до школи.....	26
Аналіз змісту дитячої самосвідомості «Що дитина знає про себе, якою себе уявляє» (методика Є.З.Басіної).....	26
Методика «Який я?».....	27
Методика «Сходинки».....	28
Тест «Розвиток самоконтролю».....	31
Тест на визначення рівня домагань і потреби в досягненні успіху.....	33
Тест «Ставлення дитини до чужого дорослого» (для батьків і вихователів).....	35
Соціометрія для дошкільників Тест «Два будиночки».....	36
Ставлення дитини до однолітків (для батьків і вихователів).....	39
Методика «Профіль соціального розвитку дитини».....	40
Методика діагностики психосоціальної зрілості поведінки дитини (за Таран О.П.)....	42
Оцінка дорослими невербальної поведінки дитини (за Т.О.Піроженко).....	44
Методики діагностики психологічної готовності до школи (мотиваційний компонент).....	46
Методика «Читання казки» на визначення домінуючого ігрового або пізнавального мотиву дитини.....	46
Методика «Внутрішня позиція школяра» (Н.І.Гуткіної).....	48
Навчальна мотивація (автор М.Гінзбург).....	50
Методика «Бесіда про школу» (за Т. Нежновою).....	52
Методики діагностики інтелектуальної (розумової) складової готовності до школи.....	54
Тест "Запам'ятай 10 слів".....	54
Тест «Впізнавання фігур».....	55
Методика "Четвертий зайвий".....	59
Тест «Класифікація».....	66
Методика "Послідовність подій".....	68
Тест «Аналогії».....	74
Тест "Знайди будиночок".....	75
Тест «Обведи контур» (оцінювання наочно-дійового мислення).....	85
Тест "Порівняння за формою".....	87
Повторення цифрових рядів (субтест із тесту інтелекту Д. Векслера).....	90
Орієнтований тест Керна-Йїрасека на визначення функціональної готовності дітей до шкільного навчання.....	92

Тест Куглера.....	98
Методики вивчення розвитку мовлення.....	100
Методика «Звукові схованки»	100
Тест «Звуковий аналіз слів»	101
Тест «Словниковий запас»	103
Тест «Володіння зв'язним мовленням».....	105
Методики вивчення довільної регуляції поведінки та діяльності (емоційно-вольової готовності)	106
Тест "Графічний диктант"	106
Методика «Зразок і правило» (за О. Венгером)	109
Тест «Будиночок» (оцінювання вміння діяти за зразком)	114
Тест «Лабіринт» (оцінювання вміння дотримуватися правил)	116
Тест «Розфарбуй малюнок» (Є.Є. Кравцова).....	118
Методика Л.Красильнікової «Так» і «Ні» не говорити»	121
Авторські програми діагностики готовності до школи.....	123
Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку (Н. М. Стадненко, Т. Д. Ілляшенко, А. Г. Обухівська)	123
Експрес-діагностика готовності дитини до навчання у школі (за Ю.З. Гільбухом, С.Л. Коробко, Л.О. Кондратенко).....	154
Загальні вимоги до організації та проведення психодіагностичного обстеження психологічної готовності дитини до навчання у школі	167
Ігри на розвиток комунікативних навичок, пізнавальних процесів	170
Ігри на формування адекватної самооцінки	170
Ігри на розвиток уваги	170
Ігри на розвиток пам'яті	171
Ігри на розвиток комунікативних навичок	172
Ігри на розвиток мислення	173
Ігри на розвиток уяви	174
Довідкова інформація для батьків, педагогів. Матеріали для тематичних консультацій психолога, виступів на батьківських зборах	176
«Що таке готовність до шкільного навчання? Як допомогти дитині підготуватися до шкільного навчання?»	176
Лекція-семінар «Чи знаєте Ви свою дитину?»	178
Гра і розвиток довільної поведінки.....	184
Оцінка як фактор адаптації до шкільного навчання	187
Орієнтовна схема донесення до батьків інформації про психологічне дослідження	188
Рекомендації психолога для вчителів щодо роботи з першокласниками	189
Характеристика розвитку і поведінки дітей шестирічного віку	190
Десять заповідей для батьків майбутніх першокласників	191
Література.....	192

